

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

1898.

ГОДИНА ТРИДЕСЕТА.

3598

1-4

ИЗДАО И УРЕДИО:

НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ

УПРАВИТЕЉ СРП. УЧИТЕЉСКИХ ШКОЛА У СОМБОРУ И ЗАМ. ГЛАВ. ШКОЛСКОГ РЕФЕРЕНТА.

232

СОМБОР.

ШТАМПА ФЕРДИНАНДА БИТЕРМАНА И СНА.

1898.

232

D 22/1898

САДРЖАЈ.

	Стр.
Беседа на Св. Саву, од проф. Д. Радића	1
Разговори с децом, од Д. Ђурића	6, 21, 43, 56, 77
Светосавска песма, од Ј. Ђорђевића	9
Школе у будимској епархији	12
Распис награде	14
† Михаил Архиепископ Београдски и Митрополит Србије, од Ст. С. Илића	17
Св. Сава и његова прослава, од Б. Свирчевића	24
Седишта в. Школског Савета од 13. III. 1898., од В.	33
Када би се поправило учитељско стање. За награду	35
Експериментална психологија, од Ст. С. Илића	39
Негујмо идеје, нужни су нам идеали. За награду	49, 67
Нешто о школи и раду, од П. Терзина	53
Учитељске плате у разним европским државама, од М. Бандића	59, 89, 119, 136
Реч две родитељима, од Јереја М. Гавриловића	65
Уображање при игри, по Е. Legouvé-у Ст. С. Илић	72
Испити на српским учитељским школама сомборским на свршетку 1897/98. школске године, од В.	81
Српски учитељски конвикт у Новом Саду, од А. Варађанина	87
Зао дух у школи, од Сретена М. Аџића	97
Извештај о срп. учитељској школи накраткој у школој години 1897/98, од Н. Шумоње	102
Школски Музеј у Београду, Ст. С. И.	106
† Њезино Величанство царица и краљица Јелисавета	113
Говор на дан погребa Њ. Величанства царице и краљице Јелисавете, по Н. Ђ. Вукићевићу прилежењу Ст. С. Илић	114
Српска женска учитељска школа у Г. Карловцу 1897/98, од П. Радуловића	116
За српске школе	121
Скупштина Српског Учитељског Конвикта у Новом Саду	123, 134
Тридесетгодишњица „Школског Листа“, од Ј. Ј. Кнежевића	129
Школа и подела деце по полу, од П. Терзина	131
Школе у Северној Америци, од М. Бандића	137
Педесетогодишњица сретнога владања Њ. В. цара и краља Франс Јосифа I.	145
О ражљивости и расејаности, од Ј. Ј. Кнежевића	146
Реч две о хигијени носа и уста, по dr. K. Morelli Ст. С. Илић	152
Збор Српкиња Госпођа у Будимпешти	154
Важност певања у школи, по А. Бергману Ст. С. Илић	161
О учитељској доследности, од Д. Бандиће	171
Треба ли оделити женску од мушко деце у срп. нар. школи, од Д. Ђурића	173

Дисциплина и васпитање, по dr. Vérédy K. П. Терзина	178
Дописи	46, 125, 141
Некролози	29, 47, 62, 93, 127, 184

Осим тога скоро у сваком броју под насловима: *Школске вести*, *Разно*, *Нове књиге и листови* отштампано је много занимљивих и корисних забелешака; осим тога отштампано је неколико позива у разне сврхе.

Сарадници у 1898. години:

Аркадије Варађанин, управитељ в. дев. школе у Нивом Саду. — *Аркадије Пазловић*, учитељ у Ст. Керу. — *Богдан Свирчевић*, учитељ у Суботици. — *Даница Бандићка*, учитељица у Вел. Кикинди. — *Душан Бурић*, учитељ у Осеку. — *Душан Радић*, професор на учитељској школи у Сомбору. — *Јован Јанко Кнежевић*, професор на учитељској школи у Пакрацу. — *Лазар Кекић*, учитељ у Чаковцу. — *Јереј Милутин Газариловић*, парох у Сомбору. — *Никола Шумоња*, управитељ и учитељске школе у Пакрацу. — *Павле Терзин*, учитељ у Ади. — *Петар Радуловић*, управитељ учитељске школе у Горњем Карловцу. — *Сретен М. Аџић*, управитељ мушке учитељске школе у Јагодина.

Главни сарадник: **Стефан С. Илић**, учитељ у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дониеси и предплата шаљу се: Уредиштуру „Школског Листа“ у Сомбор.

Бр. 1.

У Сомбору 31. Јануара 1898.

Год. XXX.

БЕСЕДА НА СВ. САВУ.

Говорена у учитељској школи сомборској.

Гођену од Косова, а робу од пада Смедерева Србину беше успомена на сјајну прошлост и крепка вера у лепшу будућност аиђео хранитељ, који га је одржао, храбрио, соколио, сваге му давао, да се не да, да духом не клоне, да одолева.

Чврста и јака свест народна, створена оснивањем српске самосталне државе, питана српском просветом, заснованом светитељем Савом кренила је народ српски, е није подлегао нечувеном јаду и невољи, е се одржао посред свих нечувених мука и патњи, које му даваше столетни му непријатељ и бездушни му противник. — Та тврда и јака национална свест одржа Србина Србином у прошлости и та ће га одржати истим и у будућности.

Тма божја страховитих призора догодило се у животу српскога народа. — Турчин му разори домовину, узе му слободу златну, хтеде га лишити светог православаља и моћне силе часнога крета, није му поштедио ни крви ни образа — па и то све не беше му доста, већ хтеде да му ишчупа и душу и осећај и свест!

Али за време првих, славних Немањиха у душу Србинову дубоко урезана самосвест државног живота, појачана светим српским православљем, негована и питана српском просветом, просветом св. Саве, пооштрена величином и сјајношћу велике државе великога цар-Душана и добри Бог Срба — сачува несретни ал' витешки род српски, не даде му да га нестане са лица земље и Срби се... не потурчише. Успомена на светлу прошлост, тврда вера и нада у бољу будућност, помисао на св. Саву — аиђео Срба лебдио је и даље над народом паћеничким али јуначким — и српска самосвест одржаше како тада, тако ево и данас, милост Богу хвала, Србина.

Св. Сава радом и животом својим, и двоструком смрћу својом обезбеди себи вечити живот у народу своме, подиже себи споменик

редак, јак и вечит, коме не ће наудити ни зуб времена, ни коса смрти, ни сида ни пакост људска, споменик огроман, који обухвата цео род српски.

Србин данас слави славу велику, славу светосавску. Духовно уједињени Срби сви, где год се српским духом дише, српски мисли и осећа, и српским пером пише, славе данас славу велику, славу величанствену. Србин из Србије брдне и кршне Црне Горе, Србин из поносне Босне и Херцеговине, Старе Србије и Мађедоније, Србин из Далмације, Хрватске, Славоније и јуначке Баније, Србин из кићена Срема, равне Бачке и Баната, Србин из Угарске слави свога светитеља, српског просветитеља, кличе песме урдне, песме пуне синовље захвалности патрону, моћном штитнику српске школе и српске просвете, црне снаге за даљи живот из делања и трудбена рада великога Немањића, моли благослова за даљи живот од моћне руке светитељске, светитеља Саве.

*

Велики жупан рашки, Стеван Немања и жена му, побожни ови Хришћани васпиташе сина свога Растка у хришћанским врлинама, побожни живот њин тако деловаше на њихова сина Растка, да исти, када му се два калуђера напричаше о Гори Атонској, побеже тајно из сјајних дворова родитељских, да прими на се ризу калуђерску, да задиви својим строгим, беспрекорним и чистим калуђерским животом и највеће богомољце-старце; и „свети Сава, Богом упућени слуга божји служаше светима, босим ногама иђаше непрестано по пустињи, и по пећинама, и по провалијама, и све преподобне и праведне мужеве по пустињама, који трпеше Христа ради, посети, нахрани и обдари.“

У руском манастиру св. Пантелејмона постриже се Растко и прими име „Сава“, пређе у манастир Ватопед, где се подвизаваше испосничким делима, и чињаше добротинства, особито у великој мери онда, када му и љубљени владалачки родитељ, Стеван Немања, презре царство земаљско, те када вођен родитељском љубављу за сином и превеликом чежњом за Атонском Гором, инок-Симеон дође к сину, да заједно чине дела богоугодна, да заједно посвете свој живот оцу небескоме.

Ради појачања српске државне мисли помоћу вере и свете Горе подиглоше ова два божја угодника српски манастир, манастир Хилендар, српски Вилиндар.

Српски манастир брзо напредоваше и развијаше се под зашти-

том моћних српских владара, и постаде лавра, камо се стицаше благо српске земље, а откуда излазаше зраци просвете за народ српски. Хилендар, српски Вилиндар беше центар српске просвете, на православљу основане и сазидане. Овде живеше вековима српска народна мисао, овде се писаху прве књиге српско-словенске, књиге литургичне, овде би ударен почетак српске историје у животописима, и српски Вилиндар даде српској цркви готово све архијепископе и највеће књижевнике-писце у средњем веку.

Моћни и славни потомци славне лозе Немањића штитише и потпомагаше овај српски манастир, у којем упали луч српске просвете, светитељ српски, син великога оснивача српске државе, обдарише задужбину ову огромним имањем, одакле обасја цео род српски сјај умне српске снаге, душевне српске моћи.

Светитељ српски великом државничком мудрошћу својом удари темељ српској православној цркви, даде основа науци и просвети, на истинама свете вере православне основаној а у духу исте народне цркве ширеној, показа пута, којим српски дух гредети мора, како би се у величини, кренкости, сјају и снази својој одржати могао, све препоне, неприлике, сметње, лукавства и подвале непријатељскога духа дин-душмана рода српскога савладати и победити могао, — како ће се Србин посред свих бура валовитог мора: живота народног Србином одржати и Србином у животу народном свом остати.

Светим, чистим православљем крепљена и задахнута чиста народна, народном духу прикладна и подесна просвета одагнаће мрак са душе Србинове, обасјаће сјајем необичним, сјајем чаробним ум и разум његов, очуваће у чистоти народну индивидуалност србинску.

*

И аманет српског просветитеља чуваше свагда верно род јуначки али паћенички. Потомци и наследници лозе славних Немањића пођоше стопама св. Саве, и употребише школу и народну просвету, да зграду српске самосталне, јаке и чврсте државе доиздају, утврде и заштите против свих навала непријатељских. — И радом и делањем оваковим у духу великога Немањића српски народ подиже се у ред првих народа, сјај и блесак српског душевног живота и просвете рашири се надалеко, међу братским славенским народима величина српскога духа и душевне моћи ликоваше, та Срби дадоше Русима митрополите Кипријана и Памблака, да их

просвећују, да утврђују међу њима свету веру Христа-искупитеља, да заступају и бране православље.

Па и после тужног Косова у најтежим приликама, у најцрпљим данима чуваше паћенички род српски аманет свога светитеља Саве, шта више Срби се сећаше аманета Немањина и онда, када се преселише у Угарску, па прегоше, да помоћу просвете пораде око одржања свога новог, а ослобођења старог завичаја.

Наследник Арсенија Чарнојевића, Исаја Ђаковић поче дизати на све стране обичне и научне школе, и штампарије, Мојсије Петровић удари темеља у Београду великој словенској школи; наследник му пак Вићентије Јовановић основа у Карловцима „велику школу“; — а за време краљице Угарске Марије Терезије почеше први управитељи школски, који се у Бечу учаху методу и држању школе, по Бачкој и Барањи, Срему и Славонији, и Банату народне школе српске уређивати и младеж за учитељско звање приправљати. Аврам Мразовић из Сомбора, управитељ српских народних школа у Бачкој и Барањи; Стеван Вујановски из Брђана, оснивалац српских школа у Срему и Славонији; Теодор Јанковић Миријевски, управитељ српских школа у Банату, беху препородитељи српске школе при крају прошлога века. — Те школе одржаше у народу свест народну, предања и успомене на сјајну прошлост, ширеше знање и просвету, те њима имамо да захвалимо данас, што Срба није nestало са лица земље ни у тим тешким и мучним данима.

Али и великих жртава стајале су свагда српски народ те његове школе, па ипак Србин не сустаде; када изгледаше, е ће Србин изгубити те своје школе, јављаху се свагда људи родољубиви, људи великога погледа у живот народни, који испуњаваху аманет светитеља српског, који одржаваху живот старих школа, који положише темељ новим школама, те тако ширеше стару љубав за основе српске народне нам свести, за српске народне школе. — И заиста, на овоме свету нема народа, који би саразмерно више имао народних добротвора, и само богати и просвећени народ енглески, без помоћи државе одржава живот својим школама, те тако показује ону љубав према народној школи и просвети, којом дишу српски синови.

Књига народних добротвора златним словима је исписана именима великих синова и кћери српскога народа. Српски народ са усхићењем сећаће се свагда дичних имена великих добротвора народних: митрополита Ђорђа Николајевића, Марка Добројевића, Ми-

хајловића, Јелисавете Лиле Стојковића, Мите Николајевића и многих других одличних и оданих синова и кћери рода српскога, који дароваше огромне своте на разне просветне српске цели, а ради одржања српске самосвести.

Али и заиста као да је и опет наступио час искушења по живот народни народа српског у овим крајевима. — Број српских народних школа у карловачкој митрополији све јаче опада, кроз потоњих неколико десетака година; основи српскога нам опстанка као да се почеше губити; српске народне школе, ти прави расадници српске нам свести у будимској и темишварској дијецези, на обронцима Српства вапију за помоћ, е ће их нестати са лица земље, многе су управо у издисању, а помоћи ни од куда. — А угушење и смрт ових расадника народне нам свести, народних нам школа, значи уједно и смрт и угушење и српске свести, то је гроб живота нам народног.

Аманету светитеља српског, предању живота нам народног одужићемо се, ако обезбедимо опстанак тих школа, ако из темеља почнемо градити кућу народног нам опстанка, ако расаднике српске свести, народне школе подижемо, српске учитеље, борце народне нам идеје и потпомогаће народног нам напретка у деловању и раду им искрено, вољно, одано и пријатељски потпомажемо, опстанак живота им материјално осигуравамо, углед им дижемо, а и њихову научну спремност на савремени степен образованости учитељске подижемо, ако их и у једном, а и у другом погледу учинимо моћним, снажним, сидним мужевима, који ће моћи, а и хтети јуначки стати на браник народног нам предања, аманета српског светитеља, народног нам живота.

Али гле, у најодсуднијем часу по опстанак народних школа дарежљива рука Његове Светости патријарха српског Георгија Бранковића великим даром својим од 10,000 фор. положи темеља „фонду св. Саве“, за обезбеђење српских школа у будућности, а у искреним, оданим синовима рода нам српскога пониче мисао оснивања „Матице Школске“ за брзу помоћ српској школи у садашњости и будућности.

И у српском народу живи још усмена на св. Саву, извршиоци аманета светитеља српскога нису још ишчезли, дух просветитеља нам народног испуњава још и данас душу Србинову, — и аманет светитеља српског оствариће се, опстанак народних школа биће обезбеђен.

Под сребрним месечевим зрацима а небом осутим сићаним, сјајним звездицама — цела васиона мртвим сном дрема; широка поља покрише сметови снега и дрвеће дебело иње, а месечеви зрак блиста и трепери над истим у сјају свом; све је мирно, све је тихо.

И ја осетих меку руку свога анђела-санка над очима ми, али у истом тренутку севну нешто у чистом и свежем зраку сјајно, мило, величанствено, као да је сунце пролетело кроз тамну, мрклу ноћцу. — И предамном стајаше прозрачна прилика у блеску и сјају свом! На глави јој круна црна сва, и тек овде-онде светле се малени делићи на њој. Око струка јој вије се црвено-плава-бела трака, а на истој златно слово из еванђеља светитеља Саве: **просвета**.

— Познајеш ли ме? — запита ме тужним гласом.

— Српска вило!

— Тужна српска вило! — уздахну дубоко она. — Погле ову круну црну ми. Пет векова тужно Косово оплакујем тим, беду, невољу, јад и жалост српског рода ми!

— Вило, дај нам снаге, дај нам помоћи!

— Погле запис ове траке око струка ми! — Права образованост, јака просвета потиснуће подвалу, клевету, братску мржњу, злобу, раздор заваду, а врх свега лаж и грубу себичност; утрће пута српској слози, заједничком раду, љубави, — и вековном патнику Србину тад ће сијнути леиши дани, Србин видеће славе, величине своје.

Душан Радич.

РАЗГОВОРИ С ДЕЦОМ.

Пише: Душан Ћурић, учитељ осечки.

1. Школа и школска дворана.

Одакле долазиш сваки дан овамо Пајо? Ја долазим сваки дан овамо од куће.

Кад долазиш сваки дан овамо? Сваки дан долазим овамо из јутра, и после ручка.

Знате ли ви децо кад треба да дођете овамо? Знамо!

Када треба да сви дођете овамо? Сви треба да дођемо овамо, кад звона зазвони.

Где звони звоно? Звоно звони на цркви (или на школи).

Има ли тако звоно и на другим кућама? На другим кућама нема звоно, само на цркви, (или на школи).

Јели школа така иста, као и остале куће? Школа није така иста као остале куће.

Има ли у вас Мишо оваких соба као у овој школи? У нас нема таквих соба као у овој школи.

Где станују људи? Људи станују у кућама.

Постају ли куће саме од себе! Куће не постају саме од себе.

А да како? Куће се зидају.

Ко зида куће? Куће зидају зидари.

Како се зове оно место где се кућа зида? Оно место где се кућа зида зове се кућиште.

Шта се прво ископа кад се хоће кућа да зида? Кад се хоће кућа да зида ископа се темељ.

Са колико страна се ископа темељ? Темељ се ископа са четир стране.

Како се друкчије каже зидати? Друкчије се каже градити.

Каква је наша школа? Наша школа је велика.

Како се зове ово место где смо сад? Ово место где смо сад, зове се школа.

Чија је ова соба у којој смо ми сада? Ова соба у којој смо ми сада јесте школска соба. — Примедба:

Учитељ ће сам знати, да на свако питање дете мора одговорити у потпуним а не скраћеним реченицама, стога нећу увек писати потпуне одговоре на поближа и јасна питања. Учитељ нека се послужи питањима из овде изложеног градива. Где нема питања т. ј. где сам у реченицама тумачећи написао, нека учитељ из тих реченица сам ставља разговетна питања после тумачења, учења (предавања). — А толико ваљда и сам зна, да се „очигледном наставом“ настојава дечији ум развити, вежбати у правилном „српском“ говору те се тим што дете мотри, слуша, мисли, диви и чуди — срце племени, душа му се свежи.

Учитељ може продужити с питањима: Кад зидари сврше зидове, шта се меће на зидове? (греде).

Од чега могу бити греде? (од дрвета, од гвожђа).

А шта међу на греде? (рогове.) — Шта је приковано на роговима? (летве). — На што су те летве? (да држе цреп, трску, лим). — Чиме се покривају куће? (црепом, шиндром, трском, сламом, лимом). — За што се оставе празна места у зидовима? (за врата и прозоре). Шта се види над кровом сваке куће? (димњак). — Има ли на нашој школи димњак? Одакле иде дим? (из пећи). — Где стоји пећ? (у соби). — Каква је ова соба? (пространа). — Шта је над нама? (таваница). Шта је под нама? (под, патос). —

Од чега је начињен патос? (од дасака). — Колико зидова има ова школска соба? (четир). — Који је предњи? Који стражни? Који с леве, а који с десне стране? Шта има у овим зидовима? (врата и прозори). — Од чега су начињена врата? Је ли све од дрвета? Шта није од дрвета? (брава, кључ и шарке). — На што су нам врата? Од чега су прозори? Је ли све од дрвета? На што су нам прозори? Ајде да измеримо колика је наша школска соба. Учитељ покаже како се мери корацима. Исто тако чине и неколико ученика измеривши корацима дужину и ширину.

Шта сте, ви децо кад идете у школу? (ђаци).

Пазите и слушајте па ћу вам рећи неколико лепих песама:

Хајд' на ноге хајд' у школу наше збиралиште, —

Да смо тамо сваког дана света дужност иште.

Хајд' на ноге хајд' на поса не губице дане,

Јербо хоће пчеле вредне све да нас посраме. —

И пазимо увек добро учитеља речи

Који ради срцем душом, а о нашој срећи. —

*

Ко у школу иде то је добар ђак,

Ко од школе бега ђак је то опак.

*

Пазите децо! Кад из школске собе изађемо, уђемо прво у ходник који се зове школски ходник. Школски ходник је зими затворен, а лети отворен. Памтите децо! Кад год вас пустим на одмор, треба лепо два и два, мирно да излазите, један другог да не гурате, да не вичете, да не лупате ногама. Тако иду сва добра деца. А кад из ходника изађете, онда дођете у школско двориште. Иза школског дворишта је школски врт. Тамо нека нико не иде без мене, или да дира у кошнице јер вас пчеле могу изуједати. Школско двориште је пространо и за то је овде, да се можете у дворишту мало проиграти, али да се не играте којекакве луде игре којима се можете осакатити. Мушки нека се играју с мушкима, а женске са женским.

Ко се умори или озноји, нека не пије одма хладне воде јер се може разболети. Ја знам да се ви волете играти јер сте деца. Ви који сте старији, а то су они који иду у IV. р. треба да својим примером покажете, како треба ови мали, нови ђаци — да се владају. Немојте пред њима чинити оно што није лепо, већ и ви их учите како треба да су послушни и добри. Кад се играте немојте се свађати, тући, пркосити, ругати се, то раде неваљала деца.

Једанпут се деца играла војника. Па између себе изабрали Тошу за војводу. То не буде право Вуку па се стаде дурити и срдити. Тоша као војвода заповеди да сви стану у ред и да пазе шта ће им заповедати. Деца памтите! И у игри мора бити реда. Ко је у игри вођа, тог се мора слушати. Вук се и даље брцао и лице мргодно. Сва деца сташе у ред па и Вук Сви су били весели, мирни, послушни па мирно стајали као свећа и очима гледали у Тошу — само се Вук нешто узјогунио, па не ће да гледа у Тошу, већ сагнуо главу, мргодно се и бацао рукама и ногама. Тоша опомене Вука на ред и мир. Вук га не хте послушати. Тада Тоша приђе Вуку, ухвати га за раме и избаци га напоље говорећи: „Не требамо овде јогунице и пркошције. На поље из нашег друштва!“ Вук се осрамоти и плачући оде кући, а остала се деца наиграше до миле воље.

Слушајте даље! Ненад је био такм исти дечак. Од њега није код куће ништа било мирно. Био је несташан и све је дирао и у руке узимао, а што је у његовим рукама било, то је морало бити или окрњено, или разбијено, или окрвављено. — Судове је разбијао, прозоре лупао, коње, волове, псе, мачке кињео и мучио, тичија гњезда дирао, тиче убијао па и самој деци није дао мира. Но он је због тих његових несташлука љуто страдао. Попео се једанпут на пласт сена, одатле скочио и ногу преломио те је и сад богаљ. Чувајте се и клоните се од такве деце да и ви не будете такм!

(Наставиће се.)

СВЕТОСАВСКА ПЕСМА *)

Од Јована Ђорђевића.

Данас нема ваљда ни једног српског места, где се у разним варајнитам не пева омиљена *светосавска песма*. А ипак било је време, кад је празник Светога Саве прослављен био без ове лепе песме, коју данас са усхићењем пева у нас и велико и мало.

Ова је песма певана први пут на Св. Саву у Сегедину године 1839., дакле пре *десет и осам* година. Певали су је на хору сегединске цркве слушаоци филозофије о причасном, а после отпеване песме ишла је лавија из цркве у српску школу певајући

*) Преносимо овај чланак из „Српског Сиона“. Место текста, који је г. Ђорђевић написао, ми доносимо текст онако, како га је уредник овога листа из године 1841. запамтио.

исту песму и на улици до школе и у школи самој и у повратку из школе у цркву. Ја сам онда био ђак у другом разреду сегединске гимназије. Мелодију сам одмах у цркви запамтио а дуго сам памтио и српски текст исте песме, која је онда певана у шест огроза, а сад се пева у црквено-словенском тексту и у разним српским варијантама у четири строфе.

Главна заслуга око ове у живот повраћене светосавске прославе припада ондашњем сегединском пароху, а мом незаборављеном катихети *Павлу Стаматовићу*, великом патријоти и пријатељу српске омладине, коју је он волео и неговао и која је од њега учила „*род свој љубити*“.

Онда се држало да је и текст и мелодија од Стаматовића и веровало се тим већма, што се знало, да је Стаматовић изврстан певач, који се и с песничтвом бавио. Ко би и ово умео боље расветлити, учинио би роду глас.

Бојим се, да је онај првобитни Стаматовићев текст већ заборављен, јер откуд који учитељ и овде и код вас, сваки ти то прекраја по својој ђуди онај лени српски текст, а ми старији све га више и више заборављамо, а штета би било, да се сасвим изгуби. Шат се ко још опомене!

До века жалим, што ту песму нисам преписао док сам је још памтио; ко зна, хоће л' се случајно наћи когод, да је се сети? Уздао сам се, да ћу је наћи у песмарици моје покојне сестре, као што сам нашао у њој пре неколико година текст песме, певане 1848. у Пешти о посмртној слави Симе Милутиновића; па сам се преварио у својој нади. Али тако је то, кад човек пропусти прилику, кад је што требало забележити. Тако сам пропустио и 1849. од покојног Бранка измамити његову највећу и најмилију песму, која је после његове смрти нестала, а за његова живота нигде није штампана. Али које онда могао и помислити, да ће Бранко тако брзо отићи са света! Онај Бранко, који је био оличено здравље и веселост!

Светосавска песма има два текста, народни и црквено-словенски, и оба се различно певају, према разним читанкама и катасијама. Мелодија је једнака и у српском и словенском тексту. Питање је, који је текст старији и од кога је она лепа дирљива мелодија? На то питање требало би да наши црквени људи одговоре, ми лајници можемо само нагађати. Ја знам само једно као поуздано, да је српски текст *већим делом* од Стаматовића и да је српски

7. Четир стотин и педесет и једно је љето
Как' у мраку почиваш и не видиш света,
Чуј наш вопл Саво
Архјерејска славо
И прослави Србију и сву Србадију.

8. И прослави Фердинанда
Нашег доброг ћесара,
Који нас Србе љуби
Ко синове верне.

Н. Ћ. Вукићевић.

ШКОЛЕ У БУДИМСКОЈ ЕПАРХИЈИ.

По званичном извештају у епархији Будимској год. 1896/7. било је 60 општина од којих 46 имају своје школе а 14 општина немају школа.

У години 1896/7. делало је у тој епархији 42 учитељске снаге, пошто 3 школе нису имале учитеља, и то у Мађар-Боји и Вемену, где су тамошњи пароси школу држали и у Српској Мечки где је 1896/7. године школа била затворена. У Грабовцу и Саки школе су спојене уједно решењем Шк. Савета од 29. маја 1897. те је тамо једна учитељска снага делала.

Од 42 учитељске снаге су 39 учитељи и 3 учитељице, које су у почетку ове школске године у недостатку учитеља, за учитељице постављене.

Од тих 42 учитељске 24 су оспособљени за учитељство а 18 су неоспособљени и ови у привременом својству обављају учитељску дужност. — Због велике оскудице у учитељима и због крајњег сиромаштва дотичних малих српских црквених општина учитељска плата је тако малена и њу учитељи неуредно добијају, па с тога се оспособљени учитељи неће да траже за учитеље у тој епархији. Епар. Шк. Одбор будимски више пута се обраћао Школском Савету за помоћ, али није било прилике, да славни српски народни Сабор предлоге Школског Савета за припомоћ сиромашних општина у будимској дијецези уважи; јер сабор се летошњи разишао пре него што је предузео рад о припомоћи наших у опасности налазећих се основних школа.

За сачувати вероисповедни карактер српских народних школа Е. Шк. Одбор будимски у оскудици оспособљених учитеља почео је пристављати учитељице.

У погледу опреме, учила и школских здања има много недостатака у школама будимске епархије.

До скоро је било много ниских непатосаних соба, са скамијама обвештаним и неудесним. Благодарети неколицини добротвора народних у неким школама ове дијецезе школе су прошле године оправљене и са најнужнијом школском опремом и училима снабдеване.

Има 13 школских здања, која су нова и у добром стању. — У 18 општина су школска здања у приличном стању; у 9 општина нужне су знатне оправке на старим школским здањима а пет школских здања морају се сасвим из нова изградити, што ће се и учинити чим дотичне општине нађу извора за то.

У прегледаним школама нађен је у 10 школа добар успех, у 4 школе је приличан успех, а у 11 школа је био успех слаб, и напоследку у 13 општина није био никакав успех, а то је понајвише у онима, у којима делају неспособљени учитељи.

Све су школе мешовите са једном учитељском снагом и понајвише са 4 разреда; само је у Бану школа са 6 разреда, а у Мајшу са 5 разреда.

У многим местима нема повторних школа.

У епархији будимској било је за школу обавезне деце од 6—12 година, мушке 793, женске 803; свега 1596.

За повторну школу обавезних било је: 426 мушке; женске 438, свега 864.

Епар. Школски Одбор је својски се старао да отклони све мане и недостатке у школама; школски су одбори упућени да се својски старају о спољном и унутарњем унапређењу школа; да учитељима наложе, да уреди воде школске записнике; објављена је поново наредба, да школске општине имају здања школска оправити и са потребним училима и намештајима снабдети.

Жалосно је да у Будиму од 27 за школу обавезне деце само два детета у школу иду; а у Пешти учитељ Стеван Михалчић није предавао славенско читање. — Општина у Дуна-Пантелији позвана је да своју школу, која је негда тамо постојала, отвори, да не би српска деца у том месту у комуналну школу морала ићи.

Велика опасност прети српским школама у будимској епархији и ако се скоро не помогне материјалном помоћу из народних фондова сиромашним општинама ове дијецезе, то је предвидити, да ће врло многе српске школе у будимској дијецези престати бити српским вероисповедним школама.

РАСПИС НАГРАДЕ.

Уредништво „Школскога Листа“ расписује награду од три дуката за најбољу педагошку расправу, која у овом листу у течају 1898. године изиђе.

Велештована господа писатељи нека изволе послати овака дела без својега потписа, а обашка у запечаћеном писму нека назначе своје име и наслов дотичнога дела за награду, који наслов треба да је и споља на истом писму означен.

Расправе за награду заједно са запечаћеним писмом под једнаким обележјем, имају се уредништву „Школског Листа“ у Сомбор најдаље до цветне недеље доставити у плаћеном писму.

Које расправе за награду у „Школском Листу“ у течају ове године штампане буду, послаће се учитељском збору оне српске вероисповедне школе, из којег круга „Школски Лист“ за ову годину највише претплатника добио буде.

У последњем броју овога листа објавиће се име писатеља награђеног дела, а затим ће му се награда издати.

Сваки од поштованих наших сурадника, који нам у течају ове школске године своје суделовање обећао буде, осим почастног примерка, што ће му се слати, властан је означити три српске школе у Старој Србији и Македонији, којима ће се „Школски Лист“ као његов дар ове године бесплатно шиљати.

У Сомбору, на св. Саву 1898.

Никола Ћ. Вукићевић,

уредник и издавалац „Школскога Листа“.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Светосавско славље у Сомбору. Дан св. Саве првог архијепископа и просветитеља српског прослављен је код нас у Сомбору у цркви и у школи најсвечаније. Пре свете литургије обављено је мало водоосвећење у главној дворани средредње мушке основне школе. Чинодјелствовао је парох св. Претечева храма пречасни г. јереј Милутин Гавриловић. На водоосвећењу су били ученици и ученице основних и више девојачке школе овдашње са својим управитељем, наставницима и наставницама. — У св. Ђурђевском храму служио је божанствену литургију високопречасни г. протојереј Љубомир Кунусаревић с пречасним јерејима Јованом Момировићем и Николом Кирјаком и часним ђаконом Георгијем Павковићем. За време литургије на кору је умилно појао мешовити хор учитељских приправника и приправница. Пошто је на свршетку литургије освећено у част светитељеву зготопљено кољиво, кренула

се литија у нову зграду мушке учитељске школе. (Ове године је први пут ишла литија у здање мушке учитељске школе, те велељепне задужбине Његове Светости патријарха Георгија Бранковића.) На литији осим свештенства које је св. литургију служило, обучени су били и следећи: парох св. Претечина храма јереј М. Гавриловић, јереј Младен Борђоски проф. и катихета учит. школа, и јереј Жарко Ј. Поповић катихета осн. школа. Свештенство је пратно многобројни побожни народ. У великој дворани учитељске школе свечано је обављено мало освешћење воде, те је после овога држао веома језгровит говор проф. Душан Радић који говор на челу овога листа саопштавамо. После овога литија се вратила у св. Ђурђевски храм и тиме је црквено-школска прослава овога великога дана завршена била. — У вече је била сјајна забава у просторијама гостионице „Ловачког рога“, коју је у част овога дана приредила овдашња српска женска задруга уз пријатељско суделовање месне омладине српске. И.

Полугодишњи испити. У другој половини месеца јануара т. г. одржани су у свима сомборским православно-српским основним школама полугодишњи испити. Успех је у опште задовољавајући.

Р А З Н О.

Дарови срп. школама и учитељима. Његово Високопреосвештенство г. *Мирослав Николић*, епископ пакрачки, као сваке тако и ове године изволио је „Школски Лист“ претплатити за српске школе у Капелни, Сухомлаки и Липову. На овом племенитом дару у име речених школа изриче уредништво високопреосвештеном добротвору најтоплију благодарност — Из закладе покојног архимандрита Стевана Михаловића, за примљених 9 фор. шаље се ове 1898. године „Школски Лист“ следећим српским вероисповедним школама у Јасеновцу, Костајници и Дубици, српским комуналним школама у Пашкоме и у Врховинама у Хрватској, и српским вероисповедним школама у Рац-Алмашу Бати, Вемени, и Ланчугу у будимској епархији; свега 9 примерака.

Нови васпитач познати педагошки лист, којег уређује и издаје г. Мита Нешковић кр. школски надзорник у Беловару, последњим бројем у години 1897. навршио је десет година од како излази. Ми се од срца радујемо овој појави и желимо честитом уреднику овог заиста ваљаног педагошког часописа, да и даље истраје у овом племенитом подухвату, које служи на част народу српском и сиромашној му књижевности. Из првога броја овога листа од текуће године, видимо, да је на њему у току од прошлих десет година радило педесет и осам Срба и шесторо Хрвата. Лист је за то време по нарудби и претплати разаслан у 4262 комада, у који број не треба израчунавати оне примерке који су бесплатно или другим листовима у замену слати. Лист овај био је и препоручен и то од краљ. зем. владе, одела за богоштовље и наставу у години 1890. а у години 1897. наређено је да га свака школа у Хрватској и Славонији, у којој је већина ученика православних обавезно држати мора; од министра просвете у Црној Гори почившег Јована Павловића 1890. г.; од

АЕ. и М. Консисторије у Сарајеву године 1892.; од Епарх. Школског Одбора у Темришвару године 1892.; и од земаљске владе у Сарајеву. И.

Мастило. Многи држе да мастило које за писање употребљавамо, није ни мало по здравље штетно. Али се јако варају. Лајпцишки учењак Мариман испитивао је садржину различитих мастила и дошао је до уверења, да у сваком мастилу има доста гљивица и бацила, штетних по органска бића у опште. С тога учитељи треба да опомињу своје ученике, да ни пошто не лижу пера после писања, да руке оперу када су од мастила и да боце у којима мастило стоји кад год не пишу, затворене држе.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Подмладак лист за омладину средњих школа уређује Момчило Иванић проф. I. београдске гимназије, година I. Излази три пута месечно цена му је 10 круна годишње и шаље се администрацији.

Пчелица поучно забавни лист за старо и младо што га је уређивао и издавао г М. Нешковић кр. жуп. школ. надзорник у Беловару опет ће излазити уз годишњу цену од 80 нов. коју ваља слати уреднику у Беловар.

Ручни рад лист за мушки и женски рад у српској школи. Издаје и уређује Јов. С. Јовановић учитељ. — Излази месечно један пут у Београду по цену од 2 динара.

ОБЈАВА.

Издали смо у корист чешког учитељског сиротишта к прослави педесетогодишњице Њег. Вел. цара и краља Фране Јосифа I. његову слику, која је по суду зналаца веома лепо изведена и надмашује туђе производе.

Цене су сликама само за готови новац: 50 слика 3 фор. 100 слика 5 фор. 1000 слика 45 фор.

Antun Mojžiš,

predsednik Belz. odbora.

Praha-Karlín 273.

 Умољавамо све наше пријатеље и досадање претплатнике, да изводе своју претплату обновити, дужнике пак опомињемо, да дуг што пре подмире. Ко не мисли листа држати нека нам га врати натраг.

**Уредништво и Администрација
„Школскога Листа“.**

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплате шаљу се: Уредништву „Школки Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 2.

У Сомбору 28. Фебруара 1898.

Год. XXX.

М И Х А И Л

архиепископ београдски и митрополит Србије.

* 19. августа 1826. — † 5. фебруара 1898.

Под сводовима саборне београдске цркве заорила се песма тугованка, песма опроштајна: *Вѣчнаа памать!* И одјек њезин разлегао се на далеко и на широко по васцелом Православљу, по целокупном Српству, по васколиком Славенству.

Тужно *вѣчнаа памать*, које света црква православна поје враћајући матери земљи ништави прах свакога чеда својега, испратило је овом приликом у хладни гроб једног старог јерарха-великана, коме се подобан не ће вековима родити.

Тај јерарх-великан јесте *Михаил* у свему Православљу, Српству и Славенству чувени, љубљени и уважавани митрополит Србије; *аџостол* у служби евангелске науке, *исповедник* у обрани права цркве, *научник* у области богословске знаности, *херој* у подвизима монашким.

Да, митрополита Михаила нема више међу живима. По вечним законима он нас остави и отиде Богу на истину; ми пак стојећи поред свежа гроба његова кукамо и плачемо за ненакнадљивим губитком, понављајући речи Исуса сина Сирахова: *Ѣ смѣрти, кољ горка твоя естъ памать чловѣкъ...* (Сирах. XLI. 1.)

Прелетевши летом погледа дуги и плодонити живот и рад митрополита Михаила, с правом можемо применути на њега речи апостола Павла: *Подвигомъ добрымъ подвизахъа тѣниі скончашъ. вѣръ скончашъ.* (II. Тим. 4. 7.)

Као архијереј и првопрестолник православне цркве у краљевини Србији бејаше он у потпуном смислу речи апостол. У тешкој служби и светом позиву свом вазда ревностан и до самопрегорења савестан бејаше он *свима се* (I. Кор. 9. 22.) *не ишћий своја пользы, но многихъ, да спасѣтся* (I. Кор. 10. 33.). — Служећи као архијереј четрдесет и три године, три месеца и двадесет и два дана имађаше он доста времена, да послужи Богу угодним а повереној му пастви спасоносним деловањем. Кроз пуних тридесет и осам година његова митрополистовања, православна црква у краљевини Србији постаде уређена у сваком погледу и доби самосталност.

Као истинити и верни чувар божанствене науке и неизмјенивих установа православне цркве, он је умео осујетити сваки нападај, којим се смерало понижење цркве и пометња благодатног јој деловања. Сваки нападај тај одбијао се о камениту стену челик воље и строге досљедности великог јерарха Михаила.

„У времену кад је узвишени и свагда благовјејно поштовани престо св. Саве поруган — био — насиљем; када је независност православне српске цркве изиграна и осрамоћена — била —; када су вековима брижљиво чувани, свештени канони безобзирно погажени — били —; када се самовоља узвисила над законом: када је за перно чување правила вере и постојанства српске цркве, дивљачка освета овладала^{*)}“, — митрополит Михаил се наоружан *оружјем правде* (II. Кор. 6. 7.) и истине јуначки борио против свих тих грозних и нечувених нападаја, — и у тој светој борби он је за време и подлегао, да би му каснија победа што ејајнија била. Насиљем прогоњен оставио је он првојерарашки престо и као убоги изгнаник гоњен од немила до недрага, једва је нашао заштите, обране и мира у оном сигурном пристаништу у коме црква православна торжествује. Али праведни Бог не даде, да поруга нанесена цркви и законитом јој поглавару и браниоцу остане вечита, необорена. Иза не пуних осам година јадног стања православне цркве у краљевини Србији и толикогодишњег гонења митрополитова, црква побеђује, праведни преставник њен враћа се, да у славу божју, до смрти своје управља њоме.

^{*)} и. Четрдесетогодишња прослава архинастирске службе митрополита српског господина Михаила. Београд 1895. стр. 6. и 7.

Као служитељ олтара Господњег, показао је неописану ревност. Сваки дан је ишао које у своју дворску које у саборну цркву а сваког већег празника и служио је у овој последњој; служење му је пак било смерно управо светитељско. — Па као што је радо и често служио, тако је исто и проповедао. У проповедима огледала се величина духа, јачина вере и неустрашимост његова у обрани светиње, правде и истине. Проповеди су му ремек дела своје врсте.

Био је он заслужни и велики трудбеник и на просветном пољу. Благодарећи просвећеном уму и благочастивом срцу његовом, сиромашна српска богословска књижевност у њему је добила после св. Саве новог оснивача и неуморног раденика. Својим књижевним делима — на броју преко педесет — удари јој темеља и показа пута свима и свакоме, шта и како на овоме пољу треба да се ради. — Он се свим силама старао, да спреми светој цркви достојно и ваљано спремно свештенство. С тога је завео добар ред у богословији и шиљао многе ваљане младиће ради усавршења у богословској науци у Русију и тим начином осигуравао лепшу будућност цркве своје.

Једном речју у архипастирској служби својој бејаше он као што подоканџа епископџ катги непорочнџ трезвинџ, цѣломџдрџ, клагоговѣйнџ, чистнџ, страннолюбивџ, учитиљнџ. (I. Тим. 3. 2—3.)

Као грађанин домовину је своју искрено љубио и познатом политичком мудрошћу својом, свагда јој је од неоцењиве користи био.

У друштвеном животу уважаван са веома висока положаја и ретких особина својих, а тако исто љубљен с доброте своје, вршио је вазда веома важну улогу. У свакој прилици тражен је његов мудри савет и његова мудра поука.

Обичним и домаћим животом својим, могао је послужити свакоме за узор. Побожност, смерност, добродушност и умереност биле су одличне особине узвишена му карактера. Срце његово љубило је пријатеља као и непријатеља, десница његова благосиљала је душманина као и брата рођенога, блага реч његова предусретала је сиромаша као и богаташа. Својом тихошћу, љубазношћу и свиеходљивошћу, пробуђивао је у свакога, одмах при првом погледу, највеће поштовање и најоданију љубав. — Писац ових редака вичито ће с највећим пијететом и благодарношћу сећати се љубазних пријема и разговора, које је сретан био неколико пута с великим покојником имати.

За неуморни рад свој, покојник је одликован био са четрнаест

које ордена, које других одликовања, међу којима је најзнатније било, бела панакавилавка, којом је 1895. године, од светог Архијерејског Сабора одликован био. Осим тога био је које покровитељем, председником, чланом или добротвором у двадесет и осам јавних друштава, завода или корпорација.

Руке је био подашљиве. Не знајући колико је њих помогао по оној народној: „да не зна левица, што даје десница“, саопштилићемо само, да је школи у свом родном месту дао 20,000 динара, у тестаменту свом пак, осим што је оставио родбини својој приличну суму, установио је фонд од 50,000 динара, помоћу којег ће се два калуђера школовати на вишим богословским заводима у Русији и фонд од 15,000 динара, из кога се има школовати по један ученик из његове породице.

*

Митрополит Михаил рођен је у Соко-Бањи 19. августа 1826. године од сиромашних родитеља, оца Милована Јовановића и матере Марије. Крштењу му је име било *Милоје*. По свршетку основне школе (три разреда), гимназије (четири разреда), богословије у Београду (четири године), семинарије и духовне академије у Кијеву (седам година) постао је *мистар богослова*. Монашки чин приимио је у Кијеву Печерској Лаври 29 марта 1853. године, а 1854. године вративши се у Србију, постао је прво професором у богословији, а после неколико месеци изабран је за владiku шабачког, те је 14. октобра исте године у саборној београдској цркви на исти високи степен посвећен био. На митрополитски престо сео је 25. јула 1859. године. — 1881. године незаконито је удаљен са митрополитског престола, те је затим по примеру св. Саве посетио и поклонио се св. местима у Палестини и вративши се оданде настанио се у Русији, где је у Кијеву и Москви живео све до 1889. године, када је помоћу божјом поново ступио на митрополитски престо и повративши цркви православној у краљевини Србији повређени канонички карактер, славно управљао њоме до смрти своје. — По вестима које донесоше листови из српске престонице, покојник је на св. Три Јерарха о. г. председавао са скупштина друштва за подизање храма св. Саве у Београду, а последњу бескрину жртву пренео је Господу 3. фебруара у својој придворној цркви. 5. фебруара у 12 сахати и 10 минута слоњен болешћу запаљена плућа, у блаженој нади на вечни живот, тихо и мирно је предао Господу Богу праведну душу своју. Очи му је заклопио епископ нишки просвећени Инкентије са тамо присутним свештенством и родбином, показао га св. јелејем и затим обучена у потпуно архијерејско одјејаније, положио био у дворској сали. Истог дана у 5 часова у вече пренесен је с највећом славом у саборну цркву, где му је народ без разлике сталежа, пола и узраста пристушао и свету десницу целивао. У рукама је држао часни крст а успод овога на прима св. евангелије. Свештенство је пак читало молитве и евангелија. Погреб је био у недељу 8. фебруара по прописаном чину, а о државном трошку. Чиноподјествовао је четири

архијереја са преко 130 свештеника и ђакана. Присутни су били: Њихова Величанства краљ Александар и краљ Милан; краљева влада, дипломатски кор, виши официри, представници свих власти, јавних завода, разних корпорација и многобројно грађанство. Пред црквом је војска била упарађена и одавала је у своје време почаст пуцањем. У цркву су могли само позвани улазити, а у порту само они који су за то билете имали. У цркви је држао слово епископ нишки преосвећени господин Инокентије. По свршеном богослужењу и опелу, тело покојниково је обнесено трипута око храма. Том приликом су држали говоре: министар просвете и црквених послова и ректор богословје. Иза тога унесен је ковчег опет у цркву, те је сахрањен с леве стране у црквеној препрати. — Смрт великога покојника оглашена је и у престоници карловачке митрополије Ср. Карловцима, а уједино су у знак жалости на саборној цркви и патријарашком двору истакнуте биле црне заставе.

*

Блажена душо великога покојника! Опрости нам што се с тобом овако slabим и незнатним речима праштамо. Невешто је перо наше и скучен је простор ове хартије, а да би у стању били њиме и на њему описати живот твој, побројати славна дела твоја и признети достојну славу величини твојој. Име твоје и дела твоја забележиће златним словима на многим и многим страницама повест цркве и државе српске. Ретцима овим вршимо само једну свету дужност, на коју нас љубав и благодарност према теби упућују. Живот и рад твој, којим си стекао славно име, јесте вечни споменик твој, који ће на веки живети у срцу сваког православног Србина, који зна љубити веру и род свој, уважавати и с благодарношћу се сећати оних, који жртвоваше себе за славу овога двога, међу којима ти заузимаш прво место.

Слава ти и хвала ти Михајле велики првосвештениче и узорити родољубе! Има твој (Јевр. 2. 12.) *примѣрство* твоју, *повѣда* твоју и похвалу твоју исповѣсть црковна. (Сирах. 44. 14.) *А вѣнцъ, правды...* *воздасть ти Господъ въ днь ѡнъ правднѣй сѣдѣ!* (II Тим. 4. 8.)

Слава ти вечита слава!

Ст. С. Илић.

РАЗГОВОРИ С ДЕЦОМ.

Пише: Душан Ђурић, учитељ осечки.
(Наставак.)

2. Учила и школски наменштај.

Учитељ покаже руком на школску зидну таблу.

Кажи ми Милева имате ли ви код куће оваку ствар? А зашто

је немате? (јер је не требамо). Где треба да је овака ствар? (у школи). — Како се зове ова ствар? (табла). Где виси ова табла? (о зиду). — Од чега је начињена зидна табла? (од дрвета). Ко прави зидне школске табле? (столар). Колико крајева има зидна табла? (четир). — Колико страна? (четир). Је су ли све једнаке? (нису, — две су дуге, а две кратке.)

Шта је ово од табле? (дужина). — А ово? (ширина). Како стоје дужине? (водоравно). Како стоје ове стране од ширине? (усправно). Шта још стоји овде усправно? (орман, пећ, зидови, врата). Шта стоји водоравно или положено? (патос, таваница, плоче од стола, клупе). Како стоје кровови од кућа? (косо).

На што нам је зидна табла? (да пишемо). По чему пишемо? (по линијама). — Какве је боје табла? (црне). Какве боје су линије? (црвене). — Јесу ли ове линије једнако далеке? (две су близу једна другој, а две су даље). Ове две линије што су близу једна другој зову се главне, а оне две се зову помоћне. — Ми ће мо учити писати прво по главним линијама.

Примедба: Учитељ ће овако испитати децу и за ове ствари: рачунаљка, штица, перо, оловка, књига, писаљка, таблица, сунђер, креда, правачник, мастило, артија, зид, орман, скамија, пећ, вешаљка, нож, сто, столица, врата.

Шта је ово децо? (књига). — Шта раде старији ђаци из књиге? (уче). — Ето видите децо, зато што они уче из ње, може се казати овако: књига је учило.

Учимо ли што на табли? (цртати, писати и рачунати). Шта је табла? (учило). Шта је рачунаљка? (учило). Шта радимо кредом, писаљком и оловком? (пишемо). Можемо ли читати тим училима? (само пишемо). Шта нам још служи за писање? (перо, хартија, таблица, мастило). То су училиа за писање.

Шта мислите децо, да ли је скамија учило? (није). — Шта је скамија? (школска ствар). — А је ли сто, столица, орман, столица и вешаљка — школска ствар? (јесте).

Ове школске ствари се зову: школски намештај.

Сад ми кажите која су училиа овде? Које је школски намештај?

Пазите! Сва ова училиа, и овај школски намештај, купила је општина пре неколико година. Онда су биле ове ствари децо, сасвим нове. Но погледајте сад ову клупу каква је, а погледајте овај правачник. Правачник је још нов, а клупа стара, прљава, исечена и измирљана од мастила. — Ја сам децо овај правачник чувао и нисам

секао, нити мастилом испрљао, а ове клупе су неваљали ђаци крадом секли, и мастилом испрљали. Па је ли то сад лепо видети? Ето, ако још и ви будете тако неваљали, па и ви узрадите тако, онда ће, „учила и школски намештај“ бити још прљи и гори. Смеју ли се учила и школски намештај прљати или кварити? Како треба пазити на туђе ствари? (као и на своје). — Но нека нико не мисли да ја нећу знати ко прља или квари школска учила и намештај, ја могу лако ухватити, као што сам увек ухватио по којег неваља-лог ђака, па је онда морао платити штету.

Кућа (дом) и домаћи намештај.

Миленко! Где ви ручате, код куће? (у соби). А где спавате? (у соби). На чему спавате? (на постељи, кревету).

Где држи мати кошуље и хаљине? (у орману). На што вешате хаљине? (на вешаљци). Где држи мати судове? (на полици). — Чиме се покривате кад спавате? (јорганом, покривачем и ћебетом). — Шта имате под главом? (јастуке, узглавље). — Какви су јастуци? (меки). Зашто су меки? (јер има у њима перја).

Има децо јастука у којима нема перја већ сламе или љуш-тике од кукуруза. — Шта је под вама? (сламњача). — Има неких који не спавају на slamњачи, већ на дуњи која је напуњена перјем. Но то није здраво за децу. Чим се пуне slamњаче? (сламом, и љуштикама).

Јулка! Где држи твој отац вино? (у подруму). Где вам је подрум? (под кућом). Има децо који не држе бурад у подруму, него држе под каквим брегем испод којег прокопају ходник. Тај дугачак ходник испод брега где људи држе вино, пиво, ракију — зове се лагум. У лагуму зими није јако хладно, а лети је пријатно.

Још има децо места где људи у земљи дубоко држе лед, па затрпају сламом те у сред лета имамо леда, те дубоке јаме зову се леденице. Где држи мати сир и млеко, маст, и зелен и остали домаћи смук? (у подруму, или у вајату).

Реци ми Богољубе шта имате у соби? (сто, столице, вешаљку, орман, огледало, канапе, диван, клупу, слике и кревете).

Примедба: Премда не може бити све у овим одговорима онако као у одговору сеоског детета, ипак целине ради сам навео.

Где се налазе ове ствари? (у кући). Је ли нам потребна кућа? Кад не би имали куће где би спавали? (на пољу). — Кад не би имали стола где би ручали? (на земљи). Где би седели? (на

земљи). Где би спавали? (на земљи). Кад имамо собу, шта нам је у соби нужно? (ствари). Како се зову све те ствари другчије? (намештај). За то што се кућа зове дом, и што се тај намештај у дому налази зове се домаћи намештај.

(Наставиће се)

СВ. САВА И ЊЕГОВА ПРОСЛАВА.

На св. Савској школској свечаности у Вел. Бечкереку говорио

Богдан Свирчевић, учитељ.

Васколики народ српски, који се са три прста у десници крсти, прославља данас успомену овога великана, првог светитеља и просветитеља свог; православни народ српски данашњом својом прославом одужује се оном неуморном народном трудбенику, који је одбацио од себе варљиви блесак светски, одрекао се велика господства и висока достојанства, те посветио свој живот једино роду своме, народу српскоме. Православна српска школа и црква надтичу се данас, која ће достојније да прослави име и успомену св. Саве, те ретке српске славе. Па ево и нас овде, после усрдне молитве, коју принесмо на жртву Свемогућем Творцу и Његовом смиренном слуги у св. храму Господњем, велим, ево нас и овде на окупу у скромном храму народне нам просвете, да и овде одамо достојну пошту успомени св. Саве, оснивача школе и просвете народне.

Данашњи живот народа српског оснива се на темељу, кога је Сава пре више стотина година у народу положио.

Као што је Бог послао на земљу свога Јединца Сина, да спасе и избави васколики род људски, тако је исто и Сава послан од Бога да спасе и просвети читав народ српски. И ми Срби само Сави и његовој светој науци имамо да захвалимо, што смо се до данас као народ одржали и веру, име и народност своју сачували. Св. Сава је семе хришћанске науке тако знао у орце Србиново учврстити, да га отуда немогаше никаква сила људска изчупати. Народ српски остаде веран своме племену и имену и онда, када су га свакојако кињили и нечовечно мучили; и онда када су непријатељи српске мајке под топуз метали, седе старце убијали српску децу газили и часном се крсту плазили, а јунацима русе главе откидали, Србин опет оста само Србин. Та све муке и патње трпељиво су сносили наши преци, а све за образ и поштење, за крст часни и слободу златву. Зато ничице падајмо, ми синци и

кћери некадањих див-јунака, наших неумрлих предака, па величајмо, своје прађедове, јер нам ово они сачуваше и у аманет оставише светло име Србиново.

Данашњом свечаношћу српски народ захваљује св. Сави, на свима добротинствима и трудима, које је он учинио и уложио за срећу и добро свога народа. А каква нам је добра учинио св. Сава, кад га ми ево још и данас после толиких стотина година славио и овако величанствено прослављамо! Велике су његове заслуге, које је он стекао око унапређења нашег народног живота, а ја сам слаб и незнатан, а да би могао све његове заслуге верно оцртати, само толико се осућујем тврдити, да нам је Сава показао прави пут, којим ћемо изаћи из доташње таме незнања, по којој дотле у оно време лутасмо и упознати праву светлост света, науку и просвету, то моћно просветно уружје данашњег доба. Св. Сава је знао да ће наступити ново доба, у коме се поједини народи не ће више такмачити оштрим мачевима и јатаганима у руци, него да ће се народи за своје самоодржање борити много оштријим оружјем, просветним оружјем — науком и знањем и да ће непросвећен народ морати подлегати туђем упливу и претанати се у стране народе и и тако нестати га са попришта овога света. Зато је Сава и прионуо да свој род још за времена приурити за данашњу просветну борбу и почео је на све стране Српства подизати српске школе и цркве, па је у њима учио свој народ, да верују у правог и истинитог Бога и поучавао како ваља млађи своје старије да слушају, народ у поштењу свој живот да проводи, да се клони „ружних дела за живота свога цела.“ Св. Сава је живом речи проповедао у народу нашем свету веру Христову и на тај начин међу Србима учврстио веру православну; он нас је научио да нема крста без три прста ни Србина без крсна имена. Са том својом науком положио је станац-камен, чистом непоквареном нашем народном животу и поносу српском и тешко да беше народа, који је толико пазио на понос, образ и поштење своје као народ српски. У таком духу васпитани народ српски умео је туђе обичаје и светиње поштовати, а све своје што је, дакле име и све што је спојено са народношћу српском, знао је необично љубити, а кад је требало и своју драгоцену крв пролевати. Таку народносну свест могао је само Сава са својом узвишеном науком улити у срце Србиново, па зато његовој светој науци нека је хвала, што је Срба крај свих зала, будна свест га одржала.

Наш светитељ Сава са подизањем православних српских школа

распростирао је оновремену народну просвету у народу нашем, која је требала да учврсти веру православну, а ова опет да одржи у целини до тада раскомадане српске земље; из тих Савиних школа временом произашле су ове данашње наше школе, у којима се негују све оне врлине, које Србина Србином чине. Сава нам је оставио у аманет, да својски пригрлимо своју школу, као темељ будућности праве, па да ту у школи својој, оружамо подмладак свој просветним оружјем са којим ће, кад буде устребало, ступити на просветно поприште, на коме ће се моћи одржати.

Повесница наша учи нас, да је народ српски од вајкада био велик снагом и јунаштвом, па зато треба да топло пригрлимо и своје школе, па да постанемо велики и снажни умом својим, јер само школа ће нас умно оснажити и онда само тако ћемо се моћи назвати достојним потомцима великог данашњег светитеља. Или зар мислите, да се овом свечаности народ српски достојно одужује неизмерним заслугама Саве светитеља? Никако не. Јер Сава да је тражио славе и хвале не би оставио сјајне дворе и круну краљевску, па отишао у пустињу манастирску, где је једино размишљао о срећи и напретку свога народа. Зато не силазимо са стазе, којом нас је Сава повео био, него радимо сви сложено на просветном унапређењу свом, као што и други народи чине, па ћемо онда најбоље уговети светој вољи Савиној.

Ма да је сав народ српски обукао свечано своје руво, а све у почаст свете успомене Саве просветитеља, ипак поново велим: да се не одужујемо добротинству његовом и племенитости његовој онако, како би у истини требало. Та данашња слава само је незнатан спољашњи знак благодарности наше према узвишеном, племенитом, светом и родољубивом раду Савином. Ако хоћемо да смо достојни Савине свете успомене, то онда и делом покажимо, да се одушевљавамо и заносимо и духом светосавским. Та погледајмо само на рукосад Савин како је запарљожен; погледајмо на наше школе, од куда нам сунце сија. Па шта све видимо? Наша школа још увек је пасторче народно. Док други народи одкидају од својих уста и прилажу на олтар просветног унапређења свог и своје школе, дотле српски народ, тај народ који се данас заноси славом св. Саве, врло мало прилаже на олтар просвете своје.

Наше школске зграде приличе свему пре, само просветном храму не. Или зар нам на част служи, што је већ у народну изреку прешло: да у већини наших општина школска зграда по томе

се познаје, што је најгиднија и најзапуштенија. > Данашња свечана просlava и тако стање наших школа! Како су то две велике противности; овако свечано прослављати успомену оснивача српске школе, а у исто доба тако се мало бринути о школи и њеном унапређењу! Баш данас је велик број наших школа, које стоје на ивици своје пропасти, па где је у нама тог Савиног родољубља, па да прионемо сви слешке и да спасемо те школе, да сачувамо од пропасти рукосад Савин. Да, али већина и то још огромна већина нашег народа посматрајући и школу са свога материјалнога становишта не види од школе никакве материјалне користи, те се зато и слабо стара за школу и њено унапређење изговарајући се: *а на што толико издавати и улагати у школе, кад нам оне и тако не доносе никаква материјална интереса!* Тако ћемо чути да говоре не само прости, него и неки интелегентни чланови нашег народа. Ох, да чудне памети! А зар има народ драгоценијег блага од порога свог, видео нас Бог! Зар деца наша, нису најдрагоценије благо наше? Та омладина наша, то је нада и будућност наша.

Наша деца у школи проводе најнежније доба своје, и то баш у том добу, када се телесно и умно највише развијају и кад том развитуку и најмања неугодност штетне последице нанети може; и ми то све добро знамо, па ево допуштамо деци нашој, том најдрагоценијем благу народном, да знатан део младости своје проводе у оваким влажним и мрачним зидинама, у којима се само дух на уштрб тела развија, ако се зар може и замислити, да се у кржљаву телу може здрава душа развити. Отуда је ето и ова кржљавост у народу нашем, што деца са немара својих старешина закржљаве телом, па онда и духом — јер здрава душа је само у здраву телу — у оваким загушним и нездравим школским одајама, у којима највећи део свога детињства проводе. Да, али што би трошили залудно на подизање школских здања, која би у сваком погледу одговарала свима педагошким и здравственим захтевима, кад и тако од њих *„немамо ама баш никакве“* материјалне користи, а од новца уложеног у друге какве непокретности имамо више хиљада годишњег интереса! Да, јест, тако је; а да шта су деца наша, а будућност народна?... Та „на част цару сво цареву благо, кад немамо што је нами драго!“ На што оно благо, што стоји на гомили сачувано у горњим местима наше домовине, где је некад велики број Срба био, а данас тамо скоро ни једног Србина нема; па каква је корист од тог блага, што га је штедљива рука нашег

народа тамо сачувала? „Чувајмо беле паре за црне дане“, али уштедимо то на другом чему, а не на школи; не штедимо на школи већ и рад добра свога, не штедимо на школи тако нам Бога!

„Јер биће дана, ал' не ће среће,
И биће људи, ал' Срба не ће.“

Као што је то ето случај у горњим крајевима, у којима некад Српство многобројно беше; а сада? *Тамошњи друмови желили су Срба, а данас Срба више тамо нема.* Нема тамо данас више Срба, па нема ни данашње славе, тамо је нестало и успомене св. Саве. Зато дакле сви слошке пригрлимо рукосад Савин, па га брижљиво негујмо, јер ће из тог рукосада Савиног извићи најлепша будућност наша; не заборавимо па своје школе, па тај аманет св. Саве, јер школа нам највећа интереса пружа; у школи подмладак народни снажи своју душу и оплемењује срце своје; из школе нам излази омладина наша наоружана просветним оружјем, науком и знањем, а данас „знање је снага, знање је моћ“, зато нам и Сава поручује: учите Срби дан и ноћ.

Не напуштајмо дакле своје школе, него сви слошке радимо на њихову унапређењу, и не жалимо ни једне паре, коју би при-
нели на олтар унапређења народне нам просвете, јер не треба заборавити, да само онај народ има будућности и живота, који има своје просвете. Извори народне просвете јесу народне школе, зато дакле, дижимо школе, јер нас и деца моле, и скидајмо им са чела облаке, и не терајмо их сами у просијаке.

„Штујмо школу као темељ будућности праве,
Српску школу — к'о аманет светитеља Саве!“

Тако чинећи најдостојније и најлепше ћемо прославити свету успомену данашњег народног нам учитеља и светитеља; негујући брижљиво рукосад Савин, делом ћемо засведочити: како смо уважили и схватили племенити и родољубиви рад Савин. Кад оберучке сви пригрлимо своју школу, уверићемо сваког како се одушевљавамо духом светосавским. Поштујући своју школу најбоље ћемо показати колико смо свесни своје миле народности српске, колико се поносимо својим племеном и неоскаљаним српским именом. Јер у српској школи негују се све оне врлине, са којима су наши праћедови сачували своје поносито име.

Буду ли цветаће наш школе, цветаће нам и наша народна срећа; потомци ће наши благосиљати нас, као што и ми с поносом

помињемо наше неумрле и миле претке. Имена српског тада никад нестати не ће, а с неба ће на нас Савин благослов да слеће.

*

Прослављајући данас овако свечано успомену нашег првог и највећег учитеља и заштитника наше народне школе, те расаднице народне нам просвете, узнесимо одавде из овог просветног храма топлу молитву своје светитељу и нека нам испуни нашу скромну жељу:

Да већ једном српска зора на небу заруди
И нека нам Српство иза сна пробуди.
Нек дарује своје милом роду
Сретне дане, слогу и слободу;
На просветном пољу довед нека ради,
У врту наука цвеће нека сади,
Па нек чува све што је стек'о
И да буде чувен и виђен далеко!

Н Е К Р О Л О Г.

† **Константин Лазаревић** учитељ опће пучке школе у Шиду, преминуо је 3. фебруара т. г. Расхладивши се запатио је несрећну суху бољетицу, која га је брзо у хладну земљу отпавила. Био је вредан учитељ, а осим тога врло вешт у музици. Црквеном певачком друштву у Шиду он је био коровођа. Поживео је 23, а учитељевао је само три и по године.

† **Марија Вукадиновићева** приправница друге године, после дугог и тешког боловања преселила се у вечност 9. фебруара т. г. у 17. години свога живота. Сахрањена је уз пратњу приправника и приправница 10. и. м. после подне на св. Успенском гробљу одашњем. Опроштајне говоре држали су приприправници: Св. Радашија и Михаило П. Анокић. — Била је добра и примерног владања ученица.

† **Јован Марић** учитељ у Новоме Саду преселио се у вечност 19. фебруара о. г. Сахрањен је 21. фебруара по подне уз многобројно саучешће грађанства, својих пријатеља и познаника. — Био је члан новосадског црквеног и школског одбора, уредник „Винограда“ и члан уредничког одбора „Школског Одјеса.“ Умро је у 42. години живота.

Бог да им душу прости! Вјечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Јубилеум. Госпођица *Софија Петровна Мертваго* управитељица „Института Царице Марије“ на Цетињу, прославила је у јануару текуће године двадесетогодишњицу свог учитељског рада. Честитао јој је том приликом Кнез и многа госпођина. Од наше стране срдечно желимо, да премилостиви Бог поживи још дуго и много госпођицу Софију Петровну Мертваго, ту неуморну трудбеницу на просветном пољу, да и на даље вршећи своју племениту дужност, послужи на корист Српства у чијем кругу удаљена од своје постојбине тако равнано и неуморно дела.

РАЗНО.

† *Митрополит Михаил.* 8. фебруара о. г. су свечано сахрањени посмртни остаци митрополита Михаила. Погреб је био величанствено, сходно високоме рангу и големим заслугама великога покојника. Последњих дана свет је у недогледним масама вршио у саборну цркву, да још последњи пут види и целива свога митрополита. Ујутру у осам сахати почела је у саборној цркви архијерејска литургија. Цела је црква била застрта прилом. На сред цркве лежао је богато украшен катафалк с телом митрополитовим, на који су положени силни скупоцени венци и око њега су чували стражу коњаници београдских ескадрона. Краљ Александар стајао је испред свога стола; митрополитов сто био је застрт прилом. Ниже стола стајао је заступник рускога цара, Неклаудов, за њим генерал Велимарковић, па министри и сви великодостојници краљевине. С леве стране беху заступници свију страних држава у великој гали, и ниши официри, сви у гали, са краљем Миланом на челу. Остали део цркве заузеле су депутације, преставници друштава и одлични гости са стране. Око цркве био је упараћен цео београдски гарнизон, сви родови оружја са војним музикама. Појало је певачко друштво „Станковић“ складно и умилно.

После литургије почело је опело, на коме су чинодјејствовали епископи: Мелентије, Иофентије, Дмитрије и Никанор, митроносни архимандрит Нићифор Дучић са сто и тридесет свештеника и ђакана, међу којима опазисмо рускога проту Кардасјевића, изасланство патријарха Георгија, ректора Вучковића и проту Јеремића.

Епископ нишки Иофентије држао је лепу беседу. Затим је пристунио краљ Александар да последњи пут целива митрополита, а то су učinили и сви присутни у цркви. Особито је дирљив моменат био, када је изасланик рускога цара клекао пред мртвачки сандук, и када се стари генерал Велимарковић опраштао са својим верним пријатељем плачући.

После тога узели су епископи и највећи великодостојници земаљски скрињу са телом митрополитовим, те изнели из цркве. Војска је одавала почаст, а министар просвете Андре Ђорђевић држао је диван говор, у коме је славно митрополита Михаила. За тим је тело обнесено око цркве, па је ректор богословије Јеврем А. Илић држао говор, и онда је тело унесено у цркву, где је погребено преко пута од гроба кнеза Михаила. Звона су звонила, војне музике свирале,

а пешадија и артиљерија громким пуцањем испратише из онај свет славнога митрополита. Умукле су и песме црквене, и само се још чуо плач и видеље сузе

После погребга био је по жељи митрополита, свечан ручак у митрополији, на који је позвано било 150 гостију. У великој сали за главним столом седели су архијереји, заступник рускога цара, активни министри, неколико највиших великодостојника и гости из Новог Сада: Арса Пајевић и др. Бранислав Станојевић. Епископ Мелентије напιο је у језгровитоме говору успомени митрополитовој, а тако и Панта Срећковић.

Из свију славенских, а особито српских крајева стигло је безброј изјава саучешћа; особито је значајна изјава саучешћа од Побједоносцева. Београдске новине истичу и брзојав дра Полига. Министарство ће издати велику споменицу о митрополиту, а архимандрит Дучић ради биографију митрополитову за академију наука. Свештенство ће му подићи надгробни споменик код цркве у вредности од 10,000 динара, а влада основати музеј од његових драгоцености.

Имање своје, у вредности од 150,000 динара, оставио је митрополит на просветне цели.

Цео Београд окићен је био црним заставама. на многим местима изложене су слике митрополитове. Жалост је искрена и свеопшта. „Бр.“

Избор митрополита. За митрополита у краљевини Србији изабран је 15. фебруара т. г. преосвећени епископ нишки господин *Инокентије*. Човек богословски и светски изображен, који је дугогодишњом службом својом доказао, да је заиста достојан да заузме место првог епископа у краљевини, и да се нарече достојним замеником неумрлог митрополита Михаила. — Живео митрополит Инокентије!

Посвећење епископа. 1. марта т. г. обавиће се свечана епископска хиротонија у Ср. Карловцима. Хиротонисан ће бити високопречасни архимандрит беојански господин *Лукијан Војановић*, од св. Синода изабрани, а од Његова Величанства краља потврђени епископ, за епархију будимску.

Парастос. У недељу 15. фебруара т. г. одржан је у саборној цркви новосадској свечани парастос, за упокојење душе митрополита Михаила. Чинодјествовао је преосвећени епископ господин Герман с многим свештенством. За парастос су биле разаслате нарочите штампане позивнице. Сав трошак спосио је родољуб и велики поштоватељ покојников г. Арса Пајевић.

П О З И В.

Благодарност је једна од првих врлина, која треба свакога човека или друштво да краси. И српска нам учитељска школа преко својих наставника и ђака хоће да делом засведочи ту врлину те да искаже своју благодарност видљивим и достојним знаком према сени првог свога професора и управитеља

† *Јован Вукић*, који је обновљену ову школу отпочео и вредно до смрти му брзе и изненадне служио. Поводом те племените побуде решио је наставнички збор у седници својој држаној 11. новембра 1897., да школа ова подигне скроман споменик на гробу покојниковом.

Но како је ова школа сирота, те нема довољно средстава да сама подигне а ако скроман но достојни споменик, то се овим обраћа наставнички збор на пријатеље и поштоваче покојникове, којих је покојник за живота много бројао, са молбом, да би били добри притећи пралозима, који би се употребили за подизање спомен-плоче на гробу покојникову.

Рок стицању пралоза је Ускрс, да би се споменик о Спасову-дне могао подићи.

Прилози се шаљу или на потписани збор или на благајника одбора за подизање споменика, на г. Симу Вуксана учитеља.

У Пакрацу, 1. фебруара 1898.

Наставнички збор срп. мушке учит. школе пакрачке.

ЈАВНА ЗАХВАЛА.

Поводом смрти наше премиле и незаборављене кћери, односно сестре Марије Вукадиновић учит. приправнице, побуђени се налазимо срдечно благодарити: Пречасном свештенству, за благочинно опело; наставницима и ученицама те ученицима сомборских учитељских школа, који су на одар покојничин венац положили и на погребу учествовали, те тиме нашу голему тугу ублажили. Топлу нашу благодарност нека изволе примити г. г. Светозар Радашић и Михаило П. Авокић учит. приправници, који се у лепим и дирљивим говорима с покојницом опростише; г. г. Груја Петровчанин и Стеван Гердец, први што је круну, а други венац носе и све остале госпођице, које су поред круне, венца и одра ишле, те тиме сировод увеличале. Поштованом грађанству, које је на сироводу учествовало, а такође свима који су нам усмено или писмено своје саучешће изјавили, овим путем се срдечно захваљујемо.

У Сомбору, 14. фебруара 1898. год.

У име ожалашћене породице и многобројне родбине:

Никола Вукадиновић,
отац.

Одговори уредништва.

Чланак за награду: „Када би се поправило учитељско стање?“ почеће се у ид. бр. броју штампати.

П. Т. у Ади. Чланак „О школи и раду“ примила смо. Хвала Вам.

Ј. Ј. К. у Панрацу. Послато примљено, ући ће скорим. Поздрав.

М. Б. у Кикинди. Ваш чланци штапиће се у ид. бр. бројевима. Хвала Вам

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплате је на целу годину 1 к. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дојави и предплате шаљу се: Уређивштву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 3.

У Сомбору 31. Марта 1898.

Год. XXX.

СЕДНИЦА ВИСОКОСЛАВНОГ ШКОЛСКОГ САВЕТА држана 13. марта 1898. год.

Високославни српски народни Школски Савет држао је под председавањем Његове Светости Преузвишеног Господина Георгија Бранковића патријарха српског 13. марта ове године пре и после подне прву овогодишњу своју седницу. У овој су били присутни сви чланови осим Дра Михаила Полита Десанчића, који је одсуство своје великом својом домаћом жалашћу оправдао. Заменик гл. школ. речерента Никола Ђ. Вукићевић речерисао је предмете, којих је било преко 90. — Перо су водили народни и патријаршееки тајник Др. Лазар Секулић, и први бележник Саборског Одбора Милан Меанџић.

У овој седници дознао је Школски Савет из званичних извора, да су приходи годишњи клирикалног фонда намењени на просветне цјели, за ову годину сасвим исцрпљени и да се више из њих не може баш ништа издавати, што није већ прорачуном за ову годину до сада одређено.

Поводом прочитане окружнице вис. кр. угар. министарства богочасти и јавне ваставе управљеном на све црквене области у Угарској, којом се наређује, да се у свима школама свечано прослави 30. марта (11. априла) педесетогодишња успомена државних закона од 1848. којима је слобода, једнакост и братство у Угарској проглашено, и у свези са питањем појединих епархијских школских власти, како се и када се има ова прослава у срп. вероисп. школама држати: издао је наредбу Школски Савет, да се — пошто речени дан велике недеље пада — у српским вероисповедним школама поменута прослава држи тек после Ускреса но свакако у течају месеца априла патриотичким говором, декламовањем и певањем патриотичких песама. — Уједно је решено, да се наредба Школског Савета од 9. Децембра прошле године, којом је установљена школска прослава

на дан крунисања Њег. Величанства премудростивог краља нашег Франца Јосифа I. у свима српским вероисповедним школама 27. маја (8. јунија) од сада свечано прослањати има како „Благодаренијем“ у храму Божијем, тако и сходном патриотичком прославом у школи.

На поднесену пријаву новоизабраног и конституисаног епархијског Школског Одбора бачког о свом избору и саставу, Школски Савет је после дужег расправљања изрекао своје мишљење, да је новоизабрани Е. Ш. О. бачки протузаконито састављен пошто је у њему више од два учитеља, и закључно је пријаву ту високославном Саборском Одбору на надлежно поступање доставити.

Од великог је интереса био један поднесак Е. Ш. Одбора темишварског, са којим је исти доставио Школском Савету молбу мокринских назарена, управљену на тамошњи српски м. Школски Одбор, у којој они моле, да деца њихова, у комуналној школи мокринској не морају учити туђ језик и римску веру, а уједно изјављују да она деца њихова што иду у српску школу могу учити руком се крстити и све друго што се у српској школи предаје, само да им се не говори о св. тајнама крштења и причешћа.

Извештаји Е. Школског Одбора бачког, будимског и пакрачког о стању школа у 1896/7. прочитани су и узети су на знање и доставиће се заменику гл. школ. референта ради сачињења општег извештаја о школама у целој митрополији за 1896/7. — Епархијски Школски Одбор будимски позваће се, да извештај свој попуни са означањем броја мушке и женске деце, која свакидашњу и поворну школу полазе.

Из извештаја Е. Ш. Одбора пакрачког види се тежња и заузимање истог Одбора, да се број вероисповедних школа у његовом подручју умножи, а нарочито да се у Дарувару и у Бастајима што пре српске вероисповедне школе успоставе.

Е. Шк. Одбор темишварски саопштио је Школском Савету непосредно достављене му дописе преузв. г. краљ. угар. министра богочасти и јавне наставе, у ком се исти Одбор позива, да учини сходно расположење, како би се учитељске плате у Ђиру, Товладији и Шурјану допуниле на 300 фор. или да се поднесу молбе ради државне припомоћи, а пошто је исти министар изјавио, да не може чекати даље, да се та ствар отеже; то је Е. Ш. Одбор темишварски моли, да се за те и још неке школе припомоћ из народних фондова журно у течај стави. Услед тога решено је, да се молби тој не може задоста учинити, и упућена је ова ствар на

епархијску скупштину темишварску, да се припомоћ из епархијског фонда подмири.

Заменику епарх. школског референта темишварског, који је у место захтеваног извештаја о стању школа, поднео Школском Савету само прикупљено од 60 општина градиво за састављање извештаја, враћен је сав тај материјал путем надлежног Е. Школ. Одбора натраг са замерком на таквом поступку и најстрожијим налогом, да до 1. маја захтеване тачне извештаје о стању школа како у темишварској, тако и у вршачкој епархији, сачинити и путем дотичних Епархијских Школских Одбора неодложно Школском Савету на употребу поднети има.

Поднесени од заменика гл. школског референта „Правилник“ за полагање практичног испита о учитељској способности на учитељским школама у Горњем Карловцу и Накрацу, издан је предходно наставничким зборовима дотичних учитељских школа на мишљење.

Заменик гл. школ. референта упућен је да састави нове образце за подишање извештаја о школама.

Уважен је призив Дра Младена Панића против решења Е. Школског Одбора темишварског, којим је призивач без предходне истраге, на пријаву једног човека, лишен био части председника м. Школ. Одбора у В. Бечкереку.

Издати су декрети Душану Ђурићу учитељу у Осеку, Душану Радојчићу учитељу у Сечују, Даринки Калићевој учитељици у Новом Саду, Љубици Ђисаловићевој и Стефанији удовој Шимићки рођ. Михајловићевој на учитељска места у Турији, Ђорђу Терзином за учитељство у В. Кикинди, и Даринки Сремчевићевој за место забавиље у Сентомашу.

Умољен је вно. Саборски Одбор, да за набавку физикалних апарата у учитељској школи пакрачкој једанпут за свагда 405 фор. из клирикалног фонда одредити изволи.

Осим тога решене су врло многе приватне молбе понајвише по предлогу заменика гл. школ. референта.

В.

КАДА БИ СЕ ПОПРАВИЛО УЧИТЕЉСКО СТАЊЕ? *и*

За награду.

Када би се поправило учитељско стање, када би се нове реформе увеле, старе данашњем духу времена и околностима у којима се необезбеђено вероисповедно српско народно учитељство

налази, из темеља реорганизовале; када би најинтелигентнији, најученији и најискренији пријатељи учитељски завили у трошну зградицу учитељског стања; када би га они за руку ухватили и изveli из тог јадног стања, на пут сигуран и обезбеђен, па му дали нову васпитну образовану, са осталима образованим народима индентичну зграду, стања и положаја повољна и угодна како материјална тако и морална; када би му потлачени и дрхтави, несигурни углед подigli савинили са чашћу и достојанством осталих чиновника — још више — са светим позивом: кога само поштовати и заклањати треба као моралну срећу свога места и свога подмлатка — онда би се поправило учитељско стање, онда не би учитељи били изложени стрепњи за опстанак, не би учитељи после 5 или 10 годишњег рада неуморног без признања, без икакве моралне а још мање материјалне награде — малаксавали, попуштали се, предавали се у изручја немара и забатаљивања метода, омрази и погуди своје судбине, која их је одредила на тако горко, јадно стање, изложено неком презирању, од стране васпитаних и неваспитаних, образованих и необразованих, виших и нижих.

Врло мален је број свега, а особито српског учитељства, да је уважена личност у средини своје општине, а још мање да нижи, средњи и виши сталеж цени учитељску службу као важан и свети позив. Врло мален је број учитељства да је у добром повољном материјалном благостању, већ све већином сироти и због тога малоуважени. Врло мален је број учитељства кога општинари, тобоже претпостављени нису оптужили, грдили, срамотили, гонили, светили се па и с леба скинули. Шта више писац ових редака зна неког који се због малоуважавања, гоњења, одузете му почасте сам кидао, једио, школу и наставу занемарио до крајности, жално се свом свету, па занемарен и презрен од свију, венуо и свиснуо, а после његове смрти жени му и деци општина ни хвала, а камо ли да је потпору подарила из захвалности према своме многогодишњем учитељу за неуморни труд му уложен на олтар просвете и школске наставе.

Јесу ли и сад учитељи: ковачи, столари и манастирски црквењаци?

Да ли се и сад тражи само узгредно знање читања и писања од једног учитеља?

Јесмо ли још на оном истом васпитном и дидактичко-методичком степену, на коме беше ослоњена школска настава и дисциплина прије 50 година?

Не! Ни на једно од ових питања ми не може ико одговорити и стварно доказати да, јесу и сад учитељи већином неспособни људи са малим или никаквим теоретичким и практичним методом, необразовани и невоспитани, којима треба само најстрожија пажња, војничка дисциплина, стеча грађанске слободе.

Шта више, сваки мора признати, да се од данашњег учитељства много захтева, много му се налаже, сувише је обвезан школским градивом.

Па како тек стојимо са данашњим изборима учитеља? Још ми је на уму једно писмо непозната учитеља, које је писао славном уредништву „Школског Листа“ одштампано у 17. бр. 1881. г. Као да га читам сада како се исти учитељ тужи на неправде учињене му при изборима где год се искао. Што су се још пре десет и двадесет година неправде дешавале при изборима учитеља, има се приписати једино самовољи и слабом схваћању и разликовању народњем између практичног и непрактичног, ваљаног и лошег учитеља гледе саме наставе. Наш народ ни данас још не схваћа важност, рад и заслуге једног васпитатеља и учитеља народног им подмладка.

Као тада, тако и сад при изборима учитеља обраћа се пажња на све друго, само не на квалификацију. О томе вели покојни Мита Петровић бивши професор српске учитељске школе у Сомбору, — у 17. броју „Шк. Листа“ од 1881. г. стр. 258. од речи до речи: „Избор учитеља (разуме се у школ. уредби од 1872.) предали су §. §. 66—68. шк. уредбе скоро неограничено у руке црквено-школским општинама, јер епархијски школ. одбор може да одбаци изабраног само ако нема прописане квалификације. Компетенту који је свршио препарандију с „отличним“ успехом, не даје закон никакво првенство; кандидат са најгором „довољном“ квалификацијом, важи пред законом исто толико колико он. Избор учитеља бачен је тако на поље кортешовања, и пракса је показала да добар род (разуме се пријатељи) и издашан алдумаш у већини случајева више вреди него најбоља сведочба из учитељске школе.“

Овако вели учени † Мита Петровић и још више разјашњавајући неприлике и управо понижења којима су изложени молитељи. Од прилике тако вели и непознати учитељ у своме писму и још ово: „Ко хоће да буде изабран у већа места мора имати ове особине: јак глас леп као славуј, неожењен мора бити, телесно леп,

висок, мора имати добре пријатеље и мора ићи лично да се прикаже.“ (Ваљда да га виде колики је? Писац.)

Па шта још да рекнем о одношају учитеља и осталих му претпостављених?

Држи л' се добро у пријатељству са свештеником, мрзи га бележник, подмеће му замке, Оцрни л' га, оптужи л' га шк. одбору за најмањи преступ по дисциплинарим садањим правилима учитељ свакако зло пролази. Једино га разум, и добре прилике спасти могу. Шурује ли са бележником, стајаће увек на рђавој нози са свештеником, јер ће још више имати прилика да ће учинити преступ, нпр. унорство, свађу, итд.

Стање јадно по учитеља да не може јадније бити: презрено, малоуважено и потчињено. Нити се ко брине да злу доскочи, учитељство на бољи положај подигне, нити ко мари за учитеља, нити га смагра да и он с пуним правом треба да ужива оно исто поштовање, уважање, благонаклоност као и један бележник, свештеник и др. да и њему треба дати грађ. слободе, угледа, удела у свим важнијим опћинским решавањима за бољитак онога становништва, у ком се као учитељ налази. Материјално га наградити и у оној мери, да не мора трлити оскудицу. Наше је учитељство само себи остављено као оно војска без енергичног вође.

Не ћу бити толико слободан да изнесем захтеве, али сам слободан пожелети да се учитељство једном прене, сложи и одлучи започети и порадиати око стварног реформисања учитељског стања. Та ваљда имамо још толико Срба моћних, мудрих, жарких родољуба, искрених пријатеља, који би нам на сусрет изишли и борбу извојевали.

И ако нисам моћна личност, која би била кадра српско учитељство покренути на тако важан и одлучан корак, то сам само ово неколико речи посветио онима, који ће дубље о том размислити и својом иницијативом порадиати моћи, да се реформише и из темеља претресе и уреди то јадно данашње учитељско стање.

А наиме обновити и преудесити уредбу за: школе, школске одборе, општине, учитеље, наставу (повторну и свакидашњу), плату и награду за појање, обновити и преудесити: дисциплинарна правила за учитеље, па и за саму спољашњост учитељске службе и чина, чему ћу још неколико речи да посветим, кад сам дошао на ту идеју.

Већ и сама спољашњост једног оспособљеног српског народног

учитеља суди се по оделу му и ношњи. И заиста данашњи дух времена и захтева да видљиви знак спољашњости човека, указује поштовање или понижење. Та у самим дисциплинарним правилима у §. 12. каже се: „Учитељ нека у школу *свагда* пристojно обучен долази; у школском ходнику и у школи нека се пристojно и примерно влада, брижљиво избегава све оно, што би на саблазан школске дечице служити могло, као нпр. пушење у близкости цркве, у школи, пред школским здањем за време наставе и каталога, и у опште кад је год са децом школском у званичној дужности.“

Кад се дакле законом захтева и спомиње званична дужност, и пристojна свагдашња ношња, то се већ само по себи разуме да већ одело једног учитеља изазива респект не само код деце, него код свих старијих.

У најновије време код просвећенијих од нас народа завађа се од државне власти достојанствена опрема свих чиновника у које се убрајају и учитељи (такозвано униформисање) наиме да се чиновници по своме вањском положају и ношњи познати могу и поштовати могу и морају. Па зар да се наше српско народно учитељство не сме прилагодити приближно овом врло укусном и нераскошном начину ношења? Зар није целисходније носити једну врсту одела у свом животу, него сто којекаквих од којих баш по неко ни мало не приличи учитељском чину. Зар није лепше видети све учитеље на зборовима, договорима, скупштинама итд. у једнакој ношњи, него кад видиш један носи цилиндар, фрак, лакшух, а други клопош шешир, зелене хаљине, трећи шепицу или шеширић, а одело ти боже знаш какво је и од чега је? По неки носи старо, закриљено, па нит он мари за свет, нит свет за њега.

Не би било згорег, када би се и за то побринули они, који ће реформисати учитељско стање. Оволико хтедох рећи само зато, што је овде била реч о том: „Када би се поправило учитељско стање?“

ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА ПСИХОЛОГИЈА.*)

Психологија, која се као наука бави проучавањем нормалног живота човечјег, створила је у својој области извесне методе, којима

*) Извори: „Основанија експерименталној психологији“ од Н. Грота (види: Вопросы философии и психологии; Ноябрь 1895 г.). — „Обзор главнейших направлений психологии текущаго столетия“ од М. Вержоловича (види: Вѣра и Разум 1893. год.). — „Психологическаја изслѣдованија“ од Н. Н. Ланге (види: Вопросы философии и психологии; Май 1895. год.). — „Пособіе к изученію психологии“ од сѣжанченка А. Гиларевскаго. Четвертое изданіе. Москва 1894.

се психолози руководе при изучавању душевних појава, посредством којих се душа наша манифестује, као слободно, самостално биће.

Према томе, којим се принципом руководише и руководе психолози при изучавању душевног живота човечјег и душевних појава, постоји данас *метафизичка* (спиритуалистичка и материјалистичка), *емпиричка* (искуствена) и од најновијег доба *експериментална* психолошка метода, психолошка школа. Намера нам је, да о овој последњој неколико речи прозборимо.

Пре него што би прешли на опширније излагање и посматрање начела експерименталне психологије, за потребно налазимо у кратко изложити — ради каснијег удобнијег сравњења — и начела метафизичке и емпиричке психологије.

Метафизичка психологија има два правца *спиритуалистички* и *материјалистички*. Присталице првога признају, да је душа самостално биће и сматрају је за узрочника психичких појава. Спиритуалистичка наука о души оснива се једино на закључцима разума, те се отуда ова врста психологије и *рационалном* назива. Слаба страна овога правца састоји се у томе, што пренебрегава посматрање психичких појава. — *Материјалистички* правац пак тежи, да докаже, да су душевне појаве наше производ хармоничког деловања наших физијолошких сила, хоће дакле да докаже да и душевни живот људски слободно може уврштен бити у физијолошке процесе. Но ово је ужасна крајност, која је већ давно опровргнута, али која ипак зато и данас има многих присталица.

Емпиричка (искуствена) *психологија* бави се једино посматрањем душевних појава наших, без да се упушта у дубље разјашњавање њихове суштине. Целъ јој је дакле да проучи разлике појединих душевних појава, да нам прикаже услове који их производе а такође и законе који управљају душевним животом.

Експериментална психолошка школа појавила се у најновије време. Ова школа не ће, као емпиричка, да просто опажа и посматра душевне појаве, већ ставља себи у задатак, да помоћу експеримената, дакле *вештачким* начином *производи* душевне појаве и тек тада, да их испитује; она хоће, да се бави фактима душевног живота.

Експериментална психологија испитује душевне појаве на два начина: први је *субјективни* (помоћу свести, памћења, размишљања), а други је *објективни*, помоћу утицаја на друга лица, то јест на она која се подиргавају експериментисању. — Експерименти се

дакле могу вршити: 1. над самим собом; 2. над другим лицима, без њихова пристајања и воље и 3. над другим лицима с њиховим знањем и вољом.

Експеримент над самим собом (т. ј. кад је једна иста личност и субјект и објект) назива се *самонабљудавање*, и експериментисање над самим собом могуће је само помоћу самонабљудавања, што обично врше сами психолози. Али да би ми добили јасне и одређене појмове о душевним појавама никако није довољно самонабљудавање једнога човека, јер се на основу његова тумачења не могу донети веродостојни закључци о суштини и особинама душевних појава, које желимо тачно да испитамо. Из тог разлога експериментална психологија и не полаже много на *особно* (јединично) самонабљудавање, већ једино признаје *колективно* (збирно) самонабљудавање, то јест такво, при коме се узимају у обзир резултати самонабљудавања многих лица над једном и истом душевном појавом; тек тако спојено самонабљудавање појединаца у стању је, да нам у неколико прикаже успешне резултате, гледс душевних појава и у опће душевног живота.

При самонабљудавању велика се тешкоћа налази у томе, што сваком човеку веома тешко пада, да тачно преда, опише и објасни душевно стање своје другоме човеку.

За обављање експеримента над другим лицима први и главни је услов, да експериментатор мора имати потпуну веру у ону личност коју ће експерименту подврћи; други је пак услов, да се експеримент има вршити над извесним субјектом, вазда у границама и обиму његова психичка развитака, свести, самосвести, — а признати се мора, да је и то веома тешко извести.

Експериментисање над другим лицима скончано је такође с веома великим тешкоћама. Пазити и тумачити душевне појаве других људи трудно је већ и због тога, што ми при том тумачењу можемо врло лако, судећи по аналогiji, умешати начин тумачења својих субјективних душевних појава и применити га душевним појавама дотичне личности. Други је узрок, што су људи неискрени, те услед тога субјект може, да нам не предаје тачно своје појаве, да их задржава и скрива. У осталом и ако нам је личност, над којом вршимо експеримент, врло позната и најискреније одана и ако се драговољно подвргне експериментисању, ипак ће нам резултати бити веома површини и бледи из разлога, што и самом субјекту веома тешко пада, саопштити нам тачно и јасно своје мисли, чув-

ствовања и жеље. Срества с којима нас је природа у томе погледу обдарила веома су слаба и несавршена. Помоћу мимике и говора никада нисмо у стању тачно изразити и описати појаве, које нам се у души збивају. Брзина мисли вазда претиче речи, тако, да човек често није у стању, да се изрази онако, како жели и мисли. Неки људи описују душевне појаве своје једним, а други другим речима; тако исто не употребљавају сви људи при изражавању својих душевних стања једну и исту мимику и једне исте манире. Дешава се врло често, да један човек употребљава неке манире при изражавању извесних својих душевних појава, а други се пашти да баш помоћу тих истих манира опише сасвим противне душевне појаве своје. Из тога сљеди, да експериментатор може врло често у велику забуну доћи, те при изучавању душевних појава извесног субјекта, извести из њих сасвим погрешне закључке односно узрока происхођења и законâ услед којих се извесна појава у души рађа и развија.

Тако исто веома је трудно разликовати и оделити једне душевне појаве од других, пошто се оне с несхватљивом брзином смењују, а такође много нам смета при томе и сличност појединих душевних појава. — Тешкоћу налазимо и у томе, што је субјект дужан обратити живу пажњу на сам експеримент, а он баш врло често у том моменту бива расејан.

Друга врло велика тешкоћа, услед које експериментална психологија не може постићи савршенство јесте та, што се душевне појаве никада не могу производити *вештачким* начином, а то због тога, што свака душевна појава има свој *природни* узрок из којег се развија, а тако исто вештачко произвођење душевних појава противи се и слободној вољи човечјој.

У лабораторијама за експерименталну психологију, примењују се над субјектима разне методе за испитивање једних и истих душевних појава, а такође једна те иста метода за објасњење разних душевних појава.

Експериментисање је као што већ горе изложисмо веома трудно, јер врло често може да се догоди каква погрешка при изучавању, а у оваким стварима и најмања погрешка у врло великој мери утиче на резултате, тако да у место закључака, који би се најтачније оснивали на експерименту, човек може да добије ипак теоретичке закључке, који могу бити погрешни.

Поред свију тих недостатака својих експериментална психологија нас може упознати са многим душевним појавама; шта више

она је у стању и да их у неколико анализује. Али је ипак једно-страна, јер будући да је у сродству с материјализмом, с тога скоро искључиво испитује физичке и физијолошке услове душевног живота човечијег, те не обраћа пажњу на духовни узрок душевних појава, који за цело мора имати много више утицаја при произвађању душевних појава, него физијолошки процеси, помоћу којих се оне манифестују и ми их сазнајемо.

Експериментална психологија није у стању да нам представи суштину и прави смисао душевних појава, а тако исто ни њихово достојанство, свезу и међусобни одношај.

Из тога разлога експериментална је психологија несавршена, али јој ипак важност одрицати не можемо јер нам често показује таква факта, која нам метафизичка психологија није у стању показати.

Из свега до сада реченога следи, да поред свега тога, што се експерименталној психологији, као психолошкој методи не може отказати важност у погледу истраживања и проучавања узрока и суштине душевних појава, ипак се не можемо надати, да ће она икада у стању бити да нам у потпуној системи тачно и јасно изложи резултате својих испитивања и проучавања и да створи потпуну систему психологије, која би нам без погрешке и најтачније представила нормални душевни живот човечији у свима му особинама.*)

Ст. С. Илкић.

РАЗГОВОРИ С ДЕЦОМ.

Пише: Душан Ђурић, учитељ осечки.

(Наставак.)

4. Човечије тело.

Имаш ли ти Јово оца и матер? Има ли осим тебе још кога у оца и матере? Ко је од вас најмањи? А које најстарији? Шта је Милан? (дете). А шта је твој отац? (човек). Ето видите, Милан је дете, а његов отац је човек. Шта сте ви сви? (деца). Хоћете ли ви довека бити деца? Сви су људи били деца, па и ви ћете кадгод бити људи. Ти си Јово дете, али ниси више сад тако мали као оно на сиси. Ти си сад већ величак, разуман, знаш говорити, сам јести, обући се и послужити. Ко ти је дао родитеље? (Бог). Ко даје теби и родитељима живот и здравље? (Бог). — Назите децо! Сваки човек има тело и душу. Тело видимо, душу не видимо. Бог је човеку дао: главу, труп, руке и ноге. Руке и ноге зову се удови. Човек је децо налик на животињу, али је човек много, врло много

*) Данашњим даном постоје две школе експерименталне психологије, прва је немачка — коју представљају Фехнер и Вундт; а друга је енглеска и француска школа — коју представљају Халлон, Џејмс, Рибо и Бише. Прва не уважава самонабљудавање, а друга му поклања веома велику важност.

леши од сваке животиње. Човек је део најлепше створење божије. Човек има три главна дела. Која су то? Шта има човек на глави? (лице, теме, потиљак, чело косу, обрве, веће, очи, слепе очи, уши, нос, усне, уста, образи, брада).

Шта има човек у устима? (језик, зуби, неце).

Где су учвршћени зуби? (у вилицама).

Чиме је покривена глава? (косом). Какве боје може бити коса? (црне, смеђе, беле, плаве, црвене). Шта има човек на телу? (врат). Шта има у врату? (грло). — Ша има још на телу? (груди, трбух, плећа, леђа, крста, пазуха, слабине и кубови). — Шта има човек на руци? (раме, лакат, шака). — Шта има на ноzi? (бут, голени и стопа). Шта има човек на шаци? (длан, прсти). Шта има на ноzi? (стопала, прсти). — Чиме је покривено цело тело човечије? (кожом). Шта је најтврђе у телу човечијем? (кости). — Шта је утврђено за кости? (месо). Кад се човек мало посече шта цури онда? (крв). Каква је крв? (црвена и топла). — По целом телу нашем има много цени, дебelih и танких, и кроз све те цени тече крв којом се тело снажи и храни, и одржава да буде здраво. Још вам морам рећи да знате; да је у глави мозак. Из мозга иду живци по целом телу који осете и најмању длаку ако падне на тело. Главу нам чува коса од зиме и хладноће. Косу треба чисто држати и чешљати сваки дан, јер ко се не чешља може запатити вашију.

Немојте главу утопљавати јер можете добити кијавицу. На лице треба чисто држати. Сваки дан се треба хладном водом умити и опрати врат, уши, очи и груди. Срамота је ако је ђак прљав и ако има крмељи у очима. — Петар се није никад чешљао нити умивао, па је за кратко време запатио вашију, те су га морали из школе истерати и нико се није с њим играо. Осим тога очи није прао, ободеле су те је и ослепео. — Сад ћу вам казати једну песму о очима:

„Ево имам два ока у глави, њима гледам како с' небо плави.

Видим цвеће, птице, рибе чиле, видим моје родитеље младе.

Очи моје Богу хвалу дајте, очи моје весело гледајте.“ —

На и уши треба децо да чисто држите. Осим тога чувајте се да не стојите близу јаке луке, цике и нике. — Павле је био врло несташно дете, па је увек узимао у руке чекић и с њим се играо и дукао о гвозђе. Осим тога пењао се у звоник где је увек звонио. На и тамо је стајао где топови о црквеној слави пуцају. Старији су му говорили да се клони од топова и од звона, но он их не хтеде послушати. На како је слушао, онако је и прошао. Он је доцније оглувио тако, да ништа није чуо, већ ако си му хтео што рећи, морао си му на ухо викати.

На и уста не треба децо занемарити. И уста треба сваки дан испрати водом. Врло је неугодно кад се осети да чија уста смрде. Сад ћу вам казати песму о срцу;

Имам срце малено у грудма, весело је међу добрим људма... итд.

Ево још једне песме:

Какво треба овог света, да је срце у детета?

Као љиљан да је чисто, као роса да је бистро... итд.

5. Храна и пиће.

Је си ли ти Перо био кад год гладан? (јесам).

Па шта си ти онда радио? (онда сам јео што ми је мати дала).

Шта радимо ми дакле кад огладнимо? (једемо). А шта радимо кад смо жедни? (пијемо). Пазите и слушајте!

Био један спрема човек који се разболео па није имао никога да га подвори, да му пружи комад хлеба или чашу воде. Тај човек се патео и трпо глад неколико дана, па је тако ослабио, да је изгледао као смрт. Сама кост и кожа. Од слабости није могао да говори. Случајно наиђе туда један калуђер која је ишао од куће до куће и просио милостиње. Кад је калуђер ушао у болесникову собу, мал' се није упренастио од етра. Тај болесник се већ борио с душом. Кад то виде калуђер он брже отрчи у обавијну гостиону, донесе бела хлеба, мало вруће чорбе и црна вина, па даде болеснику да се окрепи. Болесник је од тога дошао к себи. Кад је дошао к себи, калуђер га испита о његовом стању, па кад је разумео да тај блиник нема нагде никог, он се сажали на њега, те остане код њега ранаћи га и дворећи га све дотле, док није сасвим оздравио.

Ето видите децо: јело и пиће је одржало овог човека у животу. Но није доста да човек само једе и пије. Ако хоћемо да будемо здрави, морамо још и радити.

Ако човек нема шта да једе, и шта да пије, па по неколико дана ништа не окуси и не пије — мора свиснути од глади и жеђи. Шта је човеку потребно за живот и здравље? (да се храни и да ради). — Чиме се човек храни? (хлебом, месом, варивом, воћем и поврћем). — Од чега се меси хлеб? (од брашна). — Од чега добијамо брашно? (од жита). Шта буде од брашна кад успемо воде у брашно? (тесто). Шта ради мати с тестом? (меси хлеба, колача и лениње). — Какво је тесто? (пресно). Једемо ли пресан хлебца? (не). Да какав? (печен — у Босни кажу: куван). — Где се пеку хлебови? (у пећи). — Каква мора бити пећ кад се пеку хлебови? (врућа — зажарена). Од чега буде пећ врућа? (од ватре). Чиме се греју пећи? (дрвима, сламом, грском). Како се зове она мотка којом се жаре пећи? (жарач). Како се зове она мотка којом се вади пенео из пећи? (грнало). Како зове она мотка којом се ваде хлебови? (лопата).

Памтите децо! Док је хлебца врућ, не ваља га јести, јер вас може стомак болети. Па онда: не мојте никоја јела јести нагло и несажваћано. Немојте се никад прејести јер су многа халава деца помрла.

Јеси ли ти Симо јео кад год меса? (јесам). Каког меса си ти јео? (куханог, печеног и сухог). Од кога добијамо меса? (од животиња). Како? (кољу их). Шта кољу људи! (овце, јагањце, телад, волове, свиње, прасице, патке, гуске, ћурке, пилиће, голубове, кокоши и петлове).

Каква јела једемо? (кисела, слана, напрена, посна и јрсна). — Деца не ваља да једу одвише кисела, слана и напрена јела. — Која се јела праве од варива? (пасуљ, грах, сочиво, боб). — Која воћа радо једемо? (вишиње, трешње, шљиве, брескве, кајсије, јабуке, крушке, орахе, кестење, јагоде, грожђе, смокве, дудове, диње, дубенице и рибизле).

А која поврћа једемо? (кромпир, кељ, купус, лукац, патличан, краставац, мркве, рене, келерабе и салате). — Шта још једу људи? (рибе сухе, кухане и печене, погаче, прохе, сира, млека, масла, колача). Пазите децо! Ви треба највише да једете варива то је за вас најздравије. Осим тога је још за вас здраво да једете зрела воћа, а нипошто зелена, јер од зелена воћа се брзо можете разболети. Па и слаткише немојте јести. Од шећера се кваре зуби и стомак. Што год једете, добро сажваћите.

Кажи ми Мирко, шта пијемо ми? (воду).

Деца треба само чисту, бистру и свежу а ни пошто устојану воду да пију. — Осим тога по дечије здравље је најбоље да пију млека. Млеко је најздравије пиће, а уједно и храна. Млеко добијамо од краве, козе и овце. — Од млека се прави сир и масло.

Но људи пију још и ова пића која деца нипошто не смеју пити: вино, ракију, пиво.

Којекакве слатке воде, чоколаде, кафе и сладоледа нека деца не пију јер ће желудац покварити.

(Наставиће се).

Допио.

Долово, 3-ег марта 1898.

1-ог марта окрнѝло се овдашње учитељско особље, изгубисмо нашег одличног и честитог друга а узор-учитеља и карактер човека: *Владу Станића* нар. учитеља, који је поживео тек 36 година свога млађаног живота.

1881. године свршио је покојник Срп. учитељску школу Сомборску и те године изабран би за Црнобарског, а већ идуће 1882. год. буде именован за доловског општинског учитеља, где је своје звање марљиво и трудно вршио до последњег дихаја свога.

Погреб му беше величанствен. Испратило га је до вечне куће мало и велико, колеге из Баваништа, Мраморца и Н. Села и други странци. Овакав погреб није Долово још запамтило, и то је доказ, да је покојник уживао врло велико поверење и од свакога поштован и обљубљен био. На саmrтнички одар положено је било 6 венаца, међу којима је био и венац његових саdrугова доловских учитеља.

Покојник беше чистог и светлог карактера а врло племенита срца, а то му све уздиже цену међу саdrудинима и грађанству, те га одликоваше већ 6-ти пут избором за претставника политичне општине. Овдашње пак заdrуге, којима је члан био свуд га бираше за одборника свога, где је својим мудрим саветом увек друштву на услузи бивао.

У светом храму Божијем над ковчегом саmrтничковим у име: свију заdrуга, школе, дечице и родбине опростио се с покојником његов колега учитељ г,

Димитрије прозвани Милан Новаковић дирљивим речима, оцртавши Владислав-лев живот истински верно какав покојник у животу беше.

Школа — школска девица изгубише честита и каљана учитеља, који ће се губитак знатно осећати, јер се многи од њега добром науком напојио. Оставио је после себе паутешну љубу и старе родитеље, два брата учитеља а једнога свештеника бечкеречког.

На глас о смрти покојника многи са стране изјавише своја саучешћа удовици покојниковој, међу којима су дивна медем речима: Саучешће благ, г. Н. Ђ. Вукићевића припр. школ. гл. референта и управитеља срп. учитељских школа, и покојниковог ујака г. Јована Ђорђевића професора вел. школе београдске и др.

Међу нама нека му је вечан спомен, а на другом свету вечно блаженство!

А.

НЕКРОЛОГ.

† **Владислав Стакић** учитељ општинске школе и представник пол. општине у Долову, преселио се у вечност 1. марта т. г. после дугог и тешког боловања у 36. години својој. Сахрањен је уз велико саучешће 2. марта т. г.

† **Игуман Јосиф Јорговић** настојатељ манастира Златице и Базјаша у вршачкој епархији, преминуо је 13. марта т. г. у манастиру Златици и сахрањен је тамо 15. марта по подне. — Покојник је по свршетку наука био чиновник, а за тим оставши удов и примивши монашки чин и рукоположен за пресвитера постао је настојатељем и игуманом манастира Војловце, а за тим Златице и Базјаша. Био је у једном периоду и посланик на цркв. нар. сабору, а такође је био чланом управе епарх. вршачке, члан „Матице Српске“, члан патроната монашке школе, члан торонталског жупанијског одбора итд. Поживео је 68 година.

Бог да их прости! Мир праху њиховом!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Учитељски сабор протопресвитерата сомборског одржаће се 30. априла т. г. у Сомбору.

„Српски учитељски конвикт у Новом Саду“. Примили смо рачунски извештај српског учитељског конвикта за 1897. годину. Из њега дознајемо, да имање друштвено износи свега 55,806 фор. 17 новч. Када се пак од те своте одузме дуг који показује суму од 12,428 фор. 81 новч. тада се изказује право стање са 43,377 фор. 36 нов. а. вр. — Друштво стоји под високом заштитом Његове Светости Патријарха *Геогија*. Управа друштена састоји се из *часнина* (председника, потпредседника и тајника-благајника); *управног одбора* (састоји се из дванаест чланова); *прегледачког одбора* (три члана); *надзорника* и *надзорнице* и *два лечника*. — Председник је Аркадије Варађанин управитељ срп. в. д. школе у Новом Саду. — У овој 1897/8. шк. години има 23 питомице и 43 питомца. Учитељске деце 16 женских и 20 мушких.

Из *Русије*. Министарство просвете бави се пројектом, који се састоји у оснивању новог типа школске наставе, са осмогодишњим курсом. Једна је година припремна, пет година за општу основну наставу, а остале две, да се употребе на пољопривредну наставу.

Награде за учитеље. Министар народне привреде у Србији г. С. М. *Дозанић*, одредио је сталне награде, које ће се сваке године издавати учите-

„Пр. Гл.“

љима, који подижу школске пртове и шире практично пољопривредно знање у својој околини у опште. Награде ове издавање се из чистог прихода државне Класне Лутрије, којим располаже министар народне привреде. Подела награда је: две прве по 300 динара у сребру; две друге по 200 динара у сребру и две треће по 100 динара у сребру.

Ручни рад се све то више уводи у школе у Србији. Министар просвете и министар народне привреде заједнички издају наредбе, да се омогући да ручни рад постане наставним предметом основне наставе. У Београду излази и лист за мушки и женски рад у српској школи под насловом „Ручни рад“; уређује га Јов. С. Јовановић, учитељ и стаје 1 форинту. У Србији га морају држати све основне школе, а и ми га препоручујемо г. г. учитељима, које интересирају ове ствари.

Одличовање. Наш сарадник г. Сретен М. Адић професор учитељске школе у Алексинцу одличован је од Њ. Величанства краља Александра, орденом Св. Саве V. степена. Честитамо!

Р А З Н О.

Посвећење и интронизација епископа. У недељу 1. марта о. г. обављено је свечано рукополагање за епископа будимског високогостојног господина Лукијана Богдановића. При св. литургији и рукополагању началствовао је Његова Светост Патријарх Георгије, уз саслужење преосвећених епископа горњокарловачког господина Михаила и вршачког господина Гаврила и многобројног свештенства. По посвећењу примао је нови преосвећени епископ у патријарашком двору честитке разних изасланика и лица, а после тога био је свечани обед, при коме су међу осталим отменим гостима и родитељи епископа Лукијана присутни били. Нови епископ је по свечаном дочеку у Будиму и Сент-Андреји интронизиран 14. марта и у недељу 15. марта служио је прву архијерејску св. литургију у сент-андрејској катедрали. Од преосвећеног епископа Лукијана, који је сада тек у 31. години живота, црква, школа и народ многоме се добру нада и ми не оумиљајући, да ће Он уз помоћ Свевишњег употребити све силе и способности своје, да наде које на Њега полаже црква, школа и народ, завета се и испуне, кличемо Му: Испопласти деспота! И.

Прелазак историјана у православну веру. Несторијани у Персији најавили су писмену жељу, да се поврате у крило православне цркве и општинство њихово од 60,000 душа послало је са писменом изјавом о својој жељи епископа свога Мар Јона у Петроград, који је са својом свитом на празник Благовести о. г. у саборној цркви Александро-Њевске Лавре одрекао се Несторија и његове јереси и примио православље. Свештени чин овај обавио је митрополит новгородски и саниктпетербургски Паладије са три епископа. Одмах за тим вратио се епископ Мар Јон са својом свитом и са два благојестника (мисионара) који су вични сиро-халдејском језику у своју отаџбину, где ће се у име Божије 60,000 несторијанаца повратити у крило православне цркве.

Врлопоштованој г. г. сарадницима нашим јављамо, да смо им радове које су нам послали примили и да ће се штампати, када на ред дођу.

Сву ону господу претплатнике и сл. црквене општине, која нам дугују претплату молимо, да нам дуг свој што пре и што савесније намирити изволе.

Уредништво и администрација „Школскога Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цео годину 1 к. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учатељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Довиси и предплата плаћу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 4.

У Сомбору 30. Априла 1898.

Год. XXX.

НЕГУЈМО ИДЕЈЕ, НУЖНИ СУ НАМ ИДЕАЛИ.

(За награду.)

И ако је ово чланак, који рефлектира на награду, ипак ми је *прва помисао у жељи*, да овај чланак прочита што више читаца овог нашег листа. Особито млађе учитељство треба да прочита овај чланак, јер ваља једном да смо на чисто са правцем педагошким, који некада и до скоро владаше, а тај правац је „урођеност идеја“. Ми се морамо држати *верно и право* смисла речи Аристотелових: *Non est in intellectu, quod non erat in sensu*, а послушати Коменског и све даље славне педагоге, који веле: *Non sit in intellectu, quod non fuerit in sensu*. Ово ће да рече: Још је Аристотел казао, да само оно знамо, што нам чула пруже, те нам с правом педагози, а и пракса веле: да не буде ништа у интелекту (разуму) нашем, што није било у чулима. Ово ће рећи право српски: *Оно знам, што видим*. Стекао оваково педагошко уверење прелазим у томе духу на своју тему, која не ће бити по обради обилна, колико желим да садржином буде снажна...

Прва појава као основ свима душевним појавама и радњама је *осет*. И ако на први поглед ова појава изгледа нејасна, ипак је врло лако се уверити, да је она израз и особина *органског* бића. Свако ближе, подробније посматрање ће нас уверити, да је осет израз рада, коме дају импулз спољашњи предмети на тело наше, те се овда ти утецаји преносе нервном мрежом кроз тело нам у центар (средиште) нашег телесног и душевног рада, у *мозак*.

Мозак је сличан мору, у које се слевају безброј већих и мањих вода, а тако се исто излевају, те као да се и једне и друге губе зар. Оне воде, које се улевају, изгубе се у мору и постају *једно*. Оне, које се излевају из *једног* разграњују се у све мање и мање, те као да се губе у далеким крајевима. Са водама, које се улевају, могу се сравнити безбројни *сензитивни* (осећајни) нерви, а

са водама, које се излевају пак *моторни* (секретни) нерви. Њихова је задаћа зар различита, али је њихов рад тек увек као оно позитивни и негативни електрицитет *звједички*, те *узгаљно* кружи по телу људском од првог, па до последњег часа живота нам. Или још боље да преставимо мозак као средиште телесног и душевног живота и рада нам замисли га као паука у мрежи својој, те и он (као паук) у *тренутку* знаде за сваку промену, која се деси било у или на телу нам, а помоћу нерава, који се од већих, па до најситнијих кончастих облика разграђавају по телу, о чему се можемо из искуства уверити, *јер не осећамо на оном месту, где је прекинута веза са мозгом*.

Мозак је одиста резиденција душе наше, *regia minima* као што стари назваше, јер је у њему и деловима му седиште *осећања*, а без овога се не да *душевени рад* ни замислити. Особина осећања је као и код свију животиња основана на *скупу* свију делова, чврстих и течних човечјег тела, а ти су делови у непрестаној вези одржавајући равнотежу између спољашњег и унутрашњег света.

И ако је већ у организацији људској, да сваки и најмањи утецај примети, *ипак не можемо бити свесни на једној утецаја*, док *исти не изазове промену у мозгу*. Тако нас опкољава зрак са својим утецајима, но од којих само оне свесно приметимо, које јачином својом изазову промену у мозгу. Тако човек у мирном (добром) спавању ништа „не осећа“. Здравље као обично стање „не примећујемо“, док болест као знатну промену осећамо. Често опет не можемо ни најјачи спољашњи утисак да приметимо, ако је мозак спречен јачим утисцима. Нпр. војник у боју не осети дуго да је рањен, дечко у игрању да се где ударио итд. *Према томе је осет прва свесна промена*, коју мозак осети и може да разликује.

Кад помотримо човечје тело видећемо, да је оно машина са врло много делова, који стоје међу собом у чврстој вези, а сви скупа са мозгом, те може да примети *сваку* промену, јер се ни једна не може без њега десити.

Из досадашњег видесмо, да безброј утецаја из спољашњег света долазе до центра нам душевног и телесног, до мозга, а тек *посредовањем*. Ти посредници спољашњих утисака су *видљиви, телесне* су природе, а ми их зовемо *чулима*. Чула су, што по се вели, двери, кроз које оићи спољашњи свет око човека и унутрашњи свет у човеку. Чула, дакле, спровађају спољашње утиске у мозак,

и ти су утисци примарне (првотне, природе, а по степену су тројаки: *осет*, *опажај* и *престав*а).

Осет је утецај, који у мозгу изазива промену.

Опажај је утецај, који је мозак примио.

*Престав*а је утецај у тој мери, да је он у мозгу већ као слика предмета од кога је утецај дошао.

Ове три појаве су елементи читавој душевној радњи, а извор им је у надражајима предмета и појава из природе. Ти надражаји утичу на чула, односно на њихов орган, на *нерв*, који је различите величине, неодређеног броја а у себи имаде услове за примање утисака, који су свиколки: *термички* (т. ј. светлости и топлине), *механички*, *хемијски* и *електрички*.

Услед ових утецаја наш мозак осећа, опажа и представља. То му је примарна радња, у којој је најсавршенија *престав*а, која се зове *идеа*.

*Престав*а је елемент (*основ*, *почело*) душевног рада, јер је она модификован *осет*;

*Престав*и је извор у предметима и појавама природним око човека;

Преставе се стварају у мозгу посредовањем чула.

Идеје (*преставе*) људске се стварају и развијају; а извор им је не у човеку, но ван њега, по споменутој: *Non est in intellectu, quod non erat in sensu*.

Како се на модификацији *престав*а (*идеа*) оснивају и друге душевне радње, којима разна имена дајемо, а које ћемо споменути, то ћемо се задржати код *престав*а пратећи ту модификацију, а износићи важност његовању, образовању *престав*а. То нам је, бар треба да је, ваљда и као родитељима и учитељима главно, да pazимо на идеје (*преставе*), на елементе душевног рада наших питомца, те да им пратимо модификацију (мењање) и да их непујемо.

Први узрок и извор *идеи* (*престави*) је, као што рекосмо, ван човека, у природи. Дуго је требало, да овај факт увери мислени свет. Велики број филозофа, особито јелинско-римске или класичне образованости, тврдо вероваху и учили су, да су *идеје* *урођене* т. ј. да њих имаде човек од рођења у посебној, од тела независној супстанцији, коју зваху *душа*. Ту особину душе, да имаде у себи клице различитих идеја особито заступаху Стоичари, Математичари, Халдејци итд. Сви ови дакле држаху, да се душа сама *креће*, да *рађа*

(ствара) идеје, да мисли и расуђује о различитим предметима *без утецаја с поља*.

Јасни *психолошки* погледи, *физиолошки* опити, особито све ово у најновије време оборише ову „школу“. Сваки онај, који данас тврди, да човек може имати идеја и без чула и без спољашњег утецаја, исто греши, као кад верује, да слепи од рођења може да имаде потпуну преставу о предмету ком!

Последње оружје негдање „школе урођених идеја“ беше *сан*, у коме се у мозгу стварају идеје без утецаја с поља на чула! Разуме се, да и ово однада, *јер је мозак пре савесна иуи различитих идеја*, које у сну раде *несвојеволно и бесвесно*. И у сну се идеје модификују, те стварају или *сличне* идеје нпр. кад сањамо о чему смо говорили, што смо видели, или сасвим *противне* (различите) идеје, што је дало повода, да се сан сматра *несвесном* модификацијом престава и *бескрајном фантазијом*. И сан је по извору свом резултат утецаја на тело, а овим располажаја душевног. Тако је сан угодан или неугодан, што зависи од материјалне стране нпр. је ли варење као што треба, је ли крв здрава.... Ако је ово у реду или неред, онда је у истом стању и мозак, који баш као и у пијанству бесвесно и нејасно ради.

Као закључак и мало час реченом нека буде опет тврдња: да је извор идеја у утецајима на чула људска, која их преносе у мозак, где се стварају и дотерују. *Услед рада мога душа може да осећа, мисли, да хоће*. Но као што спољашњи предмети и појаве налазе своје слике у мозгу, тако исто и оне идеје, које нам дух ствара (унутрашњост наша) морају опет да имају примену или посредну или непосредну са предметима и појавама ван нас. Не постоји ли ово, то сами у животу велимо: то и то нема смисла т. ј. нема никакове узрочне везе са каковим год предметом или појавом. Према томе је онда и продукција престава двојака, и то, што се обичније вели *опажањем* т. ј. чулима и *самоопажањем*, што је унутрашње опажање, продужење првотних идеја као разни осећаји и жеље.

Преставе (идеје) су у главном двојаке. Једне су *формалне* т. ј. преставе простора, времена, телесне величине, облика, покрета тела. Друге су *материјалне* т. ј. преставе гласа или звука, боје, укуса, температуре итд. Прве, формалне преставе зову још и *квантитативним*, а друге, материјалне *квалитативним*, јер им је одишта *каквоћа* и *коликоћа* снже (sujet).

Престава (идеја) као најсавршенија примарна (првотна) душевна радња, рекли смо, модификује се (дотерива се, мења се) *по-сеице* или у *групама* (маси) или у *редовима*, те тако добијамо разне степене, управо облике душевног рада, које по суштини им разво називамо. То свесно модификовање престава (идеја) са свима другим облицима зовемо мишлење.

Мишлење је разрађивање престава, а условљава га здрав организам и вежбање. Начин рада мишлења је у пет праваца: или *преставе понављамо*, или их *растављамо* (делимо), или их *свајамо*, или их у *одношај довађамо*, или их посебно *испитујемо* у намери да стечемо знање предмета кога.

Кад преставе понављамо, то је или *памтење* или *сећање*. Сећање је обично понављање појединих престава, а памтење је понављање читавог низа престава. Оба ова душевна рада су од особите важности по образовање човеково, те их ваља вежбати, особито *памтење*. Памтење може вежбањем до вештине да дотера. Ту вештину зовемо *мнемоника* или *мнемотехника*, кад памтимо много или тежих ствари помоћу каквих год знакова. Памтење треба вежбати у млађим годинама, *те многи греше, кад у школи не вежбају памтење*, а негују т. зв. *рецитирање*. Јер, као што је крајност памтење запуштати, тако је окорела једностраност резонирање неговати из ране младости, стварати „зрелу“ децу, *а заборавити да је детинство доба култења идеја* (престава), што ван школе бива несистематски, без реда, у школи пак са планом, у реду неком и са тачним надзором. Зато би добро било, да упамте ове речи Рикертове они, који су противни напаметном учењу.

Auscendiglernen sei, mein Sohn, dir eine Pflicht;

Versäume nur dabei *Incendiglernen* nicht.

Хоћемо л' да негујемо идеје (преставе), то морамо неговати памтење, понављање престава.

(Свршиће се.)

НЕШТО О ШКОЛИ И РАДУ. ✓

У једном од бројева прошле године цењеног овог листа, изађе похвални чланак о препоруци зборног читања и то ме нагони, такође рећи коју о истом и о другом чем.

Једна велика махна данашње школе јесте, да се љути на кућу (т. ј. родитеље), како су нехатни према раду школе. Још

пре 2—3 године и сам бејаш тај, који се и на јавности против тога жалих; но касније мотрећи боље и размишљајући више — а упознавши се са струком већма — морадох и сво морам признати, да немамо право. Родитељи се заиста старају за рад школски, само што сем воље за то и бодрења, специјално — било због своје животне тегобе или због нестручности — даље нису у стању. Да је то заиста тако, доказује овај (и још многи слични) еклакантан пример. Саставши се једном са неким родитељем, између осталог рече ми: „Ја не знам како је то данас у школи. Ја се просто ни окренути не знам! Ето, колико пута дође мој деран, је ли бабо, како је ово или оно. Ја му почнем тумачити, ал' ће он: „е није, нами је господин друкче рек'о!“ на што се разљутиш, те га пошљем матери, само да га одкуд не истучем, или против вас што ружно не кажем.“ Ово је истина, те тако јасан мотив за оборити нашу жалбу. Да би се пак то све избегло, а школско нам делање унапредило целисходно постало, држимо се строго девизе: у школи што мање предавати, но више учити; дакле, не зајавати, већ задано учити. То пак постићи моћи, средство нам је, зборно читање.

Но цел, а по томе и употреба читања према разредима је двојака. До III. разреда бивши нам посао и цел проста реценција читања, с тога се већим тежиштем на то и ослањамо, али не губимо зато из вида ни ине захтеве истог, само што ово тек неприметном иницијативом учитеља бива. У овим (I. и II.) разредима обављамо зборно читање овако: Прво чита учитељ дотичан читалачки предмет но не много, али не ни врло мало. Исто читање нека је према тон-арту децјем, полако и по слоговима — но ово нека је тек са тренутним паузама —; свака реч и речца да је малим застојем изговорена, да би исто на децу тек само надражај учинило, то увежбало те му ортографија тако рећи крвна постала. Код тачке или тачке и запете доста приметно постојати. Док учитељ ово ради, уједно и бодро пази да сваки показива и то тачно по учитељевом изговору даље, да за њим тихо читају. После тога рекне им, да сад сви на глас заједно то исто чине, почев с њима и он сам, а затим пази на изговор сваког појединца а и да ли тачно показива.

Овај је посао најтежи, јер врло ваља мотрити, пазити; тако, да чим чује погрешни изговор — ваља знати и који је*), зауставити одма све, те ако се исто при пут чита а предмет — односно реч — потежак, поновити са свима од почетка реченице. А ако

*) Зато у школи где их много има ваља поделити на групе од 20-ро, те је посао успешнији, темељнији.

није прти пут или је лако, тада учинити исто само са дотичним. Завета тешке речи сви и два-три пута изговарамо. У току овог делања такође их ваља навикнути, да приближивши се свршетку реченице, односно тачци, последњу реч изговориш (учитељ) вишим гласом, да стану и тек на реч „даље“ читају следеће. Овим чином ћемо их навикнути на логано те и темељније, а приуговорити пут леном и разумљивом читању.

Тако прочитамо двапут а по потреби и више пута исти одсек, па затим на исти начин даље наставимо. При раду већ другог одсека приметимо отупљење живаца т. ј. да деца почињу гласом падати; тада им помогнимо читавши и сами прво почевшим гласом, па ће и они услед новог надражаја неприметно за нама. За одржање трајне свежести такође много чини, да учитељ није у једном истом опхођењу, већ час да стоји, час иде, час и сам чита или код ког показива, итд. не разуме се без да деца то примете, те можда услед јаке, неочекиване промене на њ гледају или чак стану читањем.

Тако свршив одсек по одсек цео предмет, поновимо га целог па затим наложимо, да тако и код куће уче; те се тад не бојмо, да нам не ће знати лекцију; особито ми на селу.

Са песмама тако исто радимо; стих по стих односно, докле хоћемо да је задаћа.

У III. разреду ја радим тако исто, само већ са изричном напоменом захтева за лено читање. Тако руководим и сам рад, но ипак мотрим да су речи — па и везе — ма и у најмањем размаку изговорене, а то ради вежбања правописа имајући на уму, да је свако акцентирање тим стабилније, што је више-чулно. У овом разреду већ осећавши деца донекле моћ вештине читања, а стојећи под утиском дечје им сангвиничности — хоће да јуре; зато ваља чешће с њима да и сами читамо ма да тим опет отештавамо пажњу на све. За садржај не питам сад, већ оставим то при испитивању исте задаће за уверити се, да су и код куће што радили.

Но ваља ми приметити, да цео овај рад не траје врло дуго; јер као што сходном употребом буде врло целисходан, тако сувишним радом постаје штетно, јер деца науче готово напамет, дакле опет погрешно и површно, а поред тога се размази, те сам ништа не дела што му и у природу пређе. Зато ваља учитељ да је вешт провидети потребу истог посла у школи, како би им посао олакшао,

наставу унапредно и што је најглавније неспрметно их навикао на самосталан рад и начин истога.

Делајући тако у прва три разреда, у четвртом при српском језику није нужно, те ја и не радим. Овде деца имају већ толико вештине читања и душевне моћи, да исто и сами ураде са заданом лекцијом. Но и с њима радим зборно читање при славенској и мађарској пролекцији, што боме и приметих да је и саветно чинити.

Такође нам вељу корист донесе зборно читање код реалних студија (? Ур.) као предсирема учења на изуст. Особито пак за нас, који имамо више разреда заједно те мањкамо временом можда не-научено у школи надокнадити, пропуштајући 3 - 4 и више дана размака. Одмах у III. разреду при учењу земљописа (где се учебник употребљује) по приповедању жељеног нам задатка, узмемо учебник, те по правилима зборног читања увежбамо исто добро; давши им упутства, воље и лакоће за код куће научити. То, и тако исто деламо и у IV. разреду при свим предметима (па и катихизис) држећи се строго онога, да ако човек нешто разумети хоће — мора га добро знати, а још тим пре, ако то и другом саопштити жели. Не учинимо ли пак тај посао у школи, много дете (особито умно споро) почев тек код куће да чита, поплаши се*): „ја то не могу научити“, и не научи, а тиме смо боме одма одбачени временом.

Зато, заједно са писцем прошлог чланка, упозоравам браћу на употребу зборног читања, јер ће нас оно сачувати од многе несугласице са домом; истина отежтати наш лични посао, али олакшати напредак, — осигурати целу наставу нам.

П. Т.

РАЗГОВОРИ С ДЕЦОМ.

Пише: Душан Ћурић, учитељ осечки.

(Наставак.)

6. Одело и обућа.

Реци ми Влајко шта радиш у јутру кад устанеш? (Молим се Богу, умјем се, обучем, обујем се и очешљам се).

Шта облачиш на се? (кошуљу, прслук, капут, чакшире). Како се зове све то једним именом? (одело).

Шта обуваш? (ципеле, опанке). — Од чега је кошуља? (од платна). — Знате ли како постане платно? Ја ћу вам казати:

*) Баш речи једнога

Платно се тка од вунене пређе, а пређа се преде од лапа, конопље и од памука. То су децо биљке. Лан и конопља расту код нас на њиви, а памук расте тамо где је увек топло.

Одела се праве од сукна, платна, чоје, тканине и коже. Јели видео ко год свилену хаџину? Но видиш та свилена хаџина т. ј. она тканина, ткала се од свилних конаца. Те свилене конце прави свилена буба кад се учаури. Ево и ја ћу вам показати једну чауру свилене бубе. А знате ли од чега се прави сукно и тканина? Прави се од вуне. Од кога добијамо вуну? (од оваца). Како? (овце стрижемо). Из те вуне видите децо — преду жене на преслици вунене конце, а од тих вунених конаца прави се сукно. — Нашто је одело? (да нас чува од зиме). Носимо ли увек једнака одела? Каква одела носимо зими? (тешка и вунена а неки и кожна. — А лети? (кончана, бела и лака). — Ко носи кожна одела? (сељаци). — Како се зове кожни капут? (кожух). — Ко прави кожухе? (ћурчија). — Какве су боје кожуси? (жуте, беле и црвене).

Од кога ће добија кожа? (од животиња). — Животињска кожа се зове крзно.

Одело облачимо сваки дан. Кад радимо обучемо старо одело. Свецем облачимо ново, свечано одело. — Ко нема ново, облачи старо. — Но немојте мислити да лепо одело чини човека лепим. Не мора бити одело лепо и ново, само нека је чисто ма и закриљено, само ако је срце чисто и поштено.

Милош је био сирото дете. Ишао је у школу издрпан. Отца није имао, а мати му није могла купити друго. Но он је за то ипак био сваки дан чист и умивен и очешлан. Једног дана дође Милош у оном истом оделу, али сад није било издрпано, већ лепо закриљено. Он се томе радовао. — У школи је био Милош миран и најбољи ђак. А Остоја је био син богатих родитеља који је сваке недеље имао ново одело јер није знао чувати. То њам је био немаран, лењ, алкав и неваљао ђак. Он се хвалио оделом, а у школи је био последњи ђак. О вешиту није ништа знао, а Милош све, па је Милош добио лепу књигу, и ново одело, а Остоја је био још осрамоћен као последњи ђак.

Ето видите децо да одело не дичи срце и душу. — Шта је ципела, чизма, и кломпе? (обућа).

Од чега се праве ципеле и чизме? (од коже). Од чега се праве кломпе? (од дрвета). — Ко носи кломпе? (сироти). Одело и обућу треба чисто држати. Ко чисто држи дуже му траје.

7. Породица и родбина.

Бошко! Одакле ти долазиш у школу? (од куће).

Јеси ли ти сам у кући? Има ли осим тебе још кога? Кога имаш све у кући? (оца, матер, сестру, брата).

Ко је од вас најстарији? (отац). — На онда? (мати). — Ко је најмлађи? (Јоца). — Шта си ти и Јоца? (браћа). А шта вам је Милка? (сестра). — Да ли се ви свађате и тучете? (не). — Тако треба то је лепо. Браћа треба да се слажу и у љубави да живе, то Бог воли. — Ко се брине за вас, храни и одева? (отац и мати). — Како се зову отац и мати једним именом? (родитељи). — Памтите: Родитељи и деца чине једну породицу. Свака породица има своје презиме. Ти си Петровић, онај је Косић, овај Миленковић итд.

Шта си ти твојим родитељима? (син). А шта је Милка њима? (кћи). — Богољубе! Има ли твој отац оца? (има). — Шта је он теби? (деда). Шта си ти њему? (унук).

Знаш ону песму:

Узо деда свог унука, мето га на крило,

Па уз гусле певао му, што је некад било. итд.

А има ли твој отац још живу матер? (има). Шта је она теби? (мајка, баба). Милице! Има ли твоја мати сестру? (има). Шта је она теби? (тетка). А има ли твоја мати брата? (има). Шта је он теби? (ујак). Шта је теби ујакова жена? (ујна). Шта си ти њима? (нећака). — Шта су њина деца теби? (браћа и сестре од ујака). — Шта си ти Ранко твоје ујаку? (нећак).

Шта је теби брат твог оца Милораде! (стриц). Шта си ти њима? (синовац). — Има ли ко удату сестру? Шта је њен муж теби? (шогор). — Шта сте ви сви међу собом? (родови). — Дакле, ето видите, неко има родова по матери а неко по оцу.

У породици је најстарији отац. Ако отац није жив онда је мати, ако не ће мати да управља кућом и да води бригу за целу породицу, онда чланови једне породице изаберу најмудријег, најпоштенијег и највреднијег да се он брине и кућом управља, и тај се зове кућни старешина. Он је глава једне породице. — Сви у кући морају слушати старешину. Где млађи не слушају свога старешину, где се свађају па ништа не раде ту је неслога, а где је неслога ту ни среће нема.

Сад ћу вам приповедити једну причу:

„Један отац имао седам синова, који су се сваки дан свађали ма за што. Кад год су се свађали, нису ништа радили, а посао стајао и тако дангубили, па нити себи нити кући користили. Место да су се богатали они су почели проишати. Отац не мога дуго гледати ову неслогу својих синова, дозволе их к себи и заповеди им да донесу један синовљ пружа чврсто везан.

Синови му донесоше и метнуше пред оца. Отац им рече: Ко ми преломи овај синовић, томе ћу оставити цело имање. — Синови се опробају редом, али ниједан да преломи синовић. Тад истом рекоше оцу: „Не можемо ми ниједан то учинити!“ Онда отац рече: „Истина је децо моја да не можете, не само ви, него нико док је синовић везан.“ Тада отац одреши синовић и рече: „Дед сад ломите!“ Браћа сад видеше шта им је отац хтео рећи, пак видећи своју велику погрешку, покају се и обећају да ће и они од сад бити сложни као овај синовић кад је био свезан.“ (Из Чутурилове читанке II.)

Имаш ли ти Љубиша оца? (немам). Имаш ли матер? (немам).

Ето видите децо! Ви сви имате оца и матер само Љубиша нема. Но није само Љубиша који нема оца ни матере, има још много деце у свету који немају оца ни матере. Та деца су сирочад. Али знајте да се за сирочад брине благи Бог. — Сва деца нека поштују родитеље, учитеље, свештенике и све друге старије.

Приметба: Добро је да учитељ покаже слику из ове лекције.
(Наставиће се.)

УЧИТЕЉСКЕ ПЛАТЕ У РАЗНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА. ✓

Саопштио М. Бандић.

1. Доња Аустрија.

Плате учитеља основних и грађанских школа први пут су уређене 1873. године. Од 1. јануара 1895. важе нови платежни разреди. Тада је ступио у живот закон, који осим Беча учитељске плате у 5 разреда подељује. У I. разред долазе учитељи грађанских школа и управитељи, који имају 1000 ф. и 900 ф. плате. Плата у II. разреду је 900 ф. Овамо долазе учитељице грађанских школа и управитељице. У III. платежни разред долазе главни и редовни учитељи основ. школа. Ови су подељени у три одељења с платом од 900, 800 и 700 фор. У IV. платежни разред долазе учитељице основ. школа с платом од 600 и 500 фор. Привремено намештени учит. заменици немају сталну плату, него само награду и то они који немају сведочанство о оспособљењу добијају 400 фор., а они који имају оспособљење добијају 450 фор. награде.

Учители имају права и на петодогошњи доплатак. Управитељи добијају у 6 пута по 100 ф. доплатак, али се од тога само половина урачунава у мировину. Доплатци осталих учитеља су 50 фор. у шест пута и сви се урачунављу у мировину. Управитељи добијају награду за управитељске дужности.

Беч има засебну поделу учитељских плата. Закон од 1891.

године подељује учитељске плате у 8 разреда. У први разред долазе управитељи и управитељице грађ. школа са плаћом од 1400—1500 фор. У други разред долазе управитељи и управитељице с платом од 1200—1300 фор. У трећи разред долазе учитељи грађанских школа с платом од 1000—1100 фор. У четврти разред долазе учитељице грађ. школа с платом од 1000—900 ф. У пети и шести разред долазе учитељи и учитељице основ. школа с платом од 800 и 900 фор. У седми разред долазе помоћни учитељи, у осми разред помоћне учитељице с платом од 600—700 фор.

У сваком платежном разреду само једна трећина учитеља ужива веће плате. Осим тога сваки учитељ I., II., VII. и VIII. платежног разреда мора бар 5 година служити у том разреду и онда прелази у виши платежни разред; а учитељи III., IV., V. и VI. платежног разреда морају бар 10 година служити па да пређу у виши платежни разред. Осим помоћних учитеља и учитељица сви други добијају пето-годишњи додатак.

Ако учитељ преко законом прописаних још који час држи у школи за то добија награду, која се не урачунава у мировину. Количина те награде равна се по платежним разредима.

2. Горња Аустрија.

Учитељи на јавним нар. школама подељени су у три платежна разреда. Разреди се равнају по општинама, тако да општине, које су у брдовитим пределима, где су куће раштркане и по далеко од школе и које имају мање од 2000 становника, тамо имају учитељи 600 фор. плате и то је први платежни разред. У други разред спадају општине, које имају 2—4000 становника, у тима је плата 700 фор. У трећи разред спадају општине, које имају преко 4000 становника, у тима је плата 800 фор. Спомоћни учитељи на јавним школама ако су оспособљени имају 500 фор., а без оспособљења 400 фор.

Управитељи имају 100 фор. доплата, и то само у оним местима где на једној школи ради више од 3 учитељске снаге. Стално намештени учитељи имају 50 фор. петогодишњег доплата, спомоћни учитељи 25 фор. Још добијају учитељи станове, ако је могуће у школском здању ако не онда добијају у име станарине 15% од редовне плате.

3. Салцбург.

Овде постоје два платежна разреда, који су установљени

законом од 1892. године и који се сваких 10 година преиначују. По државна школска власт има права међувремено, ако нађе за потребно, ове поделе измењивати.

Учитељи имају у првом платежном разреду 600 фор., у другом разреду 500 фор. Вароши Салцбург и Халеји не спадају у ове разреде; у тим местима је учитељска плата 800 фор. Помоћни учитељи у овим варошима имају 500 фор., у другим местима 400 фор. Учитељице имају 80% од оне плате у ком платежном разреду делају.

У име петогодишњег доплатка добијају 10% од редовне плате. Сваки учитељ има права на шест доплатака, а године службовања му се урачунавају па ма у ком месту те круновине да је учитељевао.

Право на стан у нарави имају само управитељи. Ако општина нема згодно место за стан, добија управитељ 10% од плате у име станарине. Остали учитељи и учитељице само у том случају добијају стан у нарави, ако општина таким располаже, а ако га нема, у име станарине добијају 40 фор., осим вароши Салцбурга, где учитељи добијају 10% од плате у име станарине.

4. Тиролска.

Између аустријских круновина у погледу школа Тиролска баш не стоји у најуређенијем стању. Истина, да нигде и природа не смета толико редовном похађању школа као овде, али ипак човечја воља може све тешкоће да свлада, јер ту служи за пример кантон бериски у Швајцарској чије се народне школе међу најнапредније убројавају.

У Тиролској постоје три платежна разреда. У првом разреду је плата учитеља 600 фор., учитељица 500 фор.; у другом платежном разреду учитеља 500 ф., учитељица 400 ф.; у трећем разреду је плата 400 и 300 фор. Ово је минимум учитељских плата, али закон овлашћује општине да могу својим учитељима и доплатке одређивати.

Учитељи који су 10 година непрекидно у једној општини учитељевали добијају 10% доплатка; а ако су 15 година учитељевали у једној општини, осим оног првог добијају још 5% доплатка. Први доплатци се у три маха после сваких 10 година службовања добијају.

Редовни учитељи добијају стан у нарави састојећи се из две собе и других потребних стаја. Ако општина није у стању дати

стан у нарави, онда учитељ добија 15% од плате у име станарине. Управитељ добија за сваки разред 10 фор. годишње награде.

5. Форалберг.

У Форалбергу постоје три платежна разреда. У општинама првог платежног разреда не сме бити плата мања од 600 ф., у другом разреду не сме бити мања од 400 фор., у трећем не сме бити мања од 300 фор. Учителице уживају 60% од учитељске плате. Доплатци су десетогодишњи, а износе 10% од сталне плате. Само управитељи имају права на стан или станарину. Остали учитељи само у том случају имају права на стан, ако је и пре 1870. год. с тим учитељском местом било склопано право на стан или станарину.

(Наставиће се).

НЕКРОЛОГ.

† **Константин Максимовић** асесор кр. сиротинског стола Бач-Бодрешке жупаније, напрасно је преминуо 17. априла т. г. у 1/27 сахати ујутру у 45. години живота свога. Покојник је био члан м. црквеног и школског одбора и као такав вазда је ревно радио на корист школских ствари. Био је и председник српске певачке дружине овдашње и врло омиљена личност у грађанству овдашњем. Уз саучешће многобројног народа сахрањен је у недељу 19. априла. На сprovodu су из почасти присуствовале све српске школе овдашње. Оплакује га верна љуба госпођа Антонија с децом Ђорђем, Бранком и Јулијом. — Бог да га прости! Вечна му успомена!

И.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Дар учитељској школи сомборској. Његово Величанство краљ Србије Александар I. благоволео је подарити један факсимилсани примерак Мирослављева Јеванђеља и српској учитељској школи сомборској. Управа заводака је надлежним путем благодарила узвишеном дароватељу на овом лепом и ретком дару.

Постављена. Софија Бошковићева наместна учитељица у Добрицима, постављена је за привр. учитељицу ниже пучке школе у истом месту. — Ђакон Димитрије Витковић наместни вероучитељ стручних школа и женскога лицеја у Загребу именован је за правог учитеља у истим школама. — Александар Живановић прави вероучитељ кр. реалне гимназије, кр. гимназије и кр. мушке учитељске школе у Осеку, потврђен је стално у истој служби и додељен му је наслов професора.

Педагошки музеји. Петроградски педагошки музеј највише се одликује обимом и zgodним уређењем. За њим долази Musée pédagogique у Паризу, а за овим Musée scolaire у Брислу. После је важан Циришки „Pestalozzianum“. У Немачкој има 7 већих збирака за васпитање и наставу, а то је од прилике половина свих европских школских музеја. Најзнатија је централна педагошка библиотека Коменскога („Comeniusverein“) у Лајпцигу. Затим долазе два берлинска завода. Школски музеји у Бечу и Риму сад су затворени због недостатка средстава. — Пр. Гл.

Петроградски школски округ обухвата ове губерније: петроградску, исковску, новгородску, вологодску, олоонецку и архангелску. Целокупан број ученика у истом школском округу износио је 1895. године 126,374, и то 87,588 дечака и 38,786 девојчица. Наставника је било свега 4475; и то 1719 за науку вере, 1403 за друге и 1353 учитељице. Издржавање свију школа тог шк. округа у поменутој години, стало је 1.499,924 рубаља. Саме књиге и наставна средства коштали су 81,947 рубаља. За основне школе највише је дала петроградска варошка управа и то 670,293 рубље, дакле трећину целе своте. — Пр. Гл.

Р А З Н О.

Племенити дар. Његова Светост Патријарх, преузвишени господин Георгије, благоизволео је подарити из своје приватне благајне хиљаду форината, на оправку цркве манастира Врдица-Раванице у Срему. Живео узвишени архипастир на многа љета!

Поклон. Високоблагородна госпођа Меланија Вукићевићка поклонила је Добротворној Задрузи Срикиња Сомборкиња сто форината а. в. р. за спомен своје рано преминуле кћери Сиде. Задруга је овај дар примила и закључила је, да се из њега начини један засебни фонд, под називом „Фонд Сиде Вукићевићеве“ чији ће се приходи сваке године на потпомагање сиротиње употребити.

Добротворна Задруга Срикиња Сомборкиња по својој племенитој и добротворној цели задела је хаљиницама за врбицу тридесеторо сиротих ученица овдашње народне школе. Овај дар предан је одређеним ученицама на најсвечанији начин, на сам дан Лазареве суботе око 10 часова пре подне у присуству благородног г. Др. Паје Дракулића, председника црквене општине сомборске, врсне председнице Добротворне Задруге гђе Катарине Вујић, одборница задружних, учитељица овдашњих нар. школа и у присуству неколико уважених грађана уз прикладан и дирљив говор врлоуваженог г. управитеља П. Ђ Вукићевића којим је он децицу упознао са значајем тога дана и разумљиво им разумљивим начином, зашто се тога дана носи врбица и на Црвених дели народу у цркви, и да ми овај обичај држимо, да се сетимо и да нам се у памети заваља помен на онај свечан дан, када је на погледу страшне невоље народ предусрео Христа Спаситеља при доласку његову у Јерусалим очаран и побуђен новим чудом Христовим, ускршењем из мртвих друга његова Лазара, и с границама финиковим у рукама вапијао му: „Осана по вашњих благословен грјадји во имја Господње“ — и да је у тој гомили било

с матерама и деце, коју је Христос особито миловао са чистоте срца њихова а и данас миљује те му и највећма годи песна и поздрав из уста невинне и безазлене дечице. Како је мило било погледати сироту дечицу, где с радошћу у редовима осталих својих другарица поју „Обичеје васкресеније“. Како тек мило беше задрузи и одборкињама Добротворне Задруге када угледаше ту радост невинне дечице, која би можда остала код куће плачна и тужна не имајући одело за ту лепу свечаност дечју, да се за њих није постарала Добротворна Задруга и њезине одборнице вредне, које не пожалише труда, те саме принуше око шва и заодеше ове малише. Бвала свесној нашој Добротворној Задрузи на бризи и старању за сироте, а нека је хвала и врним одборницама на пожртвовању и труду њиховом, нека им је награда што их је сав народ испунио благосиљао.

Милева.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Блаженопокојеном Архиепископу Биоградском и Митрополиту Србије МИХАИЛУ у спомен. Ријеч на парастосу у саборној цркви новосадекој 15. фебруара 1898. Говорио протопрезвитер Јован Вучковић. — Цео приход ове књижице иде на споменик Митрополиту Михаилу. — Штампано трошком А. Пајевића. У Новом Саду, штампарија Ђорђа Ивковића 1898. Цена 8 новч. или 15 пара дин. 8^о стр. 13. — Књизи је прикључена и слика великог покојника из млађегга му доба.

Голубче приповетка за српску младеж по Христову Шмиту, превео М. — Цена 5 новч. (Издање Браће М. Поповића).

Ускршње јаје приповетка Хр. Шмита, превео Коста Миодраговић-Сремац. — Цена 8 новч. (Издање Браће М. Поповића).

Дрвени крст приповетка Хр. Шмита, превео К. Миодраговић-Сремац. — Цена 5 новч. (Издање Браће М. Поповића).

Пожар приповетка у писмима, написао Хр. Шмит. — Цена 5 новч. (Издање Браће М. Поповића).

Најбоље наследство приповетка Хр. Шмита, превео К. Миодраговић-Сремац. — Цена 5 новч. (Издање Браће М. Поповића).

Ускршња јаја приповетка за децу, написао Хр. Шмит. — Цена 15 новч. (Издање Јована Радака у В. Кикинди).

Из српске књижевности слике и расправе од Милана Савића. У Новом Саду, штампарија српске књижаре Браће М. Поповића. 1898. Цена ?

О образовању говорио о св. Сави у учитељској школи у Пакрацу Јов. Јанко Кнежевић. Прештампано из „Школског Одјена“. — У Новом Саду, српска штампарија дра Светозара Милетића. 1898. Цена ?

Шематизам православне епархије Вококоторске, Дубровачке и Синчанске за годину 1898. Издање и наклада православне консисторије. — Цена ?

 Идући број нашега листа изаћи ће мало доцније, но што би му време било.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цеоу годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Донеси и предплату шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

Бр. 5. и 6.

У Сомбору за Мај и Јуни 1898.

Год. XXX.

РЕЧ ДВЕ РОДИТЕЉИМА.

Дете чим оразуми, почиње разабирати, ко је створио овај свет, њега и његове родитеље. И његов дух занимају више истине. Душа је детиња мека као восак, те у њу можеш утиснути што хоћеш. С каквом слашћу и миљем слушају деца из уста побожне мајке о маленом Исусу, сиромашком ређењу му, и о славним чудесима његовим! Срце детиње потресају крваве ране Спаситељеве, његово неизмерно пожртвовање и љубав. Са дивљењем слуша дете о мноштву светих анђела и о учешћу њихову у судбини људској. Са радошћу слажу деца у срце своје све што чују из живота светитеља и угодника божјих и у њима се буди жеља, да пођу стопама светитељским. Савест је детиња нежна; нико се не уме тако топло и побожно Богу молити као дете, и његова усрдна молитва и на површина и окорела човека чини силан утисак.

Истакнувши ово питамо се, ко је позван да рачуна о овом расположењу душе детиње, ко је позван, да васпитава децу у вери, ако не родитељи, а особито мати. Она треба да је први немар олтара божјег у млађаним срцима децијим, она треба да потпази и потстиче свети огањ страха божјег на огњишту срца деце своје она прва да на молитву склопи ручице чеду своме. Овај посао не иде ником тако лако од руке као матери, ако је и сама побожна и добра хришћанка, јер ни у кога нема толико трпељивости, љубави и необичне владе и моћи над срцима децијим као у добре матере. Незабораваљен је наук мајчин, силна је реч милоште са усана њезиних. Утисци прве поуке у вери неизгладиви су. Ко је имао побожну мајку, па се у мислима врати на детињство своје, увек му пред очи излази мио лик њезин, увек му на површину душе ускрсава свети наук њен, опомене благе и топла молитва, која му и као зрелом човеку срце пење Богу. Још нам је живо у памети светињачки живот њезин, још нам у ушима звоне савети

и речи њезине, и ако је црна земља давно покрива. Зар је једног сећање на мајчине речи придржало на божјем путу у часу искушења! Толики догађаји и доживљаји из каснијег доба не остављају никакву трага у души нашој, а ови остају вечито укљебљени у њојзи.

Водећи рачуна о тој истини, ваља да сејете за рана семе јеванђељске науке, да корена ухвати. И сами кажете да се младо дрво савија. У каснијим годинама диже се буре страсти и оскврњено срце не наводи више сласти у ономе, што је свето и небеско. Свети Јован, млади ученик и љубимац Христов, удостојио се части, да лежи на грудима учитељевим, њему је било слободно, да учитељу ставља питања, која ни један од ученика није му смео стављати, он се једино попут орла винуо у висине царства небеског и заронио у дубине тајана божанских само зато, што је имао чисту детињску и невину душу. Само чисте душе дижу се до у небеске висине а за развратника и за роба страстима и појудама немају дражи више истине и узвишеније радости, што је највеличанственије и најдирљивије што душу сваког непокованог човека и срце детиње очарава и дивљењем испуњава, то све не потреса његово отупело и животинско срце. Он не зна за великодушност нити за прегоревање себе.

Крај свег тога не настојава се довољно да се за времена усади побожност у млађана срдашца. Има породица, где се све оно ради и говори, што нарушава побожност, где се без икаквог поштовања говори о слугама божјим, о цркви и о тајнама и обредима њезиним, где се готово никад не спомиње име божје, нити се помоћ његова призива, има и таквих кућа, где се старешина одао пићу и нераду, те не хаје за кућу и пород свој. У неким породицама се опет много полаже на таштину држећи де је сва срећа у богатству и у уживању, те се у том духу и деца васпитавају и одрашћују. Или зар нема и такве чељади којој се на лице навлачи мрзовоља и суморност и са најситније неугодности у животу. Зар се не ужасавате од таког нараштаја, који се више не може називати именом хришћанским.

На против благо детету, које мајка чешће води цркви за ручицу. Благо кући, где се деца за малена уче поштовати Бога и све његове уредбе, којима душице мајка негује да замире најдешним и најмириснијим цвећем а све за рана и за времена, док се још деца купе око крова очинскога, док не уђу и не помешају се у

свет и док не настану кобне године, године искушења и буре из путра и с поља, те пробуде дива страсти у срцу који се диже из спаса страховитом силом и разваљујући уставе обраћа душу у пустош и рушевине. Позно је тада вајкање и запомагање родитеља и пријатеља. Вихор из корена чупа веселост и ведрину срца. Сурова нарав диже руку и на стара родитеља. Њојзи ништа свето није, ни Бог, ни род ни народ ни добротвор ни ближњи његов, него све ради себи у корист а другом на штету и на жао.

Ето видите какве су рђаве посљедице од рђава васпитања. За то за љубав Богу, који вам је поверио тај свет посао за љубав и ради среће своје деце пазите и гајите пород свој као што добар баштован гаји и чисто држи врт свој, па ћете и слатке плодове кусати. Учите их српскоме поштењу, учите их као што су наши стари учили, да све дају за образ а образ ни за што, учите их као што је мајка Јевросима учила сина свога Марка да је боље изгубити главу, него своју огрешити душу, казујте им да је царство земаљско за малена, а небеско увек и до века. Учите их али и примером и животом потврдите наук свој.

На Ивањ-дан.

Милутин Гавриловић.

НЕГУЈМО ИДЕЈЕ, НУЖНИ СУ НАМ ИДЕАЛИ.

(За награду.)

(Свршетак.)

Растављањем или разликовањем престава долазимо до делова предмета исто онако, као што фактички делимо целину на делове. Тако нпр. делимо *просторне* предмете у делове једно до другог, а *времене* једно за другим. Или растављањем долазимо до *особина* предмета, по ово је тешко засебно извести, јер обично особине стоје више њих у међусобној вези. За ово се тражи велика вештина чисту једну особину задржати, а све остале отиснути. Даљим растављањем или разликовањем престава долазимо до т. зв. *елемената* (почела) предмета. И ако ово делење не одговара дословце као што то захтевају природне науке, јер су елементи по прир. наукама најмањи саставни делови дотичног предмета, а ти се не могу опажањем приметити, — то се овде делење мисли на елементе такове, који чине поједину преставу слику предмета нпр. простор делимо у елементе: три димензије, писмена у самогласе и сугласе итд. Даљим пак делењем долазимо до *појмова*, нарочито, ако је више сличних предмета. Овај степен мишљења је

врло тежак и комплицират, а од вајкада је у филозофији препорна тачка. Тако су *номиналисте* тумачили у средњем веку, да је појам само мисао, којој не одговара ништа стварног, а *реалисте* су тумачили појам као и преставу онакава слике нечег стварног. Појмови, које мишљењем извађамо, зову се *астрактне* преставе, док су преставе појединих ствари *конкретне*.

Рад у растављању или разликовању престава је од особите важности по образовање нам у опће, а нарочито у школском нам раду. Овакови рад или *поимање* је основ наукама. *Шта више ово је основ и језику*, јер човек не би могао саопштавати своје мисли, кад би морао свакој појединости давати посебно име, јер би се бунно неизмерној множином речи. За то се сваки језик састоји већином из таквих речи, *које су једно име опћега* у више ствари и случајева.

Противно делењу или разликовању престава је *спојање* истих, с' тим, да је исти процес т. ј. спајају се или делови, или особине, или елементи, или појмови. И спајање и делење бива на преставама самим, но с' том разликом, да су код делења те преставе оних предмета, које смо чулима свесни постали. *Спојање иде још даље, оно спаја и такве преставе*, које ми нисмо опажањем прво стекли. Такав душевни рад зовемо *фантазија, уображање, творачка моћ*, која игра важну улогу не само у свету вештака и поета, већ у читавом просвећеном свету и скоро на сваком кораку било т. зв. практичног, било идеалног живота; било у религији, било у наукама, било у индустрији, било у државништву *свуда влада овај начин мишљења, спојање престава*.

Овом приликом зар да не споменем сваку, па и нашу теорију и праксу, о чему се толико код нас говори и пише: једни уздижући праксу, други теорију сметају с' ума, да једно без другог не може бити баш по оној *theoria sine praxi, quasi rotta sine axi* т. ј. теорија је без праксе као точак без осовине. И овде игра своју особиту улогу спајање престава т. ј. идеја са успехом извађања, остваривања. *Где теорија и пракса узајамно напредују, ту је успеха право*.

На спајању и делењу престава се оснива *предавање и разумевање*. Ако учитељ нпр. није добро умео појмове јасно да представи, неће ни ученици моћи разумети предмет. *На овом се базирају и они чувени формални ступњевци: Анализа и синтеза, асоцијација, систем, метод и циљ, без којих учитељ не сме бити*.

Имамо пред собом две капи воде. А за што велимо две капи?

Јер их дели неки простор, на коме нема воде. Погледамо л' безбројне планете сунчаног система, то су све оне према централној снази један систем. Додир разних боја чини дугу, слевање разних тонова чини мелодију итд. Исти ти узроци *силе, простора и времена* владају и код спајања престава. Тако се нпр. *жеља* и *воља* оснивају на спајању престава једном предмету или појму. Тако спајање жеља или воље више људи чини јединство (што не веле стари једнообразност). Овим спајањем се иде до најузвишенијих појмова јединства као што су: брак, разна друштва, разне партије у научном и политичком свету, државно јединство итд.

И тако нам се разложно, а ми хтели или не хтели поуке, намеће упута: *да негујемо са појвећом пазљивошћу и ревношћу и овај рад мишлења, спајање престава.*

Досадањи споменути рад мишлења се бавио таквим преставама, које су биле слика нечег стварног, а сада прелазимо на рад мишлења, у коме се стављају престава у *одношој* пак, *да помаже* досадањи рад или по вези ојачати или по садржају оснажити, разјаснити. Облика овога рада је много, а сви се већином употребљавају у спајању или делењу појмова и изражавању појмова *код пресуда и закључака*, што је у дидактици све и сва, *јер питања, одговори, изражај мисли чине* саразмерно читав наш рад школски. Је ли ово успело у школи. успео је читав рад у школи. Је ли вежба учитељевих питања и дејјих одговора постигнуто, да деца изражавају своје мисли, што не се вели језгровито т. ј. *да одношај појмова умје лепо и тачно да поставља*, онда је та школа добро спремила своје ђаке, будуће људе, грађане, којима се на сваком кораку довикује драстично: *Зини, да те видим*, а у лепшој форми: *реци да те видим ко си* или чак: *реци, да видим шта ћеш учинити*, што је оправдано, јер су врло често у животу речи (мисли) претеча делима.

Свак од нас знаде и ван логичких правила, да је и у школи и животу као највећој школи добро пресуђивати и ваљане закључке доносити. Како ко пресуђује и закључује, ми у обичном животу велимо; *како ко мисли, тако и говори* апстрахујући овде афекте. Но све то зависи од престава (појмова, идеја) и њихове прераде, у коју спада и овај рад мишлења *одношаји појмова*, што се мора такођер вежбати, јер *Uebung macht den Meister* у свему, па поготово и у мишлењу.

Погледам ли нпр. ружицу, то ћу добити преставу њену, и

то т. зв. *преставу опажањем*. Преставим ли, замислим ли неку ружицу, а да је нисам видео, то би имао преставу т. зв. *голу преставу*. Је ли ружица нешто особитог, те је посматрам живо, са највећом пазљивошћу, ту је онда престава *жива или повећана*. Сећаш ли је се, то је престава о њој *позната* већ. Прича л' ми који год да ју је видео, то је онда престава *вероватна*. Добијемо л' о њој каква год закључак, онда смо добили *изведену* преставу, коју зову и *аподиктичком*, јер је у њој изражено нешто, што мора тако да је.

Као што видимо, душа може један и исти предмет да представља на више, ево овде споменутих шест начина, а то су *изричност, вероватност, сећање, пазљивост, идеална престава и опажање*. Од ових нам највише упада у очи изричност, којом се долази до *правог знања* било ма кога предмета у позитивном или негативном смислу т. ј. кад знамо да л' нешто јесте, или да нешто није.

Знање је, као што нас логика учи, према узроцима или проблематичке или асерторне или аподиктичне природе, а свако мора да је последица узрока, који нећ по себи значе могућност, јамачност и нужност.

Школи је задаћа и да прибавља нужна знања уверавајући се свагда о истинитости истих, јер само истинита знања могу да образују појединца и друштво у напредном духу. *Зато је онда дужност школе, да испитујући тачно садржину предмета ове тачно и јасно да изражава*, јер где се год не слаже знање наше са предметом, ту је знање лажно или што се вели ту није знања, то је не знање.

„Знање је снага, знање је моћ, учите децо дан и ноћ!“ вели се врло лево, а истинито у овом покличу. И шта се хоће овим да рече, ако не, да се непрестано купе и сређују *идеје* из живота, из савремених наука и вештина, што чини *праву* образованост т. ј. бар такову, какову је ми замишљамо, какову је као идеал представљамо, те за којом тежимо данашњом педагогијом: *и у васпиту и у настави*.

А шта тек да речем за онај степен душе наше, *у коме смо у животу и раду нашем такови*, какав је тај стадиум душе наше, какво је *чувствовање* (чувство), чему је такођер основ осет, односно престава (идеја). И зар се не можемо на сваком кораку уверити, да је чувство извор: радости или весеља, туге или жалости, наде и бојазни, гњева или срибе, што зависи, да како, од сутецаја и рада

престава, а ово опет да је извор сретног или несретног, славног или срамног, идеалног или реалног живота и рада нам.

Чуство је извор делима и животу нашем, по којима се ми ценимо издижући увек *свест* појединог и друштава. И зар да не споменем општу свест нпр. српску нам, која не само да нам се свагда приказиваше у лепом облику, но и у великим делима, а са њоме да не споменем изразе њене бар неколико врлина, што их је свагда Србин на чело исписивао! Зар је мали израз чувства српског: *љубав истине*, што је у првом реду сагласност дела и речи; *чувствовање породичке светиње*, где човек најбоље показује да човек није сав у себи, где се најбоље види, како човек показује своје поштовање човечности; *родољубље*, где се најбоље види жртвовање једног свима, свију за једног по оној „сви за једног, један за све“; *одушевљење за слободу и правду*, где се човек бори за слободно развијање и усавршавање, а и по Христовој сви са једнаким правом, јер смо сви деца једнога Оца. *Држање речи*, *поштовање закона*, где се јасно истиче да је реч израз унутрашњег убеђења, да је реч, што не вели Немац Echo des Sinn's, те је ваља онда и одржати; па кад је та реч општа, кад је она израз жеља и тежња свију чланова друштва, онда је она одишта и општа воља, закон, кога морамо држати; *вредноћа и штедња*, које је *сиољашњи* услов за слободу и независност од других, а битни је услов животу нам и раду; *вера у бољу будућност*, у којој Србин јасно изражава смер свога живота и рада, у којој он као и хришћанин изражава веру у спас душе своје, а та вера одишта спасава и не да да пропадне нико, ко је чврсто собом носи....

И зар нам се не истиче опет важност неговања престава, које су извор ево укупности осећаја наших, чувствовања.

А напоследку, да споменем и *врхунац душевног нам рада*, *резултат мишљења нашег*, *стални израз чувствовања нашег вољу*, којој тепају и „слободна“, но ми ћемо рећи *морална*, јер је овакова воља израз *људског карактера*.

Као што је воља врхунац душевног рада, тако је воља и циљ педагошког нам рада; као што је почетак, извор вољи и читавом душевном нам раду *престава* (идеја), тако је и нашем педагошком раду извор престава (идеја).

Какове преставе, такав је читав душевни рад. По оној: „*Какове идеје, такови и идеали.*“ **Негујмо идеје, нужни су нам идеали** и као *људима*, и као *Србима* и *Хришћанима*!

УОБРАЖАЊЕ ПРИ ИГРИ.

По Е. Legouvé-у Ст. С. Илић.

Ако под уображањем разумемо моћ душе наше, која је у стању живота дати стварима које нас окружавају; која нас је у стању одмамити у свет сањарија у коме нас све очарава а без да нас вара; која мађионичком силом за тренут ока измењује јаву, те нам ружно приказује за лепо, чувствено без чувства, нема као говорника, мртва за жива; ако дакле ову особену стваралачку моћ назовемо уображањем, онда смело тврдити можемо, да је у детета од пет година јача и бујнија машта, него код највећих песника. Госпођа Necker de Sausure (Некер де Сосјр) дивно описује вештину дечју, помоћу које они употребљавају разне ствари за разна лица и предмете; као нпр. столицу за кола, лутку за девојче итд. Дечји је живот дакле само ображање.

Јесенас сам се на особени начин уверио о томе. Нисам ловац, али брат и суседи су ми страсни ловци; почетком септембра кад јесен наступа, малена ми кућица постаје не само скупштином рођака, већ и средиштем околних ловаца. Ловачка је особина, да у разговору о лову сто пута понове једно те исто, без да им понављање то постане досадно и без да се сете, да оно бар другима може досадно бити. Познато је да деца врло радо, управо рећи инстинктивно воле подражавати. Сии и два ми синовца непрестано су говорили о лову, о гониоцима, о метцима, да смо их на послетку морали у ловачко одело обући.

Сии ми има осам, а синовци по шест година. Већ у шест часова из јутра обуку се сасвим ловачки, метну на раме своје „праве“ пушке, које међутим нису за лов удешене, те се тако наоружани спремају за лов. Иду кроз собе, траже ловце, помажу им при чишћењу оружја, вабе псета, с ловцима заједно седају за доручак, испрате их до капије, сачекају док се ови не попну на кола, и довикнувши им опроштајно збогом очима их све дотле прате, док им се ови код првог санијутка не изгубе из вида. Потоме се ћутећи и лаганим корацима, шта више некако тужно враћају натраг, јер су на жалост слични својим пушкама, прави су ловци али за лов неподобни.

Пред-а-мном стоји једна особена правствена појава, једно спорно питање у васпитању.

За крајњу целъ васпитања сматрам *начело самоуправљања* (self-gouvernement). По моме мишењу васпитавати дете значи, учити

га да својим ногама ходи. А да би ову цел̃ што сигурније постигли, дужни смо што пре и што чешће узде васпитања давати самој деци у руке; дужни смо увек памтити златну изреку: *help on yourself* = помози се сам!

Како дакле да се понашамо према дечјим играма? Три четвртине целог живота проводе деца у игри. Да ли да их оставимо на домишљатост маште њм? Да ли да их приморавамо, да сами изналазе забаве и да се искључиво сами забављају или на против да ли се може допустити, да им и у игри као и у сваком другом васпитном раду ми крчимо пута, да их руководимо и да им умешност потстрекавамо? Ово је једно од најтежих питања. С једне стране не можемо порицати, да деца већ сама од себе знају наћи најдуховитије и најобилније изворе забаве. Ко није имао прилике да ужива у детету посматрајући га како по неколико часова седи на земљи или у песку, те буши рупе и гради разне облике, без икакве сврхе (јер их на послетку опет затрпа и сруши), а предаје се том свом послу с таквом пажњом и озбиљношћу с каквом се и Архимед удубљивао у решавање својих великих проблема! Шта ради? о чему мисли? Шта ли му се врзе у млађаној главици? То нам нико па ни оно само не уме казати. И опет му ти часови пролазе с оном лакоћом и брзином која је једног и истог значења с игром; та оно се *само* играло. С друге стране пак кога није растужила она туга и она брига, која се појављује у детета тада, када се њих више искупе на игру, а нису у стању да пронађу и да се сложе шта да се играју? Како нас тада погледају и од нашег искуства и умешности очекују помоћи. Да ли треба да их одбијемо тада? Или смо им дужни притећи у помоћ и дати им у руке оружје противу досаде?

Од своје стране признајем, да се у мени пробудио сажалење, када сам видео три малена ловца моја, где се наоружави и без целих шећу горе-доле по празноме врту и мирној кући. Ми смо проузроковали, да су деца изгубила вољу за своје дечје игре, јер смо им осладили људске забаве. С тога сам за потребно сматрао, да се као васпитач умешам у њихову игру и радујем се овој одлуци својој, јер док ми је овом приликом била цел̃ само да забавим децу, уједно ми се и прилика указала за једну важну студију. Заједнички живот с децом богат је у поучним изненађењима.

— Што да и ми не покушамо ловити? — рекох им видећи их принуђене.

— А како, бабо?

— Како! Узмимо пушке и разиђимо се по маленој шумици! Ко зна можда ћемо наићи на какву дивљач?

С одушевљењем ми прихватише предлог и набрзо се сва четворица разиђосмо по пространом парку, који ми је кућу окружавао; трчали смо преко жбунова, пењали се уз стрмени, подражавали смо ловачку ларму и манире, вребали, циљали и нападали смо; ја сам бајаги свирао у ловачку трубу, а они су даље јахали на својим замишљеним коњима, вабећи псета и вичући за невидљивим животињама: фазанима итд. . . . при чему није изостало ни пуцање, које се — разуме се — устима обављало. На једаред се с ловачком виком помешаше и узвици дивљења. Једном кад сва тројица у један мах опалише из пушака на замишљене животиње, син ми тако рећи страховито узвикну: „Убих јаребицу! Убих јаребицу!“ У другом трепутку пак и братић му исто тако повика: „Улових зеца! Улових зеца!“ И заједно обојица раздраганим лицима и радосним погледима трчаху к мени... победоносно посећи животиње, правог зеца и праву јаребицу. Које да припишемо што су у парку наишли на мртве животиње? Свако ће лако погодити, да ова заслуга мени припада. Из јестичаре сам узео поменућу убијену дивљач — коју су допци јуче донели — те сам их у парку сакрио да бих тако пружио прилику деци, да их *поново улове* и у томе уживају. Како ли су се изненадили? Чиме да објасне себи чудо, да дивљач мртва пада а оружје им не пуца? Они ништа не тумаче и ни за што не питају; радост, изненађење и поноситост им је потпуна, јер их је неочекивана победа занела! Ово им се чудо чини нешто сасвим природно, тако да се хвале својом вештином и то у толикој мери, да у срце дирају трећег друга, који није ништа уловио. Овај поче плакати.

— Не плачи синко, рекох му — лов још није завршен. Продужићемо га, па је на теби ред, да победиш! Хајдмо!

— Ура! Хајдмо!

— Ви ћете ићи до краја главног реда дрвећа и сачињаваћете десно крило — рекох сину ми и другару му у победи. — Ти пак — рекох оном трећем — иди под оне багреме, те ћеш бити средиште, а ја ћу заузети лево крило. Војени корпус наш овако ће бити подељен до језера, од њега ћемо се пак почети приближавати једно другоме, те ћемо ударати према љулашци.

Технички изрази, као што су десно крило, лево крило, подела војеног корпуса, које су често слушали од брата и суседа ми по-

већаше им радост; одушевљено се разиђоше у одређеним правцима, док се међутим лево крило пажљиво пожурило у јестичару, по плен. Али какво изненађење! Јестичара празна! Кувар је већ све био употребио! Од дивног фазана, на којег сам највише рачунао, само је још глава била на столу кувареву, остали делови тела му, очишћени од дивног перја били су већ славинам надевени и испечени. Шта да радим? Још може поднети, да се улови мртва дивљач! Али уловити печена фазана... то је већ немогуће! Како ли ће тешко бити ономе јаднику, коме су се већ и сада другови као невештом ругали! Већ вичу! Мора се ићи! Идем!... Лов се поново започе!... Но, где радости! Мачишан за којег сам се бринуо, изненада повиче: „Убих фазана!“ И одмах се с оба друга пожури к великом камену, поред којег је лежала дивна глава фазанова. Саже се, ухвати и подиже је... Ох, да грдне обмане, та то бејаше само глава фазанова! Пређашњи победиоци већ хтедоше прснути у смех, а овај се већ спремно беше да плаче, док од једном упадох ја с речима: „Да дивна метка! Максим је тако згодан, да му је кугла тело фазаново у суседов врт однела, а овде му је сто само глава остала!“ Овоме објаснењу се сви зачудише. Охрабрени победилац гордо подиже главу. — Без сваке сумње, да је ова ствар оној другој двојци врло необична била, али ни за живу главу не смедоше посумњати у истинитост моје тврдње; уображање, особито ако је у свези с поверењем, чини дете тако лаковерним, да је склоњено свему да поверује. — Не држим за потребно да се извињавам пред озбиљним људима за ове појединости, које може бити и детињасте изгледају; при проучавању душе ништа није детињасте и у чудне тајне деџја света само под тим условом можемо доспети, ако пазимо на све па и на најмање ситнице. С друге стране пак у овој ловачкој игри има више озбиљних питања. Није ли погрешно тако рано омилити деци ову дивљу забаву? Зар није хула на Бога, да са деџјих невиних усана слушамо сурове речи: убио сам? Не затупљујемо ли тиме њежна осећања срца? Последњи ми се приговор чини озбиљнији од првога. Сме ли зар отац или васпитач врати сина односно васпитаника, развијајући лажне идеје?

На оба ова питања одговор је врло лак.

Ловом се очвршћавају мишићи, али се и срце не затупљује. Ловци нису мање њежни и мање осетљиви од осталих људи. По-томак Нимродов, који на дан улови по педесет комада живе дивљачи, вративши се кући с крвавим рукама и у крвавом оделу, с

тешком би муком у стању био заклати ма и једну јаребицу, док међутим кувари то сваки дан чине без икаква страха и колебања, па их ипак за то нико не сматра за немилосрдне људе. А зашто?

Зато јер се и код једног и код другог појам убијања претана у појам занимања и вештине. Кувар види у јаребици печење, а ловац је сматра као знак своје победе. Први ради, други побеђује, али ни први ни други не убија. Ово важи и за децу. Њихов је лов био надметање, уображавање, вежбање а никако свирепост; и кад их спазим где се задувани од силна вијања и трчања, са здравим и руменим лицем и веселим очима кући враћају, готов сам себи све опростити. А сад да рашчистимо и с *лажним идејама*. Ја само оне идеје називам лажнима; које кварећи моћ расуђивања, покваре и саму истину у души човечјој. Није свака неистинита ствар у исто доба и *лажна*; фикција и коварство нису синонимни појмови, коварство је лажна идеја, која vara и оставља човека да у тој превари живи. При описаном лову свега тога није било. Наш лов је лакрдијашки забављао децу, али када су минули први тренуци изненађења, није их никако оставио преварене. Та они су врло добро знали, да је дивљач јуче уловљена и да сам ју ја у парку сакрио! Пошто су пак већ једном започели лов, требало је да он у сваком детаљу своје буде правим ловом, кад су се уморили гонећи, право је да се и обрадују услед успеха; тежња за самообманом, која је деци својствена, није им дозволила, да им разум поквари уживање. Једном приликом не хтедох учествовати у лову им из разлога, што због влажног времена нећемо наћи дивљачи. Син ми је тихо одговорио:

Али наћи ћеш! Наћи ћемо! Јуче је чика донео две шљукe и једног фазана! Видео сам их у јестичари!

На овај разлог не знадох одговорити. Морадох с њима поћи. Па шта мислите шта се догодило? У гонењу синонци уловише и фазана и обе шљукe; син ми се услед тога јако растужио и тек кроз један час био је весео, јер је за то време предложио нову хајку, у којој је себи задржао најбољу позицију, те се тријумфално вратио у собу, показујући свој плен. Овај ме је случај довео у велику неприлику. Ма колико да познајемо децу и ма колико да их изучавамо разум наш неће никада у стању бити да допре саовим у њихову малену главицу. И ова игра лова дала ми је да наслутим да у мом сину живе и такве наклоности о којима ја досада ни појма нисам имао. Свако жестоко узбуђење дражи срце како старијег

човека, тако исто и детета, те нам се оно тада приказује као отворена књига из које одмах можемо читати. При жестоком узбуђењу опазио сам у сина ми претерано самољубље. Он је свагда готов поделити с пријатељима својима ужину, играчке, новац; али успех... никада! Једном идући кући из уобичајенога лова, син ми је носио једног лепог фазана, а другови му нису имали ништа; никакo га нисам могао наговорити, да пљен свој подели с друговима. На моје молбе кратко и одлучно ми је одговорио: „како бих га дао, кад је тако леп!“ Узалуд сам покушавао да га уверим, како важност поклona у главном зависи од вредности поклоњена предмета и да ће му својевољни поклон у толико пријатнији бити, у колико га је скупле стао. На ова трансцендентална морална начела само се проиично насмејао и овако ми је одговорио. „Је ли ти се сада са мном само шалиш?“ И никакo се није могао одлучити, да победу с киме год подели!

Играма лова благодарити имам што сам се помоћу њих унозњао са још неколико интересантних црта сивовљева ми карактера. Сви очеви који су пре нас живели зацело су волели своју децу исто као и ми што их данас волимо; Хенрик IV. нас је уверио, да је очинска љубав у случају нужде у стању била потиснути достојанство и у самом Луару; али ипак није ли тежња, којом се старамо за срества и начине дечја забављања, производ данашњег века?

Није ли ово природна последица сасвим другогa положаја дечјег у породици данашњим даном? На послетку зар искуство и знања, којима се богатимо кад непрестано с децом живимо не награђују довољно наше трудове, зар нам не утврђују наша начела и зар не служе као сигурне вође васпитачу, у тежњи за успешним решавањем важнога му задатка?!

РАЗГОВОРИ С ДЕЦОМ.

Пише: Душан Ћурић, учитељ осечки.

(Наставак.)

8. Стање и занимање.

Шта је твој отац Исо? (чизмар). Шта прави он? (чизме). — Да ли он ради још какав посао? (не, само тај). Дакле он ради само тај посао — а то је децо занат. Како се зове човек који има занат? (занатлија). — Шта је твој отац? (рибар). Шта је твој отац? (пануџија). Шта је твој отац? (лончар). — Шта је твој

отац? (кројач). — Шта прави кројач? (капите, прелуке, чакшире, огртаче). — Прави ли он женске хаљине? (не, само мушке). Он је дакле мушки кројач. Има кројача који праве само за женске, то су женски кројачи. — Шта је твој отац? (зидар). — Шта он ради? (зида куће). Треба ли стојати близу куће кад се зида? (не треба). Немојте стајати близу кућа које се зидају јер вас може комад ударити. Шта је твој отац? (столар). — Шта праве столари? Како се зове онај занатлија што кује гвожђе? Може ли ковач ковати ладно гвожђе? Какво гвожђе кује ковач? Где греје ковач гвожђе? Чиме ковач пири ватру? На што кује ковач гвожђе? С чиме кује?

Каквих заната још има? (бравар, вајар, бачвар, пекар, дунђерин, књиговезац, стаклар). Шта имају занатлије пред собом кад раде? (кецеље). — Приметба: И овде је од преке потребе слика.

Занат је децо златан. Ко зна свој занат, на је вредан и штедљив, може лепе новце да заштеди. —

Но има децо људи који не заслужују новаца занатом. Они који продају и имају своје дућане, то су трговци. Они који само пером пишу, то су писари. Који врше неку дужност и имају свој чин то су чиновници. Чиновници су и ово: судци и учитељи. — Они који лече болеснике, то су лекари. — Људи који само земљу раде зову се земљоделци, ратари. Људи који у башти само раде, сјде воће и продају то су воћари, баштовани.

Чиме оре твој отац? (плугом). — Ко вуче плуг? (волови). Шта имају волови на врату? (јарам). — Шта се сеје на њиви? (жито, јечам, раж, зоб, кукуруз, проја). Шта се ради онда кад жита сазру? (косе). Чиме? (косом). — Од чега је коса? Шта није од гвожђа? Чиме се оштри коса? Чиме се дакле занимају људи?

9. Црква и порта.

Која је највиша зграда у нашем месту? (црква). — Шта је највише на цркви? (торњ, звоник). Где уђемо прво кад хоћемо да идемо у цркву? (у порту). — Шта има по неким портама? (лепог засађеног дрвећа, а по неким крстова, плоче и гробови). — Шта има на врх торња? (крст). На чем стоји крст? (на јабуци). Шта има у торњу? (звона). На што су та звона? Кад звоне звона? Кад идемо у цркву? Колико пута звони? Ко служи у цркви? Ко поје у цркви? Где стоје ђаци? Где стоје учитељи? Колико певница има у православној цркви? Шта раде ђаци у цркви?

(облаче се и читају апостол). — Ко стоји доле испод певница поред столова? Како се зове тај део цркве где стоје само мушки? Како се зове она преграда на којој су саме свете иконе? (иконостас). — Шта гори пред иконостасом? Колико врата има на иконостасу? (троја). Која су? (северна лева и десна јужна). — Како се зову она у врата средини са два крила? (царске двери).

Ко сме туда проћи? (самосвештеник и цар). — Где служи свештеник? (у олтару).

Шта има у олтару? (часна трапеза, путир, јеванђеље, рипиде, крстови чираци, књиге и одежде).

Како се зове онај део цркве где су саме женске? (ж. црква). — Шта има у женској цркви? (кретионица где се деца крсте). — У које дане идемо у цркву? (недељом, свецем и празником).

Кад звона не звоне? (на велики петак).

Назите! Сви људи, жене, момци, девојке и деца дужни су ићи у цркву, јер је тако Бог наредио. Ђаци морају бити увек у цркви први. Кад стојите у цркви немојте се разговарати, већ скрштеним рукама, мирно стојте па гледајте у иконостас. Кад се поји не треба ћутати, већ треба лепо и сложено појати. У цркви треба да се помолите Богу за све и за ваше родитеље. Бог испуњава молитву оне деце, која Му се у цркви моле. — Сад им се може приповедити из читанке згодна приповетка).

10. Село и сељаци, град и грађани.

Где си се ти Жарко родио? (у Осеку). А где си се ти Стево родио? (у Крчедину).

Ова два примера сам навео да би учитељ исто тако могао поступати у питањима како би деца која су у селу пошто им је познато како је у селу — добили појам о граду. Напротив да би деца у граду добила појам о селу, пошто су им околности у граду познате.

Кажи ми Жарко какве су куће у Осеку? (високе). Где је најлепше? (најлепше је на пијаци и тамо где су дућани). Стоје ли куће у Осеку раздалеко једна од друге? (не стоје). Да како? (близу једна до друге). Је су ли сокаци широки? (нису, већ узани). Чиме је покривен пут у сокацима? (с циглама и камењем). Има ли блата у Осеку кад падне киша? (нема). Зато што у Осеку има великих лепих кућа — шта је Осек? (град). Како се зову они људи који живе у граду? (грађани).

Носе ли они опанке? (не носе). Носе ли они кожухе? (не носе). Носе ли се просто као у М... (не).

Колико делова има у граду Осеку? — (три). Нека учитељ сам растумачи и испита о свом месту ако је у граду.

Како се зову делови? (долњи, горњи и град итд.)

Ко је најстарији у граду? (градски начелник).

Која су ти велика здања, зграде познате? (судбени сто, градско поглаварство, гимназија)...

Где је и у којој улици је српска основна школа? Где је црква? Где се лети шећемо? (у перивоју). Шта има у перивоју? Какву воду пију грађани? (ако је поред реке, нека каже како се зове). Овде нека учитељ даде поуку да деца нетреба да се играју поред реке). Чиме су покривене куће у граду? (црепом и лимом). Чиме се баве грађани? (занатима, трговином рибарством, воћарством, баштованством и земљоделством).

Сад ми кажи Стено какве су куће у Крчедину? (ниске). Шта је Крчедин? (село). Чиме су покриве куће? (трском, сламом и црепом). Какви су сокаци у селу? (широки и дугачки). Јесу ли куће у селу близу једна до друге? (нису, већ раздалеко). Шта има код сваке куће у селу? (двориште, гумно и башта). Има ли много сокака? (нема). Колико има? Јесу ли у селу сокаци покривени камењем и цигљама? (нису). Како је у селу кад је киша? (блато да не може човек ићи).

Шта има испред сваке куће у селу? (дрво и шанац). Како се зову људи који живе у селу? (сељаци). Ко је у селу глава? (кнез или кмет) Ко је још у селу кога сељаци поштују? — (свештеник, учитељ и бележник). Носе ли се у селу људи онако као у граду? (не). Да како? (просто, сеоски). Чим се баве сељаци? (земљоделством и сточарством). Кога још има у селу? (трговац, чизмар, столар, итд.). Како говоре људи у селу? (српски). Да ли само Срба има у селу? (има и Немаца, Мађара и Словака). Које смо ми вере? (православне). А које су вере Немци и Мађари? (римокатоличке).

(Наставиће се).

ИСПИТИ

у српским учитељским школама сомборским, и
на свршетку 1897/8. школске године.

1895/6. школске године одељена је женска учитељска школа од мушке а 1896/7. обадве су проширене са четвртим разредом. Мушка учитељска школа смештена је у новом велељепном здању, које је народу српском покљонио свети патријарх наш, преузвишени господин Георгије Бранковић, а у старом приправничком здању, које је врло лепо оправити дала црквена општина сомборска смештена је женска учитељска школа, као што је то читаоцима овог листа већ познато.

Обе учитељске школе заједно са вежбаоницама јесу под једним управитељем, а у њима делају 10 редовних професора, један учитељ хармонијског појања и музике; једна учитељица женског ручног рада и кућарства и три предавача, од којих један наставља приправнике и приправнице у красноречју и цртању, други у вртарству, пчеларству и свиларству, а трећи у гимнастици.

За вежбаоницу приправницама служила је српска средсредња мушка школа сомборска са 4 одељена школска разреда и 4 учитеља, и предградска мешовита школа у селенци са једним учитељем.

Приправницама за вежбаоницу служи средсредња српска женска школа са 4 разреда и две учитељице, мешовита школа у предграђу црвенци са једним учитељем, и прво српско забавиште сомборско у којој дела једна оспособљена забавиља.

Школска 1897/8. година започета је у учитељским школама и у вежбаоницама 1. септембра 1897. а завршена је 22. јунија 1898.

У мушкој учитељској школи уписано је било: у првом разреду 20; у другом 22; у трећем 16; у четвртном 17, свега 75 ученика. Од ових су у течају године из завода иступили 7, а један је решењем високог. Школског Савета због великих изгреда из завода искључен.

На свршетку ове школске године било је у првом мушком разреду 19; у другом 20; у трећем 15, а у четвртном 13; свега дакле 67 редовних приправника. Од којих је један приправник првог разреда родом из краљевине Србије, а сви остали су из краљевине Угарске и здружених земаља.

Сви мушки приправници су Срби православне вере. По занимању били су родом из бачке дијецезе 31; из темишварске дијецезе 15; из вршачке дијецезе 15; из будимске дијецезе 3; из архи-дијецезе 5; из горњокарловачке дијецезе 1; из краљевине Србије 1.

Здравље је мушких приправника са малим изузетком било повољно. Ни један се смртни случај ове године догодио није.

Са изузетком оних, који су у течају године завод напустили, сви остали ученици овог завода школу и цркву полазили су прилежно.

Они приправници, који су од 5—8. новембра 1897. школу самовољно оставили и демонстрировали, пошто су се покајали и у школу повратили, пресудом в. Шк. Савета кажњени су затвором и губитком стипендија народних и Платонеумских, а Ј. А. приправник IV. разреда, као највећи покретач ђачке побуне, искључен је из овога и из свију српских учитељских школа.

Поједини ученици II. разреда, који су 20. маја ноћу бацили, добили су на свршетку школске године из владања оцену „неуредно“.

У женској учитељској школи било је у почетку 1897/8. школске године уписано: у I. разреду 30; у II. разреду 37; у III. разреду 28; у IV. разреду 33 приправнице; свега је уписано било 128 приправница. Од ових је једна ученица II. разреда још у септембру месецу школу оставила; једна ученица првог и једна ученица четвртога разреда после дужега боловања у вечност су се преселиле.

На свршетку ове школске године било је у овом заводу: у I. разреду 29; у II. разреду 36; у III. разреду 28; и у IV. разреду 32 приправнице. Свега их је било на крају школске године у заводу 125 редовних приправница, а осим ових биле су две приватне ученице I. разреда, које су по дозволи в. Шк. Савета испит положили.

Од 128 приправница биле су 125 српскије православне вере; две приправнице првога разреда и једна приправница четвртог разреда биле су по вери римокатоликиње, а по народности Мађарице. Ове две су родом из Сомбора и знају српски, а последња је настављена у Београду српском, где је и претходне науке у вишој девојачкој школи свршила.

Између ученица православне вере било је по завичају из Угарске 100; из Славоније 20; из Босне 4; из Херцеговине 1 приправница. — Из епархије бачке било је 63; из темишварске 25; из вршачке 12; из архидијецезе сремско-карловачке 20; из митрополије дабро-босанске 4; из митрополије херцеговачке 1 приправница.

Здравље је приправница било у опште добро. Једна приправница првога разреда Босиљка Јанићева одмах у почетку школске године разболела се од запалења бубрежака и умрла је још 5. октобра а сарањена је 6. октобра 1897. Приправница IV. разреда Софија Грујићева после дужег и тешког боловања од туберкулозе упокојила се у дому своје матере у Сомбору 20. маја 1898. По томе дакле биле су ове године у женској учитељској школи два смртна случаја, јер Марија Вукадиновићева свршена приправница I. разреда није се због болести ни уписала у II. разред, и после дужег боловања у родитељском дому преминула је.

Морално владање свију приправница било је примерно и похвале достојно.

Закључни годишњи испит у IV. разреду мушке учитељске

школе држан је 15. маја, а у IV. разреду женске учитељске школе 16. маја пре и после подне под председавањем управитеља.

Свршени приправници и приправнице полагали су писмене испите из српског и немачког језика, геометрије и природних наука, по темама, које је високо председништво Школског Савета одредило, а под надзором својих професора 17., 18., 19. и 20. маја; из мађарског језика пак по задаћама, које је споразумно са управом и професорима мађарског језика одредио кр. школ. надзорник жупаније Бачке, полагали су кандидати и кандидаткиње писмене испите 22. и 23. маја.

У среду 27. маја као на дан крунисања Његовог Величанства срећно владајућег краља нашег Франца Јосифа I., у смислу наредбе в. Шк. Савета, по предходном „Молебствију“ у св. Ћурђевском храму, држана је патриотичка школска свечаност у дворишту великог здања црквене општине сомборске, на којој је опширан говор држао управитељ учитељске школе Н. Ђ. Вукићевић, а приправници су красесловили и певали складно патриотичке песме по унапред установљеном програму. Свечаност ова школска завршена је закључним говором управитељевим, и појањем црквене химне: „Спаси Господи људи твоја“. На свечаности овој присутни су били преч. господа свештеници на челу са најпречастијим господином Љубомиром Купусаревићем окружним протопресвитером, и званичници градског поглаварства са благородним господином Ф. Тричлером градоначелником с. кр. града Сомбора.

Од 28. маја до 8. јунија управитељ учитељских школа сомборских, као заменик гл. школског референта бавио се у Пакрацу и у Горњем Карловцу где је под његовим председавањем у обновљеној пре 4 године мушкој учитељској школи пакрачкој држан први испит зрелости мушких свршених приправника, а у женској учитељској школи држан је испит зрелости свршених приправница IV. разреда те школе.

За то су време под председавањем разредних старешина, односно других на то одређених професора држани разредни испити у I. II. и III. разреду у мушкој и женској учитељској школи, сомборској, а међутим су свршени приправници и приправнице четвртог разреда исте школе брижљиво се сипрели за полагање строгих устмених испита за учитељско оспособљење.

Услед високе президијалне наредбе Његове Светости Патријарха српског, као председника високославног Школ. Савета од 22. маја 1898. бр. ШС. 149. изименован је за овогодишњег председника при испитима за оспособљење у мушкој учитељској школи сомборској најпречастији г. Јован Борота окружни прота старобечејски члан Школског Савета, а за духовног члана испитног поверенства најпречастији господин Љубомир Купусаревић окр. протопресвитер сомборски.

У понедељак 8. јунија ујутру, после одржане кратке сед-

нице заједничког професорског збора под председавањем најпреч. г. повереника Школског Савета започети су устмени испити за учитељско оспособљење, и држани су на измене једнога дана у мушкој а другог у женској учитељској школи сваки дан од 7—12 часова пре, и од 3—8 часова после подне, од 8—17. јунија за пуних једанаест дана са изузетком 15. јунија, када је по свршетку свечаног богослужења, држана седница професорског збора ради установљења оцена у 1. 2. и 3. разреду. На устменом испиту из мађарског језика 16. и 17. јунија присуствовао је благор. г. Н. Греф кр. школски надзорник. По свршетку испита за оспособљење 18. јунија у седници професорског збора држаној под председавањем испитног повереништва, утврђене су оцене и извршено је оспособљење испитаних учитељских кандидата и кандидаткиња.

У мушкој учитељској школи на свршетку ове школске године у наукама показали су ученици овакав успех: у I. разреду од испитаних 19 редовних и 3 приватна ученика, показали су врло добар успех: Константин Стојачић из Солбора и Милорад Поповић из краљевине Србије, а од ванредних ученика показао је врло добар успех Светозар Печуђија из Х. Суљоша, који је по дозволи В. Школ. Савета, као бивши учитељ безбедчки, после једногодишњег неуморног труда и учења, приватно испит из I. приправничког разреда на потпуно задовољство професорског збора положио. Девет приправника I. разреда положили су закључни испит с добрим, 3 с довољним, а 7 с недовољним из једног или из два предмета успехом. Ови последњи и међу њима два приватна ученика (обојица многогодишњи привр. учитељи) имају на свршетку Августа испит из једног односно из два предмета поново полагати.

У II. разреду мушке учитељске школе између 20 приправника отличан успех показао је само Константин Замуровић из Тиса Хеђеша; врло добар успех показали су четворица и то: Милан Калуђерски из Сивца, Светозар Радашин из Ловре и Бранко Букуров из Тиса Сент-Миклуша, и Стеван Лесковац из Сивца, с добрим успехом свршили су други разред шест; с довољним само један; а с недовољним осам приправника. Ови последњи имају пре почетка идуче школске године испит из једног односно из два предмета поново полагати. Напослетку један приправник показао је сасвим слаб успех и упућен је да поново полази други разред.

У трећем разреду мушке учитељске школе између 15 испитаних приправника врло добар успех показали су тројица и то: Василије Дридарски из Добрице, Милан Каћански из Надаља, и Радивој Петровић из Парага. — Седморица свршили су овај разред са добрим; један са довољним, а четворица са недовољним из једног или из два предмета успехом. Ови последњи морају недовољне оцене поправити.

У првом разреду женске учитељске школе између 29 ученица на свршетку школске 1897/8. године врло добар успех показале

су 12; добар 8; недовољан из једног или из два предмета успех с правом на поправку показале су 5; а слаб успех показале су 4 ученице које су упућене да разред тај понове.

У другом разреду између 36 приправница отличан успех показале су: Милица Пандуровићева из Ирига, Христина Ђорђевићева из Српског Великог Сент-Миклуша; Вукосава Константиновићева из Панчева; Милица Бартулова из В. Кикинде и Даринка Радојчићева из Кузмина; — петнајест ученица овога разреда показале су врло добар; седам добар; шест довољан, а четири недовољан успех с правом поправке.

Трећи разред свршило је 28 приправница, и то: са отличним успехом ове три: Анђелија Лукићева из Панчева, Зорка Јовановићева из Вршца и Софија Савићева из Новог Сада. С врло dobrим успехом овај разред свршиле су 6; с добрим 10; с довољним 4 и с недовољним 5 приправница. Ове последње упућене су да пред почетком идуће школске године дотичне недовољне оцене из једног односно из два наставна предмета поправе.

Свршени приправници и приправнице четвртога разреда после писмених и усмених строгих испита, оспособљени су за учитељство овако:

Од 13 мушких кандидата оспособљени су за учитељство 11, и то: Добривој Дридарски из Идвора, Душан Живић из Неузине и Григорије Мирковић из Пивница са врло добрим успехом; Душан Ђирић из Старе Печке, Божидар Стојановић (свршени гимназијски осмошколац с матуритетом) из Вел. Кикинде, Петар Лекић из Баваништа, Павао Бошњакковић из Турије и Константин Златанов из Сентомаша с добрим успехом; Никола Пешић из Чортановаца, Божидар Глумац из Голубинаца и Данило Милојевић из Могорића у Личко-Крбавској жупанији са довољним успехом. Лазар Попов из Старога Бечеја и Симеон Шешевић из Сомбора упућени су, да после тромесечне спреме понове испит, и то први из отачаствене повеснице с науком о земаљском уставу и из немачког језика, а други из педагогијских наука и црквено-славенског језика.

Од 32 кандидаткиње, које су испите за оспособљење полагале, оспособљене су све за учитељице, и то: четири са отличним, тринајест са врло добрим, шест са добрим, девет са довољним успехом.

Са отличним успехом положили су испите за оспособљење: Љубица Јовановићева из Митровице, Даша Круљева из Мостара, Анастасија Грађанска из Српских Милетића и Марија Милутиновићева из Черевиха.

Са врло добрим успехом положили су испит за оспособљење: Марија Ковачевићева из Сомбора, Ружица Деметровићева из Сарајева, Анђелија Иванишевићева из Крчедина, Александра Петровићева из Вел. Кикинде, Јулија Петровићева из Вел. Кикинде, Даринка Петровићева из Парага, Јулијана Миланковићева из Сомбора, Лепосава Благојевићева из Сомбора, Милена Мишићева из Дивоша, Ми-

лица Иванићева из Перадина, Смиља Добродолска из Черевина, Софија Радићева из Сомбора и Цвета Хорватова из Новог Сада.

Са добрим успехом положили су испит за оспособљење: Александра пл. Брановачка из Сенте, Видосава Јојићева из Тиса-Сент-Миклоша, Зорка Лазићева из Сомбора, Милена Павловићева из Карловаца, Софија Максимовићева из Новог Сада и Софија Продановићева из Новог Сада.

Са довољним успехом положили су испит за оспособљење: госпођа Милица удова Михајловићка рођена Божићева из Карловаца, Љубица Морарова из Земунa, Зорка Протићева из Товаришева, Зорка Ташићева из Враћева, Јелена Васиљеска из Новог Сада, Јелена Косовчева из Меленаца, Јелена Табанова из Вел. Кикинде и Јелисавета Хусарова из Београда.

Пошто је оспособљење учитељских кандидата и кандидаткиња извршено и пошто су дипломе њихове подписане од председника испитног поверенства и управитеља учитељских школа, то су исте у смислу државног закона од 1879. године од управе поднесене кр. школском надзорништву жупаније бачкободрешке ради даљег поступка у смислу горепоменог земаљског закона.

Благородни г. Никазије Грег кр. школски надзорник подписао је и са званичним својим печатом подкрепио је девет диплома учитељских кандидата и деветнаест диплома учитељских кандидаткиња, а четири кандидата и тринаест кандидаткиња упутио је да се тек после брижљиве спреме из мађарског језика пријаве за накнадно полагање испита из мађарског језика, ако желе да у Угарској учитељско звање получити могу.

У недељу 21. јунија после свечане службе Божије држано је „Благодареније“ у св. Ђурђевском храму, а следећег дана у понедељак 22. јунија у 7 часова у јутру прочитане су разреднице приправника и објављено је оспособљење мушких учитељских кандидата у великој дворани нове учитељске школе, а истог дана у 9 часова пре подне прочитане су разреднице приправница и објављено је оспособљење кандидаткиња за учитељство.

Овом приликом најбољим ученицима мушке учитељске школе подељене су књиге: „Православни црквени календар за све године Србину на расположење ставио поп А. из Чоке,“ које је господин сачинитељ тога ради управи на расположење ставио.

У женској учитељској школи, раздани су најпре дарови славне Задруге Српкиња Сомборкиња, и то најбољим радницама Христини Ђорђевићевој и Изидори Бркићевој по један дукат, а отличним свршеним приправницама: Даши Кружевој молитвеник у скупоценом повезу, и Анастасији Грађанској дивот издање Змајевих песама.

Затим је раздато 50 примерака књига „Приповетке Милке Алексић-Гргурове“, које је госпођа сачинитељка пред испит управи

послати изводела. Ове су књиге као дар госпође писатељице најбољим ученицама свију разреда раздате.

Дипломе оспособљења учитељског са потписом кр. шк. надзорника издате су овим кандидатима: Добривоју Дридарском, Душану Живићу, Григорију Мирковићу, Душану Ђирићу, Божидару Стојановићу, Петру Лекићу и Константину Златановом, и кандидаткињама: Александри Брановачкој, Александри и Јулији Петровићевима, Зорки Лазаревој, Јелени Табановој, Јелени Косовчевој, Лепосави Благојевићевој, Љубици Јовановићевој, Милени Мишићевој, Анастасији Грађанској, Ружици Деметровићевој, Милици Иванићевој, Видосави Јојићевој, Софији Радићевој, Цвети Хорватовој и Јелисавети Хусаровој.

Кандидати Шешенић и Попов добиће дипломе, кад пред испитним поверењством подраве оцене из појединих предмета.

Остали кандидати и кандидаткиње добили су сведочанства оспособљења за отпразњавање учитељског звања у српским школама ван уже Угарске.

Тако се завршила 1897/8. школска година у учитељској школи сѐмборској.

Идућа 1898/9. школска година започеће се 20. августа 1898. по нашем старом календару.

Течај школски у обе учитељске школе траје четири године.

У мушку учитељску школу примају се за приправнике младићи православне вере здрави телом и душом, смерни и благе нарави, који су барем у петнаесту годину живота ступили и четврти гимназијски или реални разред, или четврти разред грађанске школе са сведочбом првог реда свршили. Такође могу бити примљени и они младићи, који немају сведочанства од ових разреда, али ће овакови морати пред наставничким збором ове учитељске школе пријамни испит положити из науке вере и славенског читања и малог црквеног појања, даље: из рачуна, српског и мађарског језика, немачког читања и писања, земљописа и отачаствене историје у обиму у колико се ти предмети у четвртном разреду грађанских школа предају. Испит овај држаће се 20. августа по ст. кал. Доцније пријављени не ће бити принуђени ка овом пријамном испиту.

За приправнице примају се Српкиње православне вере, које су барем у четрнаесту годину живота ступиле и четврти разред српске више девојачке школе или четврти разред грађанске школе с добрим успехом свршиле, а при том су здраве и примерног моралног владања.

B.

СРПСКИ УЧИТЕЉСКИ КОНВИКТ У НОВОМЕ САДУ.

Покрај наших толиких неудаћа, што нас тару и слабе, имамо нешто, што нам разведрава лице. То нешто је, наш српски конвикт.

Нема пуних ни осам година, како је замисао та васкрела у срцу и души наших оостраних учитеља, а ево данас већ гледамо ту установу живу, бујну и напредну,

По извештају, који нам је од управе тог завода приспео овог месеца, и у коме је изложен рачунски преглед тог завода за минулу 1897. годину, видимо, да је тај завод имао 1897. године 17,768 ф. 31 н. примања, а мање 150 ф. 94 н. толико и издавања. Издавања се поглавито употребила на дозиђивање нове зграде за женско одељење, за које је утрошено: 13,079 ф. 34 н. На издржавање питомаца утрошено је за прошлу школ. 1896—7. г. за четир месеца: 2456 ф. 70 н. а, вр., а остало је утрошено на друге ситније потребе.

Према овим исказима стоји друштвено имање овог завода овако: Завод има две куће у вредности од 43,470 фор. 18 н. Има намештаја у вредности 1428 фор. 11 н. свега: 44,898.29 фор. Осим тога има фонд Др. Ђ. Натошевића у улогу од 1055 ф. 31 н. Има даље на дугу код чланова основача (учитеља): 2239 ф. 63 н. а код потпомагача: 1262 ф. 50 н. Мимо тога има да добије конвикт из оставине пок. добротворке *Љубице Родичићке* из Сегединз: 1200 ф. и из оставине друге пок. добротворке *Катаце Димитријевићке* из Руме: 5000 ф. Те по томе износи васколико имање тог завода: 55,806 ф. 17 н. На цело то имање има дуга: 12,428 ф. 81 н. а, вр., те према томе показује се активно стање на 43,377 ф. 36 н.

Ово је заиста лепа и утешна појава за нас, кад се за тако кратко време могла да скупи тако велика свота за хумане и просветне цели и учитељи наши могу бити поносни, што је народ наш с тако љубављу и с тако великим одушевљењем прихватио њихову ствар. Али, колико је год то утешно и похвално по српско учитељство, у толико је с друге стране тужније, што се само учитељство за ову своју рођену ствар тако слабо отима и тако мало воље показује за своје сталешке интересе; јер какр другачије да протумачимо тај чин, кад од 1000 и више српских учитеља и учитељица из наше митрополије, не видимо у том коду више од 107 уписаних, док је сам народ, као потпомагач, нанизао број 182 за исто време. Кад се томе дода и то, да је друштву приступило 6 добротвора, са прилогом 14,000 фор. онда се тек види, колико јаче притеже љубав народна према учитељству и за ову, по превасходству, учитељску ствар.

Завод има 22 женске потомице и 43 питомца, свега: 66 који се ту са свим потребама издржавају, а стоје под надзором стручних особа: мушко одељење под надзором професора г. *Тихомира Остојића*, а жен. одељење, у засебној згради, под надзором учитељице више жен. школе гђице *Јелке Лујановићеве*. Деца су и двориштем и станом одељена, само примају храну из једне кухње. Имају лепе, видне, суве и високе собе за спавање, имају собе за

учење и собе за ручавање и за храну имају доручак млеко с кифлом, ручак с три и четир јела, само у посне дане по два јела; осим тога за ужину парче хлеба и свеже вечеру. Осветљење је гасно у оба одељења. За све то плаћају учитељска деца 12 ф. а 7. по 10 ф., а не учитељска по 16 ф. месечно.

Нека сваки расуди, би ли се по ову цену на овакој скупоћи могло добити за децу тако удобни станови, таква здрава и добра храна такав надзор и зашт; на ће тек онда моћи просудити, колико је добра донела народу нашем ова установа не само по учитељску него и по другу нашу децу, која овде уче, а да не рачунамо колико је бриге скинуто родитељима, што знају, да су поверили децу своју добрим и сигурним рукама, те ће тек онда моћи познати ову благодет.

За то нека је слава покретачима а велика хвала прилагачима и раденицима око ове племените и човечне установе.

Нови Сад, марта 1898.

А. В.

УЧИТЕЉСКЕ ПЛАТЕ У РАЗНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА.

Саопштио М. Бандић.

(Наставак.)

6. Велико војводство Баден.

У опште су нар. учитељи боље наплаћени у Аустрији него код нас. Али још више су наплаћени у западним државама. Има случајева да су тамо учитељи по три и четир пута више наплаћив, него што код нас закон прописује.

Учитељска се места попуњују стечајевима. У варошима са уређеним маџистратом веће бира учитеља, али стечај расписује главна школска власт а ова и потврђује изабраног учитеља; све приходе прима учитељ из општинске благајне. У осталим местима учитеље за основну школу именује највиша школска власт, дајући право општини, да она тројицу кандидира. Учитеље осим у варошима са уређеним већем свугде држава плаћа, али су општине дужне давати неке приносе у име школског пореза у државну благајну. Колико ће која општина давати зависи од броја учитеља у тој општини и од броја становништва.

По закону од 1891. године сви учитељи имају једнаке плате, које се мењају по годинама службовања. Од 1—3 године службовања имају 1100 марака; од 4—6 г. 1200 м.; од 7—9 год. 1300 марака; од 10—12 год. 1400 марака; од 13—15 г. 1500 мар., од 16—18 год. 1600 марака, од 19—21 год. 1700 мар., од 22—24

год. 1800, марака, 25—27 г. 1900 марака, и од 28 године 2000, марака, и то је највећа плата коју учитељ постићи може.

Новишење плате не зависи ни од каквих услова, јер учитељ има на то права чим постане редован учитељ. Заменици и помоћни учитељи имају годишње 800 марака плате. Учитељице немају једнаке плате с учитељима. И оне почињу с платом од 1100 марака, али завршују с платом од 1500 марака.

Управитељски доплатак где су три учитељске снаге износи 100 марака, а где су више од 4 учит. снаге управитељски доплатак износи 200 марака.

Осим плате имају учитељи или станове у нарави или станарину. По закону стан учитељев има се састојати из 4 собе, кухине и других потребних стаја, а не сме фалити подрум, таван и шупа за дрва. У земљорадничким општинама учитељ мора добити стан са зградама за земљоделство. Ако учитељ не добије стан у нарави, има станарину која може да буде 170—550 марака.

Вароци са уређеним магистратом саме уређују плате својим учитељима, али су дужне пазити на то, да им учитељи имају толику плату као и државни учитељи.

7. Герц и Градишка.

По закону од 1874 учитељи су подељени у 3 платежна разреда. Основна плата у првом платежном разреду је 600 ф., у другом разреду 500 ф., у трећем разреду 400 ф. Пошто се сваки школски округ засебно брине за своје школе, то окружна школска власт уређује величину платежних разреда. Помоћни учитељи имају 300 ф. плате, а учитељице 280 фор.

Минимум плата учитеља грађанских школа је 600 фор., али школска власт има права и већу плату одређивати.

Петогодишњи доплатак добија учитељ од оне општине, у којој је навршио 5 година службовања. Петогодишњи доплатци дају се само до 30. године службовања, ако је учитељ непрекидно и с добрим успехом учитељствовао. Године службовања рачунају се од дана потврде за учитеља. Школски окрузи имају права у место петогодишњих доплатака своје учитеље стављати у виши платежни разред. Али то унапређење тако мора бити удешено, да учитељ после 10 годишње службе добије 20% више од основне плате.

Учитељ-управитељ где је школа само са једним разредом добија 30 ф. управитељског доплатака, где је школа са два разреда

50 ф., с три разреда 75 ф., с четири и више разреда добија 100 ф. доплата. Учитељице имају с 20% мање плате од учитеља.

У овој круговини добија сваки учитељ и учитељица, па и учитељски помоћници стан у нарави или станарину у новцу. У Горици управ. учитељ добија у име стана 200 ф., редован учитељ 160 ф., а помоћник 120 ф. У другим општинама добијају учитељи по 100, 80 ф., а учитељице 60 ф.

8. Далмација.

Школе у овој краљевини издржавају се из државне школске благајне. У државну школску благајну уплаћују поједине општине своје годишње приносе, који се порезују по броју за школу способне деце у општини и по величини материјалног стања општина. У погледу плаћања школ. пореза општине су подељене у 3 разреда. У први разред долазе среска главна места; у други и трећи разред разред општине подељене по количини општинског имања. Општине из првог разреда плаћају за свако дете за школу способно по 4 ф. годишње; општине из другог разреда плаћају за свако дете 3 ф. 50 н.; општине из трећег разреда плаћају по 3 ф. за свако дете. Осим ових приноса утичу у школ. благајну приходи разних оставина и добровољни прилози. Ако сви ови приходи нису довољни за издржавање школа, онда сабор надокнађује дефицит. У јавним нар. школама не плаћа се школарина.

Учитељске плате равају се по разредима у који општине спадају. У I. разредним општинама је плата 500 ф., у II. разредним 450 ф., у III. разредним општинама 300 ф., Учитељски помоћници имају 450 ф., 350 ф., 300 ф., Минимум плате учитеља грађанских школа је 650 ф.,

Петогодишњи доплатак добија учитељ у овој општини у којој је навршио пету годину службовања и то 15% од основне плате. Помоћни учитељи добијају своје доплатке и у том случају, ако буду за редовне именовани. После оспособљења ако је учитељ и привремено служио, године му се урачунавају за доплатке.

Управитељи осн. школа само у том случају добијају годишње доплатке ако на дотичној школи има две учит. снаге. У општинама I. и II. разреда добијају по 100 ф., у општинама III. разреда по 60 ф., управитељског доплатака. Управитељи грађанских школа без разлике разреда добијају по 200 ф., доплатака.

Управитељи добијају стан у нарави или станарину, а остали

учитељи немају права на станарину. Учитељице имају са 20% мање плате него учитељи.

9. Чешка.

Основна плата учитеља основних школа подељена је као и општине што су у 5. разреда. У I. разред долазе вароши које имају више од 30 хиљада становника. У II. разред долазе општине којих је број становника између 10 и 30 хиљада. У III. разр. које имају 4—10 хиљада становника, у IV. разред 2—4 хиљаде становника, у V. разред долазе места која имају мање од 2 хиљаде становника. Од 1875. године биле су учитељске плате ове: I. разр. 700 фор., II. разр. 600 фор., III. разр. 500 фор., IV. разр. 400 ф., — Од 1. јануара 1890. повишене су плате овако: I. разр. 800 фор., II. разр. 700. фор., III. разр. 600 фор., IV. разр., 550 ф., V. разр. 500 фор.

Општине у којима има грађанска школа подељене су учит. плате у 4 платежна разреда и то: I. разр. 900 фор., II. разр. 850 фор., III. разр. 800 фор., IV. разр. 700 фор.

Нови школски закон уништио је помоћничка места на граским школама. Учитељице и на основним и на грађанским школама имају једнаке плате са учитељицама. Учитељи основних и грађанских школа добијају петогодишњи доплатак рачунајући од дана кад су потврђени за редовне учитеље. Код учитеља основних школа први, пети и шести петогодишњи доплатак износи 50 фор.; други трећи и четврти доплатак износи 100 фор. Код учитеља грађанских школа први, пети и шести доплатак износи 80 фор.; други, трећи и четврти 100 фор. После шестог доплатак учитељи немају више доплатака. Стално намештени помоћни учитељи имају 50 фор. доплатака, али ако помоћника учитеља наменују за редовног, одмах ступа у онај платежни разред у који би био дошао да је од почетка редован учитељ био. Тако чине и са оним учитељима, који из основне школе ступају у грађанску, и они долазе у онај разред, у који би дошли да су одмах почели службу на грађанској школи. Учитељице на основној школи добијају 50 фор.; а на грађанским школама 80 фор. доплатака.

Доплатак за управитељство где је једна основна школа износи 80 фор.; где су 2 школе 100 фор.; где су три школе 125 фор.; где су четири школе 150 фор., где је 5 и више школа по 200 фор.

Учитељске плате и доплатке издају школски окрузи, а станове за управитеље дотичне општине. Стан се састоји из 2 собе, кухине и других потребних стаја. У име станарине општине из

I. и II. разряда плаћају 300 фор.; III. разр. 200 фор., IV. разр. 150 фор.; V. разр. 100 фор.

10. Моравска.

Основна учитељска плата зависи од разряда у који дотична општина спада. Сада постоје два така разряда. У општинама I. разряда плата учитеља осн. школа износи 600 фор., у општинама II. разряда 500 фор., С почетка је постојао и III. разред са 400 фор., али је тај разред 1887. г. укинут. Стално намештени учитељи помоћници у I. разреду имају 400 фор., у II. разреду 360 фор., Учителице имају исту плату као и учитељи. Плата учитеља грађанских школа, без обзира у који разред општина спада, износи најмање 600 фор.

Петогодишњи доплатак учитеља основ. школа износи 50 фор. Главни учитељ где су два, три и четир разряда у школи има 100 фор., а са више од 5 разряда има 200 фор. доплатак. Управитељев доплатак у осн. школи која је спојена са грађанском школом износи 300 фор., а управитељ чисто грађанске школе има 200 фор. доплатак.

Ако је само могуће дужна је општина давати стан у нарави са две собе у школском здању. Ако пак нема за то довољна простора у школском здању добија управитељ, I. платежног разряда 20% од основне плате у име станарине, а управитељ II. платежног разряда 15% од основне плате. Остали учитељи добијају само у том случају ако су ту и пре 1870. г. уживали.

(Наставиће се.)

НЕКРОЛОГ.

† **Софија Грујићева** приправница IV. године преселила се у вечност 20. маја т. г. после дугог и тешког боловања. Сахрањена је 21. маја уз пратњу приправника и приправница. Опрштајни говор држао је г. Добривој Дридарски. — Бог да јој душу прости! Вечна јој успомена.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Дар српској вишој девојачкој школи у Панчеву. Славни афрички путник Др. Емил Холуб поклонно је српској вишој девојачкој школи у Панчеву један део своје богате збирке, и то 86 комада из минералогije, 9 комада из ботанике и 6 комада из зоологије на коме је дару наставнички збор те школе изјавио племенитом дародавцу своју најтоплију благодарност.

Српска краљ. учитељска школа у Алексинцу. Из добивена извештаја оне учитељске школе дознајемо, да је у прошлој 1897/98. шк. години било

14 које редовних које спољних наставника и четири учитеља вежбаонице. Број ученика био је 182. У I. разр. 64, у II. разр. 44, у III. разр. 53, а у IV. разр. 19. Изостао је 1, а искључен је 1. Ученици су већином из Србије. Из Црне Горе било их је 7, из Босне и Херцеговине 10, из Старе Србије и Македоније 27 и из Аустро-Угарске 2. — Одличан је био 1, врло добрих 58, добрих 46; испит ће поновити 52, разред ће поновити 6, губи право на даље школовање 1, а нису полагали све испите њих 16. — Ученици имају дружину „Будућност“. — Заводом је управљао г. Петар Деспотовић професор, бивши учитељ савбојски — У извештају осам званичних дана, отштампано је девет расправа по разним гранама науке, које су написали наставници завода што им само на част послужити може. И.

Шетње с ученицима. У Италији је до сада постојала наредба, по којој су учитељи морали један пут месечно с ученицима приређивати излете. Не давно издао је министар просвете наредбу, да се исти излети имају држати два пута у месецу.

Ручни рад у Њујоршким основним школама. Ручни рад заведен је у све Њујоршке основне школе почетком ове школске године. Исти се састоји из цртања слободном руком, цртања машина и разних мустара, у колорирању боја воде, моделовању и у раду с хартијом и у повезивању књига. Пр. Га

РАЗНО.

Храмовни празник. На дан рођења св. Јована Претече одржана је слава у овдашњем св. Претечевом храму. Ове године обрадовао нас је настојатељ поменутог храма пречасни г. јереј Милутин Гавриловић тиме, што је завео лени али код нас заборављени православни српски обичај сечење свечарског колача. Најстарији људи овдашњи не памте овај обичај, и по свему се видело, да се он народу врло допао. Обред сечења колача обављен је по св. литургији у храму, јер се литија због рђавих времена није носила. С парохом је ложио колач уважени стари парохјанин и добротвор св. Претечева храма г. Давид Јанковић-Буљока. По обављеном чину обратио се г. парох народу и у кратком говору објаснио му је значај овог леног обичаја. — Радужемо се овој појави и желили би да се овај обичај држи од сада не само о црквеној слави, већ да се заведе и у породице, као лено обележје верске и народне нам свести. И.

Учитељ умро од глади. У Лорци (Шпанија) умро је ту скоро учитељ од глади. Општина му није давала већ неколико година заслужену плату. У „Соу“ у је умрла учитељева жена од глади док јој је муж био отишао да проси милостињу. Општина Лорка дугује 35-ци учитеља 150,000 динара — просечно сваком учитељу по 4200 динара. Од јула прошле године добили су плату само за три месеца. Тако учитељи, а један борац с биковима, чији је спровод био величанствен, оставио је после себе једну „ситницу“ — иметак од 350,000 динара! То су донеста тешке прилике за школу и њезино напредовање. „Н“.

Купатило за ученике. Варош Брисел бави се планом, да подигне ку-

патило за ученике основних школа. За време купања одело ће се дезинфиковати, а рубље ће се опрати и овеглати те ће тако деца, кад изиђу из купатила, бити потпуно чиста.

Пр. Гл.

Споменик Њазу Милошу Обреновићу. Грађани града Пожаревца подигли су леп споменик ослободиоцу Србије Њазу Милошу, која је 24. јуна о. г. освешћен.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

У Беоцину, тражи се учитељ на вероисповедној школи. Берива: плата за редовну школу 410 ф. за повторну 40 фор. слободан стан. — Рок 26. јули.

У Вамахиду, тражи се учитељ за I. и II. разред. Берива: плата 450 фор. 8 ланца ораће земље на коју општина терете сноси; 60 фор. сваке друге године за повторну школу; паушал 5 фор. слободан стан и огрев. — Рок 26. јули.

У Варјану, тражи се учитељ. Берива: плата 300 фор. 20 киб. жита, 20 киб. кукуруза, 4 хв. дрва, $\frac{1}{4}$ ланца баште; 27 фор. за повторну школу и слободан стан с баштом. — Рок 1. август.

У Јабучи, тражи се учитељ. Берива: плата 320 фор., 2 хв дрва и слободан стан. — Рок 15. август.

У Среском Ченеју, тражи се учитељ. Берива: плата 400 фор., 4 ланца ораће земље на коју учитељ терете сноси, 20 фор. за огрев и паушал, слободан стан. — Рок до св. Преображења.

У Снади, тражи се учитељица. Берива: плата 300 фор., слободан стан с огревом. — Рок 16. август.

У Биљелини, (Босна) тражи се учитељ. Берива: плата 600 фор., стан и огрев или 120 фор. за то. — Ако буде хороваћа 200 фор. Молбеници ваља прикључити сведоштво о моралном и политичком владању, издату од местне политичке власти. — Рок 1. август.

У Дески (р. Szőregyh) тражи се учитељица Берива: 300 фор. плата, 40 фор. за повторну школу. Слободан стан и огрев. — Рок до св. Илије.

У Среском Пардану, тражи се учитељ. Берива: 400 фор. плата; $2\frac{1}{2}$ ланца земље на коју учитељ терете сноси; слободан стан и огрев, за перовођство 12 фор. за рачуноводство 7 фор. — Рок до св. Преображења.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Поэма на претилату. Написао сам и дао у штампу књигу. *Ча Митина школа.* У овој књизи износи се наше школовање у Лесковцу под Турцима до ослобођења, које кад се у свему упореди са данашњим школовањем, после само два деценијума, не може се ничега сличнога наћи ама ни учioniца, ни наменштај, ни уређење, ни обичаји, ни светковине, ни наставници, ни наставни предмети, ни учење: читање, рачунање, писање и повање, ни дисциплина и ред, ни казне и награде итд. нису ни издајека-слични данашњима! Даскал (учитељ) ове школе био је ч'а Мита (тако смо га ми, ђаци, звали), а у једној учioniци беше нас преко 600 ђака! Каква је дисциплина у овом батаљону ђака била казује поред описа и слика, која преставља сцену: како наш ч'а Мита казни ђака за непослушност (бије га по голим табанима). Књига ће изнети 7 до 8 штампаних табака на хартији „Књижевна Задруга“, а цена јој је 80 пара динарских за претилатнике, а књижарска биће 1 динар. Скупљачи добијају сваку једанаесту књигу за труд, а поштарину за упућеницу плаћају од претплате. Ко пак скупи испод 10 претилатника, али не мање од 5, тај сам плаћа

поштарину за упућеницу, а књигу за труд онет добива. Претплату треба слати мени, у Бољевац. — Врбовац, 17. априла 1898. год. — *Глиша Костић*, учитељ школе врбовачке у срезу бољевачком, окр. тимочког.

ШКОЛСКА ОБЈАВА.

У српским учитељским школама сомборским школска 1898/9. година почеће се 20. августа по старом календару.

У мушку учитељску школу примају се:

а) Младићи православне вере, здрави и благе нарави, који су барем у петнаесту годину живота ступили и IV. разр. гимназијски, реални, или IV. разред грађанске школе с довољним успехом свршили.

Такођер могу примљени бити и они младићи, који положи пред професорским збором ове школе са довољним успехом пријамни испит из науке хришћанске, славенског читања и малог црквеног појања, даље из рачуна, српског и мађарског језика, немачког језика, земљописа и отачаствено историје у оном обиму у коме се ови предмети у IV. разр. грађанских школа предају. Овај пријамни испит држаће се само 20. августа по ст. кал. а доцније пријављени не ће бити том испиту припущени.

б) За приправнице примају се српкиње православне вере, које су барем у четрнаесту годину живота ступиле и IV. разр. више девојачке или грађанске школе с добрим успехом свршиле а при том су здраве и примерног понашања.

Ученици и ученице, који у учитељску школу ступити желе, имају са собом донети крштено писмо, лекарску сведоџбу о добром здрављу и школску сведоџбу из последњег разреда и дужни су и ови пријамни испит из молитава и славенског читања положити. Женске имају још донети изјаву својих родитеља или добротвора, да ће их за време учења у овој школи о свом трошку издржавати, са потврдом дотичне општине да су они у стању то чинити.

Стан и храна само се у приватним кућа по предходном одобрењу управитељевом погодити може.

У Сомбору, 30. јунија 1898. год.

Никола Ћ. Вукићевић,

српских учитељских школа Сомборских управитељ.

 Апелујемо на поштене и савести наших многобројних дужника и молимо их, да нам као поштени и честити људи што пре изволе намирити оно чиме нам дугују. Крајње је време да и ми добијемо своје.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 е. 50 новчића, а на Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Довеси и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

Бр. 7.

У Сомбору за Јули 1898.

Год. XXX.

ЗАО ДУХ У ШКОЛИ.

Шта, ви не верујете да у школи може бити и злих духова?

Молим вас само за малчице стрпљења, па ћете се и сами уверити, да ово није никаква шала, већ најозбиљнија збиља.

Реците ми, молим вас, који се наставник основне школе не опомиње тренутака, када у сред часа завлада децом нека чамотиња, нека млитавост, неки застој у животу и телесном и душевном, кад их спонадне зевање, кад завлада непажња и расејаност, те деца нису у стању да приберу мисли, кад, тако рећи, постану све сами тупоглавици, не изузев ни оне најбоље ђаке? Ко се од наставника не сећа тренутака, када је и њиме овлађивало исто овакво стање? А, који се наставник не опомиње, опет, тренутака, када и у њега и у ученике му уиђе неки бес, па га свака маленкост стане дражити и једити, те буде склон на саме крајности, кад стане без обзира карати и кажњавати, често и низашто, а ђаци опет кад се узбуне и узјогуне, па се стану тужити и бранити таком раздраженошћу и жучношћу какве су, иначе необичне, па се по неки шта више дрзне и да се противи и одговара, тако, да у учионици завлада право растројство?

Којему наставнику ције све ово познато?

Па шта мислите, шта ли бива свему овоме узрок?

Ја вам и опет кажем: зао дух. Прави правцати зао дух, који се чешће настани у вашој учионици, па уилази и у вас и у ваше ђаке. Он је тај, који вам омеће успех од наставе, који вам ремеги добре односе између вас и ђака, који вам често загорчава живот, па и многога наставника отера пре времена у гроб.

То је он, невидан и нечујан зао дух, школски демон!

А тај зао школски дух није нико други, до — угљена киселина у вашој учионици. То је онај невидни и нечујни смртоносни угљени диоксид, који је везан с воденом паром — он, који се услед

дисања неколико десетина децјих плућа, намножио и наставио у нашој учионици, па са сваким новим удисајем улази у вас и наше ђачиће, те штетним својим утицајем, изазива оне горе изложене немиле поремећаје.

О, колико је зла и покора учинио у школи овај зао дух, ова угљена киселина!

А, пустите децу на одморак, реците јој да сва изађу у двориште, па заповедите да се широм отворе прозори и врата те да се учионица добро проветри, и из ње ће побећи онај зао дух. Децу у дворишту упутите да се проиграју и истрче, те да усисају у себе што више чиста ваздуха са доста кисеоника, па ћете видети како ће се повратити и код вас и код деце и добро расположење, и потребна пажња, и лако схватање. Освежићете се и оживећете и ви и деца, постаћете опет чили и способни за нове умне напоре и ви и она.

О, колико је добра и помоћи учинио у школи чист и свеж ваздух са доста кисеоника!

Ваздух је, као што нам је свима познато, састављен из кисеоника и азота. Кисеоник је прави животни гас, од којег зависи наше свакидање нахођење, наше здравље и наш живот; азот је више мање индиферентан према нама, он само разблажује кисеоник.

Но у ваздуху има, поред водене паре, и других неких састојака, још по врло мало и угљене киселине. Она је, кад је у ваздуху који дишемо, прави демон према нама и нашем животу. У чистом и свежем ваздуху ње је $\frac{1}{10000}$ %, и у тако мајушној количини није штетна; али чим је буде само 1% већ је штетна за здравље, а кад је буде 5—10% опасна је већ и за сам живот човеци.

Угљена киселина се накупи по некад у неким бунарима, а постаје и кад шира превире, те се у по неком подруму, који је без промаје, толико намножи у ваздуху, да се у њему гаси свећа и човек се угуши. У ваздуху у којему је $\frac{1}{5}$ (20%) угљене киселине умире човек за три минута.

За нас је овде од највећег значаја то, што угљену киселину издишу и људи, те се она брзо намножава у ваздуху у затвореним просторијама а где дише много душа*). Такав је баш случај у

*) Колико се може нагомилати у ваздуху надисане угљене киселине и како може она бити чак и за сам живот опасна, нека послуже ова два примера: 1. Године 1756. изробљено је код Калкуте 146 Енглеза, и затворено у кулу, која је била тескобна, а у коју је ваздух улазио само кроз мало прозорче; сутра дан, после 11 часова, кад су отворили кулу нашли су само њих 23 позумртвих, а сви остали су се били угушили у надисаној угљеној киселини и помирали. — 2. Исти такав је случај био 1803. год., са 300 Аустријанаца, које су Французи после битке код Аустерлица били затворили да пренеће у једној соби, па су за ноћ испустили душу њих 260 услед нагомилане надисане угљене киселине.

школској учионици. Ту по 40 и 50, а по некад и 60 и 80 деце дише, избацујући свакога тренутка у учионичин ваздух велику количину угљене киселине, а умањујући кисеоник. На тај начин бива школски ваздух све неудеснији за живот. А науком је доказано, да деца не дуче дисањем скоро ни мало мање угљене киселине но одрасли, а то с тога, што чешће дишу од одраслих.

Ова многа угљена киселина у учионици бива демоном школским, који не само што поткопава и руши телесно здравље како ђачко тако и наставниково, него врло штетно утиче и на душевни рад и на душевно расположење.

А борба против овога школског демона сразмерно је врло проста. Она се састоји само у честом и правилном проветравању.

Али, на жалост, још и на крају просвећенога XIX. века има доста људи, па и самих наставника, који се нису уопште наикли на проветравање. Такви наставници онда упропаштају и убијају и себе и своје ђаке тиме, што учионицу проветравају ретко и недовољно, или је не проветравају никако цело пре подне, па онда опет цело после подне.

Када се наставник не брине, да му се учионица често и правилно проветрава, те у њој не буде увек чиста ваздуха са довољно кисеоника, ту буду ђаци бледи, слабуњави, као испијени, млитави и неокретни. Многи стану патити од тешкога сваривања хране, а често побољевају и од других болести. Ти ђаци, даље, постану и духовно троми, те нити схватају добро наставу, нити је памте као што ваља, нити су у стању да дуже издрже јаче умно напрезање. И учитељ и ђаци буду суморни и раздражљиви. Настава иде уопште тешко и праћена је неуспехом. Учитељ брзо орони здрављем и изгуби духовну еластичност и вољу за рад. — Свему је томе узрок, што је у школском ваздуху мало животворног кисеоника а много угљене киселине која умртавајује и тело и дух.

Напротив, када се наставник брине о томе, да му се учионица често и правилно проветрава, те у њој буде увек чиста ваздуха са довољно кисеоника, ту ђаци буду обично румени, чили и весели, хитри и окретни. Желудац им ради правилно и много се ређе побољевају. Ту ђаци, даље, буду и духовно живахнији, те и наставу схватају добро, и памте је као што ваља, и у стању су да за дуже издрже јаче умно напрезање. И наставник и ђаци буду ведри и расположени. Настава иде у опште лако и праћена је успехом. Учитељ задржава до у старост здравље и свежину и мили му

се рад. — Свему је овоме узрок, што му је у школском ваздуху увек мало угљене киселине, која умртвљује и тело и дух, а довољно животворног кисеоника, који даје живост и свежину.

Тако је у школама које се ретко проветравају и које се често проветравају.

Правила о проветравању ова су што иду.

Учионицу треба проветравати како пре и после школе, тако увек и између часова. И што је учионица мања и снижа, што је више ђака у њој, и што се прозори и врата боље притварају, све то треба проветравати чешће и дуже, а о ветровитим нешто ређе и за краће време. И зими и лети мора се проветравати, јер се увек квари ваздух дисањем.

За време проветравања не треба ђаци да буду у учионици. Ако је удесно време нек изиђу у двориште и врт, ако је рђаво нека се склоне од промаје ма где у школској згради.

Кад су у учионици намештени нарочити проветрачи (вентилатори), треба учитељ да води бригу о томе, да они увек и раде, и то за време наставе. Но и те се учионице морају за време одмора између часова проветравати и на други начин.

Проветравање између часова и пре и после школе врши се кроз врата и прозоре. У тој цели треба тако отворити прозоре и врата на учионици, да кроз целу учионицу пробије ваздушна струја, а нарочито изнад ученичких места. Да би се извршило потпуно проветравање треба и на ходнику отворити прозоре, те да ваздушна струја добије слободан пролаз. Кад се отворе само прозори или само врата, онда је веома непотпуно проветравање, па често и посве ништавно. Пошто се у горњим слојевима ваздушним наводи највише угљене киселине, коју је горе однео топао ваздух и топла водена пара, потребно је да се чешће отварају и горњи прозори, а не само доњи. О ветровиту времену врло се згодно проветрава учионица, кад се отворе доњи спољашњи прозори а горњи унутрашњи, јер тада ваздушна струја изнесе из учионице не само најпокварене горње слојеве ваздушне, већ очисти лепо и доње.

Отварање и затварање прозора и врата треба да врши школски послужитељ, а кад су одраслији ђаци и редар. Редара треба упутити да, пошто изиђу сви ђаци из учионице, најпре затвори врата, затим да обуче своју горњу хаљину и да стави капу на главу, потом да отвори прозоре, па онда да отвори и врата и да изиђе из учионице и сам. При затварању прозора, нека најпре за-

твори врата, па прозоре, па онда нека отвори врата за улазак ђака. Ово је потребно, да би се он сачувао од навеба услед промаје.

Осим проветравања између часова, потребно је да се учионица добро проветри у подне и у вече после свих часова. По свршетку школе, у подне или у вече, треба да буде дужност редарена, да остане у учионици после свих ђака и да не иде кући, док школски служитељ не поотвара све прозоре и врата. Тако отворени прозори и врата треба да остану на тихом времену бар цео час, а на ветропштом око пола часа. При овом проветравању треба увек отварати и горње прозоре.

Осим свега овога, треба сутра дан у јутру или после подне, пре уласка ђака у учионицу, да се она опет проветри неколико минута. Нарочито је ово потребно да се ради у оним учионицама, где се не отварају горњи прозори ради проветравања. То се ради с тога, што се горњи, топли, слојеви ваздушни, који су најискваренији, тешко истискују проветравањем док су још топли, јер као лакши притискују се уз таван одоздо горе. Доцније, кад ђаци нису у учионици, ти се горњи ваздушни слојеви охладе, отежају и падну доле. То је узрок, што нам ујутру учионица јако задише и ако се у вече ветрила читав час.

То су правила о проветравању. Ко се њих буде придржавао неће се кајати, и вршиће родитељску и патриотску дужност према својим ђацима.

Но онај наставник, који станује у истој згради где су и учионице, чиниће овим и своју свету домаћинску дужност, јер ће своју породицу спасавати од великога зла. Убитачна школска угљена киселина, која није проветравањем изагната из учионице напоље, разлива се преко ноћ, а и преко дан, по целој згради, те кужи ваздух и у учитељеву стану. Вацићи још и изиђу из учионице, па оду на чист и свеж ваздух, те се освеже и надишу се кисеоника, а наставникова деца остају дан ноћ у исквареном школском ваздуху. У том случају ретко кад избија лекар из учитељеве куће, а често се ниже и гроб за гробом. Ту опет онај зао дух, онај школски демон, односи своје жртве.

Срећни су они наставници, који на чист ваздух у школи обраћају довољно пажње, а несрећни они који то не чине.

Ко хоће да буде прави учитељ, нека покуша да лети, о врло топлим данима, држи часове ван школских зидова, у школскоме врту, у хладу испод каквог дрвета. Но окуша, немој да га

омете то, што ће првих часова бити деца непажљивија на пољу
но у учионици. То бива само за два-три дана, докније тога нестане.
А видеће, да што се ту, на чистом и свежем ваздуху научи, да
је научено, и да му није потребно за те лекције много понављање.
И томе је узрок обилност кисеоника у чистом ваздуху.

И још нешто. Ако немате где држати часове ван учионице,
о врло топлим данима радите при отвореним прозорима и то тако,
да отворите спољашње доње и унутрашње горње прозоре и врата.
Тада ће ваздушна струја ићи над дечјим главама, те неће деца
страдати од промаје, а биће у учионици ваздух чист и свеж, а зао
дух неће смети ни привирити у вашу учионицу.

Ја сам готов.

Молим вас, верујете ли сада, да има злог духа у школи?

Ако верујете, онда вас молим, да не жалите мушка труда
да га прогоните. То од вас захтева ваша узвишена учитељска дуж
и њ т, то од вас захтева народ, то од вас захтева Српство, коме не
требају слабостиње и крљавци, већ здрави, снажни и кренки чланови!

Срет. М. Аџић.

професор учитељске школе у Алексинцу (Србија).

ИЗВЕШТАЈ О СРП. УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ ПАКРАЧКОЈ у школској години 1897/8.

Три су догађаја у овој школској години од особите важности
за развиће српске учитељске школе пакрачке. Први је, што је ове
године, као четврте од почетка оснивања, отворен и *четврти разред*,
па су први питомци овога завода крајем године свршили своје науке
и проглашени зрелима за привремено вршење учитељске службе у
народним школама; други је, што се учитељска школа уселила у
нову, лепу и својој намени потпуно сходну *зграду*, власништво па-
крачкога епархијскога препарандијскога фонда; — а трећи, што је
уз учитељску школу у овој години отворен за приправнике *Интер-*
нат, у ком сиромашнији имаду бесплатно, а imuћнији уз малу од-
штету пристојан, здрав став и добар надзор. Тиме је живот овога
младога српскога завода постављен на поуздану и чврсту основу,
па има има и оправдана наде, да ће потпуно одговорити потребама
ових крајева, ради којих је и основан.

У наставничком збору била су ове године ова лица: 1.

Никола Шумоња, сталан редовни професор и пр. управитељ, предавао је педагогију и метод у свима разредима у 19 седмичних часова; службује у овом заводу три године. 2. *Јован Константиновић*, пр. катихета, предавао је науку вере, црквено-словенски језик и црквено појање у свима разредима у 19 седмичних часова; службује у овом заводу две године. 3. *Ђуро Поповић*, пр. редован професор, предавао је српски је српски језик, историју и географију у свима разредима у 20 седмичних часова; службује у овом заводу једну годину. 4. *Јован Кнежевић*, супл. професор, предавао је соматологију у I. разреду, хемију у II. разреду, немачки језик и приредопис у свима разредима, физику и гимнастику у III. и IV. разреду свега у 20 седмичних часова; службује у овом заводу две године. 5. *Богољуб Бакаловић*, супл. професор, предавао је математику и цртање у свима разредима, красноречје и гимнастику у I. и II., а физику у I. разреду свега у 22 часа седмично; служи у овом заводу једну годину. 6. *Симо Вукели*, помоћни учитељ, предавао је економију у 4 часа седмично. 7. *Иван Чешкић*, помоћни учитељ, предавао је музику (свирање на виолини) и харм. пјевање у 4 часа седмично.

У почетку школске године уписадо се у I. разред 14 приправника, у II. разред 12, у III. разред 18, у IV. разред 17; свега 61 приправник. У току године ступио је дозволом Високог Школског Савета у IV. разред 1 приправник и у I. разред 1; а ступила су из III. разреда 2 приправника и из I. разреда 1, — тако да је на крају године било у сва четири разреда 60 приправника.

По вери били су сви приправници православни.

По завичају било је 35 приправника из Хрватске, 18 из Славоније, 2 из Угарске, 3 из Босне, 2 из Србије.

По моралном владању било је у I. разреду 7 примерних, 3 хвална, 3 уредна а 1 је ради болести остао неоцењен. У II. разреду 8 примерних, 2 похвална, 2 неуредна (ради неуреднога понашања школе). У III. разреду 5 примерних, 9 похвалних, 2 уредна. У IV. разреду 8 примерних и 10 похвалних. Према томе се врло велика већина приправника врло добро владала, јер од њих 60 било је примерна и похвална владања 52.

По успеху у наукама оцењено је у I. разреду с добрим успехом 9, с довољним 3, с поправком 1, неиспитан ради болести 1. — У II. разреду с врло добрим успехом 3, с добрим 3, с довољним 2, с поправком 2, с недољним 2. — У III. разреду с

одличним успехом 1, с врло dobrim 3, с dobrim 6, с довољним 2, с поправком 4. — У IV. разреду с одличним успехом 1, с врло dobrim 7, с dobrim 6, с довољним 4.

К испиту зрелости припуштени су на основу закључнога разреднога испита сви приправници IV. разреди и по дозволи Вис. Школског Савета један приватан кандидат.

Писмени испити зрелости одржани су 13. (25.), 15. (27.) и 16. (28.) маја пре подне по овим темама, које је доставило председништво Вис. Школ. Савета:

Из педагошких наука: „О методу наставе у читању и писању са гледишта историјскога и са гледишта савремене методике с нарочитим обзиром на српске школе.“

Из српскога језика: „Ко не држи брата за брата, он је туђина за господара.“

Из рачуна: 1. Из једне цеви истече за 1 сат $\frac{3}{4}$ Нл. воде из друге цеви за исто време $\frac{1}{4}$ Нл.; а) колико ће воде истећи за 9 сати и 25 мин.? б) за колико ће се сати добити 51 Нл. воде ако из обеју цеви буде вода текла? — 2. Колка је садржина кугла са пречником од 15 см. ако је изнутра шупља а пречник кругласте шупљине је 12 см.?

Умени испити зрелости држани су 29., 30. маја (10., 11. јунија) и 1. (13.) јунија пре и после подне под председањем изасланика Школског Савета високоблагородног господина Николе Ђукићевића, пристављеног главног сри. нар. школ. референта; и духовног члана испитнога поверенства наменован је преч. госп. Атанасије Зорчић, окружни протопрезвитер пакрачки, а први и последњи дан присуствовао је испитима и високопреосвећени господин Мирон Николић, епископ пакрачки.

По савршетку испита испитно је поверенство установило оцена испитних кандидата, које им је 2. (14.) јунија у присуству високопреосвећеног господина епископа саопштио повереник Вис. Школ. Савета, прогласивши оне који су испит положили, способнима привремено обављање учитељске службе у српским нар. школама.

Између 19 кандидата, који су полагали испит зрелости, показао је одличан успех: Радоје Вуксан из Дабра у Хрватској, врло добар успех: Милан Бањанин из Митровице у Срему, Јоза Богдановић из Мајских Пољана у Хрватској, Василије Вукобратор из Суводола у Хрватској, Владимир Михајловић из Даља у Славонији, Адам Мушкиња из Ласовца у Хрватској, Душан Симић

Тржића у Хрватској и Милан Шушљић из Сарајева у Босни; добар успех: Димитрије Забрдац из Загреба у Хрватској, Петар Зељковић из Бршљанице у Хрватској, Милован Катић из Слушнице у Хрватској, Ђорђе Петровић из Бате у Угарској, Вук Поповић из Залужнице у Хрватској и Душан Радовановић из Црквеног Бока у Хрватској; довољан успех: Илија Грба из Јасенице у Хрватској, Самуило Малобабић из Водотеца у Хрватској, Милан Мандић из Садиловца у Хрватској и Божо Мишчевић из Огулина у Хрватској. Један кандидат је упућен, да ради недовољнога успеха понови испит након годину дана.

Разредни испити са I., II. и III. разредом одржани су 8. (20.), 9. (21.), 10. (22.) и 11. (23.) јунија, а школска је година завршена службом божјом и свечаним Благодарењем у цркви на Видов-дан 15. (27.) јунија.

Ове године уживало је народне стипендије из клирикалнога фонда по 80 фор. годишње 15 најбољих приправника. Осим тога имало је више приправника с разних страна мање потпоре.

Здравствено стање приправника било је с малим изузетцима повољно. Болесне приправнике лечили су бесплатно кот. лекар г. др. Пет. Јовановић и опћ. лекар г. др. Најман.

До ове године смештена је била ова учитељска школа у здању, које је власништво Епархијскога Богословскога фонда. По почетком школске године 1897/8. пресељен је у нову школску зграду, која је набављена за своту од 20.000 фор. из Епархијскога Препарандијскога фонда. У тој згради одређене су за школске потребе ове просторије: зборница (уједно управитељева канцеларија), четири разредне собе, велика дворана за држање каталога и учење појања, кабинет за географију и историју, кабинет за природне науке и цртање, велика дворана за гимнастику, соба за механичке радње, стан за подвормника. Све те просторије довољно су простране и одговарају потпуно намени својој. Сама зграда налази се у сред врта, који служи приправницима као покушалиште за економске радње, нарочито за воћарство, вртларство и пчеларство.

У истој згради, на првом спрату налазе се просторије Интерната за учитељске приправнике. што га је почетком ове школске године отворио епархијски школски одбор. Те се просторије састоје од три велике спаваће собе, умиваонице, купатила, собе за болеснике и магацина. За учење служе интернистама школске собе. Надзорником Интерната поставио је епарх. школ. одбор управитеља

учитељске школе, који у то име има у згради стан. Од 60 приправника било је интерниста 45, од којих је 41 уживао стан, огрев и осветљење бесплатно, а четворица су плаћала по 3 фор. месечно.

Отварање Интерната изазвала је у првом реду оскудица здравих и добрих станова за приправнике. Накрац је наиме од мањих места, па су приправници били принуђени становати у кућама, које су испод сваке критике и са здравственога и са сваког другог гледишта. А већ у ово кратко време, што Интернат постоји, показале се врло добре последице те установе. Полазак школе, напредак у наукама, владање у школско и нарочито у ваншколско време, уредност и чистоћа, здравље — све је то сада сасвим другачије, но што је било пре. Интернат је додуше за сада још непотпун, јер приправници у њему имају само стан, огрев и осветљење, а хранити се морају још увек по приватним кућама, но даће Бог, па ће епархијском школском одбору и председнику његову, високо-преосвећеном господину епископу Мирону Николићу поћи за руком наћи средстава и за пренитање питомаца, па да Интернат буде сасвим потпун.

Идућа ће школска година у овом заводу почети 20. августа (1. септембра по нов. кал.).

Ш.

ШКОЛСКИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ

Приликом стогодишњице од рођења (3. новембра 1896.) покојног Јована Гавриловића добротвора учитељске сирочице у Србији, Главни Одбор Учитељског Удружења решио је, да се установи *Школски Музеј*.

Музеј је и основан 24. новембра 1896. год. Главни Одбор Учитељског Удружења дао му је одмах 500 динара материјалне припомоћи а за управитеља изабрао му је вредног учитеља Димитрија Ј. Путинковића са још два помоћника.

Настојавањем управе збирка Школског Музеја почела се полако богатити. Министарство просвете у Београду дао му је припомоћи 600 динара и одобрило је, да се неке школске ствари које се у министарству налазе, а нису му потребне уступе Школском Музеју, уједно је препоручило учитељима и учитељицама као и другим школским властима, да прикупилају разне ствари и да шаљу их Школском Музеју.

Управа музеја обратила се осим тога с позивом на целокупно српско учитељство и Србе родољубе који ма у којем крају српства живе, да шаљу своје прилоге музеју. Одзив није био де данас такав, какав би могао бити. — Знак нашег немара према развиту народне нап просвете. — Осим тога управа је молила чешка учитељска друштва, да му шаљу прилоге, чему су се како друштва, тако и поједини учитељи радо одазвали. Такођер обратила се управа с молбама министарствима просвете у Бечу, Берлину, Паризу, Бриселу, Риму, Букурешту, Цетинју, Софији, Хрватској зем. Влади, одељу за богоштовље и наставу, Хрватском педагошком књижевном одбору и Босанској земаљској влади и неким заводима и творцима у краљевини Србији. Од умолених, многи су

се одазвали молби управе, а најбоље се одазваше: аустријско министарство просвете, посланих 1200 комада разних прилога у вредности од три хиљаде динара; хрватска земаљска влада, која је послала све уџбенике своје и хрв. педагошки књижевни збор.

Имавина Школског Музеја износила је у новцу 1106 динара, од којих је утрошено за намештај 250 динара, на умножавање збирака 200 динара и на разне друге потребе 250 динара, свега 700 динара. Остало је дакле још чистих 406 динара. — Број ствари у општем списку износи 2350. Међу овим стварима има слика за земљопис и повесницу, јестаственицу, технологију, привреду и др. мапа, модела, справа, збирка и других наставних средстава, ђачких радова итд. Вредност збирака није још тачно одређена, но у опште узевши може се рећи да им је вредност око *пет хиљада* динара.

Податке ове о стању школског музеја, саопштавамо из извештаја о музеју, који је издао управитељ му Д. Ј. Путинковић.

Радујемо се напретку ове лепе и корисне просветне установе и препоручујемо српском учитељству да је потпомогне, да јој шаље прилоге као, наставна средства, разноврсне потребе за школе, ђаке и учитеље као и све оно што има историјске вредности за познавање развика српских школа.

Приликом овогодишње учитељске скупштине у Београду приређена је изложба ствари које су до сада прикупљене у музеју.

И.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Седница Високославног Школског Савета. Друга седница Школског Савета за ову годину одржана је 10. и 11. о. м. пре и после подне под председништвом Њег. Светости патријарха Георгија. Присутни су били ови чланови: др. Ник. Максимовић, др. Михајло Попит, прота Јован Борота, Стеван Лазић и Теофило Димић.

Предмете је реферисао заменик главног школског референта Никола Ђ. Вукићевић. Перо је водио Милан Меандић, први перо-вођа саборског одбора.

Како је прва овогодишња седница Школског Савета одржана у првој половини марта, то је за пет месеци нарастао број предмета који су се у овој седници расправити имали, на 150.

На захтев министарства, да се у учитељским школама у Сомбору, ради што бољег напретка у мађарском језику барем један предмет мађарски предаје, одговориће се, да се тај захтев коси са школском уредбом од 1872. године, која је највише потврђење добила, с тога се остаје при садањем стању.

Извештај епархијског школског одбора бачког у предмету напред непријављених посета старо-бечјеских школа од стране државног школског надзорника узет је на знање и подиће се министарству.

Саслушани су извештаји изасланика Школског Савета о испитима за учитељско оспособљење у Сомбору и у вези с тиме учињена су нека расположења, која ће унапредити како дисциплину тако и успех у истим школама.

Прочитани су извештаји главног школског референта о

испитима зрелости у учитељској школи у Пакрацу, и усвојени су предлози истог референта у погледу тих школа.

Уzeti су на знање извештаји о вишим девојачким школама у Панчеву, Сомбору и Новом Саду.

Прописан је једнообразан наставни план за све три више девојачке школе.

Извештај привременог епархијског школског референта темишварског Ј. П. узет је на знање и уступљен земенику главног школског референта за употребу при склапању главног извештаја о школама. Уједно је исти привр. референт решен ове дужности и повраћен на своје првобитно место у Панчеву, а на место привр. епарх. школског референта расписало се стечај.

Утврђен је прорачун препарандија и њишких девојачких школа за годину 1899. и поднеће се саборском одбору на употребу.

Издани су декрети: Јовану Живјиновићу за сталног професора у учитељској школи у Сомбору, Милану Манојловићу за сталног учитеља в. дев. школе у Сомбору, а за учитеље: Светозару Пирошком у Ст. Бечеју, Јованци Летићевој у Пирошу, Марији Јовановићевој у Модошу, Душану Гручићу у Вел. Бечкерек, Милораду Боршомком у Беодри, Славку Радовићу у Вел. Кикинди, Душану Бешлићу у Падеју, Петру Милетићу у Мађ. Чанаду, Јелени Белеклиној у Тиса-Хиђошу и за забавиљу у Новом Саду — Катици Максимовићевој.

Избор Ђорђа Терзина у Темишвару, пошто није обављен по постојећим прописима, уништен је, и наређен нов избор.

Ободелом катихети и професору горњо-карловачке учит. школе проти М. Грбићу дозвољен је једногодишњи допуст ради опорављења здравља и позван је управа, да учини предлог за суипирање.

Ради Бикару привр. катихети и професору на учит. школи у Сомбору, изједначена је плата с платом осталих редовних професора.

Призив црквене општине суботичке против решења епарх. школског одбора бачког у предмету допуњена учитељског места у школи на Келебији уважен је и наређен је распис новог стечаја.

Призив црквене општине сентомашке у предмету плате учитеља V. и IV. разреда није могао бити решен, јер не подлеже сви потребни списи.

Бившим заменицима епарх. школског референта бачко-будимског В. Пушибрку, Ј. Грчићу, А. Варађанину, проти Г. Бољарићу и К. Чулићу досуђена је награда за службовање.

Утврђено је основно писмо за фонд „св. Саве“, који је крајем 1897. год. износио преко 37.000 фор.

Исто тако је одобрено основно писмо за фондове како више девојачке школе у Новом Саду, тако и оне у Панчеву.

Позвана је управа учитељске школе у Сомбору, да учини сходан предлог за промену: Правилника за полагање учитељског оспособљења у Сомбору.

Прописан је правилник за полагање практичног испита за учитељско оспособљење у Пакрацу и Горњем Карловцу.

Остало било су монајнише молбе разних лица и предмета од мањег значаја.

„Бр.“

Састанак. Учитељи и учитељице који су 1893. године свршили учитељску школу у Сомбору, заказали су били још тада, да се после пет година, а наиме 9. јула 1898. године састану. Сходно завету том. г. Ђорђе Терзин учитељ из Вел. Кикинде сазвао је преко српских листова другове и другарице своје, да се реченога дана састану у великој дворани садање женске учитељске школе, у којој су у оно време за учитеље оспособљени Позиву томе одазвахе се и дођоше на збор: Ђица Вјера М. Петровића проф. на жен. учит. школи у Сомбору и Јелена Милева Теодоровића учитељица у Срп. Ст. Микашу; од другова пак г. г. Ђорђе Терзин учитељ у Вел. Кикинди, Мила Ј. Стојишић учитељ у Мокрану, Љуба Милованов учитељ у Ст. Бечеју, Павле Чонић учитељ у Бијељани, Душан Вешлић учитељ у Падеју, и Стефан С. Илић учитељ у Сомбору. Састанак је био у 10 часова пре подне у вел. дворани женске учитељске школе, где је био и бивши разредни им старешина и духовни отац пречасни г. јереј Младен Борђошки катих. и проф. жен. учит. школе. Одатле су учитељи посетили свог доброг наставника и управитеља г. Николу Ђ. Вукићевића, који их је веома радо примио и дуго се с њима разговарао и показао им ново адање српске мушке учитељске школе, те велике задужбине светог патријарха и добротвора нам народног преузвишеног господина Георгија. После ове посете посетили скупиљени г. г. професоре; јереја Младена Борђошког, Миту Казлића, Милана Стојишића и Стевана Јовића мушки су имали заједнички ручак, а после подне су провели у Српској Читаоници, у шетњи по граду и правевши посете својим познатима. У вече су били на чају, код учитеља Ст. С. Илића, а у јутру 10. јула разишли су се својим кућама. Скупиљенима је веома жао било, што се нису скупили и остали другови и другарице, сходно задатој часној речи. Изостанак су свој изјавили ови: Војислав Борић и Ристо Мисита учитељи у Бркић, Душан пл. Јов. Которач учитељ у Батањи, Душан Пауновић учитељ у Паланци (Банат), Михаил Радаковић учитељ у Меленцима, Златоје Јован Сремчевић учитељ у Гардиновци, и гђе: Зорка Дотлића из Нерадина и Катинка Ракића из Горњег Ковиља.

Нов пројект закона о народним школама. У Србији су начинили нов пројект закона о народним школама по коме основно школовање траје пет година. Заводе се грађанске школе које ће полазити деца по свршетку основне школе. Варошке грађанске школе имаће карактер занатлијских и трговачких школа а сеоске пољопривредни карактер. Наставници ће бити академски образовани људи или учитељи после 10 година службе уз полагање прописаног испита; завешање се остао издвор. — Станарина за учитеље одређена је према местима. Има је од 80, 65, 45 и 30 динара месечно. Последња је по селима.

Пр. Гл.

Курсеви. Курс за ручни рад био је у Београду и на њему је било око 30 учитеља. Такође су били пољопривредни курсеви за учитеље основних школа у Топчидеру, Краљеви и Букову.

О испитима. Руски леџик др. Игњатијев тврди, да испити веома штетно утичу на здравље деце. За време испита изгубе деца 79% од своје тежине. У вишим разредима се то јаче опажа него у нижим. Сваки ученик изгуби 3½—5 фуната.

Школска кухиња. У Врбе у Швајцарској установљена је школска кухиња, где ученици добијају чорбу и вариво за 5 сантима (2½ новч.), а за 4 сантима месо и 225 gr. хлеба.

S.

Педагошка библиотека у Шведској. Ова је библиотека основана у Штокхолму године 1885. и тада је имала 2854 дела. Од тада је на-

растао број дела на 14,600. Ту су дела: 1. О раду на васпитању и настави, и то новине и часописи, извештаји са скупишта, школски закони и наставни планови, извештаји о стању школског особља, школски извештаји, даље извештаји о школском материјалу, о школским зградама, школској хигијени, о историји васпитања и наставе итд. 2. Школске књиге 3. Литература, која служи учитељима и учитељницама за припрему или за студију у интересу наставне службе. Чим се број дела увећао, одмах је повећан број оних, који су узимали књиге на проучавање. Пр. Гл.

Реформе у настави у Енглеској. Ове године у мноштве је реформисана настава у Енглеској, а нарочито у овим тачкама: *Историја* не ће више бити обавезна на гимназијама, већ ће бити необавезан предмет. *Вероисповедне* гимназије изједначиће се са јавним гимназијама. *Десетке* ће имати приступа у све јавне гимназије и реалке. *Средња настава* мора се изнова преуредити, а тако исто и плате учитељима. *Правила промоције* за универзитете намениће се.

Лечење деце која беже од школе у Америци. У Њујорку постоји нарочита школа за децу, која избегавају школу. Кад јаду каквог дечака у ту школу, одмах се одређује извесна сума, коју дечко мора зарадити, пре него што изиђе из те школе. Сума се одређује тако мала, да је може зарадити за 2—3 месеца сваки постојан дечко. Њему се плаћа за све, што ради; ако је лон и небрижљив, или ако какву погрешку направи, кажњива се *новцем*. Наравно, сам мора да плаћа храну, али и поред те забране, може он да дода новца у одређеном року, те да га отпусти, само ако се веома добро влада. Овим се жели то да се деца навикну на озбиљан и правилан рад, те да не налазе више воље за бежањем од школе. Зарађени новац исплаћује им се у боловима, који вреде 1, 2, 5, 10, 25 или 50 пара динарских. За дечаке се отвара штедионица, у коју ће моћи да улажу свој новац у боловима.

Пр. Гл.

Р А З Н О.

Октоих — на енглеском језику. Наша света православна вера све више и више привлачи на се пажњу умних људи западне Европе. Претерано сујеверје које се угнездило у римској цркви и неограничени рационализам протестаната не може да задовољи душу људи у којих религиозно осећање тражи праву веру. Осим старо-католика, којих број сваке године расте све више и више и који у православном хришћанству виде чисту веру Христову и православље првих векова Хришћанства. У Енглеској већ од неколико десетак година овамо онака се снажна тежња да се англиканска црква уједини са православном-источном црквом. И енглески и руски богослови — научењаци полагано, корак по корак раде на узајамном упознавању. За плод тога рада сматрати се може и превод православних октоиха (осмогласника) на енглески језик. Превод је израдио руски православни свештеник у Лондону Николај Васиљевић Орлов. Књига је штампана у Лондону ове године и наслов јој је: „Octoechos, or the book of eight tones...” итд. Писац је врло добар зналац енглеског језика, те је превод тачан и разговetan, да читалац Енглеа може врло лако да разуме сву лепоту узвишене поезије која се налази у нашим богослужбеним књигама. Као што славу православља шири у Енглеској уважени отац Николај Васиљевић, исто тако чини и међу класичним народом нашега доба — Немцима, чувени свештеник берлинске руске православне цркве протојереј А. П. Маљцев, који преводи све главније богослужбене књиге наше на немачки језик, те се у *Погледу*, по часа далеко од Берлина, код руске колоније „Александрово“ богослужење обавља на немачком језику, један пут у месецу. Оваких раденика имају Руси и по другим местима. Пр.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Летопис Матице Српске уређује Милап Савић. Књига 195. 1898. Свеска трећа. У Новоме Саду, штампарија српске књижаре Браће. М. Поповића. 1898. — Цена 70 новч. — стр. 200.

Књиге за народ издаје „Матица Српска“ из задужбине Петра Коњевића: Свеска 78. Лектика, Сучија, туберкулоза и скрофулоза оне болести с напукком како да се бранимо за народ написао *др. Радивој Симоновић*. I. стр. 56. Свеска 79. — то исто II. стр. 52. Цена је свакој свесци 10 новчића. — На срце стављамо српском учитељству, да ове по здравље нашег народа врло потребне и веома корисне књиге, народу читају и међу народ шире.

Школски Музеј у Београду I. Извештај за 1896. 1897. и 1898. год. Саставио Д. Ј. Путниковић учитељ, управник Школског Музеја, Београд, штампано у државној штампарији краљевине Србије 1898. стр. 12.

Школска Башта њено оснивање и уређење. Написао Филип Јерговић професор. Цетиње к. ц. државна штампарија 1898. стр. 24.

ИЗЈАВА.*)

„Школски Одјек“ у 14. броју под рубриком „Белешке“, а под насловом „Партизанство у новосадском учитељском срезу“ услед тога, што оно ми (ја и мој друг Чешљар) у једном нашем спису и то изгред навели, да смо приметили, да је у новосадском учитељском срезу партизанство јако развијено, напало нас је, а нарочито мене потписаног.

Дабогме, да се једна написана реч може разпо прочитати, па тако и те наше речи којима ми близу писмо онако мислили, као што је „Шк. Одјек“ схватио и донео. Међутим, имали партизанства међу учитељима тог среза, оно су осли нас и у јавном листу „Бранику“ неки о томе рекли.

По прочитању речене белешке у „Школ. Одјеку“ паде ми на ум она прича: Казали прицу да је при, а он се ужасно наљути. А кад су га запитали зашто се љути чад и јесте при, а он им одговори: Па баш зато се и љутим, што ми говорите кад већ видите да сам при. Ја у оном нападају „Школског Одјека“ на мене, видим причеву љутитост. Или ће браћа — или господа, како хоће — око „Школ. Одјека“ рећи, да они не припадају ни једној партији и да нису партизани? Видите, ја бих волео то чути. Међутим, сама дела ми другчије говоре. У осталом ја и сад изјављујем, да ми у оном спису нашем писмо мислили браћи учитељима новосадског среза партизанство пребаци у оном спису, како је то „Школ. Одјек“ узео.

Уједно изјављујем, да ја нисам писао овај чланак у 46. броју „Браника“ који „Школ. Одјек“ спомиње, шта више, кад сам га прочитао ја сам га и у нечем осудио, јер се „прљаво рубље не пере на улици“ и с погледом на онај закључак учитељског збора, да се критика при затвореним вратима, т. ј. само у учитељском кругу води, тим пре сам могао осудити.

На друга разглагољства у поменутој белешци имам само то да приметим: да смо ми у ст. беојском учитељском среском збору нашли у *потпуном смислу браћу учитеље*, који су само корнети школе и учитељства тај дан на уму имали, за чиме сам и сам вагда тежио и тежим.

Тoliko, тек нек се зна.

У Госпођинци, 10. јуна 1898.

Мита Пејић, учитељ.

*) За изјаву ову, уредништво не прима одговорност ни у ком погледу. Уједно изјављује, да је противно свакој личној полемици; по како по обавештењу г. М. Пејића, уредништво „Шк. О.“ није хтело изјаву му штампати, ми сходно начелу: „audiat altera pars“, доносимо ову изјаву по молби г. М. Пејића, ради равнања шире публике.

НАШИМ ДУЖНИЦМА.

У току неколико последњих година ми смо преко листа и преко нарочитих опомена, опомињали дужнике наше, да нам дуг свој намире. Од многобројних дужника — међу којима има и доста црквених општина — није нам платила дуг свој ни једна петина. Ми смо лист издавали и старали се да га као аманет неумрлог педагога нашег покојног др. Ђорђа Натошевића одржимо и од пропасти сачувамо, али она читалачка публика листа нашег, која је лист примала, а повац за њега никада нам није слала, није се ни најмање обзирала на труд наш, на вољу и циљ нашу. Пребацивало и пребације нам се, да лист у потоње време врло неуредно излази. Признајемо и ми то, али уједно изјављујемо да томе нисмо ми криви. Штампарија нам лист не може бадава штампати, ми пак нисмо могли бити тачни у плаћању, јер нам наши многи претплатници врло неуредно или никако дужне своте не шиљаху.

Сада смо у том положају, да смо дуг са штампаријом помоћу добивеног новца од ревносних претплатника којима топло благодаримо — и припомоћу из фонда „Школског Листа“, изравнали. Но у будуће нисмо ради више да се у дуг заплећемо. Овогодишња претплата и припомоћ је исцрпљена, а крај године још није ту, те смо према томе обавезани и заостале бројеве за ову годину издати с обзиром на број оних претплатника који нам за целу годину претплату послаше. Пошто су нам дакле сва материјална средства исцрпљена, а о сопственом нашем трошку лист издавати не можемо, то најозбиљније и најучтивije позивамо многобројне славне црквене општине и остале поштоване дужнике наше, да нам дугове своје за ову и многе прошле године неизоставно у најкраћем року послати изволе, како би лист по дужности својој до краја ове године издати могли. Молимо их да не забораве, да су лист кад год је изашао редовно примали, те да им морална дужност налаже, да нас сада намире. Врло ће нам непријатна дужност бити, ако узморамо своја потраживања судским путем утерати.

Сталним и уредним претплатницима и ревносним сарадницима нашег листа овим путем изричемо топлу благодарност на поклоњеном свагдашњем поверењу и помоћи и молимо их да нас и за даље не оставе.

Од своје стране обричемо, да ћемо се свим силама старати, да лист *најуредније излазио буде*, и да по садржини својој потпуно одговарао буде намери и сврси својој.

У Сомбору, крајем месеца јулија 1898. године.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на цеоу годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учители са назом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола пене. Дописи и предплата шаљу се: Уредништву „Школки Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 8.

У Сомбору за Август 1898.

Год. XXX.

ЊЕЗИНО ВЕЛИЧАНСТВО ЦАРИЦА И КРАЉИЦА ЈЕЛИСАВЕТА.

Лицем на усековање главе Претече Спасова Јована т. ј. 29. августа о. г. безбожничка рука зликовца једног, забола је нож у најплеменитије срце Владарке наше и Њу, узор женскињу, истргла из реда живих, из заједнице милих јој и драгих, из круга многобројних народа који је до самопрегорења љубљаху и поштоваху.

Страшни догађај овај мора потрести свакога, у чијим грудима куца људско срце, у којем још тина ма и последња искра вере и у којем се налази ма и најмањи атом љубави и поштења.

Криви злочин овај треба да отвори очи свима онима, који до данас не увиђају, да васпитање и просвета деветнаестог века стоје на рђавом подножју, јер док васпитање — развијајући само ум — заборавља на облагорођивање и оплемењивање срца, а просвета проповедајући слободу, не ставља границе ширењу опаких идеја, дотле друштво људско добија нељуде, који Бога не познају, савести немају, врлине не уважавају, те слепо служе животињским страстима и гнусним пороцима.

Милијони оданих народа Аустро-Угарске монархије обраћају се с топлом молитвом Свевишњему, да узвишеној покојници подари место међу праведнима, а дубоко уцвељеном премилоственом цару и краљу нашем Францу Јосифу I. утехе и снаге да спокојнимдухом поднесе ово велико искушење и у пуној снази поживи још дуго и много на благо верно оданих му народа.

Слава царици и краљици Јелисавети!

Слава и вечна јој успомена!

И.

Г О В О Р

приликом тужне школске сечаности, на дан погребa Њезиног Величанства царице и краљице **ЈЕЛИСАВЕТЕ** говорио **Н. Ћ. Вукићевић**.
(Прибележио: **Ст. С. Илић**.)

Као гром из ведрa неба стиже пре осам дана у наш град тужна вест, да је узвишена царица и краљица наша Јелисавета погинула као невинa жртва од ножа мучког убице.

Значајно је, да се грозно убиство ово догодило баш на онај тужни дан, када сви источни хришћани држе успомену усековања часне главе Претече и Крститеља Спасова Јована и који је дан и у историји драге нам домовине, дан жалости, јер 29. августа (по ст. кал.) 1526. турска сила потуче храбру угарску војску на Мохачком пољу, и тиме утврди боспство своје над овом благословеном земљом у току од сто и педесет година.

Премилостива царица и краљица наша тражила је лека своје порушеном здрављу у Швајцарским брдима. И баш кад се почела боље осећати, кад се спрема за јубиларни дан Његова Величанства цара и краља — убилачка рука пресече јој добро срце — и радост целе монархије у жалост преобрати.

Трагична смрт њезина догодила се дакле на жалост баш у оној земљи, која по високом степену своје просвете и највеће злочинце штити од смртне казне, а која овом приликом није у стању била да сачува драгоцени живот једне најплеменитије жене.

Ни висина престола, ни врлине ума и срца нису кадре сачувати човека од зверских нападаја подивљалих људи, анархиста, тих зликоваца нашега модернога доба.

Смрт краљичина дубоко је ранила срца свију народа стране Аустро-Угарске монархије, а у највећем степену је ожалостила премилостивог цара и краља нашег Франца Јосифа I., који је један од најмудријих владара нашега века и који се очинском љубављу стара за све народе у својој пространој држави. — Наш краљ је претрпио највеће ударе, који могу човека снаћи у животу; изгубио је брата рођенога, изгубио је јединца сина и ето сада у старости својој изгубио је тако изненада и на тако ужасан начин верну сапутницу живота свога. Чувши страшну вест о смрти краљичиној, краљ је изговорио само ове речи: „И баш ништа ме не поштеди на овоме свету.“ Он је дакле мученик на престолу, јади његови подобни су онима праведнога Јова; с тога треба сви, као добра деца, да учествујемо у неизмерној тузи оца-владара нам.

Покојна краљица наша била је жена узвишена ума и племенита срца. Она је била верна супруга, добра мати, заштитница свију невољника; љубила је књиженост и вештине, учила је радо језике, уживала је у красотама дивне божје природе, одушевљавала се за све што је лепо и племенито, и проводила је миран и тих живот. Па ипак несрећни следбеник страшне анархистичне науке

по савету својих јадних једномишљеника учини крај томе узвишеном и племенитом животу.

Добročинства што их је она чинила безбројна су, тако да би се она могла уподобити евангелском милостивом Самарјанину и назвати милостивом Самарјанком.

У време грозних ратова 1866. године она је полазила болнице, тешила и дворила рањене војнике и све је то чинила с опасношћу свога живота, јер међу болнима беше и заразних болести.

Тисуће сиремаха помагала је она — да не зна левица што чини десница. Још као нова млада, потпомагала је хуманитарне заводе у свима круновинама монархије. Тихим чином материнске љубави ставила се била она на чело свих хуманитарних завода, у тежњи да се тим начином ублаже људске невоље. Приликом свога крунисања за краљицу Угарску она је све драгоцене поклоне, које јој је држава по стародревном обичају том приликом поднела, поклонила на оснивање васпитног завода за сироту женску децу, који је и основан у Будимпешти под називом „Елизабетинум“.

После смрти сина свога краљевића Рудолфа, краљица се сасвим повукла од метежа светског, те је време проводила у путовању и самоћи, а најмилије јој место беше острво Корф. Ту је она дала сазидати дворца *Ахилеон* за спомен сину своме, који је подобно Ахилу у младости својој живот изгубио. Становници поменутога острва јако су је поштовали и љубили са доброте срца јој. Сељаци и сељакиње су пред њом метанисале, дечица су је с маслиновим гранчицама поздрављала и сви су је називали „евлогимена василиса — благословена царица“.

Краљица је своју децу неизмерно љубила и као врло побожна хришћанка васпитавала их је строго хришћански. Речи су јој биле: „Деца нека ми буду побожна; јер у животу налази човек најбољу утеху и окрепање само у вери.“ То су речи достојне добре матере, праве хришћанке, узвишене васпитатељице; то је васпитно начело сваког доброг педагога, тога сам се начела и ја вазда држао и с тим ћу начелом и у гроб лећи, те вам га и данас учитељска омладино, као стари наставник ваш на срце стављам, запамтите га и дубоко га у срца своја уљебите, јер вам он може од веће користи бити у животу вашем, него свака друга наука.

Да је покојна краљица била добра и верна супруга узвишенога нам краља, сведоче речи самог Њег. Величанства, које је изговорио 7. фебруара 1889. године пред једном депутацијом, која је дошла да Му изјави саучешће у жалости за престолонаследником Рудолфом. Ево их: „Колико имам да захвалим у овим тешким данима царици, то не могу довољно да изразим. Благодарим Богу, што ми је дао таку сапутницу живота.“

Ње више на овоме свету нема. Кроз неколико часова гробница владалачке куће Хабсбуршке у Бечу примиће у себе прах узвишене покојнице; а ми скупљени овде и духом учествујући

у тужној свечаности тој, помолимо се Богу за спас душе велике покојнице и за драгоцен живот нашег милостивог, праведног и мудрог краља.

По обичају наше свете православне цркве пожелимо краљици-покојници вечни покој и вечну успомену.

Слава јој! Вјечна јој памјат!

СРПСКА ЖЕНСКА УЧИТЕЉСКА ШКОЛА У ГОРЊЕМ КАРЛОВЦУ 1897/8.

У почетку шк. године уписало се свега 59 приправница. По вероисповеди било их је: у I. разреду: 10 православних и 8 р. кат., свега 18; у II. разреду: 10 православних, 3 р. кат., и 1 евангелисткиња, свега 14; у III. разреду: 7 православних и 5 р. кат. свега 12; у IV. разреду: 11 православних и 4 р. кат. свега 15. Укупно дакле 38 православних, 20 р. к. и 1 евангелисткиња. У току шк. године иступиле су због сиромаштва две српкиње из I. разреда, те је тако на крају шк. године остало свега 57 приправница. По завичају било их је: Из хрватске 41. Из Славоније 3. Из Далмације 1. Из Угарске 2. Из Фијуме 1. Из Босне и Херцеговине 7. Из Истрије 2. — По занимању очевом било их кћери: Чиновника 21. Обртника 12. Трговаца 8. Професора и учитеља 7. Омицира 5. Свештеника 2. Економа 1. Лечника 1. — По владању било их је: у I. разреду: свих 16 примерно; у II. разреду: 12 примерно, 2 похвално; у III. разреду: 9 примерно, 3 похвално; у IV. разреду: 14 примерно, 1 похвално; Укупно: 51 примерно и 6 похвално. — По успеху оцењено је: у I. разреду: 7 врло добро, 9 добро; у II. разреду: 4 одлично, 5 врло добро, 4 добро, 1 довољно; у III. разреду: 4 одлично, 5 врло добро, 3 добро; у IV. разреду: 1 одлично, 8 врло добро, 4 добро, 1 довољно и 1 слабо; Укупно дакле 9 одлично, 25 врло добро, 20 добро, 1 довољно и 1 слабо.

К испиту зрелости припуштено је 14 редовних ученица IV. разреда, пошто једна мора IV. разред понављати.

Теме за писмени испит биле су ове; Из педагогије: „Суштина моралног чувства и средства за образовање тога чувства у породици и школи.“ Из српског језика: „Књижевна важност Ивана Гундулића (критичка расправа)“. Из математике: 1. На њих четворицу А, Б, В, Г, има се поделити 4670 фор. а. вр. тако, да Б добије 30 фор. више него А; В 40 фор. више него Б; а Г за половину од онога, што А добије, више него В; колико ће добити

свако? 2. Окрњена кегла је 2 метра висока, доња основна пљосан има 1'2 м. а горња 0'48 м. у пречнику, колика је садржина?

Писмену радњу из педагогије најбоље је израдила гђца Катинка Петровићева. — Усмени испит зрелости одржан је 3/15, 4/16. и 5/17. јуна под председништвом високоблагородног господина Николе Ђ. Вукићевића, пр. глав. шк. референта и у присуству најпречастнијег г. прото Адама Муждеке, професора и катихете кр. реалне гимназије, који је уједно држао испит из веронауке, јер је катихета овога завода г. прото Манојло Грбић тешко оболео, те је по дозволи Његове Светости преузвишеног господина патријарха Георгија отишао ради лечења у Карлоне-Вари.

Испит зрелости положили су ове приправнице:

а) с одличним успехом: Станка Јаворова са Ријеке (Фијуме), Драгиња Дошенова из Почитеља, Софија Прицина из Карловца и Катинка Петровићева из Бовића.

б) с врло добрим успехом: Христина Бабићева из Глине, Даница Станишићева из Сарајева, Драгиња Микшићева из Карловца и Марија Шајатовићева из Карловца.

в) с добрим успехом Меланија Белановићева из Каменице, Анђелина Вујновићева из Огулина, Анђелина Нинковићева из Плашкога, Марија Остојићева из Жировца и Фрањица Китлерова из Карловца.

г) с довољним успехом: Даринка Ловрићева из Карловца, али иста спада међу прве одликашице у женском ручном раду.

Ове приправнице свечаним начином уз красан и поучан говор прогласио је у име високогласног српског народно-црквеног Школског Савета председник испитног поверенства г. Вукићевић зрелима и способнима за привремено обављање учитељске службе у народним основним школама.

У очи Видовдана приправничка дружина „Будућност“ приредила је „Видовданско село“ са лепим програмом, а у цели, да се свршене приправнице свечаним начином опросте од својих наставника, грађанства, а нарочито од својих млађих другарица. Чист приход ове забаве намењен је приправничкој књијници. О овом вредном приправничком друштву „Будућност“ донећемо посебан извештај.

Сутра дан на сам свети српски Видовдан рано ујутру служила се у храму Св. Николе служба божја, на којој је учествовала сва омладина овдашње српске учитељске и основне школе

са наставницима својим. Одмах после свете службе упутише се сви на српско-православно гробље, са новим свештеником пречасним г. Михаилом Грубором, који је овом приликом заменио оболелог катихету г. проту Грбића. На гробљу било је ванредно много побожног света, нарочито госпоја. По већ установљеном обичају најпре је под огромним липама одслужен парастос, а после тога преливани су гробови српски књижевника, и то епископа Лукијана Мушицкога и Евгенија Јовановића, проте Николе Беговића, учитеља Владимира Красића и капетана-песника Николе Боројевића. Преливани су такођер гробови приправника и приправница, који овде оставише кости своје. Све ове гробове примила је омладина српске учитељске школе у аманет свој.

Крајем ове шк. године, а за време испита зрелости, гђца Јелена Паинковићева, учитељица српске основне школе у Загребу, која је оспособљена у Загребачком самостану милосрдних сестара, допунила је своје оспособљење за српску учитељицу, и то из предмета: православне науке хришћанске, српског и црквено-словенског језика, црквеног појања и уредбе о српским народним основним школама, и то с врло добрим успехом.

У исто време подвргла се испиту гђца Милева Вукашиновићева, привр. учитељица ручног рада и кућарства на српској основној школи у Петрињи, за дефинитивно оспособљење из поменутих предмета, а уз то из православне хришћанске науке, српског и црквено-словенског језика, те из педагогијске-методске струке; успех њеног испита оцењен је у главном као врло добар.

Трошкови за издржавање завода износили су с плаћама, штипендијама, потпорама, итд. 12.760 фор. а. вр. а доприносили су: Српски народно-црквени фондови 10.640 фор. Заклада епископа Мушицкога 300 фор. Друштво св. Саве у Карловцу 100 фор. Заклада приправничка за болеснице 60 фор. Српска црквена општина у Сарајеву 800 фор. Српска црквена општина на реци (Фијума) 360 фор. Српска црквена општина у Мостару 200 фор. Српска црквена општина у Тешију 200 фор. Њег. Високопреосвештенсто епископ Змејановић 50 фор. Добротворна задруга српкиња у Н.Саду 50 фор. а. вр. Добротворима овог завода управа је посебно изрекла своју благодарност. — Више о овом заводу у посебном извештају.

УЧИТЕЉСКЕ ПЛАТЕ У РАЗНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА.

Саопштио М. Бандић.

(Наставак.)

11. Слеска.

Када је 1870 г. државни сабор уређивао учитељске плате, било је општина у којима је учитељска плата износила 300 фор., Али су се од то доба плате учитеља у многа поправили. Сада има за учитеље основних школа три платежна разреда: 700 фор., 600 фор., и 500 фор., плате. Разреди се и овде равају по општинама, а сваки 10 година се учитељске плате преиначују.

У грађанским школама има сада два платежна разреда. У I. разреду је 900 фор., у II. разреду 800 фор., годишња плата учитеља: Помоћни учитељи имају 60% од плате коју ужива редован учитељ исте општине.

Плата редовних учитеља и стално намештених помоћника осн. и грађанских јавних школа сваких 5 година се повишује са 10% од основне плате. Управитељи имају доплатке с малом разликом као и у другим круновинама.

Ако учитељ основне или грађанске школе преко свог одређеног броја часова држи још који час или кога замењује, за то добија обашка награду. У том случају се узима 1% од месечне плате оног учитеља кога замењују.

Станарину има управитељ као и у другим круновинама.

12. Галиција.

У Аустро угарској монархији има 3 државе у којима су врло мале учитељске плате, а то су: Форалберг, Галиција и Угарска. — Закон 1892. год. установио је следеће платежне разреде: У I. разред долазе вароши Лавов и Кракова. У овим двома варошима половина учитеља има 900 фор., а половина 800 фор., плате. У II. разреду долазе 11 вароши у којима је плата 700 фор., У III. разред долазе 19 вароши у којима је плата 600 фор., У IV. разред долазе мање вароши и варошице са 500 фор., У V. разред долазе остале својске општине у којима је 400 фор., 350 фор. и 300 фор. учитељска плата. Стално намештени помоћни учитељи у прва три платежна разреда добијају 60% од плате какву имају стални учитељи у тим разредима, у последња два разреда имају 500 фор., Привремени учитељски заменици не смеју имати мање од 250 фор. плате.

Учитељима примерног владања и који успешно раде у школи додељује државна школска власт петогодишње доплатке. И учитељи осн. и грађанских школа добијају 50 фор., доплата. Први доплатак рачуна се од дана кад је учитељ стално намештен, један учитељ може имати само 5 доплатака.

Управитељи I., II. и III. платежног разреда добијају 100 фор., управитељи IV. и V. разреда добијају 50 фор. доплатак.

Учитељице имају исту плату као и учитељи.

13. Буковина.

Трошак на издржавање школа и учитељске плате подмирују се из општинске благајне. Ако општина није у стању учитељима издавати плату, онда они примају плате из државне благајне

Законом од 1873. г. подељене су општине у три платежна разреда. У I. разред долазе 5 највећих вароши у којима је плата 600 фор., у II. разред долазе главна места појединих округа с платом од 500 фор., у III. разред сва друга места с платом од 400 фор., Учитељски заменици ако имају оспособљење добијају 400 фор., ако немају оспособљења онда 300 фор., и помоћне учитељице имају 300 фор. плате. Минимум плате учитеља грађанских школа је 600 фор., Учитељице имају плате као и учитељи.

Петогодишњи доплатци рачунају се од дана потврде до 30-годишњег службовања, доплатци учитеља основних и грађанских школа износе 50 фор.

14. Елсас и Лотарингија.

Од кад су ове две државице прикључене Немачкој у два маха су уређиване учитељске плате. Године 1872. одређене су следеће плате. Главни учитељи имали су до 5 године службовања 900 франака, од 5—10 године 1000 франака и тако сваких 5 година по 100 франака више до 30 године службовања када достигну плату од 1500 франака. Друго уређење учитељских плата било је 1889. године: тада је законом установљено да је минимум учитељске плате 800 марака, која плата са доплатцима може да изнесе 1400 марака. Плата учитељица износи најмање 720 марака, и у погледу доплатака нису једнаке са учитељима, јер учитељи у 6 пута добијају по 100 марака доплатак а учитељице имају само два доплатака и то после петогодишње службе доплатак од 100 марака. Плата оспособљених учитеља осим стана не сме бити мања од 720 марака. Помоћни учитељи и учитељице који нису ни први испит за оспо-

собљење положили имају годишње 600 марака. Доплатке добијају из државне благајне, а остале приходе исплаћују општине, оне су дужне сваке године у предрачун стављати издатке на школске цели. Ако општина није у стању сносити све терете за школе, онда добија припомоћи из окружног фонда, који је на ту цел основан. У погледу плата закон не прави разлике између варошких и сеоских учитеља; општине имају права и већу плату давати учитељима, него што што је законски минимум. У том случају општинско веће одређује колика ће бити повишица. Навешћемо овде неколико вароши да се види какве су у њима учитељске плате.

У *Штрасбуру* је почетна плата 1160 марака и 240 марака у име станарине. После петогодишње службе добија учитељ 1280 м. плате и 320 марака станарине, до 37 године службовања достигне 2880. м. плате и 440 марака станарине. Осим тога има управитељ, где је само један разред, још 240 марака, где су два разреда 320 марака, где су 4 и више разреда има 640 марака управитељског доплатака.

Мец. Почетна плата 1200 марака, а највећа плата 2400 марака. Станарине немају. Управитељи имају 300 марака доплатака.

У *Милхаузену* је почетна плата 1200 марака а највећа плата, коју учитељ после 22-годишњег службовања може достићи, износи 2600 марака.

У *Шарлемунду* је почетна плата редовног учитеља 950 марака, која до 30-годишњег службовања нарасте до 1600 марака. Од 30 године службовања добија учитељ 1700 марака и стан у нарави. Нежењени учитељи имају у име стана 240 марака, а ожењени добијају 400 марака. Управитељ има 120 марака доплатака. Плата учитељица је првих 10 година 900 марака; после 10 годишњег службовања имају 1000 марака плате и 240 марака за стан. Учитељски заменици имају 850 марака, а учитељице заменице имају 800 марака плате.

(Свршиће се).

ЗА СРПСКЕ ШКОЛЕ.

Добротворна задруга Српкиња Карловкиња издала је овај родољубиви проглас на све Добротворне Задруге Српкиња:

„Када је оно 28. марта 1894. године издао Школски Савет: „Проглас српском народу у митрополији Карловачкој“, којим је позвао све Србе и Српкиње и богате и убоге и знатне и незнатне и старе и младе, да сви заједно приложимо ма и најмањи дар у фонд Св. Саве, којега је основала Његова Светост патријарх српски Георгије Бранковић са прилогом од 10.000 фор., да њиме

спасе и одржи највеће наше благо, наше основне школе, тада се Школски Савет у истом прогласу овако обратио на Срикиње: „Пригрлите и ви дичне Срикиње, народно сироче Будите му миле сеје и милостиве мајке. Ваш рад, наша је радост, — јер вама је Бог дао уз благослов рада и благодат успеха“. Од тога доба је прошло већ четири године, од то доба су се наше основне школе још више приближиле опасности, али за то време српски народ као да се оглушио о вапијући глас школске Српчаци „дичите школе“ за то време српски народ није се побринуо, није се ни бринуо, да очува своју школу и тине и све своје, јер ено „Фонд св. Саве“ остао је још тако познатан, да се помоћу њега ни пет школа не би могло осигурати. Јели то знак наше извесне пропасти?! Зар се српски народ у толикој мери предао немару или је то зар за љубав пркоса и страсти?! Или је зар српски народ тако осиромашао, да не може на сваку главу само један новчић годишње жртвовати својој школи, својој нади, својој будућности?!

Но ако је рука Србинова престала бити дарезљива и за Српство своје, зато што му руку задржана или умор или брига сиротињска или страст ма које врсте, није се угасила љубав материнска и сестринска у Срикиња, нежна рука, силна љубав, блага реч, строга молба Срикиња уз помоћ Божју изаћи ће на дело. Нека женска снага спасе оно што је мушка пренебрегла, нека женска љубав загреје оладнела срца мушких за оно, што треба да је сваком светиња!

„Пригрлите ви дичне Срикиње народно сироче!“

Зар не видите, да је српска школа право народно сироче без оца и мајке!?

„Пригрлите ви дичне Срикиње народно сироче“ будите му ви добра и нежна мајка — а Бог ће наше труде наградити, Бог ће вашу љубав благословити а то сироче ће вас до века благодарно спомињати!

*

„Добротворне задруге Срикиња!“ има-ли већег добра има-ли прече потребе од најирече ове?!

Наша задруга се обраћа са сестринским поздравом свима „добротворним задругама Срикиња“ и свима Срикињама у нашим крајевима, да и оне са истом оном искреном и чистом љубављу пригрле с којом је ова задруга прихватила предлог:

1. Да све добротворне задруге Срикиња сваке године по могућности прилажу извесне своте у „Фонд св. Саве“, па ако тине смене своја досадања добротворства, од добра боље ће учинити.

2. Да све чланице свако „Добротворне задруге“ и све Срикиње сваком zgodном приликом скупијају дарове за „Фонд св. Саве“, ма ти дарови били и по један новчић.

3. Да све задруге пораде на томе, како би заједнички могле на извештан начин у овом спасоносном делу порадити.

Из седнице Добротворне Задруге Срикиња Карловкиња.

У Карловци, на Малу Госпојину 1898,

Тајник:

Иван Маширевић
професор, катихета.

Началница:

Милева удова Гојковић.

СКУПШТИНА СРПСКОГ УЧИТЕЉСКОГ КОНВИКТА У НОВОМ САДУ.

Редовна скупштина срп. учитељског конвикта од ове године одржана је 3. (15.) јула. Овом приликом је, када, живе интересовање било за ову установу од прошлих година, јер смо видели на окупу до 30 чланова оснивача (учитеља) и леп број местних чланова помагача, а наиме: Др. И. Вучетића, Др. И. Огњановића, Пају Гостовића, Стеву Милованова, Хаџи-Гавру Плавшића, Давида Ђурчића, а још лепши и већи број нашег лепог пола, међу којима видесмо гђу Јулку Војновићку учитељицу и надзорницу из Вуковара и гђу Даницу Бандићку учитељицу и нашу познату списатељицу из В. Кикинде. Од гостију је био поред г. Т. Рогудића, умировљеног поджупана одавде, још г.г. Мата Косовац, учитељ и књижевник из Меленаца и Јован Јанко Кнежевић, професор и књижевник из Пакраца.

Још пре скупштине одржан је свечан парастос у св. николајевској цркви, у покој душе члановима и добротворима друштвеним, којом је приликом чинодјејствовао наш прота, пречасни г. Милан Ђирић, а помагали су му у припевима сами учитељи.

*

Скупштина је отворена тачно у 9 сати и пошто је изаслати пододбор констатовао, да има на окупу 28 учитеља оснивача отвори председник скупштину кратком добродошлицом. И како је досадањи перовођа друштвени г. Ђ. Милић изјавио, да мора одмах после скупштине отпутовати у купке, те не може водити перо и саставити за тим записник од ове скупштине, изабере се за перовођу ad hoc учитељ румски г. Пера Стефановић.

Председник за тим на првом месту помене умрле чланове осниваче: Мишу Атанацковића из Новог Села и Јована Марића из Новог Сада и скупштина им устајањем и изразом: бог да им душу прости, ода почаст и заведе тугу своју у записник. За тим се спомену упокојени добротвори: Љубица Радишићка из Сегедина и Милош и Марија Димитријевић из Новог Сада, те скупштина и овима ода почаст устајањем и ускликом: слава им! и заведе у записник тугу своју вечне успомене ради.

Одмах после тог прешло се на читање опширног извештаја председниковог о раду управног одбора за прошлу годину, који ћемо донети у идућем броју, јер има у њему важних чињеница, које ће занимати и шири круг нашег народа, а поглавито треба да га прочитају учитељи свог даљег равнања ради. Извештај је узет на знање.

За тим су дошли на ред предлози одборски, а на првом месту изнесен је предлог, да скупштина изабере за почасног члана г. Лазу

Милошевог, управитеља овдашњег Централног Кредитног Завода, који има великих заслуга у том, што је покојна Марија Димитријевићка оставила овом друштву 5000 фор. в. вр. а има, по председниковој изјави и у том заслуге, што је ово друштво добило под тако повољним условима зајам од 12.000 ф., даље и за то, што је друштво при зидању своје зграде добило од тог завода до 10.000 ком. цигаља из њихове старе зграде. Скупштина је једногласно прихватила овај предлог одборски и пропратила са: живео Милошен!

Други је предлог, да се учитељи и учитељице српске из Босне и Херцеговине приме као потпомажући чланови са уплатом од 50 ф. чланарине, а деца њихова са 14 ф. месечне пристојбе. И овај је предлог једногласно прихваћен од скупштине.

У погледу будућег потомачког издржавања тражио је одбор овлашћење од скупштине, да може издати под закуп како исхрањивање, тако и праће питомаца, јер има за то повољних понуда, а на тај начин би се могло утврдити, колика је потреба за издржавањем, а било би и мање посла за одбор и за надзорника. Скупштина је и овај предлог примила и овластила одбор, да одабере од нудиоца, кога држи за најзгоднијег и најповољнијег за тај посао и да изда само исхрањивање и праће рубља тако па да сачини с лотичним уговор за годину дана уз кауцију од 400 ф. онога, који ће исхрањивати децу. У свези с тим решено је, да се сваком родитељу или старатељу питомаца ових унапред јави, да имају најдаље да 20. дана по нов. кал. сваког месеца уплатити у напред своје месечне приносе јер у противном случају биће питомац одмах одстрањен из завода. Ово је за то учињено, јер се успоставило, да има родитеља, особито из учитељског реда, који су остали дужни по 2—3 и 4 месеца, па и на крају године одвели децу и кући, а остали дужни по два месеца и више своје пристојбе.

Пристојбе за питомце одређене су по лањском узусу: и тако ће плаћати чланови помагачи по 16 фор. месечно и 1 фор. уписнине за сваку годину; који имају женску децу још по 3 фор. годишње за лекара и лекарије; а учитељска деца остају сва и на даље по лањској одредби; нова пак учитељска деца, ако је једно у заводу, плаћа ће по 12 фор. месечно, ако је двоје, онда једно по 12 фор. а друго по 10 фор. И тек после те одредбе прешло се на избор нових питомаца.

Од лањских се пријавило, да ће и даље задржати своја места 14 женских и 36 мушких, свега 50, а пријавило се нових 29 деце и то: 3 женске и 26 мушких. Како у заводу женског одељења има довољно простора, то су узети и примљени у завод све три девојчице; а како за мушко одељење има места само за 52 питомца, то се од 26 пријављених могло узети само 16, и то: Ђорђе и Милош Раданчев из В. Поганца, Ђорђе Љуштина из Дабра, Светозар Стакић и Славко Ракић из Долова, Јован Миладиновић из

Нов. Сада, Славко Атанацковић из Новог Села, Стеван Михајловић из Ст. Бечеја, Љубомир Мештеровић из Бродца (Босна), Душан Петровић из Бугојна, Миленко Петровић из Сомбора, Милан Милованов из Ст. Бечеја, Теодор Јовичић из Гретега, Мита Тешић из Тиса Хиђоша, Паја Попић из Ђурђева и Никола Матић из Ирига. Међу лањским питомцима има троје, који нису пријавили ништа о себи, а има троје, који имају да понављају испит из по једног предмета. С тога је овлаштено председништво, да само попуни места од пријављених компетената, ако се за 8 дана не изјасне бивши питомци, остају ли и даље на својим местима, или ако од оне тројица, што имају да понављају испит, не би могли положити, те би у смислу друштвених правила онда њихова места остала упражњена. Даље је решено и то, да се имају сматрати за упражњена места и она од бивших питомаца, чији су родитељи остали дужни конвикту за препитање, а не би то потпуно измирили до 1. септембра о. г. по нов. кал. (Свршиће се.)

Допис.

У Ст. Керу, августа 1898. ✓

Срески учитељски збор у Ст. Футогу. Дана 12. (24.) августа о. г. одржан је учитељски збор новосадског среза у Ст. Футогу. Ово је већ други састанак тога збора у овој години. Чудновато је, да се нико не нађе од присутних чланова тога збора, који би о првом састанку његовом у овоме листу ма и у најкраћим потезима описао рад његов. Да не би и овај други састанак остао неопажен у овоме листу, то ћемо рад његов у најкраћем да опишемо.

Први састанак тога учитељског збора одржан је о. г. после Ускреса у среду у Нов. Саду, на којем је одлучено, да се овај други састанак одржи у Ст. Футогу.

На састанку овог учитељског збора били су присутни скоро сви његови редовни чланови. Пријатно утиче на гледаоца та појава, знак добар, знак да учитељство појима важност тих зборова. Сем редовних чланова беше доста и друге публике, особито је ушао у очи леп број српских православних свештеника, који су из околиних места дошли не само да својим богослужењем при призивању св. Духа увеличају тај чин, него и да својим присуством на збору покажу, како им је стало до напретка српске школе и колико цене учитеље своје сатрудице у подизању свога народа како на просветном тако и на материјалном пољу. Ово су знаци, да међу свештенством и учитељством наступају нормални и пријатељски одношаји без којих у народу нема ни једноме ни другоме угледа. Учители из других срезова — осим једног — није било, што би се морало осудити, кад не би било извине у томе, што су и у остала два среза: сомборском и ст. бечејском једно за другим заказани били зборови, те је по томе било немогуће учитељима из других срезова да на овоме збору присутни буду. Зато је у збору и пала оправдана реч, да се гледа у колико је могуће, да се ти зборови заказују у неком извесном растојању времена, како би их учители међусобно посећивати могли.

По од стране управног одбора напред установљеном реду тачно у 9 часова ујутру одржао је призивање св. Духа у местној цркви, на којем је служило више свештеника. После тога отишли су чланови у школску дворану

где је збор отворио и присутне с неколико речи поздравно председавајући потпредседник. На овом је збору присуствовао привр. епарх. школ. референт г. А. Јорговић. По трећој тачки дневног реда био је извештај одбора о нематеријалним радовима.

Управни одбор донео је закључак: да о свима радовима, како о практичном предавању, тако и о расправи има изнети пред збор своје предходно мишљење; то би била као нека предкритика на дотичне радове. Овај новитет наишао је у збору на отпор, што се могло унапред предвидети, јер је сасвим неоправдано унапред похвалити или осудити оно, што ће тек следовати. Тај тако рећи предизвештај одборов нема својих добрих страна; јер ако је рад добар, не треба га унапред подизати и хвалити те тиме збору одузимати право, да он може самостално изрећи свој суд о дотичном раду; ако је рад лош, онда је још горе ма и у најфинијим нијансама изрећи унапред недовољно мишљење, јер то тако опасно може да упливине на дотичнога било предавача или расправљача, да овај губи и оно мало воље и наде што се у њему налазило. Ми смо вољни да верујемо, да су управни одбор у овоме руководиле најбоље намере, али се зна из живота, како су многе лепе замисли у животу блге неуместне и шкољиве.

Четврта тачка дневног реда био је практични рад г. Ж. Алексића. Предавач није предавао, него само прочитао свој рад и показао је како би упознао децу са обичним разломцима. Нема сумње, да такви радови губе своју вредност и не испуњавају своју задаћу, кад се с децом не раде. Предавач чита с папира написана питања, на која место деце сам одговара. Ништа друго него гола формалност.

Затим је члан збора г. Ђ. Михајловић читао своју расправу: О учењу читања и писања у основној школи. Писац је своју расправу написао с разумевањем, видило се, да је радећи на њој утврдио великог труда: зато му је рад и примљен с донадањем. Расправа му је оцењена као врло добра што је заиста и заслужио.

По томе се прешло на одређивање места за идући састанак. По предлогу једнога члана примљено је једногласно: да се идући састанак одржи у Ст. Паланци. Затим су одређена лица, која ће на идућем збору радити. Овде је г. референт изнео свој образложени предлог, да ови учитељски зборови треба да пружају користи не само учитељима него и народу; те с тога би он желио, да се на тим зборовима држе практична предавања и за народ из пољопривредних грана: из пчеларства, воћарства, свињарства, виноградарства и др. како би се можда тим путем у народ унеле те корисне пољопривредне науке. Предлог је једногласно примљен, те је одмах одређено, да на идућем састанку један члан држи предавање из пчеларства. Пала је том приликом реч, да би требало својим путем тражити, да се те пољопривредне гране у учитељској школи као редовни предмети брижљивије обрађују, како би отуда излазили људи потпуно спремни у свима струкама пољопривреде. Понишљало се и на курсове, на којима би учитељи могли прибављати најужујне из тих знања. Како није било никаквих предлога, то се прешло на критиковање практичног рада и расправе, а после овога председник је закључно збор са жељом: да се омет здрави састанемо.

Збор је у опште узевши текao мирно и достојанствено, што само може служити на част његовим члановима; видило се, да су његови чланови дошли с том идејом, да припомогну напорту школском и своме. Тако треба! Само ћемо тако привући пажњу и других да и ови те учитељске зборове што више посећују, а то би тим већма желили, да би се народ сам уверио, да оно мало новца, што га даје учитељима у име трошкова, не баца у ветар, него да то привноси на унапређење своје школе и своје деце.

НЕКРОЛОГ.

† **Мила Фаркаш рођ. Ардељанова** оспособљена учитељица после дужег боловања преминула је 6. септембра у Ченти, а 8. т. ј. на Малу Госпођу је уз велико саучешће народа сахрањена.

† **Мила Биримчева** ваљана учитељица сентомашка после кратког али тешког боловања преселила се у вечност 17. септембра о. г. Вечна им успомена!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Избор учитеља у Темишвару. Фабричка православна српска црква општина у Темишвару једногласно је изабрала за свога учитеља г. Ђорђа Терзина досадањег учитеља у В. Кикинди. Честитамо и г. Терзину а особито општини темишварској, што је добила тако ваљану учитељску снагу.

О преоптерећивању ученика. D. Medizinal Zeitung пише, да ученици нису данас оптерећени толиким радом као што се тврди, већ да је узрок неуспеха у васпиту и настави рђаво домаће васпитање, које сломље и теда и душу и чини децу неспособнима за потрајни умни рад. С тога препоручује, да се деца пажљиво васпитавају, у друштва одраслих, на забаве, концерте и у позоришта сасвим не воде или врло ретко воде. Да им се забрани уживање алкохолних пића, те да се прикладно захтевима хигијенским васпитавају и тада ће успех школе свакако бољи бити од данашњег.

За учитеље у Француској на свима државним жељезницама постоје нарочите умерене цене за путовање. Те је према томе свима учитељима тамошњим дозвољено путовати у пола обичне цене.

РАЗНО.

Дан погреб краљичина, 5. септ. о. г. проведен је у нашој вароши у тужним свечаностима. Сви су дуђани били затворени а фењери по улицама запалени и у црне флорове умотани. Пре подне су држана свечана богослужења у обе православне цркве и у римској цркви на којима су присуствовали преставници политичких власти, разних звања и завода одашњих, ученици-це свих српских завода с управом и наставницима. У 1/2 11 часова била је тужна шк. свечаност, коју су приредили заједнички сви олд. српски просветни заводи у великој дворани варошког магистрата, која је сва прином украшена била. Свечаност се започела појањем кондака „Со свјатими“, после којег је управитељ свих одашњих српских школа г. Н. Ђ. Вукићевић држао говор у коме је предочио големи губитак који је снмшао премилостивог нам владара и отаџбину нам смрћу узвишене краљице; представио је велику покојницу, као узориту владарку, као племениту жену, као нежну супругу, добру и побожну матер и позвао је омладину да подражава светлом примеру њезином. — На свечаности је присутно било веома много отменог света одашњег и то како Срба тако исто и Мађара, који су с највећом пажњом саслушали овај духовити говор. После говора однојано је „вјечнаја памјат“ и присутни се у ти-

шнини развијоше кућама својима. — Цео дан овај бејаше као велики празник, а тужни му карактер даваше она тајанствена тишина, која је владала у целој вароши нашој. И.

Школска 1898/9. година започета је у учитељским школама сомборским 20. августа ове године са пријамним испитима. У мушкој учитељској школи уписано је у први разред 30, у други разред 24, у трећи разред 23, а у четврти разред 16 приправника. Од примљених у први разред приправника 12 су примљени на основу сведочанства о свршеном четвртном разреду грађанске школе или гимназије. Остали су примљени по положеном прописаном пријамном испиту пред професорским збором. Сви су приправници Срби православног вероисповијеста. Међу ученицима су двојица из Србије и један из Старе Србије. — У женској учитељској школи уписано је у први разред 44, у други 29, у трећи 36, у четврти 28 приправница. Све су приправнице примљене на основу сведочанства о свршеном прописаним предходним наукама. — По томе дакле ове године има у мушкој учитељској школи 93, а у женској 137, заједно 230 ученика. Оба ова броја највећи су од досада постигнутих бројева ученичких у обе учитељске школе.

Папачка учитељска школа. У накрачку учитељску школу уписано је у почетку 1898/9. школске године у први разред 14, у други 16, у трећи 10, у четврти 13; свега дакле има у тој школи 53 ученика.

Дом сиротне деце у Софији. Благотворително друштво у Софији (Бугарска) решило је да отвори „Дом сиротне деце у Софији“. Правила су послата на одобрење министру просвете, и чим стигне одобрење завод ће се отворити. У дом ће бити примљено сто сирочади од 5—10 година и имаће у њему издржање и васпитање. Дом ће се издржавати из друштвених средстава.

Сватови. Учитељ вел. бечкеречки г. Миливој Бугарски венчао се 6. септембра т. г. са гђом Софијом Секулићевом учитељицом тамошњом. Сретно!

Слика „Таковски устанак“. Наш чувени сликар г. Паја Јовановић израдио је нову слику „Таковски устанак“ под кнезом Милошем Обреновићем, од које је слике мањи оригинал са правом умножавања купом прешао на г. Петра Николића. Само име Паје Јовановића најбоље препоручује ову слику, а кад додамо, да је слика и у олеографији напредно ефектна, лепо и чисто израђена, онда држимо, да ни једна српска кућа, која зна ценити заслуге и пожртвовање српских јунака у борби за слободу и независност Србије, не ће пропустити прилику, да по сразмерно јефтини цену набави ову красну слику. Уметник-сликар наш напредно је знао својом кацицом исписати на платну онај дивни тријумф, кад је кнез Милош код таковоке цркве изишао пред народ и дигнувши десницу на заклетву, левицом развио крсташ-барјак. Свако лице на слици пуно је израза: одушевљење и готовост на пожртвовање за крет часни и слободу златну. Цена је слици, уоквиреној у леп, фини позлаћен оквир, на отплату 30 фор., а за готов новац 27 фор. Величина слике: 95 см. ширина, а 63 см. висина, а оквир је широк 13 сантиметара. — Препоручујемо школама и општинама.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Нов лист. Са првим октобром по ст. кал. почеће излазити у Загребу лист „Полоприродник“ који ће бити званични орган Савеза Српских Земљорадничких Задруга. Излазиће двапут месечно уз годишњу цену од 4 круне (5 динара).

Молимо дужнике да нам пошљу дугове своје.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампања Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази један пут у месецу. Предплате је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дописи и предплате шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска).

Бр. 9. У Сомбору 15. XI. (за Септембар) 1898. Год. XXX.

ТРИДЕСЕТГОДИШЊИЦА „ШКОЛСКОГ ЛИСТА“

Свршетком ове године се навршује тридесет година нашем педагошком листу „Шк. Листу“, који је основао неумрли педагог *Др. Ђорђе Натошевић-Баба*, а уредници му беху *Ђорђе Рајковић*, и од 1866. године до сада непрестано *Никола Ђ. Вукићевић*.

Помишљајући на неизмерну важност овог првог нам и најстаријег педагошког листа, имајући на уму споменуте људе, просветне раднике наше, који ће у повесници нашој, што не реч, златним словима забележени бити, те који су овом стручном листу душа били, то предлажем ради *лепе успомене на умрле, а искреног признања живој уреднику*, да се прослави тридесетгодишњица „Школског Листа“ на следећи начин.

Први број за год. 1899. да изиђе са ликовима споменутих Натошевића, Рајковића и Вукићевића. У садржају да буде кратка повесница овог листа, биографије уредника и покретача листа, а за овим да се наведе што већи број главних сарадника на овом листу за свих тридесет година. Остала садржина нека су пригодни чланци, којих би било свакако доста, јер данас, хвала Богу, имамо леп број педагошких књижевника, које старијих, које млађих.

Да се достојно прослави тридесетгодишњица овог нашег најстаријег стручног листа, а тиме да се учини достојан спомен умрлом покретачу и умрлим уредницима, а садашњем уреднику да се за живота укаже признање, то предлажем по свом уверењу и мишљењу многих меродавних личности из учитељског нам круга: да „Школ. Лист“ од нове године излази сваке недеље, да му се повиси цена на 3 фор.

Да овај лист чешће излазити може, то стоји до учитељства српског, које не сме заборавити на дужност своју према овом листу и према споменутиим личностима, које нас и сувише обвезаху. И зар да будемо неблагодарни?!

Овај лист да и даље буде званичан школски лист, коме нека остане уредник садањи док је жив, а да су му бар пет сталних сарадника, који би по могућству као и уредник били награђени, а дужност би им била држати лист на висини савремене педагошке науке имајући свагда на уму и народоносну и верску нам педагогију.

Држећи, да ћемо овако најбоље прославити тридесетгодишњицу „Шк. Листа“ понављам предложено, те молим меродавне, да по предложеном чине. Примајући, да за све то покушам спремити терен, а за свечан број градиво, молим привољу садањег уредника високоблагородног господина Н. Ђ. Вукићевића.

У Пакрацу, месеца октобра 1898.

Јов. Јанко Кнежевић.

*

Уредништво овога листа за дужност сматра од своје стране топло благодарити г. Ј. Ј. Кнежевићу на лепим жељама и замишљајима, али уједно и изјавити, *да се исте никако остварити не могу.*

Лист овај једва-једвице може да излази, јер је припомоћ из фонда недовољна за подмирење потреба око издавања листа, а број претплатника у опште је незнатан, а оних који су претплату редовно плаћали још је незнатнији. Само за прошлу 1897. годину имамо на дугу до 200 фор. а. вр. не рачунајући амо многе дужнике за пређашње и за ову текућу годину.

Уредник и власник овога листа већ од неколико година амо нема никаква новчана сувишка, а с прошлим бројем сав је новац исцрпљен. Овај број листа издајемо у нади, да ће нам дужници, којима смо овом приликом нарочите опомене разаслали, дужне своте неодложно послати, слушајући глас савести своје, која мора сведочити да су нам потраживања оправдана.

Уредништво ће се старати, да „Школски Лист“ и од нове године излази као и до сад једанпут месечно са садржајем који приличи оваком педагошком часопису. Надамо се пак, да ће нас учитељство српско и остали родољуби потпомоћи, јер су нам намере чисте, а циљ света: служба цркви и народу расправљањем и ширењем здравих мисли и назора о васпитању и настави подмлатка нашега.

Уредништво „Школског Листа“.

ШКОЛА И ПОДЕЛА ДЕЦЕ ПО ПОЛУ.

(Једно савремено питање.)

Криво схватање (бар по моме мишљењу) горњег питања многе и многе наше општине, постакине ме о истом мислити и неколико речи рећи за објасњење своје негације, имајући пред умом школе (особито сеоске) са три и више учитељских снага.

У многим таким нашим општинама уобичајено је децу по полу разделити, тако да поједина снага добије два односно три разреда. Чине оне пак то, из уверења бољег етично-моралног васпитања једних и других; али услед посматрања истог за ове две-три године нека ми је слободно рећи, да је то уверење дотичних општина лабилно и да не само у жељеној — горе поменутој — сврси циљ не постизавају, већ дезолирањем учитељске снаге чине квара и циљу стварне школске обуке.

Знајући да су потребе данашњег живота велике, и настава ваља да је многостручна па ипак темељна; но то се у горе поменутој школи не да постићи, јер ако се одговори првом захтеву, немогуће је другом, а учини ли се, деца услед оптерећивања постају живчано болесна, те им тако учење баш на штету служи. У оваким приликама школе, већина се испомаже тихим вежбањем, што никако не могу одобравати; јер прво, тихо вежбање — без надзора — није темељно акцептирање, па ни понављање; а друго, што деца једног разреда, док учитељ са другим ил' можда и трећим ради, навикну се осећати дуго време, те им тако рећи природом постаје сентименталност, а то је познато да су такви у кашњем животу најнесретнији људи.

У вишеразредној школи душевно слабије развијена деца у напредовању заостају и то због краткоће времена а понајвише и због тога, што се већина таквих учитеља у таким приликама журе старајући се, да задовоље „школски одбор“ и остале, што оцењују по ономе што виде. Зато се у таким школама и може приметити, да средњих ђака врло мало има, већ стоје два екстрема: добри и слаби. А каквој цели то води није нужно ни говорити.

Краснопис је у основној школи моћно средство за развијање естетичног осећања и уредности. Но то као таково — особито првих година — у вишеразредној школи плодом не уроди, јер се као тихо вежбање мора употребити, без иницијативног надзора и показивања тек само са оно мало упутства, што боље жељеној цели не да не одговара, већ више шкоди. Та узмемо само ено тужбе

мађарских специјалиста вежбаоница гледе такве поделе! Они бар имају само наставни материјал језик и ништа више, па зато се ипак најбољи њихови аутори туже на краткоћу времена у таким школама. Јер још једном велим, није само прећи, него и трипут прећи ваља школско градиво и то свагда са једним концентричним кругом обсежније. Зато се у вишеразредној школи мора према приликама и наставно градиво добрим скучити, да би учено и научено било; дочим у једноразредној школи, градиво је много опширније па и темељније, што нам баш ваља да је девиза.

А шта да кажемо специјално за дољноразредну такву школу? Ту је наставник обвезан са припремом првог разреда и зато време други, а особито трећи с новим се градивом упознати врло мало може, јер на њ дневно до два часа дође (и све у одељку по сата), што је баш зато доста, да се понови лане учено а ново тек само почне. То мора тако трајати најмање шест недеља, на што додајмо ове две недеље док деца редовно не пођу, то је осам недеља и по томе ће дотичан наставник једва новембра месеца моћи почети интензивну радњу са свима разредима. У I. и II. разреду, а особито у првом „очигледна настава“ ваља да је центар обуке. Но није доста што је она код нас тек у повоју развитка свог, него се у таким разредним школама и не ради, јер се наставници туже на краткоћу времена и онда ту наставу и избаце, јер њу познају најмање. Дочим каква је то погрешка зна онај, који се специјално са том наставом ма и најмање бавио, а горка последица освети се тек у III. и IV. разреду највише при обуци географије.

Рад оваке школе много шкоди и на умно развиће дечје, јер ученик првог разреда у првој му фази интелектуалног живота, чувши наставу II. а особито III. разреда — смёте природно развиће; те код деце живљег духа лако може хаос постати, што ће за њ сем осталог и то дјество имати, да ће се увек тепати за оно што није за њега и тако га лако пролетарем унесрећити.

На представку дотичних, да ту поделу деце ваља за љубав морала чинити; нека ми буде слободно рећи: по моме миљењу, та реч „морал“ ваља да је за децу тајна, из каталога им збрисана — шта више — и сваки поступак наш ваља пред децом зато да се учини „јер тако треба да је“ а не: „то је пристojно“. Ово је нужно чинити особито код малих, где не важи пресуђивање већ просто имитирање*). Тим поступком пак, кад децу пре основаног разлога

*) Ово сведочи ексклантан пример једног малише, што сам од матере чуо; на име, она га је карала због неког поступка пред гостима „то је срамота!“ а он с децом навиком приђе к њој: „мама, шта је то срамота?!“

гледе природе им оделимо, упозорићемо их баш на оно, што не треба да знају т. ј. да између њих има разлике и да баш због тога не смеју бити заједно. А по речима славног талијанског лечника и изврсног психолога: „више се бојмо од душевно полно ојађених, неголи од них.“ А да ће ово у мањем ил' већем степену и бити, уверен сам, јер су деца — ка' и људи — много слободнији у своме елементу; но за услов сваком напредовању нужно је, да буде слобода омеђашена, па то ваља да је и код ученика и то не само учитељским надзором, који није моћан свагда с њима бити, већ и иным околностима. А боље не може бити слобода деја омеђашена, него кад се то учини природи сходно, кад се дете мора обазирати на слободу мушких саученика*) и обратно, дете своју слободу скучавати према природно њежној саученици својој. Ова околност много ће допринети и учитељу у психолошком упознавању својих ученика, што није од мале важности. Док ово овако користи шкоди одељивање деце по полу тим пре, што сем школе и учитеља утиче на децу и будућност им јако и околина, те ово у равнотежи одржати код сваког појединог тако рећи немогуће је, јер га зато учитељ ни упознати не може. Шкоди даље, што су мања деца у директном и сталном односу са старијом, разумнијом те и слободнијом децом, те ће за њима следећи и себи више слободе узимати; ту ће слободу пред учитељем крити, а ово је први корак развиту слабог карактера и тиме сваком пороку.

У данашњем добу напредовати се мора, те кад свестрана еманципација таког маха заузима, увидимо јој природну моћ, те баш због тога ходимо с њом, да је можемо ограничавати, прилагодити према начелним захтевима човечјег живота и морално-етичним законима; а ради тога навикавајмо децу још из малена на једнакост а једно с другим такмачећи их на рад, како би се — одрастивши — прилагодити могли духу времена уживећи се у њ, јер ће их оно и тако у свој вртлог увући и не буду ли опремљени за њ, постане оно, што се код нас већ опажа, да не схватећи околност свога доба и не умејући се у њему наћи: промене свој индивидуалитет, а не могав свој разум употребити за строги суд оног, што га у свету сналази — подлегне сензитивном животу, ода му се сасвим, те морално пропадне и поред тога, што никога убио нити покراо није.

*) Једно што има да је слабија, њежнија на чега се рађа чувство поштовања, послушности; а друго, што ће у појединим случајевима учитељу рећи те тиме му више прилике дати, правим васпитатељем бити.

За доказ свега реченог, посматрајмо иницијативније мешовиту школу; колко је мање онде дечијег несташлука но у иној. Дочем у полно раздељеној, колко више дечијих „ferit“-ова што старији „за невино“ држе, но што је пред очима психолога зло које већем злу води!

П. Т.

СКУПШТИНА СРПСКОГ УЧИТЕЉСКОГ КОНВИКТА У НОВОМ САДУ.

(Свршетак.)

После избора питомаца читао се извештај лекара друштвеног г. Др. И. Огњановића о стању здравља дечијег за прошлу годину, у ком се изјављује, да је стање здравља дечијег било прошле године врло повољно, а то држи да је отуда, што се у заводу пази на чистоту и што су дворане суве, светле и високе.

Нисмо поменули, да је још пре избора питомаца поднесен скупштини извештај о приходу и расходу за издржавање конвикта за прошлу годину. По том извештају се види, да је било примање: 8483 ф. 69 н., на дугу је остало неуплаћене пристojбе: 232 ф. 66 н. Издавање је: 9254 ф. 90 н., те се по томе показује дефицит од 538 ф. 55 н. Но кад се узме, да је у издатак ушло и 270 ф., што је позајмљено одавде главној каси за њене потребе и 164 ф., што је утрошено на намештај и друге кућевне потребе и оправке, онда се види да је мањак око издржавања конвикта био само 105 ф. 55 н., а тај је потекао поглавито са поскупелим брашном, које се ове године скоро подвостручило према ланској години. Кад се све издржавање питомаца прорачуни, онда излази на тој скупој и ванредној години, да је друштво стало издржавање једног питомца на 14 ф. месечно.

Читан је пре питомачког избора и рачунски извештај за прву половину ове тек. 1898. г., по коме је примање било: 862 ф. 76 н., а издавање мање 31 ф. 29 н. толико исто. Примећујемо, да је чланарина од оснивача (учитеља) за то пола године била свега 72 ф., а требало је да је утекло бар 500 ф. према дугу, који би припадао за то време као прописан принос.

После избора питомаца дошао је на ред избор часника, одбора и прегледачких особа.

Досадањи председник: Арк. Варађанин, пошто су га поново изненикали за председника, позвао је скупштину да одустане од тога

и да бира згодињу личност, која ће кадра бити да привуче у ово коло и онај огроман део учитељства нашег, који се једнако туђи од овог завода, ма да је овај у првој линији намењен њему и његовој деци, а држи, да томе смета, по свој прилици његова личност, а то мисли отуда, што је у више прилика приметио, да га народно учитељство, особито оно у бачкој и околини Новог Сада обилази и потискује, кадгод се која прилика укаже, где би му се могло указати какво год признање. С тога моли још једном скупштину, да бира друго лице, а он ће свакога потпомагати. Но скупштина је и после те молбе остала при својој жељи, да се и даље прими Аркадија Варађанин за председника и он се онда примио. И остали су избори текли једногласно и изабран је поново за потпредседника Гавра Путник из Руме, за благајника и перовођу, пошто се ни један од новосадских учитеља чланова није хтео примити те дужности, изабран је за благајника Паја Ћурчић, књиговођа срп. прав. црквене општине, за перовођу учитељица гђица Јелисавета Павловићева, а ако се ни она не би примила, онда се овластио управни одбор, да се сам побрине за згодну личност, која ће се те дужности примити. Пошто се од новосадских учитеља није хтео ни један да прими почаст и дужности одборске, те се у том погледу нису могла друштвена правила извршити, која наређују, да бар четворица одборника буду из Новог Сада, то су изабрали све са стране изузимајући Глише Миладиновића учитеља ченејских новосадских салаша, те осим овога ушли су у одбор ова лица: Никола Јовановић из Индије, Јевта Миковић из Сентомаша, Аркадије Павловић из Ст. Кера, Мита Пејић из Госпођинаца, Вељко Петровић из Земуне, Коста Шијачки из Футога, Пера Стефановић из Руме, Јован Драговић из Каменице, Александар Коњовић из Брестовца и Ђорђе Крајновић из Бановштора. — У надзорни одбор ушли су: Александар Јорговић, Стева Милованов и Пера Дамјановић из Нов. Сада. За оверовљење записника изабрани су: Срдан Увалић из Далића, Ђока Милић и Ђ. Михајловић из Нов. Сада.

После тих избора донесено је решење на предлог В. Петровића, да се позову сви они чланови, којима је истекло 5 година од како су се уписали за чланове, а нису још уплатили сву своју чланарину, да је уплате до краја децембра о. г. у противном случају да се бришу из реда чланова. Тако исто, ако је једном брисан који члан, па ма да је колико уплатио, а желео би после опет да се упише, има му се сва пређашња уплата рачунати у прилог, а

он се мора као нов члан уписати и сносити све пристојбе, што су прописане за новог члана.

Пошто није било више предмета закључи председник скупштину у $\frac{2}{4}$ на 12 сати пре подне.

А. В.

УЧИТЕЉСКЕ ПЛАТЕ У РАЗНИМ ЕВРОПСКИМ ДРЖАВАМА.

Сасиштио М. Бандић.

(Свршетак.)

14. Војводство Брауншвајг.

Учитељске приходе је у више маха уређивало законодавно тело. Друкчија је подела за варошке општине и за оне општине у којима има грађанска школа, а друкчија за сеоске општине. У варошким општинама почиње плата учитеља осн. школа 1050 марака плате и 120 мар. за стан, која до 25. годишњег службовања нарасте до 2100 марака плате и 180 м. станарине. Оспособљени помоћни учитељи имају 900 марака плате. Ступање у виши платежни разред рачуна се од дана кад је учитељ редован постао, а редован постаје кад наврши 25. годину живота, а ако и пре 25. године постане редован, он ће тек у 28. години ступити у виши платежни разред.

У сеоским општинама осим стана у нарави учитељева почетна плата је 1000 марака, која за 25 година службовања нарасте до 1900 марака.

Закон допушта општинама да могу и пренимавати учитељске плате, само ако ће те нове плате бити веће и за учитеље повољније.

15. Вел. војводство Сас Ејзенах.

Јавне нар. школе издржавају школске општине. Ове се старају о зидању школа, о држању школа у добром стању и о платама учитеља. Сама држава не издржава ни једну школу, али где је потребно даје припомоћи.

Свака политична општина или сама или са другом којом општином чини једну школску општину. На издржавање школа могу општине одређене школарине прикупљати. Ако се школарина повишује или смањује мора се за то прво добити дозвола од највише шк. власти. Ако се школека општина састоји из више политичних општина, онда највиша шк. власт одређује колико ће која општина школског терета сносити.

Оне општине, које могу без државне припомоћи издржавати своје школе могу саме бирати себи учитеља. Учитеље бира шк. одбор, а дужан је упражњено место за 4 седмице попунити. Избор учитеља важи кад га највиша школска власт потврди. За школе које уживају државну припомоћ учитеље именује министар.

Закон признаје три врсте учитеља: привремени, редовни и управитељи. Помоћне учитеље закон не признаје. О образовању учитеља брине се држава.

По закону од 1874, када су уређене учитељске плате, сврш. приправници који су на проби учитељевали имали су осим слободног стана и 600 марака плате. Плата редовног учитеља зависила је од платежног разреда у који је општина спадала. У општинама III. платежног разреда је најмања учитељска плата 900 марака, у II. разр. 960 марака, у III. разр. 1050 марака. Стан не добијају учитељи, пита више ако и добију стан у нарави онда се учитељима I. разр. одрачунава од плате 150 марака, II. разр. 100, III. разр. 75 марака. Учитељи добијају и петогодишње доплатка и то у 4 пута.

16. Вајмар.

Учитељске плате подељене су у три платежна разреда. У општинама које спадају у I. платежни разред почиње учитељска плата са 1150 марака а за 25 година службовања нараста до 2100 марака. У општинама II. платежног разреда почиње са 1050 марака а нарасте до 1860 марака. У општинама III. платежног разреда почиње са 1000 и нарасте до 1700 марака. Закон о школама овлашћује министра просвете, да може и местне доплатке уређивати за оне општине у којима се потреба укаже.

ШКОЛЕ У СЕВЕРНОЈ АМЕРИЦИ.

Ниже наведени податци показују нам, како су наплаћени учитељи у северној Америци. За пример ћемо узети варош Чикаго. У Чикагу је било 1892 године 1,614,000 становника. Те исте године потрошено је на издржавање школа 10,080,000 фор. Више од половине од те своте употребљено је на учитељске плате. Управитељи основних школа почињу са платом од 2,600 фор. и дотерају 4000 фор. Учитељи и учитељице осн. школа почињу са платом од 1000 па дотерају до 2000 ф. Миловине немају.

Стручно образованих учитеља је у Америци мало. Учитељство се састоји из учитељица и учитеља. — Приликом

избора званичника у Америци се баш много не пази на предспрему кандидата, због чега званичници врло често мењају своја звања. У оскудици стручно образованих учитеља често именују и такве за учитеље, који врло мало или баш ни мало предспреме немају. Учитељских школа има доста у Америци, 135 јавних и 43 приватне учитељске школе, у којима има 34,440 ученика, од којих једва 5200 сврше све разреде. Годишњи потребан број учитеља тек $\frac{1}{3}$, може из учитељских школа да се подмири.

По извештају од 1891—92. у Чикагу је изостало из школе 12,900 деце; од тих је било 9275 деце скитница, које нису могли приморати да школу похађају; од осталих било је 504, који нису имали родитељске куће, 362 су морали код куће радити; 571 нису родитељи допустили да иде у школу; 25 је било слабе памети, а 390 нису могли због велике оскудице школу похађати. У целој вароши било је само 32 приватна ученика. Пет стотина деце је било у заводу за поправљање, а 100 у затвору. Ово је истина жалосно али кад се узме из каквих се елемената састоји становништво, онда се није томе чудити. Многа деца испод 14. године раде у твориници и на то морају дозволу да добију. Дозвола се даје због тога, што су та деца обично врло сиромашног стања.

Године 1892. похађало је школе у Америци 14,500,000 ученика, од којих је 96·5% било у основним школама. Школских дана било је просечно 134·3. Субота је у Америци општи дан одмора. По закону дужна су деца школу похађати од 6—14. године. Просечно похађају деца школе само 4 године, у варошима 5—6 година, док у јужним државама само годину дана, а негде тек неколико месеци.

У Америци је број учитељица сувише велик према броју учитеља. Године 1890. било је у Америци 125,602 учитеља и 238,333 учитељице. У североисточном или у најнапреднијем делу северне Америке је 20% учитеља, а 80% учитељица. У Чикагу је било 1892. године 219 учитеља и 3,081 учитељица. У вишим школама има већ више мушких 40%. Учитељице предају и мушкој и женској деци.

Постављање учитељица започето је још за време рата за ослобођење; док су се мушкарци борили за ослобођење, дотле су женске заузеле места у школама. Број учитељица из године у годину расте. Осим учитељског звања одају се женске и на благајничка, брзојавна и друга звања, у опште тамо женске много уче, само да

могу бити самосталне. Од 415 разних виших школа у 272 школе примају се и женске као и мушки. Осим ових има, особито у јужним државама, 179 женских колегијума, у којима су више од $\frac{2}{3}$ женски наставници. На заједничким свеучилиштима има 143 професорке.

У Америци боље плаћају професоре појединих струка него остале професоре. Тако нпр. у Бостону професор цртања има 7,500 ф. плате; професор гимнастике 5000 фор. Поред свега тога према тамошњим приликама је учитељство слабо награђено. У самом значајном извештају говори се, да учитељ не може стално остати у учитељском звању, него мора тражити друго, које је боље наплаћено. И ово се мора још у обзир узети што учитељи немају мировине, плата им се издаје у десетмесечним обrocима, те за време одмора, ко ни за време болести немају учитељи плате. У неким државама у новије доба учитељима подижу плату, а учитељицама смањују. Пошто женске и са мањим платама могу да живе, број учитељица све већма расте.

Начин учења у Америци разликује се од нашег у толико, што тамо памћењем хоће да ученици неку ствар разумеју а не тумачењем — разумевањем. И књиге су им удешене из питања и одговора. На испиту ученик добије питање из књиге и на то одговара како је у књизи одговор назначен. По томе овде поред велике вредноће и памћења може и слабији ученик напредовати. И учитељи американски увиђају штетне последице оваког учења, но још никако не могу тога да се опросте.

У Америци су готово све школе помешане т. ј. и мушка и женска деца се уче у једној дворани, само седе у скамијама одвојено. И то не само да је тако у основним школама, него и у вишим школама се мушки и женски уче заједно. У средњим школама су професори понајвише женске.

Број оних који не знају писати у Америци није велик. Становнике можемо поделити на три групе: тамо рођени бели људи, ван Америке рођени бели људи и црнци и индијанци. Године 1890. било је у Америци 62,622.250 становника, од којих је било 45,862.023 тамо рођених белих људи, 9,121.867 ван Америке рођених белих и 7,638.360 осталих. Највише оних који не знају писати има код индијанаца и црнаца, а најмање код тамо рођених белих људи.

У европским државама број оних који не знају писати у перцентима стоји овако: Шведска и Норвешка 0·12, Немачка 0·24,

Данска 0·54, Финска 1·62, Швајцарска 2·10, Холандска 6·50, Енглеска 7·00, Француска 7·40, Белгија 14·80, Аустрија 15·40, Ирска 19·40, Угарска 31·50, Италија 40·30, Португалија 62·60, Шпанијолска 62·66, Русија 70·80, Србија 79·31, Румунија 79·60%. Из свега се види, да народ у Америци напредује не само у радиности него и у науци. И не ће још дуго трајати, па ће Американци и у наукама обићи Европљане.

Из „Népt. lapja“.

ДОПИСО.

Чаковци, 5. (17.) октобра 1898.

Јесенска главна скупштина учитељског друштва вуковарског и винковачког котара, држана је у Вуковару дне 24. септ. (6. октобра), 1898. под председавањем погл. госп. Глише Војновића друштвенога председника.

Читаоцима ће бити познато, да је још од г. 1891. установљено учитељско друштво у Вуковару, коме је главна задаћа ширити опћу и стручну образованост међу својим члановима и васпитна начела међу народом. Исто друштво сваке године поред прољетњег састанка држи и главну јесенску скупштину, на којој се воде расправе и држе поучна предавања, која се односе на васпитање, наставу, школу и учитељство. Учитељство се сваке године па и ове у врло лепом броју сакупило, те тиме дало леп доказ одушевљења и тежње за напредком.

Погл. госп. Глиша Војновић, као друштвени председник врло лепом беседом беше поздравно придошле чланове, подсетивши их на страшну смрт неумрле наше царице и краљице Јелисавете, на које се речи сви чланови, дубоко тронути тугом за милом покојницом, одазваше узвиком: „Слава јој!“ Уједино је г. председник поздравно сакупљене чланове добродошлицом изразивши задовољство, што су се у тако лепом броју сабрали, те их умолио за што живље суделовање код расправа. Поздрав беше једногласним: „Живео“! од сртани чланова примљен.

Пошто беше прочитан записник прољетњег учитељског састанка држаног у Винковцима дне 12. маја, 1898. одпоче читање расправе: „Којим се начином може најсигурније постићи ваљан успех у красноречју“ од г. Владимира Војновића учитеља из Вуковара.

Госп. писац се у тој расправи такнуо: важности красноречја у опште, својства лепога писма и учитељу потребних својстава, да се жељени успех добити узможе, писаћег прибора, држања тела, и поступка у настави т. ј. саме методе итд. Сада се прешло на генералну, а затим на специјалну дебату, у којој су предложене резолуције са малом изменом једногласно примљене те гласе овако:

Ваљан успех у писању може се постићи: ако учитељ сам буде истом предмету посвећивао што већу пажњу поменце:

ако буде пазно на држање тела дечјег при писању и на избор писаћег материјала;

ако се буде држао једноставнијих облика у писању, тумачећи заједно са децом саставне делове писмена и писмена сама;

ако буде тачно провађао опшеницу и специјалну коректуру;

ако буде ученицима I. и II. разреда увек пред очима узорак правилнога и лепога писања на зиду;

ако сваки сат писмених вежба буде уједно сат красноречја.

Скупштина је изразила хвалу г. писцу те и осталима, који у дебати суделоваху. Пошто је примљен допис савеза хрв. учит. друштва, који се тиче раздобе блокова и сакупљања дарова за учитељски конвикт, поднесено је извешће ревизионалног одбора, да су рачуни у подпуном реду пронађени а у друштвеној благајни новчана свота умножена.

Једногласно су чланови закључили, да се пролетњи састанак у месту Иванкову одржати има, на коме ће се заостале расправе предузети.

Госп. Фрања Мајдан учитељ у Вуковару поднео је молбу друштву, у којој моли, да би друштво на свој трошак преузело књигу: „Живот и рад наставника заслужних на културном и књижевном пољу,“ коју жели издати. Према предлогу погл. госп. председника закључено је једногласно, те је исто дело подвргнуто оцени учитељског збора дечачке школе у Винковцима, а даље је препуштено управном одбору. — *Избор одбора:* Погл. госп. председник Глиша Војновић захвалио се у име своје и целог одбора на части, те предлаже избор новог одбора. С' обзиром на досадашњи успешни рад друштва, под председавањем и досадашњом управом, на предлог г. Бартола Јурића поново је изабран погл. гос. Глиша Војновић за друштвеног председника, који се беше на поново указаном поверењу захвалио, те прими ту част.

Скупштина је једногласно примила опет стари одбор са малом променом

Пошто је тиме дневни ред исцрпљен био, захвалио се погл. госп. председник на сложном и истрајном раду, те закључио скупштину.

Лазар Кекић, учитељ.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Школски Савет. Трећа седница Школског Савета у овој години одржана је 20. октобра о. г. и трајала је пре и после подне. председавао је Њег. Св. патријарх Георгије Бранковић. Присутни били су: Др. Ника Максимовић потпредседник, прота Јован Борота, Стеван Лазин и Теофило Димић. Реферисао је заменик гл. школског референта Никола Ђ. Вукићевић. Перо је водио Др. Лаза Секулић народни секретар уз припомоћ Милана Меандића првог бележника саборског одбора. Др. Михаило Полит извинио је своје одсуство.

И ако је друга седница Школског Савета одржана истом пре два месеца, ипак је од тог времена стигло на решавање преко 60 предмета, од којих су велика већина молбе појединаца, које стоје у свези са отварањем нове школске године.

Предмета од веће важности или општег интереса беше у овој седници мало.

Земаљска влада у Загребу поискала је од Школског Савета подробне извештаје о уређењу и стању препарандија пакрачке и горњо-карловачке, како би им, ако у свему одговарају прописима земаљског школског закона од 1888. године, право јавности признати могла.

За привременог заменика епархијског школског референта темишварско-вршачког постављен је у овој седници на основу сте-чаја, између седам компетената, Вељко Петровић, народни учитељ у Земуну с тим, да своју дужност 1. децембра наступити има а до тог рока остају у крепости привремена расположења дотичних епархијских школских одбора.

Управе препарандија и виших девојачких школа поднеле су своје извештаје о примању ученика и ученица. Из тих извештаја види се, да је у препарандијама сомборским — поред свих тешких прилика — број ученика, особито ученица знатно порастао. Уписало се у Сомбору у сва четири разреда мушких 93, а женских 138, и то у млађим разредима много више него у старијима.

Не стоји тако повољно ствар у препарандијама пакрачкој и горњо-карловачкој. Број уписаних у Пакрацу износи у сва четири разреда 53, а у Горњем Карловцу 74, од којих је 27 римокатоличке вере. Та околност, што су се у Горњем Карловцу толике ученице друге вере у нашу препарандију уписале, посведочава, да иста школа има угледа и ужива поверења код иповерног становништва.

А што у тим школама нема још оноликог броја ученика, колико би желети било, биће да је узрок с једне стране у тешким материјалним приликама оних крајева, с друге стране и то, што те школе, поред све своје врсноће, немају још јавности.

Колика је оскудица тамо, најбоље се видело приликом поделе стипендија, која је у овој седници предузета. Према ограниченом броју истих и множини ваљаних и сиромашних молитеља избор је био тежак.

Стипендије су добили ови: у Сомбору: Радивој Петровић, Милан Каћански, Јован Удицки, Милан Велимировић, Теодор Милитарски, Милан Калуђерски, Лазар Крстић, Светозар Печуђлија, Милош Јеврић и Драгомир Сиротановић; у Пакрацу: Димитрије Божић, Јован Васиљевић, Михајло Зец, Душан Катић, Ђуро Мом-

чиловић, Милован Хркаловић, Михајло Вукелић, Милован Ракић, Милан Андрић, Таназије Ђириновић, Ђорђе Томашевић, Петар Николић, Илија Ласковић, Богомир Чопорда и Стојан Радовановић; у Горњем Карловцу: Јулка Бастајић, Милка Галијашевић, Анђелија Зековић, Љубица Миљушевић, Милка Дојановић, Даница Глибоњска, Милеса Јовановић, Марија Чукур, Олга Чордашић, Сиди Живковић, Јулка Љубобратовић, Софија Кнежевић, Софија Томковић, Зорка Јаковљевић и Стана Машић.

Из ове седнице добили су декрете: Гавра Грбић за учитеља у Новом Саду, Катица Сремчевић за учитељицу у Новом Саду, Светислав Зундановић за учитеља у Болману и Симеон Путник за учитеља у Ђали.

Јован Константиновић, катихета на препарандији пакрачкој, проглашен је за сталног, а Јовану Кнежевићу досадањем супленту на истој препарандији, пошто је положио испит оспособљења, стављена је у течај плата редовног професора.

Свршивши све предмете, чланови су се разишли у нади, да ће се пред крај ове године састати у четврту и последњу овогодишњу седницу овога савета.

„Бр.“

Избор учитеља. На сомборској православној епископској средњошколској основној школи изабран је за учитеља г. Мирослав Атанацковић досадањим привр. учитељ при истој школи.

Школски надзорници. Почетком ове школске године заведен је у краљевини Србији сталан школски надзор. Краљ је именовао седамнаест надзорника, који су своја места и заузели. Међу надзорницима је и г. Стево Чутурило, за град Ниш и округ нишки.

Двестогодишњица Франкеових завода. Месеца јула о. г. прослављена је у Хали на свечан начин двестогодишњица Франкеових завода. На прослави је суделовао и министар просвете. Управитељ тих завода Dr. Fries држао је говор. Завод је том приликом добио многе почасти поклоне, од прилике своту од 262,697 марака, а управитеља је влада именovala правим тајним саветником. — У. В.

РАЗНО.

Педесетогодишњица. Његово Високопреосвештенство архиепископ и митрополит херцеговачко-захумски господин Серафим Перовић навршио је на Аранђелов дан о. г. педесет година свештеничке службе. Седме архипастиру и служитељу олтара Божјег срдечно честитамо с ускликом: Живео!

Рукоположен. Господин Ристо В. Сировина бивши учитељ у Мостару, који је 1891. године овде у Сомбору свршио учитељску школу и за учитеља оспособљен, рукоположен је на Преображење о. г. за ђакона и постављен је за канцеларијалног канцелисту у Мостару. Честитамо!

Сватови. Господин Константин Златанов који је ове године свршио учитељску школу и који служио је сада као учитељ у Великом Средишту, венчао се на Аранђелов дан овде у Сомбору са гђицом Зорком Којановом-Стефановићевом. Сретно!

Освећење цркве. Из Чаковаца смо добили допис од учитеља г. Л. Кекића, да је тамошња св. Ђурђевска црква која је била обнављана, 3. новембра т. г. свечано освећена. Чин освећења обавио је по благослову и овлашћењу од Њег. Светости патријарха, високопречасни господин игуман манастира Привине Главе отац Теофан Косовац са више свештеника и свештеномонаха. На св. литургији држао је проповед беркасовачки парох преч. г. Љубомир Ракић. При освећењу су присуствовали кр. поджупан веломожни г. Петар пл. Јурковић и кр. котарски предстојник поглавити г. Јосип Вирав и многобројни побожни народ. Што је ова свечаност била величанствена, заслуга је општинског председника г. Стевана Димитријевића.

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Хришћанска етика за V. разред гимнасије и реалке по Олесницку и Сољарском. Београд 1898. Цена 60 п. дин. стр. 72.

Историја Хришћанске цркве за средње школе по Смирнову, Победоносцеву и другим писцима. Свеака прва. Београд 1898. Цена 60 п. дин. стр. 59. — Обе ове књиге врло су добро сачињене и топло се препоручују школским библиотекама.

Србобран народни српски календар за просту годину 1899. Година седма. Уредио Игњат Димић. Цена 40 новч. Издање и штампарије у Загребу. — Поред одабране садржине календар је овај украшен врло лепим сликама (на броју преко четрдесет).

Орао велики илустровани календар за годину 1899. Уз сарадњу српских књижевника уређује Стеван В. Поповић. Година 25. Цена 1 круна или 1 динар. Издање Српске манастирске штампарије у Срем. Карловци. — Ова књига календара Орла јесте јубиларна, приликом двадесетпетогодишњице издажења му. Садржина јој је богата, а слике су одабране и лепо израђене.

Српски Великикиндски илустровани календар за просту годину 1899. Уређује Љубомир Лотић. Година 19. Цена 25 новч. Издање књижаре Јована Радака у Великој Кикинди. — Календар овај врло је добро удешен за наш ратарски staleж и снабдевен је прикладним сликама.

Приреднички орган Савеза Српских Земљорадничких Задруга. Издава у Загребу сваког првог и трећег четвртка у месецу уз цену од четири круне (пет динара) на годину. Одговорни уредник Емил Јелић.

Молимо све сл. црквене општине и осталу господу претиплатнике, који су ових дана преко поште ономену за плаћање дуга добили, да нам што скорије дуг свој намире.

Администрација „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школки Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 ф. 50 новчића, а на Србију 4 динара. Учители са малом платом, као и богослови и приправници, добијају лист у пола цене. Дониси и предплату шаљу се: Уредништву „Школног Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 10.

У Сомбору 30. XI. (за Октобар) 1898.

Год. XXX.

Педесет пуних лета навршило се дана 20. новембра т. г. од како је премилостиви Цар и Краљ наш узео скиптар царства у своје руке и у име Свемогућег почео владати овом земљом.

У најбуријем и најкритичнијем времену засео је Он на узвишени престо дичних предака Својих, али уз помоћ Божју, уз велику мудрост ума и благост срца Свога, Он је земљу нашу довео до највећег благостања.

Толика дуга и славом увенчана владавина јасно нам сведочи, да је Сведржитељу и Цару Царева угодан премилостив Владар наш, и да је за државу нашу највећа срећа, што над њоме влада Фрања Јосиф I.

Милијуни верно оданих поданика обраћају се једном једином молитвом Свевишњему, молећи Му се речима химне:

„Боже живи, чувај Боже
Краља нашег и наш дом!“

О ПАЖЉИВОСТИ И РАСЕЈАНОСТИ.

Предавање Јов. Јанка Кнежевића,

дане 4. децембра 1897. у „Учитељском друштву котара накратког.“

Поштовани чланови и чланице! Хтећи да и даље останем, а да будем веран члан овог друштва, трудићу се свагда, да одговорим §. 2. правила, да узајамно поспјешимо опћу и струковну наобразбу међу нама, па да ширимо и напредна васпитна начела и у народ. Зато ево и сада излазим пред вас са предметом, који је у нашем учит. раду један од најважнијих.

Сетићете се и ви више примера из нашег рада, како нпр. у неким предавањима *које предмет, које вештина самог предавања* чисто запањи наше малише; свако је дете удубљено у оне речи, које му говорите, те је често тешко побунити их, много што шта је неприметно за њих баш као оно, кад се и ми задубимо у својој соби у какови год предмет, те не чујемо ни сатов цика-цак, нити приметимо, ако неко отвори врата и уђе у собу.... Или ћете се сетити, како по некада не само поједини, већ читава школа свим покретима показују, да је предмет, о ком им се говори и реч, која им се говори од њих далеко, далеко....

Први случај називамо *пажљивошћу*, а други *расејаношћу*. Кад узмемо скицу душевног развоја човечјег према нашем педагошком раду, то се то душевно развиће дели у три периоде: прва је периода *очиљености*, друга је *обука* (учење, школ. периода), а трећа је *прелазна* периода, кад почиње разум да ради, кад почиње зрелост. У другој периоди, у периоди обуке или наставе је један од најважнијих момената: *пажљивост*, а са овом противност ђена *расејаност* или *простије рећи* *непажња*.

Пажљивост!

Стара је истина, да човек рођењем својим не донаша собом идеја, но их тек животом стиче и то помоћу *чула*. Чула су наша посредници међу спољашњим светом и човјечјом унутрашњошћу. Рад чула се стиче у један орган, који је уједно центар читавог унутрашњег рада човечјег, а то је *мозак* са својим деловима, који сваки имаде своју задаћу. Посредовањем чула стварају се у мозгу слике предмета или т. з. *преставе*, које су основ сваком душевном раду. Свака модификација (рад и дотеривање) *престав*а је чврсто скопчана са инервацијом мозга т. ј. *придолажењем крви у мозак*, која мозак освежава и хране му даје. *И рад при пажљивости је рад престав*, те је *при пажљивости инервират мозак*.

По французу Риботу је при пажљивости инервират највише предњи део мозга или т. з. *мисли мозак*. По истом је *пажљивост* стање *ефекта* на основу *моторних сила*, елемент основ је *пажљивости физиолошки*, а по Херберту у исти мах и *психолошки*, јер већ при почетку рада нашег осећамо у себи као неку унутарњу контролу, а та је наша *свест*.

Чула су посредници престава. Само чудно опажање, чулни рад зовемо *перцепирање* (примање), а спроведену преставу, о којој смо свесни зовемо *перцепција*, кад ју је душа наша примила, задржала. Док је перцепција модификација преставе *аперцепција* као основ *пажљивости* је сутецај нових и старих престава, те слубљивање новијих са старијим преставама. *Рад аперцепције је дакле, основ пажљивости, која куни престава, те их само слаже, ређа* као што је код неразвијене деце, или их у исти мах *резонира*, што је код одраслијих.

Појам „аперцепција“ је унео у филозофију, вели се, Лајбниц (1704.), а тумачио ју је двојако: прво да је то јасна престава као почетни рад свесности, друго да је то већ т. з. самоопажане т. ј. рефлексивно схваћање свести. За њим је Кант (1781.) у делу „Критика здравог разума“ јасније одредио, шта је аперцепција, и то да је *склоп* различитих престава, које смо стекли очигледношћу. Аперцепција је и код једног и код другог *сионтани* (независни) рад душевни т. ј. да душа добијене преставе сама прерађује.

Хербарт је још јасније одредио шта је аперцепција, и то да је *стапање* нових престава, било појединих, било читавих редова престава са сродним старијим, чиме се новије престава појачавају и доводе до свести.

По Хербарту је, вели педагог Лазарус, аперцепција: *реакција* душе према спољашњем или унутрашњем перцепирању т. ј. *аперцепција је покретања две престава или читавих редова, да изазову знање*. На овом је оправдано у обуци, да се гола очигледност заменила т. з. *логичним разговорима*, којих је циљ тачно познавање предмета и појава.

На Лајбница и Канта се ослањајући чувени физиолог-психолог данашњих дана Вунт вели, да је *аперцепција улазак преставе у последњу тачку свести* т. ј. *аперцепција је узвишавање престава до саме свести* с' тим да је *аперцепција акт (чин) воље*. Испитујући даље аперцептивну појаву душевног нам рада, дошао је до уверења, да је овом *душевном појаву* основ *физиолошки процес*, а да се овај

догађа, као што споменусмо мњење Рибота, у чеоном или предњем мозгу.

Елем, *основ пажљивости је физиолошки-психолошки.*

Да је и физиолошки процес основ пажљивости, уверити се можемо и на себи; *јер нас у часу живе пажљивости, концентрисана (усредсређења) духа нашег у једном предмету спадају и афекти*, а ови су рефлекс рада мозга и нерава. Услед дуге и живе пажљивости осећамо и телесни умор, што нас о реченом такођер уверава. На основу се тога и распоређују часови, како би предмети угодно утецали, а не да умарају ученике *душевно и телесно, што је чврсто једно с другим скоичано тако, да се једно с другим на живом организму не да замислити.*

Пажљивост, односно свесност у највећем степену је *попуна* школског рада, а у овом *васпитне наставе*, којој је циљ, као што знамо, да образује најзнатнији душевни рад људски: *вољу*, којој је гесло у сваком чину *карактер*.

А шта значи бити пажљив?

У ширем смислу речи је пажљив онај, који са унутрашњом запетомшћу нешто очекива, те прати ток оног предмета, о коме је реч и тежи *да учврсти низ престава*, које је примио. А од куда за то диспозиција? За то нам дају диспозицију наша чула, а не мање и наш унутрашњи свет, који такођер имаде својих дражи и надражаја.

У ужем смислу речи је пажљив онај, кад оно што му се даје, *неокрњено* прима. Такова је пажљивост плодна, јер је по психолошким законима ток наших престава тако одређен, да се престава као по неком кончићу нижу, а сам се ток не да пореметити ни спољашњим дражима, а ни асоцијацијом споредних мисли. Код овога би могао поновити споменути пример, како не чујемо куцање сахата, нити приметимо отварање врата, кад смо задубљени у који предмет. Но и ако свак од вас имаде пуно примера из живота на овакову пажљивост, ипак ћу да споменем ја један пример из свог живота. Имао сам професора, који је предавао повестницу живо преставајући догађаје и личности. Једном је имао час од једанајест пре подне, а предавао је: *Узроци и последице Француске револуције*. Сам предмет, живо описивање догађаја и згодне рефлексije професорске тако побуди у нама пажљивост, да нисмо ни чули подне, које огласи и школско а и црквено звоно, не далеко од школе. Тек око једног сахата се тргне сам професор и прекиде пажљивост, што

нам у први мах беше *неугодно* после оног заноса, али после осећајасмо *умор*.

Из овога видимо, да је права пажљивост могућа само онда, ако се поједине преставе или редови чврсто нижу, да их не може свака ситница прекидати с том примедбом, да се овакова пажљивост даде замислити код одраслих. Код деце један и исти предмет прекида пажљивост баш као и при игрању, што му један предмет брзо досади. А прекида им пажњу зато, што су сувише обузета *чулно*, те се уморе.

Као што у свему, тако се може и у пажљивости дотерати до вештине, што бива, ако се згодним начином пробуди *заинтересовање* према објекту, који дајемо нашим питомцима у намери, да их образујемо хранећи их новим и новим представама, које су основ *знању* но које треба да су основ и *моралу*, јер је пажљивост у свези са *вољом*, а воља је основ *карактеру*.

Према томе је први услов за пажљивост, да се вештим начином пробужује у ученика заинтересовање према предметима, јер је заинтересовање одиста основ сваког рада, па и обуке.

У опће узев *услови* пажљивости су двојаки: *објективни* и *субјективни*. У прве рачунамо *множину*, *јачину* и *трајање* надражаја предмета, а субјективни се услови протежу на унутарњу модификацију осећаја, којима је извор моторна снага. Субјективни или унутарњи услов пажљивости је од особите важности, јер од предмета зависи *чуствовање*, а ово је битни услов пажљивости, особито *годно* чуствовање. По суштини обе врсте пажљивости, које су у тесној вези, те увек укупно раде, можемо и опет рећи, да *пажљивост* троши и *телесну* и *душевну* снагу, те да и она мора имати *границе*, *које не сме прећи*. То важи за обуку, и то данашњу са многим градивом, те је оправдано прекидање часова, особито тежих предмета, песмом или гимнастичким играњем на месту, као што је оправдана подужа почивка између сатова.

А сада, да видимо у главном врсте пажљивости. Пажљивост је по суштини двојака: *чулна* или *несвојевољна* и *својевољна* или *аперципирајућа*.

Чулна пажљивост је, вели педагог Хездинг (Höfding), *обележја инстинктивног*, а зависи од множине, јачине и трајања надражаја, те и од тога да л' се надражаји принављају, и да л' неочекивано долазе. Нешто што је ново и ретко побуђује пажљивост, но ако је *страно*, *непознато* и *непојмљиво* не побуђује за дуго. Узмимо

сељака. Њега ће нпр. интересовати машина, која служи у пољоделству, ако му је познат склоп и тачна употреба, иначе не. Тако исто нешто изненадно обраћа на себе пажљивост, и то тим, већу, што је брже наступила промена. Непажљива деца у часу напусте своју забаву (играње, разговарање итд.), чим учитељ прекине ток свога говора.

Својеволја или аперципирајућа пажња је израз воље, те се она мора особито неговати, јер ова пажљивост условљава разне особине, од којих спомињем *послушност*. Како воља није апсолутно слободна, то ни пажљивост ове врсте не може бити слободна, јер је врло много случајева, где поред најбоље воље не можемо бити пажљиви.

Као што видимо, разлика је између својеволјне и несвојеволјне пажљивости та, што код прве чуствовање имаде свој правац *пре* самог надражаја, а код друге *сам* надражај даје правац. Прва имаде *означену* неку преставу као циљ, те се греде овом одређеном заинтересованости; друга пак зависи од надражаја, те и заинтересованост дотле траје, док је надражаја.

Но била која му драго врста пажљивости из праксе знамо, да су знаци (симптоми) њени: *мирно држање тела, укоченост погледа и живост на лицу*, а то су све јасни изрази душевног рада.

Противно свему овом, што смо рекли за пажљивост, можемо рећи за њену противност: **расејаност**, коју ми у школи познајемо по *успаваном, млатавом држању тела; по погледу, који или на све стране, што не се вели, звери или гледи, али без икаквога циља; по цртама на лицу, које јасно изражавају неједнолики расположај душе*.

Као ово што сенка прати објект, тако и пажљивост, ту физиолошко-психолошку појаву прати непажљивост или расејаност. Пређемо л' границе пажљивости, изазвали смо расејаност. Је ли слабо или никакво заинтересовање за неки предмет или појаву, у место пажљивости биће расејаност. Потискују л' се у исти мах више надражаја у свест, биће расејаност. Не образује л' се довољно воља код индивидуа, код тих ће бити мало снаге, да отклањају сметње, те да с вољом прате предмете и појаве, које им служи за душевни напредак.

Једном речи: *пажљивост је скупоност свести*, а *расејаност је дељење ове*, те сасвим право Линднер назива расејаност *подељеном пажљивошћу*.

После свега овог индиректно излази, да је пажљивост онда

од особите вредности у школском нам раду и у обуци, која данас поред васпита прибавља преставе, основицу сваке наобразбе, па и специјално знанствене. Свима је нама позната и субјективна и објективна страна обуке или наставе, а те су сливане у једно: у *душевну наобразбу*, коју испуњава објект, материја, градиво, а помоћу силе, која то градиво прима, која то градиво претвара. Ове се две силе не дају одлучити, јер је чисто *материјална* образованост крајност, која спада у педагошке махне, а слична је амбару или магазину каковом или каковом конверзационом лексикону. Чисто *формална* образованост је голо, једнострано вежбање духа без валаног знања и солидне науке.

Ко је од нас добро протудирао славне педагоге, очеве данашње школе Коменског и Песталоција, признаће, да је Коменски заступао више *објективну*, а Песталоци више *субјективну* страну обуке. Првом беше циљ обуке *екстензивност* (проширавање) позитивног знања, другом *интензивно* усавршавање душевних способности.

Одговарајући савременим потребама, данашња обука ради у оба правца, и ми морамо у томе духу да радимо, јер тако одговарамо потребама савремености, кога је начело и *умети и знати*, оно што Немац вели: Können und Wissen.

Основ обуке је, као што рекох, *престава*. По преставе се не добијају механички, но *посредно*, те онда једна другу ствара, изазива и дотерива (модификује). Ово је другим речима: Те преставе не даје само учитељ, но њих прима, ствара, умножава и дотерива и ученик својом т. а. *сарадњом*, која је разног облика, као гледање и схваћање, савиђивање, пресуђивање, а у тим формама је *пажљивост* или да речем *свесност*, па и *присебитост*.

Рекох, да је основа обуке престава. То се може рећи и за обучавање, саму радњу у школи, да му је основ *пажљивост* ученика, јер је она мало час споменута сарадница, од које зависи, *како ће да се буди престава, како ће да се праве редови престави, који су основ знању*; од ње, дакле, зависи *како ће ученици предмет схватити и научити*; а што је главно од ње зависи и *онај морални део сваког предмета, утецај његов на душу и целокупни рад њен у оће, што се све образује данас и у правој школи за живот*.

Позивајући се и опет на искуство нам рећићу, да је свагда у сваком часу, дану или години тамо већи успех наш, где беше у школи *пажљивости*, а ван школе садруге јој послушности.

Уверени, да је *пажљивост* тако важна, пазимо на услове

њене, те ју негујмо, те *паметно* одгањајмо расејаност, које је, кад отме маха, резултат непослушност и с овом сваки даљи порок.

Негујмо пажљивост, јер је она основ школском раду, обуци.

РЕЧ ДВЕ О ХИГИЈЕНИ НОСА И УСТА.

За родитеље и учитеље од *dr. K. Morelli*.

Уверен сам, да данашњим даном нема писмена човека, који није читао што о честим редњама и заразама, које се у ово последње доба појављују. Исто сам тако уверен, да сваки писмен човек зна, да се иза какве заразне болести стан, намештај и рубље дезинфицира, а дете које је оздравило бар један пут или два пут окупа. Поред свега тога ипак се веома мало пажње обрађало на то, да се иза болести прегледају детиња *уста и нос*, и да се и дотични органи дезинфицирају; да се из шупљих зуба уклоне одпадци, ускиснули и трухли делићи, а ови (зуби) да се добро очисте; на све то све до најновијега доба нису обрађали потребну пажњу ни родитељи, ни учитељи па ни сами практични леканици, а међутим зна се, да су баш дотична места по својем анатомском склопу најподобнија, да најдуже сакривају заразне гљивице, па биле те Фелајзенови бацили пламеника у носу, устима и грлу, Лефлерови (Löffler) дитерични или тифозни бацили, Кохови туберкулозни бацили или просто *leptotrix buccalis*, плешањ уста, — или *bacterium pyogenes faccidum* у носу, који проузрокује једно ново инфицирање, на које су се до данас врло слабо обзирали како родитељи тако исто и домаћи леканици.

Жалостан је факт, да и ми одрасли врло нечовечно поступамо с носом. Ретко је наћи човека, који је од детињства редовно сваки дан у јутру, или у вече, или иза путовања, лова, бициклирања, јахања и других шпортова, редовно нос свој испирао, а беле врране би тражили, када би се дигли, да тражимо човека, који је прање носа вршио два и више пута дневно. Веома би лак и прост посао био, привикнути мало дете, да јутром и вечером испере свој нос, увлачећи полако воду у њега или тарући га мокрим, чистим и меким рушцем а за време редња и зараза испирајући га више пута млаком водом, и то увек прво једну, па онда другу ноздрву. Само ћу узгред напоменити, да је природа створила нос као неко цедило, јер у њему смештене шкољске и на њима као четке према плућима управљене ћелије, позване да су задрже прах и заразне материје, које

ако својим путем и начином из њих удаљимо, не ће моћи доспети у стражње ноздрве, грло, душник или уста, па ни у желудац.

Од заразе се врло лако можемо сачувати ако руке држимо чисто, те чистим претима нос дирамо. У овом погледу имају врло велику важност учитељски савети и опомене, у којима би упутно ученике, да пре свакога јела сапуном добро оперу своје руке, а исто тако и да се пре спавања умију, оперу нос и исплачу уста. Колико би се много њих овим путем спасло од заразе, јер и овде није *срество* главно, већ *чистота*.

Када би поред тога и школски леџници обрађали пажњу на хигијену носа и уста, те прегледавши нос и уста у ученика, издали наредбу, да се све неправилности и неуредности у овом погледу својим путем у ред довести имају, колико би их родитеља тада благосиљало. Колико би мање деце побољевало од запалења крајника, од крупа, диттерита, срдоболје и катара у цревима.

О побољшању здравственога стања не треба само на папиру расприве писати, већ све што се у расправама као целисходно предлаже, ваља и у животу примењивати. Чисто је невероватно, колико сам се дуго времена морао препирати с интелигентним леџницима и родитељима, док сам успео, да се и у нашој домовини, бар у неким заводима увидела целисходност прегледања здравственога стања носа и уста. По мојем мишлењу, ни у један заводски интернат не треба примити такове ученике, који не дишу носом слободно и у којих нос и уста нису у таквом реду, да се без икаквих рђавих срестава — као што је нпр. *Odol* — већ једино помоћу сапуна и чисте прокуване воде, могу чисто држати.

Колико родитеља падају у очајање и траже леџничке помоћи тек онда када виде да им је у детета глас промукао, уста гадна и отворена; да ноћу рче, а из носа и уста му да се распростире непријатан задах. Свега тога не би било, када би се на чистоћу помених органа боље пазило и када би се у односном случају, леџник у своје време за савет запитао.

Кад узмемо у обзир колико је деце у једној дворани нагомилано већ у добу од 4—6 година, кроз какве трухле и ускиснеле слојеве пролази у плућа им ваздух, који је већ и онако инфинициран од силног нездравог издисања, с каквим се заражљивим материјама смеша оно јело што у желудац улази, онда се никако не можемо чудити слабости данашњег поколења?!

Узмемо ли у обзир још и рђаве станове, влажне нове куће, рђаву воду, недовољно ветрење школских дворана, па ако уз то

не изгубимо из вида, да се услед скупоће већина слабо храни, а к овоме додамо и ужасну животну борбу којој су изложени родитељи, онда нас ни мало не изненађује што туберкулоза и друге заразне болести толико живота уништавају.

Сваком приликом треба доказивати и деци и родитељима, да је главни услов здравља: чистота, како у стану и оделу, тако и по улицама, јавним зградама, а особито на човеку. Мање треба издавати на луксуријозне ствари, а више полагати и улагати на целисходно зидање и уређење станова, на одело и храну! Сваки ваља да пази на другог као на самога себе. Већ у најранијем добу навиквати ваља одојче на ред и чистоту, што ће у каснијем добу продужити учитељ у школи.

Слободно тврдим да се одојче већ од онога дана у који на свет дође, може васпитавати, — редовно га треба дојити, хранити, па чим наврши три године она ће у стању бити своје грло испирати, редовно се облачити и слагачити и само јести. Ово само од родитеља зависи, а уз добар почетак биће и добро продужење. Данашњи даном не смемо мазити децу нашу, већ их морамо разумно васпитавати, ако хоћемо да дођемо до снажнијег и здравијег поколења.

Дао Бог да нам глас не буде, глас вапијућег у пустињи.*)

Ст. С. И.

ЗБОР СРПКИЊА ГОСПОЋА У БУДИМПЕШТИ.

На Ваведеније, а у свечаној сали Текелијина завода, беше збор Српкиња. Ретки и свечани збор, на који је зар Текелија давно чекао! Састао се цвет српског женскиња, све што српски динче, узвишено мисли и племенито осећа, — на броју около педесет. — А и како се не би сакупиле око тако племените мисли, као што је та, коју себи узеше за предмет својег топлог старања.

Ја немам речи других, да њима обележим догађај тог дана и значај тога збора за даља поколења, него оне речи, које је Чика-Стева на збору изговорио. Више него час текла је реч Чика-Стевина, као привременог перовође са оним жаром и одушевљењем, које је и самог говорника до суза узнело, и слушаоце до суза гануло. Пошто је истакао, како се већ давно осећа у нашем народу по-

*) Чланак овај доносимо с тога, што смо уверени, да је учитељство наше познано да и у школи и у народу шири здраве мисли о неговану здравља, на које наш народ услед незнања или предрасуда, скоро никаку пажњу не обраћа. Школа прво много може допринети бољатку у овом погледу.

треба, да се оснује васпиталиште за српске девојке, споменуо разговоре, договоре и покушаје у томе правцу, — јасно нам је предочио моменат, који је побудио племените Српкиње Госпође у Будимпешти, да се баш сада у ово време, лате посла око остварења те народне потребе, а са основаном надом, да ће тај моменат, и сам по себи, много допривети, да се тешка задаћа успешно и реши. Који је то моменат? Приликом прославе педесетогодишњице царствовања нашег узвишеног Владара, рекао је Ваш цењени лист непобитну истину: да је српски народ увек и свагда непоколебиво стајао уз Пресветли Хабсбуршки владалачки дом. Куда ћете веће потврде ваших речи, него и у прегнућу Српкиња у Будимпешти, да вековечним делом засведоче ту верност и љубав к узвишеном владалачком дому.

После онако трагичног свршетка никад незаборављене, најужоритије међу женскињама, и тако несрећне матере, блажене-почивше царице и краљице Јелисавете, решише Српкиње Госпође у Будимпешти, да у Њен спомен подигну српско девојако васпиталиште. Одмах и приступише претходном раду. Наравно, требало је извесног времена, да се све припреми А у дане, када се српски народ у овој држави моли за здравље и дуг још живот љубљеног нашег Узвишеног Владара, излазе личне Српкиње пред сакупљен збор са утврђеним планом, како да овековече спомен Блаженопокојне царице и краљице Јелисавете.

На овом збору присутне Српкиње одушевљено и једногласно прихватише мисао о оснивању девојачког васпиталишта, закључише, да оснују женску задругу, која ће имати да подигне и да се стара о васпиталишту и примише нацрт правила за женску задругу.

Ја вам овде прилажем главне тачке тог нацрта. Из њих ћете најјасније видети и тежње и рад Српкиња Госпођа у Будимпешти.

§. 1. (*Име.*) Име је задрузи: „Српска православна женска задруга св. Мајка Ангелина.“

§. 2. (*Циљ.*) Циљ је задрузи: да из непоколебиве верности према прејасном владалачком дому, из љубави и оданости према милој домовини, а ради вечне успомене на блаженопокојну незаборављену краљицу нашу Јелисавету и њезине узорне женске врлине — оснује, подигне и издржава у Будимпешти српско православно девојачко васпиталиште за више опште изражање у самом васпиталишту и за више стручно изражање српских православних девојака и ван васпиталишта у престолничким средњим и вишим стручним школама. Девојачко васпиталиште задругино образује своје

питомице у духу учења св. православне цркве а према благим обичајима српске породице: темељном наставом у српском, мађарском, немачком, француском, по потреби и енглеском језику, продуженом наставом у наукама, вежбањем у свирци и у другим за живот потребним леним и корисним вештинама и знањима а у правцу томе, да питомице васпиталишта присвоје себи све врлине честитих, скромних и образованих жена и вредних домаћица, те да могу у животу своме бити задовољне и сретне а по потреби, да могу од своје поштене зараде и самостално живети.

§. 3. Питомице девојачког васпиталишта плаћају за своје издржавање, васпитање и наставу у васпиталишту годишњу пристојбу у оном износу, у којем то одреди управни одбор задругини. Задруга може да прима у своје девојачко васпиталиште и ванредно даровите и вредне сиромашне питомице, да их она изображава било о свом трошку, било о трошку закладе, које су у то име установљене и задрузи на руковање предате.

Питомице девојачког васпиталишта, које станују у задругином девојачком васпиталишту, а уче се у престоличким средњим и вишим а стручним школама плаћају управи васпиталишта пристојбу за своје издржавање, за надзор и васпитање, а ван тога плаћају управи стручне школе, коју уче, уписнину према прописима исте школе.

§. 4. (*Седиште.*) Седиште је задрузи главна варош и престоница Будимпешта.

§. 5. (*Пословни језик и печат.*) Пословни језик задругини је српски са ћирилицом а печат је: лик св. Мајке Ангелине са натписом: „Српска православна женска задруга св. Мајке Ангелине.“

§. 6. (*Имање.*) Имање задругино састоји се из чланарине оснивајућих и редовних чланова, из прилога приложника, из дарова добротвора, из заклада закладника, из покретнина и непокретнина, набављених из прихода и главнице; из сталних привремених потпора српских добротворних женских задруга, из потпора срп. прав. цркв. општина, из потпора епархијских и митрополитских народно-црквених фондова; а осим тога из чистих прихода концерата, беседа, представа, свечаности и лутрија приређених у новчану корист задруге итд.

II. Део.

§. 7. (*Чланови.*) Чланови задругини су двојаки: оснивајући и редовни. Оснивајући члан је свака она бесприкорна православна

Српкиња, становница земаља круне св. Стевана, која уплати у задругину благајну улог од 50 круна у готовом новцу — једном за увек.

Редовни члан је свака она бесприкорна православна Српкиња, становница земаља круне св. Стевана, која уплаћује годишње у задругину благајну чланарину од 10 круна и обвезе се, да ће је плаћати уредно шест година дана.

§. 8. (*Приложници и добротвори.*) Ко год приложи на задругину циљ прилог од најмање две круне и кад одбор прими тај прилог, уписује се у књигу приложника задругиних.

Ко год дарује на задругину циљ дар најмање од 100 круна и кад одбор прими тај дар, уписује се у златну књигу добротвора задругиних.

Имена задругиних приложника и добротвора читају се при свакој главној скупштини задруге.

§. 9. (*Закладници.*) Закладник задругин је сваки онај, који завешта било у готовом новцу, било у артијама од вредности, било у обезбеђеним обвезницама, било у вредности непокретнина закладу од 10,000 круна или закладу од 20,000 круна и преда је задругином одбору на руковање на ту циљ: да задруга приходима од те закладе подмирује било половину пристојбе, било целу пристојбу за издржавање једне сиромашне и даровите питомице српског девојачког васпиталишта, коју означи закладник сам или његови законити наследници.

Имена задругиних закладника и износ закладе њихове режу се златним словима у сјајну мраморну плочу споменицу, која је узидана у девојачком васпиталишту на видном месту, а лик њихов излаже се у сечану дворану завода. Сваки закладник је почасни члан задругин за живота свога.

§. 14. (*Пословање.*) Послове задругине обавља скупштина, управни одбор, задругин председник, потпредседник (оба су лица женске), перовођа, благајник, контролор и економ — свако према своме кругу рада.

Гђа Олга Јовановић, као привремена председница и г. Стеван В. Поповић као привремени перовођа узеше на себе дужност, да учине све кораке, да министарство та правила и потврди. Ми им желимо успеха. А српски свет нека дотле размишља о овом племенитом подухећу, којем до данас у Српству равна нема

— и нека се спреми, да притече у помоћ, кад им се Српкиње заисту обратиле буду.

Не могу прећутати, да је овај збор добио поздрава из свију српских крајева од женских задруга и појединих образованих људи, којима образовање српског женскиња на срцу лежи. Но од свију поздрава с највећим одушевљењем беше примљен онај поздрав, у ком јављена беше и радосна вест, да једна племенитог срца Српкиња већ намишља, да на ту цел жртвује огромни легат, који би на мах остварио тежњу овдашњих Српкиња, и задовољио потребу народну. На ту вест као да засијаше очи Саве Текелије, под чијим ликом председница збора место имађаше — и као да рече: „Још живи мој дух!“

Оволико написах ради тога, да српски свет знаде са извора, у чему се састоји ствар, о којој су и све престолничке новине вест разнеле. Још би зар требало да напишем и коју речцу у потврду тога, да је ову подузету замисао и могуће остварити. Али држим, да то није потребно. Што српски народ подиже у спомен блаженопокојне царице и краљице Јелисавете, то мора напредовати! Толика је оданост и љубав нашег народа према узвишеном нашем владалачком дому!

„Бр.“

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Избор учитеља. За учитеља у Кули изабран је г. Жарко Вукадиновић.

Освећење нове школске зграде у Сарајеву обављено је 20. новембра т. г. Чин освећења обавио је Њ. Високопреосвештенство АЕ. и Митрополит Дабро-Босански господин Николај Мавдић уз саслужење многобројног свештенства. Том приликом држао је говор управитељ школски г. Стево Калуђерчић.

Јавне испите укидају. Школски испити су укинуги у Штетину, јер их је слабо ко похађао. Школска се година у место њих завршује сходном свечаношћу. — III.

Мидер у школама. Руски министар просвете Богољенов, забранио је ученицама да носе мидере.

Ваздух у школским дворанама. Енглески лекач Carnelly прегледао је више грађских и сеоских школа и дошао је до закључка, да је мање покварен ваздух у оним школским дворанама у којима је у употреби вештачка вентилације, него у онима где се ветрење обавља само природним путем. Чистота школске зграде као и чистота школске деце јако утиче на број бацила у школском ваздуху. Ако су деца која школу похађају прљава и нечиста, онда у једној литри ваздуха има 159 заразних гљивица, у противном случају пак има их само 63. У једној литри ваздуха нечистих школских дворана има 139 гљивица, а у чистим дворанама 85. У новијим школским зградама мање је

гљивца него у старијим, али кроз неколико година ова се разлика изједначи. — Занимљив је факт, да је у оним разредима, које посећују одраслији ученици, број гљивица много мањи по у млађим разредима; нпр. у првом разреду има 146 гљивица на једну литру, а у шестом само 51. Утецај времена на бројну количину гљивица врло је познатан. — Ј. Е.

Р А З Н О.

Владарев јубилеум. 20. новембра (2. децембра) т. г. навршило се пуних педесет година од како је Краљ наш ступио на владу. Речени дан, прослављен је и у нашем граду тихом свечаношћу. У девет часова био је Те Деум и миса у римокатоличкој цркви, а за тим је било делење споменица војницима на тргу св. Тројице. После тога било је свечано благодарење у саборној св. Ђурђевској цркви православној, које је служио випрчасни протојереј г. Љубомир Купусаревић са пет свештеника и ђаконом. На хору је појао приправнички хор. Благодарењу овом присуствовали су преставници војничких и грађанских власти као и ученици и ученице свих српских просветних завода овдашњих са својом управом, наставницима и наставницама.

Прослава педесетогодишње свештеничке службе Херцеговачко-захумског Митрополита Серафима. Дне 8. и 9. новембра о. г. прославио је Митрополит Серафим свештеничку 50-годишњицу свечано и на веома радостан начин. Мостар и цијела Херцеговина исказала је достојну почаст свом заслужном архипастиру. Литургију је одслужио јубилар са митрополитима Мандићем, Живковићем и свештенством у пуној цркви. За вијеме литургије стигоше и разни депутирци сви у народном одијелу, а на челу Гачана војвода Богдан Зимоњић, који униће у олтар. За литургијом наступило је благодарење, којем је присуствовао барон Бенко испред земаљске владе, даље врхови грађанских и војених области, чиновнички збор и чашништво гарнизона. По благодарењу прочитао је Митрополит Серафим своју бесједу, пуну топлих осјећаја за вјеру, цркву и народ, за љубав и слогу. За тијем је конзисторијални савјетник Патрикије Поповић честитао јубилару испред свештенства. Послије благодарења примио је јубилар честитања хонорација и народних депутација. Барон Бенко честитао му је врло топлим и језгровитом бесједом, на крају је старина сузним очима одговорио. У један сахат послје подне бијаше свечан објед у стану јубилареву за 50 особа, а у

једном хану почастно је јубилар до 500 особа са стране, који су као депутирци дошли из цијеле Херцеговине, да честитају старцу Митрополиту. За обједом здравно је јубилар понајпрво свом крсном имену, за тимем Његово Величанство, министра Калаја, земаљску владу, митрополите и остале госте. Митрополит Живковић здравно је патријарха, Мандић јубилара, барон Бенко босанске митрополите и свештенство. Испред гостију наздравно је Богдан Зимоњић јубилару значајним речима. По обједу стигао је и бискуп Буџонић, те братски честитао јубилару. До 150 телеграфичних честитака прочитано је по обједу, међу којима и веома ласкаво честитке министра Калаја, барона Апела и Кучере и београдског митрополита Инокентија. Са свих страна Херцеговине поздравиле су општине и појединци заслужног јубилара.

„С. Л.“

НОВЕ КЊИГЕ И ЛИСТОВИ.

Српске земљорадничке задруге. Разговор Срба ратара о земљорадничким задругама, чуо и прибележио Павле Аршинов. Загреб 1898. Штампано у српској штампарији. Цена 40 новч. (1 динар).

Задружна кућа на селу написао Милаш Ћ. Милићевић (отштампано из Годишњице XVIII.) у Београду у штампарији Краљевине Србије. 1898. Стр. 51. Цена ?

У издању Хрватског педагошко-књижевног збора изашле су за 1898. годину следеће књиге:

Књиžница за учитеље књига XXXV. *Rukovod za prirodoznanstveni obuku i nižim uzgojnim školama.* Svezak III. Napisao dr. Gjuro Turić, pravi član Hrv. ped. knj. zbora u Zagrebu. — U Zagrebu 1898.

Књиžница за младеж. Књига XXXVI. *Od Save do Adrie* Bosnom i Hercegovinom. Napisao Julije Kempf. Sa pedeset slika. U Zagrebu -- 1898.

Pedagogijska Enciklopedija izdaje Hrv. ped. knj. zbor. Uredjuju Stjepan Basariček i Tomislav Ivkanec. Књига I. Sveska IV. Dispozicija — Ekscentričnost u mišljenja i čuvstvovanju. Cijena 60 novč. — U Zagrebu — 1898.

Све ове књиге добијају потпомажући чланови само за једну форинту а. вр., али уз наплату поштарине за шилање.

НАШИМ ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

До знања стављамо поштованим претплатницима нашим, да ће новембарски и децембарски број нашега листа кроз кратко време заједно изаћи. — Од нове године лист ће тачно излазити сваког последњег дана у месецу.

Уредништво „Школског Листа“.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА И СИНА у Сомбору.

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„Школски Лист“ излази један пут у месецу. Предплата је на целу годину 1 е. 50 новчића, а за Србију 4 динара. Учитељи са малом платом, као и богослови и правници, добијају лист у пола цене. Дописк и предплата шаљу се: Уредништву „Школског Листа“ у Сомбор (Аустро-Угарска)

Бр. 11. и 12. У Сомбору за Новембар и Децембар 1898. Год. XXX.

О ВАЖНОСТИ ПЕВАЊА У ШКОЛИ.

— По А. Бергману. —

Како по својем органу, исто тако и по садржини, музика стоји на средини међу пластиком и поезијом. Орган јој је висином опредељени *глас, тон*, који ма да се опредељује *временом*, ипак је каквим телом — дакле услед неког фактора који у простору трепти — условљено, објективизовано средство. Процес еманциповања од простора почиње већ у сликарству, у колико ова вештина преставаља чулност у *равнини*; еманципација ова тек је у музици одређеније изражена, јер тон, ма да постаје под утецајем простора, *сам по себи већ није просторан*. Потпуна и савршена еманципација од чулности настаје тек у поезији, чији се орган, говор, сасвим ослобађа чулности, пошто преставаљачка снага *песничког* језика не лежи толико у спољашњој *звучности речи*, колико у сликама, које занимају *унутарње очи* читалаца или слушалаца; она се дакле налази у *унутарњој осетљивости*. Овај посреднички положај, — који припада музици, међу пластиком и поезијом и који она заузима по органу којим се реализује — може се применити и на *садржину* ове вештине. Наиме музика је тумач, изразилац душевних расположеја. То исто чини — и ако у мањој мери и с незнатнијим успехом — и сликарство, напосе сликарство предела, које се баш с тога и може сматрати за пластичну вештину, која се граничи и додирује с музиком. Нарочито новији сликари предела, дају својим сликама извештај душевни расположеја, пренашањем — на слику из спољашњег света — ведрине и натуштености, радости и туге своје душе, својег сопственог ружичастог или мрачног погледа на свет. Али овде је душевни расположејај скучен на слику извесног предела, док се међутим у музици манифестује сам *душевени расположејај* у свој својој самосталности. Ону самосталност своју поново губи душевни расположејај, осећавање, у поезији, — особито у лирици,

која се у осталом граничи с музиком, — али сасвим у другом смислу него што то бива при сликању предела. Код овог потоњег душевни расположеј је ограничен простором, а у поезији *мишљу*. Душевни расположејаи, чувдовања, не могу се тумачити речма друкчије, него у облику мисли, посредством, у реченицама изражених, пресуда. Чувдовање, душевни расположеј није могуће изразити речма као нешто самостално, голо, наго, без односа на какав предмет, узрок, циљ. — Музика пак изражава само чувство, душевни расположеј као нешто сасвим самостално. С ове тачке гледишта — са које посматрамо овај предмет — у томе баш и лежи с једне стране сиромаштво музике, с друге пак њезино богатство према поезији. Музика не може обележити узрок и предмет њоме изражених чувстава. Она се може радовати, тужити, тежити, уображати, одушевљавати, али не може именовати предмет и одредити узрок своје радости, жалости, тежње, уображања и одушевљења. Истина, било је и таквих композитора, који су се подухваћали, да не само изразе поједина чувства, него и да сасвим детаљно, помоћу музичких гласова, испричају и саме догађаје; такве су нпр. композиције: уништење Москве, абукирски морски бој и др. Али сви ти, поред све те своје подузимачке смелости имали су ипак и толико обазривости, да су поједина тежа места у својим композицијама објашњавали речма, које су над музичке знаке натписивали, из чега се види, да ни сами нису били убеђени у савршену моћ изражавања ритама и гласова, и да су држали, да ће бити и таквих слушаалаца који ће их криво разумети. Оваква изопачавања у музици, довела су била не једног критичара — а међу тима и Ханслика — да одреку музици сваку идејалну садржину, тврдећи да је мелодија и хармонија која постаје од гласова, уједно и облик и садржина музике. Ову претерану тврдњу може врло лако опровргнути у музици сасвим невичан — али здравих чула и пријемљива срца — лајик, и то оним утецајем, који на његов душевни расположеј чини, један добро одсвирани класички музички комад. Та и најпростијег момка раздражи енергична, а ожалости тужна свирка. Музика дакле заиста има своју садржину и она је у стању да изрази чувства, душевне расположејае, *али без сваке одређености мисли*. У овом погледу је *сиромашнија* од поезије; али се та сиромаштина њезина с другог гледишта може и мора сматрати за богатство њезино. Музика није толико неспособна, да не би могла одредити мисао, већ се она, баш она сама, одриче те одређености, јер није на њу скучена. Она

изражава душевне расположејаје и чувства у свој њиховој *самосталности*, — *непосредности* и *изворности*; а неоториви је факт, да колико речма изражено чувство добија том својом *опредељеношћу*, толико исто губи од своје *непосредности*, *изворности*.

Оно за чега песник није у стању да нађе речи, што се не може *речма* исказати, то музичар може да изрази помоћу *гласова*. Чувство које потиче из најдубље дубине срца, услед којег заими песник — *речи*, дрешу језик песнику — *музичару*.

У овоме лежи она велика важност, која се мора *песми* приписивати, при тумачењу и изражавању чустава. Реч и глас долазе у песми у такву везу, која је обојима извор богатства; глас даје речи непосредност, унутарњост, а реч опет даје гласу одређеност, јасност. Лирска поезија и музика су близанци, с тога их и у народној поезији, том најстаријем облику поезије, обично заједно налазимо.

Добивши тако чистији и јаснији појам о суштини музике и поезије, не ће нам бити тешко предочити велику важност учења певања у школи.

Врло би лако било засведочити, како би благотворан утисај имало на школско васпитање, особито на васпитање у средњим школама, да се у ред осталих наставних предмета стави и музика у ширем обиму с учењем теорије музике, свирање у појединим инструментима, особито и хорално певање. — Али се ово једно услед многих школских предмета, а друго и услед разних техничких тешкоћа не може савршено извести. У толико се има већа пажња обраћати на учење певања, и то тим пре, што се оно без великих тешкоћа може ставити у ред осталих предмета, с врло наметном поделом времена; оно с техничке стране, није везано ни за какве спољашње услове, а и не повећава данашњу прекомерну оптерећеност, већ на против — као и гимнастика — улива нове снаге, гинкости и свежине у тело и душу, који под теретом учења осталих наука, малаксавају. — Сваки ко има гласа и слуха може учити певати, док се међутим за учење свирања на извесним инструментима захтева много више спољашњих услова. Држимо, да је непотребно наглашавати, да овде мислимо на *хорално певање*. Онолику пажњу, колику *особито певање* захтева, школа не може обратити на поједине гласове, а осим тога и физичка подобност која је за особито певање неопходно потребна, тек ако би се код извесног, незнатног, броја ученика ноћи могла. Ми дакле од своје стране за најцелисходније и најизводљивије сматрамо такво певање

у школи, нарочито у средњој школи, помоћу којег се, иза извесног основног упутства и практичног вежбања у певању, ученик чим пре може у школски хор уврстити.

Није нам намера, да овом приликом износимо метод учења певања у школи; искључива нам је циљ, да покажемо важност певања у школи, а особито важност *горалног* певања.

Прва корист, која нам пажњу на себе обраћа, *физичка* је. Певање има веома велики утицај на развитак и ојачавање разних телесних органа. Пре свега крепи груди, шири плућа, што је веома важна околност за *седечиви* начин живота наших ученика. У овом погледу певање може доћи у један ред с гимнастиком, чију велику важност тек у новије доба почињу увиђати. Али још је важније певање с тога, што развија глас у ученика и што је оно једино васпитно школско средство у овом погледу. Декламовањем се такође негује глас, али се за добро декламовање управо као први и главни услов тражи звонак, јаки, и за разне модерације подобан глас. Слободно тврдимо, да дечаци, који имају слабе и неразвијене гласове, а поред тога се нису вежбали у певању, често су једва у стању отпевати три-четири гласа који леже један до другог, те према томе цео обим гласа им обухвата од прилике једну кварту. Овакав глас не само да није подобан за уметничко декламовање, већ није ни за разумљиво наглашивање и изразито читање. Шта више — што се на први поглед чини да је парадоксон, слаб и уског обима глас може да учини врло непријатан утисак на целу појаву човечју, у колико чини човека несигурним у друштвеном опћењу, док на против јак, звонак и гибок глас, даје ономе који га има самопоуздања и храбрости.

Изузев ванредних случајева, у којима лежних забрањује певати, певање само у једној прилици може на организам дечака од штетна утицаја бити, а то је када се дечаци приморавају, да певају при *мутацији* гласа. Ова је околност у толико важнија, што она у извесном добу код свакога наступа, и у толико се на њу има обратити већа пажња у средњим школама, што се она код дечака појављује обично у добу од 14—17 година. Последице силног певања при мутацији јесу стална промуклост, а често и деломичан губитак гласа.

Видимо дакле да је физички утицај певања, с обзиром на извесне околности, најповољнији; али још је повољнији утицај певања на *душезни живот* дечака. Оно је од васпитног утицаја

не само на чуствовања и укус, већ и на разум па и на сами карактер.

Разгледајмо ове тврдње пажљивије. У првом реду певање има васпитна утецаја на *разум*. Утецај овај не тумачимо општим правилом, по коме се *разум* развија свачим, у чему има *што* за *разумевање*. Са ове тачке гледишта могло би се без избора *свашта* у школи предузимати, јер у свачему има по нешто за разумевање. А када за један школски васпитни фактор кажемо, да развија разум, овда желимо више рећи од горе наведенога. Певање се дакле у самој ствари, у најужем смислу речи може сматрати као средство за развијање разума. — За доказ ове тврдње довољно је констатовати факт, да се *цела музика оснива на математици*. Сам тон постаје тим путем, што неко тело у извесном времену врши увек један и исти број правилних трептања. Међусобни одношај појединих интервала, на којем почива *мелодија* и *хармонија*, нису ништа друго, већ одношај количине трептања; а *ритам* који је поред мелодије и хармоније најглавнији музички чинилац, такође изискује математичку тачност у артикулацији темпа мелодије. Још пре него што дођемо до свесног схватања ових математичких одношаја, већ у слуху нашем налазимо остварен математички закон, у колико је наше ухо у стању нпр. онакове интервале лако схватити — долазили они један за другим у мелодији, или једновремено у хармонији — одношај којих се може што мањим јединичним бројкама изразити. Најлакше схвата октаве (2:1), за тим квинте (3:2) и кварте (4:3), затим велику сексту (5:3) и велику терцу (5:4); већ теже иде схватање велике секунде (9:8) а још теже нпр. велике септимае (15:8) итд. Једном речју: што су већи бројеви потребни за обележавање одношаја између два гласа, у толико теже схватамо дотични интервал. Могао би нам ко с правом пребацити, да човек није свестан поменути операције уха за време певања, у колико се ма ко може сасвим темељно упознати и теоретички и практички са свима интервалима, а без да би и помислио на њихове математичке одношаје. Али им одговарамо, да не смемо заборавити, да је чисто *музичко* (а не математичко) разликовање и распознавање интервала, такође функција разума, особито при певању, пошто певачи немају никаква спољна ослоњаца, помоћу којег би назначени глас наћи могли. И не само да им не стоје на расподжењу стално одређени гласови, које би ма и механички могли произвести нпр. на гласовиру, него се не могу послужити ни мером од ока, као нпр. свирачи

на виолини и другим сличним јој музичким инструментима. Меру дотичнога интервала носе они чисто у својој музичкој свести и потребни глас само тако могу изнаћи, ако су са односним интервалом и теоретички и практички на чисто. У осталом музика има још и други математички фактор, услед којег је неизбежно најтачније рачување, а тај је *ритам*, који се оснива на *трајању* појединих гласова. Скуп више једнотрајних или разнога трајања гласова чини по једну мању целину (један такт), а скупљање трајања ових појединих гласова у највише случаја једна је ништа друго, него сабирање разноимених разломака. Ова радња заиста служи за развијање разума, јер се може само *свесно* обављати. Разну висину гласова комбинује ухо *несвесно*, али при сабирању делова такта већ се захтева *рачување*.

Заиста је то чудновато! Осим музике нема ни једне вештине, која би по својој садржини тако далеко била (стајала) од свега онога што је разумно, и опет од ње нема друге вештине чији би органи манифестовања у већој мери били производ разума. Та кроз више столећа, музика и није била ништа друго, већ скуп врло често прекомерно замршених — математичких комбинација; и тек у новије доба се енергично почело наглашавати, да овај заплетени организам, ваља духом оживети. Бетовен је био први, који је овај захтев у свој пуноћи остварио, пошто је с једне стране, као прави песник, сво надахнуће своје душе у гласове улио, а с друге стране као прави и темељни музичар, најтачније је разумевао замршену технику гласовних одношаја, те је према томе он био *велики*, *ваљада највећи* песник-музичар.

Певач је дакле принуђен *да рачуна*, али кад рачуна, он то не чини с празним, апстрактним количинама, већ с гласовима који му произилазе из одушевљених груди и који су прожмани чувствовањима, који му (гласови) подједнако занимају и расположење и уображање.

Тим начином певање оплемењава *укус*, јер одушевљен, леп глас сведен у мелодију и акорде необично јако утиче на *естетично* *чувство*.

Човек који тежи за савршенством паштиће се, да му живот буде не само разуман и моралан, него и *леп*. У овом погледу би се још и данас могли поучити од *старих Грка*, у чијем је животу владала чудновата хармонија; али на жалост наш век врло се мало брине за оплемењивање *укуса*. А то нам је особито данашњим да-

ном од преке потребе, када у вештинама и у животу простоту хоће да замене ексцентричност, идејално схватање ниски натурализам, здрава и за живот подобна чуствовања страшни песимизам. У оваквим приликама дакле дужна је школа употребити сва средства која јој на расположењу стоје, те да путем истих врши благотворан утицај на естетично чуствовање у омладине. Истина, цртање савесно врши своју дужност у овом погледу — у колико му то дело-круг дозвољава — а исто тако доста може учинити и настава у реторици, поетици и историји књижевности, али само уз добро руковођење; но и поред свих тих наведених средстава ни певање не постаје излишно и илузорно, јер ако хоћемо оба естетичка чула — и око и ухо — у једнакој мери да изобразимо на службу „лепога“, онда се морамо старати, да поред цртања које развија вид, нађемо цртању, по утицају равно, средство за развитак слуха. Овакво средство пак налазимо једино у музици, а особито у певању, пошто је поезија — ма да јој се не могу одрећи извесни музички фактори — с једне стране тако општа, с друге пак стране тако идејална вештина, да се посредством ње естетичан развитак слуха, само другостепено обављати може.

Укус се може само тада помоћу музике односно певања у потпуном смислу облагорођавати, када се комађа за певање с особитом пажњом бирају. У овој прилици се такође применити може све оно, што се примењује на сва васпитна и наставна средства, т. ј. да је и оно што је по себи *најбоље*, за омладину само *добро*. Избегавати треба све оно што је обично као и оно што је претерано, све што је природно и што је извештачено, те не треба ништа предузимати осим племенитог, природно узвишеног и идејално вештачког.

На укус, на чуло лепоте утиче музика особито својим спољним органом т. ј. лепим гласом, на чуствовање пак више утиче својом садржином, која и није ништа друго, него таласање чуствовања и душевних расположеја. Како пак јавна настава и васпитање на овом пољу, облагорођавања чуствовања и образовању срца најмање шта чини и чинити може, то се баш овде најбоље може видети важност учења певања у школи. Велики напредак нашега века у наукама јако је повећао захтеве, које друштво може с правом од школе да захтева, те према томе предавање разних знања заузме сво време, које нам је на расположењу и употреби све снаге, тако да се на образовање срца једва једвице може нешто

нажње обратити. Истина, да у овом погледу могу много учинити поједини религијозно-морални, естетички и исторички предмети, али ни с употребом свих средстава која им на расположењу стоје, ипак нису у стању развитку чуствовања осигурати онако знаменито место у васпитној настави, какво заузима развитак разума. Ма да признајемо, да је прва задаћа — средњих школа — настава, развитак разума, ипак смо уверени, да занемарење развитка чуствовања у омладине, доводи до оне настраности и једностраности, коју опажамо у душевном животу многих људи, и која поред лепих и научних знања, поред широка видокруга показује врло често највећу чувствену грубост, скамењеност срца, подивљалост душе.

Није од потребе доказивати, како музика упитомљава и облагорођава чуствовања. Од најстаријих времена људима је познат био овај утецај, о чему нас и историја и легенде уверавају. Утецај, песме Орфејеве, која је била праћена седмоструном лиром, био је тако огроман, да је дрвеће и стење покретао и најдивље животиње припитомљавао; а када је жену изгубио, отишао је на онај свет и својом песмом тако је потресао срце Персефоне, да му је ова на послетку повратила милу Евридику. — Када је дух Божји оставио Саула, и напао га нечисти дух, слуге су му саветовале, да потражи једног човека који зна свирати. Тако је доспео Давид пред Саула цара и овај га заволоео; и кад год је Саула нападао зао дух, Давид му је свирао на харфи и тако је изгонио зла духа. — Када су Шпартанци приликом месенског рата од Атињана искали војсковођу, они су им послали свирача Тиртеја који је рамао, али који је одушевљеном песмом својом и у најтежим тренуцима потицао војнике на живу борбу. — На побуђивање патриотичких, а особито убојитих чуствовања, какав неописано велики утецај има музика, а особито песма, на то имамо небројено примера у историји. Стари Германци су с бардитом полазили у рат, Французи су за време револуције под утицајем „Марсељезе“ чуда чинили, а да су Србину *цусле* слободу извојевале, зна свако, без да му ми кажемо.

Још боље се изражавају и буде музиком, а особито певањем религијозна чуствовања; управо смело тврдити можемо, да човеку не стоје никаква друга средства на расположењу, помоћу којих би својим побожним чуствовањима права и дирљива изливао, ван музике и песме. — Духом Божјим умудрени псалмопевац учи нас да хвалимо Господа *вх гтрбнх* и *вх органфхх*, да Га слаavimo *вх фалтири* и *гсѣфхх*, да Му појемо *вх кимбалфхх* *докрогласнихх*, да Га

величамо њх кимвалѣхх восклицаніа. — Када је тридентски сабор хтео да забрани у римској цркви фигуралну полифонију, те да на место исте поново заведе Григоријеву просту хомофонију, женијали Палестрина црпео је снагу из дубине побожног срца свога, те је саставио, онај у целом свету чувени, музички комад, који је у историји музике познат под називом „Маркелове мисе“, а коју када је чуо папа Пије IV. поново је заволео црквену музику и изрекао ове знамените речи: „Ово су заиста гласови оне нове песме, коју је апостол Јован чуо у победоносном Јерусалиму, и из које нам други Јован овде, у земаљском Јерусалиму пружа један део.“ — Тако се у римској цркви и на даље задржала уметничка музика.

Ко би и могао изређати сва она разна осећања душе човечје, која се путем музике, односно песмом изражавају? Музика прати човека кроз цео живот од колевке до гроба. Песмицом уснављује мајка невино одојче; веселе игре детињског нам доба зачињене су песмама; срце које љуби песмом изражава срећу односно тугу своју; у кругу добрих пријатеља песма не сме изостати; побожан се човек на крилима песме диже до престола Божјег и излива пред њим побожна осећања срца свог; код мртвачког одра милих нам и драгих, песма тугованка је тумач жалости и јада нашега, па најзад када и сами склопимо очи на вечити санак, изнад грудава које нам по мртвачком ковчегу ударају песма се ори.

Ако овоме додамо још речи немачкога песника који вели:

Wo mann singt, da lass dich ruhig nieder,
Böse Menschen haben keine Lieder —

онда, тврдити можемо, да музика и песма не могу бити тумачима подлих или рђавих ђуди и страсти, њиме се оне не могу потстрекати, и да добрим избором песама, наравно можемо још племенитији утисак постићи; знамо ли то, тада се не може нико противити учењу певања у школи, као таквом важном васпитном средству, помоћу којег можемо најсигурније утецати на пријемљива срца и душевне расположење омладине.

Васпитач је у стању помоћу певања побудити таква осећања у души васпитаниковој, која имају знатна утецаја на образовање карактера. Мартин Лутер, који је био велики пријатељ и поштоватељ музике и песме, на једном месту овако говори: „Сврх сваке је сумње, да се клица многих врлина крије у срцу оних, који воле музику, а они, које она не потреса, држим, да су као дрвље и камење.“

Певач некако инстинктивно присијаја себи оно чуствовање, које је у песми изражено, и сматра га при певању за своје сопствено. При певању глас избија из груди певача, и сједињен с разумном речју, јесте излив унутарњег живота певачева; напротив у музици је глас сасвим нешто друго од односнога инструмента, помоћу којег се производи. Не могуће је да се у младића, који пева много религиозних и патриотичких песама, тиме не развија религиозно односно патриотичко чуство. И како се иста у души му све боље учвршћавају навикинуће се не стидети своје вере и својих убеђења, него ће их јавно и смело ширити и пред целим светом признавати. Певање и није ништа друго, већ манифестовање и признавање чуствовања који су нам у души. — Осим овога, учење певања у школи има и ту добру страну, што хоралним певањем јако и с успехом утиче на развитака карактера, што такође спада у задаћу школе. Хорално певање побуђује на слогу, једномишљеност с другима, буди и крепи општи дух, чини свесним младића, да друштво, које се састоји из породица, народа, држава, само тада може напредовати на земљи, ако међу члановима породице, народа и државе влада истузна слог, једномишљеност. — Шта утиче на душу слушаца, када једна велика група једногласно пева? Недостају чари хармоније, а врло често нам и сама мелодија својом грубошћу вређа слух, па ипак и не помишљамо на неповољну критику; већ напротив, једногласно и одушевљено певање масе, узрујава нам и узнемирује нам душу. Шта је то што нас тако и нехотице заноси? Свест о томе, да је ту присутно неколико стотина, хиљада људи, који једно мисле, једно осећају, једно верују, једно исповедају, једно проповедају. У томе се баш састоји велика важност заједничког појања при богослужењу, о чему се и у нашим неким храмовима можемо уверити. Неописано велики утецај чини, када један, бројем огромни скуп људи и жена, одраслих и деце, богатих и сиромаха, учених и простих, једним срцем, једном душом и једним гласом запоје: „*Благослови душе моја Госода...*“ или „*Тебе Бога хвалим...*“ При учењу певања у школи не можемо се истина задовољити са unisonim хоралним певањем; у школи се мора неговати право, хармоничко хорално певање, било сад то у мешовитом или само мушком хору, у којем се може налазити и unisono, али само на појединим местима, да би се постигао извештај утецај. Хармоничко хорално певање само привидно отежава постигнуће оне цели, коју смо код unisono-га певања означили, оно га шта више, најснажније потпо-

маже. Не може се спорити, да поједине фразе при хоралном певању захтевају извесну самосталност, те се према томе у њему не изражава једноликоост већ различност; али за то хармонија у толико прецизније изводи јединство у разноликоости, и у колико она ово јединство извесном борбом производи, у толико га и чини свеснијим. Напеви појединих фраза по својој разноликоости, истина да истичу разноликоост особина разних јединица, али баш ти разнолики напеви помоћу хармоније — која их скопчава — постају једно, усљед чега се у нама рађа чуствовање које нас теши, да и поред разноликоости особина, сви опет можемо бити једно у идеји, вери, чуствовању.

Потрудили смо се, да према изложеном набројимо све разлоге, који чине да је учење певања у школи веома потребно. На крају ћемо само истаћи факт, да и способност за певање, односно љубав према песми, коју би дечак из школе у живот понео, већ сама по себи, не би био успех од мале важности, све када и не би било горенаведених важнијих резултата. Човек који зна и воли певати, сам ће себи многе часове живота засладити, и моћи ће и сам себи и другима прибавити много племенита уживања јер му у власти стоји једно силно средство за одржавање и развијање друштвеног живота.

Ст. С. Илић.

О УЧИТЕЉСКОЈ ДОСЉЕДНОСТИ (КОНЗЕКВЕНЦИЈИ).

Било је то првих година мога учитељског рада. Ја сам радила свесрдно, трудила се и мучила свакојачко — али никако да постигнем успеха, који би ме могао задовољити.

Деца за време наставе су немирна и непажљива а код куће ретко које дете да узме књигу у руке.

Већ сам почела губити стрпљење. Почех претњом плашити децу, не били бар ред увела. За мало ме послушаше и ја се већ почнем радовати. Но после неколико дана све је било по старом.

Најзад се потужих своје старијем колези, који је био један од најбољих учитеља у околини.

„Господине, не знам већ шта да радим с том децом. Никако не могу да одржим дисциплину“, рекох му готово кроз сузе.

„Богме госпођице, то није добро. А какве казни употребљавате?

„Казни! Па — ето, ја им претим да ће стајати у углу, да неће ићи на одмор, да им нећу приповедати — да“

„О — та то је ужасно. А да ли одржите те претње?“

„Дали их одржим? Па — врло ретко. Кад погледам, како су златне моје девојчице, па кад ме онако молећи гледају — мени је онда тако жао, па морам, да попустим.“

„О — о! То није добро. Главни услов за одржање дисциплине је конзеквенција. Учитељ треба добро да размисли, пре него шта обџа казну, али кад је већ обећа, треба и да је одржи.“

„Па — да богме да је тако, али је мени жао сироте деце.“

„Е госпођице, ту вам не могу дати за право, никако. Љубав према деци не треба да је слепа, да не види њихове мане и недостатке, јер кад деца то примете, онда их не може више нико савладати.“

„Имате право господине! Ја вам захваљујем на савету и владаћу се по њему.“

„О молих“ рече мој колега учтиво. У тим зазвонили звонци и ми уђосмо сваки у своју школу.

Ја одмах покушах, да послушам савет свога колеге.

„Децо“, рекох озбиљно, „ја сам вам већ више пута рекла, да ће она која не запамти рачунску задаћу, морати стати у угао. Даклем пазите: Кад једна литра млека вреди 14 потура, шта ће вредити 5 литри млека?“

„Дед Маро, понови задаћу!“

Мала гарава Мара устаде и ушепртљи: „Кад једна литра — литра —“

„Е — Маро ти не знаш задаћу, па зато стани у угао.“

Мара почне молити: „Молим госпођице, само ово једаред ми опростите!“

„Не Маро, ти си добро чула шта сам казала, па то мора сад тако бити.“

Мара удари у плач. Мене жао, Боже мој жао, па ме срце боли. Преданом девојчица црном коврчастом косом, па ме гледа молећи оним крупним црним очицама у којима трепте сузице. А ја бих је најрадије узела у наручје и изљубила бих јој те сузне црне очице и одпуштена румена усташица.

Хтедох већ да попустим! Нека иде на место, не могу је гледати, како плаче.

У тим ми дођоше на ум речи мога колеге!

Не, бићу конзеквентна! Нећу попустити!

„Од тога не може бити ништа. Ко не слуша, тај мора бити кажњен!“ рекох врло озбиљно.

Моје мале нађоше се у чуду. Наста тајац. Мала Мара кад виде, де нема куда, оде у угао.

Ја задам на ново задању. Све је упамтише и лепо израчунаше. Па тако и другу и трећу и све редом. У часу прође овај час рачуна, који сам дотле увек морала прекидати због непажње мојих ученица.

Пустих децу на одмор. Мара постиђена и тужна стаде код мог стола.

„Но — шта је?“ запитам равнодушно.

„Молим, госпођице, да ми опростите“ проговори мала кроз плач.

„Па добро! Сад ћу ти опростити, али други пут боље пази!“

Тим речима је одпустих. Морам признати, да ми није лако било, сваки пут одржати реч, али на последак се и ја навикнух, да будем конзеквентна.

И то беше од користи и по наставу и по васпитање.

Даница Бандић.

ТРЕБА ЛИ ОДЕЛИТИ ЖЕНСКУ ОД МУШКЕ ДЕЦЕ У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ШКОЛИ?

Пише: Душан Ћурић, учитељ у Осеку.

Свако, телесно и душевно здраво и за школу способно дете, од навршене шесте године, прима на се бригу: да учи. Мада оно у тим годинама не осећа праву бригу, јер му је душа још невинна, душевне му моћи још нису сасвим оплемењене, разум му не зна стварати јасне појмове без очигледности, нити о појединим појавама, представама потпуи суд изрећи, ипак дете уме идеалисати и пуно је маште (фантазије).

О томе ко није уверен, нека посматра дечије игре и разговор им у игри нека добро слуша. Код детета у тим годинама, док не пође у школу, има општих појмова по обсегу и то: више конкретних, мање абстрактних. После шесте године, односно у првој години школског живота, дечији разум се постепено развија, појам и схваћање добијају већи обим и дете се богати у знању читањем, писањем, говором, декламовањем, појањем, рачупањем итд. Првих шест година дете проведе дане своје младости у кући својих роди-

теља, те је под надзором истих подвргнут њиховом васпитавању и образовању, у колико се ово последње може назвати „образовањем“, ма да се са практичног гледишта не може сравнити са оним у школи, јер се у школи образују сва деца једнако по начелима учитеља, педагога и удешава рад синтетичко-аналитички. У школи се ради теоријско-практички, а на дому само практички по уроченим својствима и моћи разума и знања, но ипак на дому има практичне и непрактичне цељи.

Што се тиче васпитавања на дому, то је од врло великог замахаја по цео интелектуални развитак душевне моћи дечје у погледу религиозно моралном, те ћу тој душевној радњи посветити неколико речи. Разлика је између доброг и лошег васпитања практична и непрактична сврха и спрема дечјег чувства за будући јавни религиозно мирали живот. На дому, родитељи својим животом и делом предбаче деци, говором их уче и утврђују у свом милом језику, те што родитељи чине и говоре, то чине и говоре деца, каковим духом дишу родитељи таким дишу и деца. Утицај васпитавања силан је на децу од примера родитељског, очев карактер и темперамент прелази и неприметно се укоренује у сину, а матерна нега, љубав, пожртвовност и вредноћа прелази у својину кћери. — За то се и каже: какав отац такав син, каква мати така кћи. — Деца се вежбају навикавањем на живот, рад и говор својих родитеља, што се све једним именом може назвати: васпитавањем. Родитељи побуђују и загревају у деци својој чувства религиозно морална или неморална, деца се на дому од својих родитеља или од чланова у њиховој близини уче учтивости или неучтивости, доброти, честитости и побожности или злу, опачини и непoboжности. Родитељи усађују у својој деци: веру, страх божји или ни једно, шта више можда све то искорењују и отупљују. А главни фактори добра васпитања јесу: вера, побожност, страх божји, љубав, искреност, правда, дом, црква, школа, побожни обичаји итд. Но ми сви знамо како су нам одраслија, а поред њих и ова мања и млађа васпитана (част изузецима) особито она из најнижег стадежа без разлике пола. Знамо да већ и она незрела деца, ако не јавно, а оно потајно чине све, говоре свашта, само не оно што се слаже са добрим васпитањем, као: пуше, псују, краду, говоре безобразне речи, туку се и на свађу су јако одана, лукави су, безбожни су, јер под мораће и строгим дисциплином долазе у цркву, а родитељи баш никако. Без икаквог побожног чувства су, у опште

може се рећи да је већина наше школске младежи обојег пола и у школи и на дому неучтива, без икаквог васпитног духа, баш од својих родитеља на дому заражена. Многи се чуде што је и женска младеж неучтива, неуљудна и беспримерног владања. Не чудите се. Једна шугава овца сво стадо ошуга. Одлучили се та шугава овца од здравих и непоковарених, неће се оне друге ошугавити, а ова ће се увек лакше као засебна излечити и опростити своје болести.

Што учитељ за 5 сахати дневно горким и знојавним трудом уради за добро и срећу оне деце, то родитељи несавесни и чланови религиозно неморални у чијој се близини налазе деца, сруше и угуше она посејана васпитна зрица која се лако дотакинула осетљива дечија срца, али се плод не појави. Кори се и учи се, та све се чини у школи само да не падне одговорност и грех на учитеља због промашена васпитна момента, но све бадава. На велико наше чудо и дивљење, видимо да нам се баш онај учтив и стидљиви спол школске младежи квари и трује беспримерним владањем и учи којекаквим скарадним речима, које су од великог и погибелног утецаја, јер се укорењују у њихова срца, а навика им остаје у души као нешто обично и безазорно. Шта је томе узрок? Ко то квари тај осетљиви женски спол, и где се то управо учини? Ко усађује кукољ у житом посејано поље?

На све то одговорити вам могу: искварена мушка па још школска младеж баш тамо где су сви заједно у једној школској соби. Једно друго квари, једно друго учи, што је од велике последице неуспеха учитељева труда на пољу васпитања. Учитељ их може нечем и научити, али одучити их од укорењене зле и гадне наваде, врло тешко, јер мушка деца пред женскимa говоре у игри, у шали у раскалашности у одсуству његовом, а за сваки преступ ни сам учитељ не може дознати, па пропуштено и некажњено само једно зло, ствара новија и све већа зла. Непристојно понашање разуздана дечака и говор скарадних речи безобразна детета кадро је угушити чедност женска детета.

Неко ће рећи можда, да је узрок томе лабава школска дисциплина. Ако је то, онда баш да би се што строжије могло поступати са таким поквареном децом, мора се одлучити мушко од женског, да не чује и не види оно што је непристојно. Прва заповест школске дисциплине је: послушност. Ко је у свему послушан, прима и извршује све оно, што је добро и корисно, морално и спасоносно, а одбацује и клони се свега што је некорисно и не-

морално, тај не ће огрести у неваљалству и не ће бити опојен гресима. „Благо човеку који не иде на савет и договор безбожних људи“ вели псалмопевац. Па шта тек да рекнем за децу, којој су широм отворена врата интелектуалних чувстава, која сваког тренутка може отворити ко хоће, а ући у њих може ко хоће. Али не треба пуштати и напуштати ни добру ни злу децу. Не треба трпети да се зло семе сије на добру земљу. Зло од доброг треба одлучити.

Шта тек да кажем за децу која су по добу, по васпитању и образовању измешана. Та замислите сад неваљалу раскалашну и безобразну мушку децу, сваки дан у заједници са ћутљивом, чедном и невином женском децом. Може ли се ту хармонија у васпитању одржати неоскрвљена? Боже сачувај! Тако могу само лажици захтевати хармонију мушка бујна темперамента са тихом и стидљивом нарави женских. Замислите већину (мушке) деце не-васпитана карактера: тврдоглаву, јогунасту, безстидну, раскалашну итд. која су сваки дан у заједници, може ли се ту чему добром научити оно женско дете чији родитељи усадише у њега: веру, страх божји, љубав према Богу, понизност, послушност, марљивост, стидљивост, искреност, праведност, штедљивост, чистоћу, уљудност и чедност. Пример првих т. ј. пример неморалне деце, више ће утецати на срце непокварена детета, него пример чедна и ваљана, побожна и паметна мирна женска детета на неуљудна и неучтива мушка детета.

У колико је дете по годинама старије, у толико јачу наклоност има ка усавршавању у злу, а одвикавању од добра, рђавим примером других. Добра су деца и послушна, али нису свакад послушна деца и добра. Послушност је знак покорности, на које се само дугим усавршавањем и привикивањем привикнути може и то лепим примером. Може се и строгим поступањем исто то постићи код јогунаста чељадета, али дете кад осети да може отрести од себе послушност, прионе к самовољи, која обично избија код оних, који су строгим, а можда и тиранским поступањем навикнута била на строгу и слепоу послушност. Види ли тако дете, које је строгим поступком навикнуто на слепоу послушност и вршење моралне дужности, како оно, које је слободног духа, чини што хоће, ради што хоће, говори што хоће, лако се повађа за овим, јер су деца без разлике пола склона надтицању. Ово се особито може видети, и оспевочити код деце развијенијега духа и разума код ученика III.

и IV. разреда. Има их и у II. но врло мало и да се с лакоћом успоставити хармонија учтивости и уљудности, пошто код деце I. и II. р. још не има такве аперцепције за зло, а ако се у кога појави, може се леним примером, и религиозно моралном поуком одвикнути од зла и навићи на добро. Али у III. и IV. разреду су деца већ прилично разборита особито она у IV. разреду имају већ и своје слободне и изванредне осећаје, појмове и судове јер су у IV. р. деца од својих 10, 11, па и 12 година. По лечничким фактичним тврдњама, женске су много осетљивије и развијеније. Може ли у тој школи бити пристojна понашања у којој селачко дете чувши и научивши од старијих товар безсрамних речи, поскочица, изрека и песама, говори све то гласно пред женском децом? Чува ли се ту морални осећај женских, или се убија? Шта више, побуђује се жеља и наклоност к даљем слушању скарадних речи, па и псовци, да се којој учтивој, васпитаној девојци лице задрвени од стида кад чује први пут, а после се навикне поред честог употребљавања и слушања, пређе јој у својину, те ако баш јавно и она не говори непристојно, говори потајно међ својим другарицама. Рећи ће те: па то је учитељ крив, што не пази на децу, и не води добру дисциплину! Па да, ако су сви криви, учитељ је кривији, ако је цео свет кривији, учитељ је најкривији! Нико их не пита нико не мари за праве узроке непостигнута циља у погледу религиозно моралном. Мени се чини, да је неком све једно, има ли учитељ 50 ученика само мушких, или 150 мушких и женских. Отворите очи једанпут! Та погледајте, Бог вас погледао, какав је неморал и какво понашање је ушло у децу, па још у женску. Где су женска деца са мушкима тамо су женска иста таква, какова су и мушка. Где су мушка деца већином непристојна понашања, неуљудна, јогунаста, безобразна и неучтива, тамо треба оделити мушку од женске деце, да једно друго не заразе и не уче што не ваља.

Оканите се стара изговарања: „Е како су наши стари могли ићи заједно, а сад да наша деца не могу“, итд. Ко тако мисли и говори и тиме препречује унапређење школске дисциплине и религиозно моралног усавршавања, у тога је тесногрудост, а то је знак немара, знак непознавања школских прилика и неприлика, знак себичности.

Ако се хоће злу да доскочи, да се клица неморала угуши, ђудоредност гаји код женске младежи, која после постају матере,

треба одвојити мушку од женске деце и то поглавито у III. и IV. разреду *с религиозно моралног гледишта*.

У Осеку, 1. октобра 1898.

ДИСЦИПЛИНА И ВАСПИТАЊЕ.

— Dr. Verédy K. —

Да је дисциплина моћни фактор васпитања, признају и не педагози а специјалисте знајући јој моћ — сваки свој директан и индиректан утицај према васпитнику управљају по начелима исте са целу, развијања разума, увиђавности и из овог следејуће слободне воље. По из узрока, да сваки чин васпитатеља, ваља да је излив његове дубоке стручности, то мислим да безуспешан посао не ћу учинити, приказав мисли о дисциплини једног од највреднијих ученика Раји-Цилерове школе.

Одржати поједине чланове у опсегу постојећих друштвених правила — назива се дисциплином, а поступак с којом ту сврху постићи желимо, јесте тактика. Многи педагози држећи се ли цели васпитања, а не обзирајући се на индивидуум васпитања који и развијати ваља, веле за дисциплину, да је оно прилагођивање васпитаника етично моралним чинима; навикавање разумном животу, док он (васпитник) исто својом увиђавношћу постићи не узмогне — тактиком називају. По овоме начелу главно тежиште дисциплине је, да дете оно чини, што му старији за добро нађу. Овде је заповест главно, чему се дете покоравати има, јер га иначе казна стиже; ту морање главно тежиште има без обзира на то, увиђали дете унутарњи узрок, зашто ово ил' оно чинити мора. Оваково схватање дисциплине у контрасту стоји са васпитним настављањем, коме је цел оспособити васпитника, да усљед своје самоувиђавности свагда, без икакве лабилности, своја дела према етично моралним захтевима управља. Ту способност, као цел — моралним карактером називамо, а на њ васпитни утицај тројак је.

Дете у првом му добу, усљед неразвијености или сензитивног живота му, етичке захтеве познати и по њима се управљати није у стању; с тога васпитатељ своју вољу испуњава с њиме све дотле, док му се дух наставом не развије толико, да је претензијом извесног круга мисли у стању добро познати, увидити и истоме стално следовати да етично живи, дела. Многи, поступак васпитатеља у овоме добу називају упутством, управом или управном ди-

циплином, но Хербарт назива тај чин васпитања одржањем реда, заштом (Ordnung) а то због тога, што васпитатељ у дотичном добу дела целим одржањем зашта домаћег и школског живота и тиме спречава у неразвијеном ученику побуђење ниже телесне, односно душевне побуде, жеље.

То стање траје све до оне фазе душевног развитка, док ученик самосталном увиђајношћу делати не почне а управља се васпитање тада према захтевима зашта (Sueht) што се готово једино на образовање објективног карактера односи старајући се, отклонити ученика од сваког утиска који би му чуствовање побунити и у њему неетичне побуде побудити могао прилагођивајући га уједно друштвеном реду, како би се истоме свагда подвргнути знао. При одржању реда — зашта дакле, паља ученика услед манкања увиђајности му, повржена је воља васпитатеља који дела са целим, да му васпитник на основу полако стеченим позитивним мотивима управља своје поступке.

Но обука временом створи способност за увиђајност и тада се поступак васпитања не ограничава ли на послушност постојећих уредаба, већ да ученик увиђајношћу чини оно, што до себе жељом, упутством учитеља би. У томе добу јавља се дакле воља самог ученика и он је жели индивидуалношћу и произвести. Моћ васпитатеља почиње да слаби и ограничавати се на саветовање, тако рећи цензорисање. До сада беше крма целог учениковог живота у његовим рукама, но сада је предаје самом ученику а он се ограничава једино на могућност — руке му управљати. Васпитни поступак при овоме добу јесте права дисциплина, када се не више са уредбама зашта, већ понајвише саветовањем утиче на вољу ученика, да он свагда самоувиђајношћу добро позна и своје поступке без лицемерства по томе равна.

Трећи васпитни утицај утиче на образовање воље и јесте тактика а целј јој је, пригодним средствима образовати нисимулантно карактерну личност. Овај део педагогије је у систему Хербартовом — где је моћ моралног карактера као главна циљ заступљена — врло објективно изведена — вели педагог Kármán — и баш потанко, сретно изведене дефиниције Хербарта о чињеницама објективног и субјективног карактера*), ободрава ме, да постигнуће чињеница

*) Од спољњег света постајући и на њ односећи се изнудили јесу објективне чињенице карактера, а од унутарњег (душевног) света њих извори, на побуде воље њих односења се душевна стицања — јесу чињенице субјективног карактера. Код овог потањег само опредељење (Entschlus) постаје услед увиђајности и по размисљању испуњава побуду воље. Објективан карактер онда претпостављамо код детета, кад је оно васпита-

објективног карактера делатности запта препишем, оделивши га од тактике. Јер док прво васпитника у спољни, друштвени живот, тако рећи страни индивидуум прилагодити жели, дотле га ово друго на унутарње самопогледање потиче. Прво, т. ј. делатност запта захтева од васпитатеља, да са топлим љубави својом окружује ученика да му предочи добар плод доброг расположења, да му помаже што боље упознати и испитивати идеал морала; дочем брига за самоубедљиву вољу — позив је строго рекав дисциплине, тактике, при којој васпитатељ јако ваља да пази, чим у детету онази извештај праваца самоопредељења, да се тада досадањим деспотизмом запта укљони испитивајући постанак побуде дочје а да му даде маха, да оно своју побуду и остварити може. Своју помоћ пак нека му пружа као природно нужну услугу.

Кад васпитник сам пресуђивати, по својој самоунићавности поћи почне, рађајућу му се ту душевну моћ угушити не смемо а ни власни нисмо то чинити било каквим обећањима ни забранама. И саме примедбе нам на евентуалне некоректне поступке му тек само ту моћ могу имати, да оно само на себи поправку учини. Повратно дејство душе нам — вели Kármán — на своје „ја“ као што је то случај код дисциплине воље, тако је тежак посао, да на то васпитника ваљаном тактиком посебце привикавати морамо.

При овоме деловању бодро нам ваља пазити, да на образовање воље односећи нам се утицај индиректно само онда употребимо, када смо моћни прво на чуствовање (Gefühl) васпитника делати.

Она душевна моћ, која над вољом влада, оне аперцепције — владајуће — престава које пријемљивост рађају и они осећаји: рађају оно душевно стање, које се чуствовањем назива. Дисциплинирање по томе ваља да на образовање чуствовања индиректно утиче. Сама обука пак, из узрока што многостручну пријемљивост развија, постанак престава унапређује и осећаје побуђује — судељује такође при образовању чуствовања. Но за ово је потребан и таки начин васпитања, кога ће се делатност онда манифестовати, када васпитник буде своје побуде према етичним условима пресуђивати, када своју жељу, вољу тек после прилагођивања етичним захтевима испунити усхте. Тада ваља да су школско и домаће вас-

тељу и природи под директном моћи и тада га сензитивност, опћење, васпитање и обука по највише вант у делани руководи. Но чим зрелији постаје, душевно за рефлексе моћан т. ј. на унићавност оспособљен — првене доба, када сам себе за предмет ставља. Сад му није више главно, је ли му пошло за руком зановести васпитатеља испунити, већ пресуђивање лично својих дела, да допадање или недопадање изазове. У овом добу почиње самосталност ученика, која је основана на самоунићавности, слободним избором испуњава побуду воље своје, које пак субјективном карактеру води. — Херберт.

питање једно другом у помоћи, како би се васпитник у дотичним захтевима постепено учврстио и у самоопредељењу свагда конзеквентан постао.

При овој фази развића карактера, добро чинимо, ако васпитника заптом ода зла одвраћамо а к доброме прилагодимо; но одма почетком дајмо му и прилике, да се на извршење извесних поступака сам определи, јер је оно (дете) од пређе навиком запта већ донекле у стању добро ода зла распознасти, ниске жеље одгнати. Но ако би исте услед лакомислености ипак на површину избиле и ми их приметимо, с опоменом на хрђаве последице и престојеће му штете, преухитримо га у испуњењу бујних жеља, настојећи, да их он сам ограничава, уништи. При овоме је пак нужно, да васпитник дотичне хрђаве жеље у фантазији испуњене види, исход им сам осуди и природну им конзеквенцију изведе, што ће га убедити о потреби и пужности наше опомене. А обратно, учини ли што добро, признањем истога утврђујмо га у сличноме. Овде такође ваља и он сам да увиди доброту поступка му. Но при оба поступка јако се чувајмо дугачких прелекција, цепидлачења, већ настојмо, да смо власни васпитника ода зла сачувати а добром приволети што је уверен, да ће нам поверење задобити евентуално изгубити. Заповедање, упућивање само при најпужнијим потребама употребимо знајући, да послушност несмемо строгошћу испресовати, већ самом личношћу нам осигурати.

У даљњем развитку васпитника тактика дисциплине нам ваља да га оспособи, да је оно моћно, слободно од других, сам се к доброме чину одредити. Оно ће (дете) на основу доживљене праксе брзо увидити, да са околностима свагда рачунати мора, због тога делање васпитања нека се ограничава свагда га убедити, да се друштвене границе без хрђаве последице насилно прекорачити не могу, да је — даље — с обзиром на слободу ближњег дужан бити, али да то с правом и за се захтевати може. Услед евентуалног лабилног и брзоплетног одредјељивања (*Entschluss*) оно ће много пута о својој штети праксе стећи, но тада му свагда предочимо разјашњењем на разум, да подробно размишљање свагда успех осигурава; дочем ко олако пресуђива и брзоплетно начела ставља, да такови при извршењу жеље своје врло често на неотклониме сметње наилази. Тим начином ћемо дисциплином постићи то, да ће нам васпитник у самоопредељењу промишљу самосталан бити.

При пресуђивању побуда, жеља и истинитости начела по-

требна је душевна мирноћа: због тога је задаћа дисциплине даље, отклонити сваке жудње страсти. Почем пак ово настава унапређује — а особито наука вере — то омогућава васпитника на моћ донашања моралних пресуда, а употреба истог додиром њих је могућна, то развијамо пријемност у оба правца. Ако је пак васпитник већ моћан на пресуђивање поступака, изазивајмо га на то са допадањем према правилно изреченим пресудама, дочем негодовањем исправљајмо све погрешно делајући овде свагда на чуствовање му.

Ако је васпитник с етичног гледишта већ кадар самостално се решити за поједине поступке, дисциплина и онда не сме из вида губити руководна етична начела васпитника, већ при најмањој погрешници на поправку га упутити, но овај поступак не сме бити у виду казне већ као бодрење и упутство.

Руководна начела дисциплине ваља да су: отстрањивање ода зла а одржање у добру; бодрење на самоопредељење при поступку; поступање према извесним захтевима; прилагођивање на мирноћу душевну; оплемењивање чуствовања и поправљање погрешака. Из овога се већ види, да је дисциплинирање поред све своје важности и најтежи васпитни поступак, јер употребимо ли га касно, то коцкамо васпитникову самосталност; користимо ли се пак рано — врло га лако nestашним створити можемо. При употреби јој највише дејства има пример, који васпитник у породици, личности васпитатеља, у школи и друштву налази. Дисциплина већ услед своје цели ваља да свагда избегава свако сретство, које ученику смета у развиту самосталности.

Самосталност без чврстог карактера не може постојати, а оное је пак основ воља. Ова је пак само тада умесна, ако је моралним захтевима подвргнута. По томе и средства за постигнуће истог употребимо: одобравање и негодовање, савети и опомене, разјашњење и настављање. Дочем заповест, забрана, награђивање и казна тек само изнимно нека се при дисциплинирању употребљују, јер су само тако важни за развијање чврстог карактера етичних идеала. Душевно овако развијан свагда довађа у хармонију поступке своје са процесом мишљења и свагда је конзеквентан.

У дисциплини домаћег васпитања огледа се моћ народа. Но ако је она онде лабилна, рђава — школа је позвана да јој погрешке исправља и васпитника добром дисциплином од зла сачува. На оба места пример највише чини. Религиозно чуствовање васпитатеља (родитеља и учитеља) добра воља и љубав — од трајног су

утиска на осећања васпитника, те навикнут за примером следити — тако рећи — инстинктивно ће следити на позив доброг поступка. По немојмо желити да нас он слепо имитира. Код религиозно-етичних захтеva не желимо поступак по напред опредељеном начину, већ му оставимо донекле слободне руке, да би се тако индивидуум исказао; но зато ни кроз прсте не гледајмо и најмању погрешку.

При развићу карактера следеће четири грешке могу на површину избити: беспосленост, лаж, лакомисленост и страсти (у колико се оне код деце појавити могу).

Жеља за беспосленошћу појављује се код трoмих и води лењости; због тога — ако тек није посљедица телесног недостатка — лечимо је забавним пословима: игром, причањем итд. а чим приметимо у детету пријемљивост — пређимо полако на озбиљан рад. Док лакомисленост јавном опоменом, осрамоћивањем требимо, дотле лажу не изобличавањем већ религиозним средствима убедимо, да греши пред Богом и људима, кад истину оставља. Од страсти ћемо васпитника тако сачувати, када се мирно понашамо према преступима му и старамо се дотичног у миран круг увести. Но најбоље је још овде средство, прецизно развијање пријемљивости (*Interessenahme*), јер нове и нове жудње везују душу мирноћом; страсног играча нпр. упућујмо на дуже, уморне излете, где ће се купљењем цвећа, зарезника итд. забављати те уједно нова и нова познавања стећи. Који нпр. птице мучити воле, навикавајмо га на гајење истих.

Али ради постигнућа цели, дисциплина је приморана кад-кад и строжије мере употребити, као што је: награда и казна; но назити ваља свагда, да су оне са поступцима детета увек у природном односу као узрок и посљедица. Васпитатељ при тактици дисциплинирања само такове и на тај начин сме казне употребити, да тиме не укор, већ усљед самопокајања поправку постигне. Због тога се служи средствима: опоменом, бодром пажњом, благом ил' озбиљном претњом, узмахивањем или апатичним држањем. Ако све ово цели не би водило, може се послужити кратком, но строгом опоменом предочећи му зло; па најпосле и претњом строге казне. При овоме пак ваља нам свагда израза дати, да му тиме само добра желимо, а то му и доказати. Поступак нам дакле, не треба да руководи сувопарни, осорни суцки изглед, већ пријатељско морално узрујење нам, што избећи нисмо могли заслужену му казну. Директна посљедица казне дакле јесте не бол спољни — већ душевни,

а за узрок исте последице да ученик свагда себе сматра, јер се кајање и поправка баш у томе душевном процесу рађа из њега пониче. Због тога је и неумесан поступак, када васпитника и после казне и увиђавности му да је згрешио, још и изписивамо молбу за опроштај, јер то је двострука казна, која лако огорчење рађа. Најлепши, најблагодетнији чин дисциплине јесте, кажњено дете лепо ободрити, да још увек може погрешку своју поправити; окрепити га с тим, да је сваки човек погрешљив и да је мање зло, но тврдоглаво у погрешци остати или несмислено поново у њу пасти, јер услед потоњег с правом буде лишен оданости целе околине.

Примерно владање или постојана тежња за поправком може се и награђивати у колико исто на учвршћавање воље дела. Но овде се не разумевају материјалне добити, привилегије, похвале или ти какве нарочите церемоније, већ нека се оне (награде) ли у томе састоје, што ће нам заслужену предусетљивост изазвати; даље у оној напомени, да ће то свагда и од целе околине, — а од Бога милост задобити.

Оволико теоретично о дисциплини при васпитању, а о примени исте у пракси ином приликом у будуће.

П. Т.

Н Е К Р О Л О Г.

† **Данило Станковић** прави тајни саветник Њ. Величанства, потпредседник и члан саборског одбора, председник хрв. слав. земаљског сабора итд. преминуо је у Господу након дуге и тешке болести 2. децембра т. г. у Загребу. Покојник је био знаменита личност како у хрв. слав. земаљском законодавству, тако исто и у нашим аутономним стварима. Сахрањен је уз велико саучешће. На погребу су Њ. Светост Патријарха заступали: архимандрити Платон Телечки и Митрофан Шевић и протођакон Данило Пантелић.

† **Протојереј Кузман Станић** парох у Темишвару преминуо је у Господу 11. децембра т. г. у 74. години старости. Рођен је у Белом Брду; по свршетку карловачке гимназије ступио је у богословију. Рукоположен је 1855. Бејаше он одличан појац и изванредни церемонијер. Појање је учио код јеромонаха Јоаникија Поповића бившег наставника пјенија у богословији и дворског капелана у Ср. Карловцима. Исти јеромонах Јоаникије био је један од најстаријих ученика архимандрита Димитрија Крстића, Авве

крушедолског. Покојник Станић је научно многе подобне и самодобне од свога учитеља, које данас ретко ко зна.

† **Јелисавета Натошевићка**, грађанка новосадска преминула је 18. децембра у Новом Саду. Покојница је била супруга покојног Пере Натошевића рођеног брата дра Ђорђа Натошевића. Оставила је кућу своју у вредности од 10—12,000 фор. православној српској црквеној општини новосадској, да чист приход употреби на просветне и хумане цели, како за добро паће. Тиме је постала и добротворка народна. Слава јој!

† **Протојереј Ђорђе Петровић** прави члан православне српске АЕМ. консисторије Дабро-босанске, бивши уредник „Босанско-Херцеговачког Источника“, преминуо је у Сарајеву на Бадњи дан у 9¼ часова у вече, у 44. години свога живота. Сахрањен је други дан Рождества Христова. — Оплакују га стари родитељи, супруга и седморо сирочади.

Вјечна им памјат!

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

Избор учитеља. За учитеља на општинској (српској) школи у Суботици изабран је г. *Богдан Сеирчевски* досадањи учитељ велико-бечкеречки. Честитамо!

Називи средњих школа у Србији. На предлог министра просвете и црквених послова, И. Величанство краљ Александар је одобрио, да се од сада називају: прва београдска гимназија — *Гимназија Краља Александра I*; друга београдска гимназија — *Гимназија Вука Стефановића-Караџића*; крагујевачка гимназија — *Гимназија Кнеза Милоша Великог*; нишка гимназија — *Гимназија Краља Милана I*; пожаревачка гимназија — *Гимназија Кнеза Михаила*; шабачка гимназија — *Гимназија Господара Јеврема Обреновића* и чачанска гимназија — *Гимназија Господара Јована Обреновића*.

Пр. Гл.

✓ **Више народне школе у Данској.** У Данској постоје више школе за оне који сврше само основну школу. Те школе походе и мушки и женски у добу од осамнаесте до двадесетипете своје године а често и старији. У тим школама предаје се домаће газдинство, законске основе, народна историја, отаџбински земљопис и други предмети који су потребни човеку. Број посетилаца ових школа велики је; државна троши на ове школе 300,000 круна годишње.

Хрватски учитељски конвикт. Прилозима учитеља и родољуба подиже се у Загребу великолепна зграда „Хрватског учитељског конвикта“ у којој ће имати стан, храну и осталу послугу деца хрватског учитељства. — Зграда још није сасвим довршена јер нема довољно средстава, због чега се позива опет на прилагање, да би се скупила свота од 13—14,000 фор. из које ће се моћи подмирати сви трошкови око завршетка и уређења зграде.

Број ученика-ца у црногорским основним школама — износи ове школске године 6035.

Прорачун за просветне цели у Аустрији износи за 1899. годину 31,473,776 форината а. пр.

Грађанске школе у Србији. Почетком ове школске године отворене су у Србији грађанске школе, и то отворено је свега дванаест таквих школа и три девојачке школе. Грађанске школе отворене су у Београду, Градишту, Обреновцу, Рачи, Јагодини, Свилајевцу, Краљеву, Крушевцу, Књажевцу, Прокупљу, Лесковцу и Лозници. — Девојачке школе отворене су у Зајечару, Шанцу и Нишу. У поменутих дванаест грађанских школа раде свега шеснаест учитељских снага, а у три девојачке школе свега три учитељице.

Чешке школе у Бечу. Чешко друштво „Коменски“ издржава за Чехе, који живе у Бечу, школу са седам разреда, за мушку децу и са седам разреда за женску децу, два забавишта и три школе. Школе су ове добро посећене. Расход на ове школе износи 19,576 форината, а приход је мањи са 3,500 фор. те се друштво с тога обратило за помоћ своме народу. Још се обратило и чешким посланицима, да се овим школама у Бечу исходатајствује право јавности.

Пр. Гл.

Интернационални конгрес учитеља основних школа. Холандско учитељско удружење у последњој својој скупштини, која је одржана у Arnhem, изјавило је жељу, да би се што пре састао интернационални конгрес учитеља основних школа, на коме би се расправљало: О општим организационим питањима; обавезном посећивању школе; утицају радничког законодавства на школу; снабдевању сиротне деце храном и оделом; дидактички напредак и даљи развитак; предлози у погледу плата итд.

Уч.

Споменик Песталоцију у Цириху. Читамо у „Учитељу“, да ће се идуче године подићи у Цириху пред Linth-Escher-ском школом споменик великом педагогу Песталоцију по нацрту швајцарског уметника Н. Siegwart-а из Луцерна. Песталоције ће бити престављен, како једном детету притиче у помоћ; рељеф на подножју споменика приказиваће Песталоција као учитеља у школи.

Учитељска школа у Јагодини. У Србији у Јагодини, отворена је у недељу 13. децембра о. г. мушка учитељска школа; за управитеља је постављен књижевник и сарадник наш г. Сретен М. Аџић. При отварању присуствовао је и министар просвете и црквених послова г. Андри Ђорђевић. — Дај Боже, да српски народ од учитељског подмлатка, васпитаног и наученог у овој школи доживи многе користи у сваком погледу!

Покретна библиотека. Управа руских јужно-западних железница, имајући у виду да чиновништво по њеним станицама нема никакве могућности да се снабде корисном лектиром у слободним часовима, удесила је да се један вагон преустроји тако, да буде згодан за смештај књига и да се у њему удеси потпуна библиотека. Овај вагон-библиотека увршћује се три пута месечно у воз и за време бапљења возова измењују се књиге узете на прочитање. Таква за употребу књига из ове покретне библиотеке одређена је по 15 копејака месечно, а они који желе да прочитају још и најновије часописе и друге списе, плаћају по 20 копејака месечно. — Ово је ново сведочанство како Русија не жали никаквог трошка, само да се просвета што боље прошири, а уједно је и ово један сјајан доказ, да Русија није земља мрака и незнања, већ земља просвете и напретка.

Божична школска свечаност у Сомбору. На бадњи дан о. г. после вечерња била је у здању средоредње главне школе припређена божична свечаност; вертеп с јелком. На свечаности су осим школске деце и ученика те ученица с осталих овдашњих просветних завода српских, присуствовали: Најпречаснији г. протопресвитер Љубомир Купусаренић, управитељ Н. Ђ. Вукичевић, председник м. шк. одбора г. Никола Малешеввић проф. гимназије и други чланови овдашњег грађанства. У великој школској дворани била је присутна слама, а на столу између две украшене и свећницама осветљене зелене јелке стајао је вертеп. Дечица су говорила новести о Рођењу Спаситељеву, Мудрим Звездарима, Бегству у Египат, а између сваке ове новести појале су се прикладне

духовне песме као: Христос рађајетеја славите; Рождество, Дјева днес, Слава во вишњих Богу, Витлејеме слави граде, Ликуј днес Сионе итд. Осим тога декламовао је ученик IV. разр. Никола Кириловић, Чика Јовину песму „Божји Божји бата“, а на завршетку је млади учитељ Ст. С. Илић држао деци кратак говор о важности великог овог празника и о значењу јелке и вортена. — После ове свечаности раздвојена је у општинској сали сиромашној деци обућа и одећа, која се сваке године дели из прихода фонда, који у ту сврху установише уз прилоге одашњих грађана парох сомборски Димитрије Поповић, градоначесник Антоније Коњовић и трговац Марко Бикар — сва тројица сада већ покојни.

17 **Промене закона о учитељима у Италији.** Министар просвете у Италији Gallo, поднео је законску основу, да се учитељи од сада именују и отпуштају. Она је законска основа повољна за учитеље, јер су их до сада бирале општине и то на две године, и тек пошто су истекле те две пробне године и учитељ добио добру сведојбу од општинског школског већа, могао се поставити доживотно. Према новој законској основи: Општине су дужне дати учитељу пристојан стан или одштоту у новцу; бира га и од сада општина, али га потврђује покрајинско школско веће, које уједно има права бирати учитеља у случају, ако то општина не би хтела учинити. После пробног времена од четири године постаје учитељ сталним, ако му општинско веће, до 15. априла те последње пробне године не откаже службу уз ознаку, зашто га отпушта. О томе, да ли су оправдани узроци отпуштања пресуђује покрајинско школско веће, које може у евентуалном случају учитеља оставити, да служи још једну или две године у истом месту. Ако општинско веће и после тога остане при своме, да учитеља отпушта, покрајинском већу остаје право, да учитеља доживотно на исто место постави. У општинама у којима има 20 или више народних школа, мора се поставити један управитељ, који не ће вршити учитељску службу, али на кога се односе сви закони као и на друге учитеље. Учитељ се може отпустити, ако нема дидактичке вештине, што установљава покрајинско школско веће; ако је болестан, ако је три пута укорен или два пута суспендован од службе за последњих пет година; ако се огрешио о свој добар глас било као васпитатељ, било грађанин. И општине и учитељи могу се противу решења покрајинског школског већа жалити на министарство.

„Напредак.“

НАШИМ ПОШТ. САРАДНИЦИМА И ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са овим бројем навршује „Школски Лист“ пуних тридесет година свога излажења, а четрдесет година, како га је неумрли др. Ђорђе Патошевић основао. Тридесет година проживети у овако мучним књижевним приликама, заиста је стало овај лист велике борбе, али нека је слава Оцу небесном, који је дозволио, да се лист за толико време одржати могао, да га његови искрени пријатељи нису оставили нити напустили.

Нека је слава умрлим, а хвала и част живим сарадницима овога листа, који су свагда из љубави према цркви, школи и народу, умним својим производима пунили ступце његове.

Нека је овим путем изражена најтоплија благодарност свима ревним претплатницима овога листа, који не пожалише лепе своје

дати, да се лист овај одржи, и одржан послужи узвишеној сврси својој.

У овој 1898. г. уредништво је у почаст најревноснијих својих сарадника шиљало по три примерка листа на дар сиромашним школама. Уједно шиљало је по два примерка на дар у почаст своја три најревноснија претплатника: Њ. Високопреосвештенства господина *Мирона Николића* епископа пакрачког (српској школи у Цариграду и Солуну); Њ. Експеленције господина *Ливија Радивојевића* септемвира (мушкој и женској школи у Призрену) и високопречасног господина *Саве Стојишића* протопресвитера панчевачког (мушкој и женској школи у Скопљу). — У почаст сарадника г. *Јов. Јанка Кисељевића* (школи у Приштини, Фочи и Пријеполу); г. *Пасла Терзића* (мушкој и женској школи у Пећи и школи у манастиру Дјевичу); г. *Милоша Бандића* (мушкој и женској школи у Куманову и школи у Пероју); г. *Душана Бурића* (богословији у Призрену, школи у Кратову и школи у Пероју-Истријском); г. *Ст. С. Илића* (студентима Србима у Кијев. Д. Академији, Григорију Поповићу учит. Гвизлане, и Ђорђу Вучетићу учит. у Ферисовићу); г. *Милутина Гавриловића* (школи у Тетову).

На расписану награду добило је уредништво два чланка, који су послати на оцену оном учитељском збору, у коме лист овај има највише претплатника.

Од нове 1899. године лист ће у име Божје ступити у 31. годину издажења. Правац му и на даље остаје *ширење начела хришћанске педагогије, заштита интереса православне српске вероисповедне школе и учитељства*. Цена му остаје иста т. ј. 1 фор. 50 нов., а сви учитељи којима је плата испод 400 фор. као и приправници и богослови добијаће га за 75 новч. годишње. На пет претплатника са целом, а на десет с половном претплатом, добијају скупљачи један примерак на дар.

На послате опомене, ради намире дуга, слабо нам се одазваше дужници. Ми их молимо, да на поновљену опомену, што пре изволе подмирити своје дугове.

У Сомбору, 31. децембра 1898. год.

Уредништво и администрација „Школског Листа“.

Овај број листа касно излази, што га у штампарији, због многога посла, нису пре могли сложити.

Издаје и уређује: **НИКОЛА Ћ. ВУКИЋЕВИЋ.**

Штампарија Ф. БИТЕРМАНА и СИНА у Сомбору.

